Полум'яні серця

Історії про ціну віри восьми жінок із підпільної церкви

Передмова Грасії Бернем

Полум'яні серця

Історії про
ціну віри
восьми жінок
із підпільної
церкви

Передмова
Грасії Бернем

Голос мучеников
EAST

© «Голос мучеників»
Авторське право захищене. Використання та розмноження матеріалів публікації без письмового дозволу видавця заборонено, за винятком коротких цитат у критичних та оглядових статтях.

Переклад Оксани Найтцке
Редактори: Світлана Филипчук, Петро Наконечний

Біблійні цитати, окрім відмічених, наведено з «Біблії із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладеної», переклад Івана Огієнка.
Багато імен та місць подій змінено з метою захистити тих, чиї свідчення представлені у цій книзі. Необхідним було також опустити подробиці служіння, яке й нині триває у країнах, де живуть героїні наших розповідей, щоб захистити всіх причетних до нього. Деякі судові стенограми та інші процитовані у книзі матеріали було відредаговано для ясності й стислості.

Originally published in English under the title *Hearts of Fire*
© 2003 The Voice of the Martyrs
Published by W Publishing Group, a division of Thomas Nelson, Inc.,
P.O. Box 141000, Nashville, TN 37214.

© 2011 The Voice of the Martyrs for the Ukrainian edition.
Translated by permission. All rights reserved.
This project is a joint production by Voice of the Martyrs and OM EAST.

ISBN 978-617-503-086-8

Книгу присвячено
Сабіні Вурмбранд – «голосу мучеників»

Передмова

Коли мене попросили написати передмову до цієї книги, я подумала, що негідна цієї честі. Я не можу порівняти себе з жінками, про яких ідеться у ній, чия віра настільки непохитна.

Я читала приголомшливі історії про мужність, дану їм Богом, і розділяла їхні почуття. Упродовж того року (із травня 2001 року по червень 2002 року), який ми з моїм чоловіком, Мартіном, провели в полоні в терористів Абу-Сайяф у джунглях Філіппін, я теж була в розпачі і мені хотілося померти. У мене відібрали свободу, я голодувала, однак знала, що коли мене звільнять, я повернуся до відносно легкого життя. Тепер я в Америці, живу в гарному будинку, у мене достатньо їжі і є група молитовної підтримки – тоді як ці жінки, вірні воїни Христові, продовжують переживати труднощі.

Тому, ніжачись у гарячій ванні, я молюся. Наносячи макіяж, зачісуючи волосся, готуючись до виступу, я молюся. Допомагаючи дітям, я молюся. Приходячи до церкви, я молюся за всіх тих, у кого немає такої «інфраструктури». Я молюся за тих, хто страждає за віру в Ісуса Христа, за тих, хто думає, що він самотній і все ж залишається вірним.

Я молюся за них так само, як тоді, в джунглях, молилася за себе: «Господи, дай їм відчути, що Ти поряд. Допоможи їм залишитися вірними Тобі навіть тоді, коли ситуація погіршується. Покажи їм Свою доброту, щоб вони знали, що вони не самотні. Адже я знаю, що Ти – з ними».

О, якби лишень кожен із нас, хто читає цю книгу, знову присвятив себе Богові, щоб Господь використав нас, як Він

вважає за потрібне – навіть якщо доведеться відмовитися від свободи та комфорту. Може, настане день, коли нас битимуть і навіть уб'ють за те, що ми віримо в Ісуса Христа. Тож учімося мужності у цих жінок.

Бог не дасть нам випробувань понад ті, які ми зможемо знести. Він, знаючи нас, покаже нам вихід (забезпечить нас усім необхідним), щоб ми могли все пережити. Я вірю, що Бог усе робить добре. А людина – ні. Ми зіпсували цей чудовий світ. І якщо в ньому і є щось хороше, то воно – від Бога. У Нього є план. І Він – Цар. А ми терпляче чекаймо призначеного Ним часу.

А доти нехай Він дає нам милість жити для Нього так, як живуть ці жінки. Адже Він того вартий.

Грасія Бернем,
авторка книги
«У присутності моїх ворогів»

Подяка

Коли на прохання «Голосу мучеників» ми взялися за роботу над цією книгою, ми знали, що нам знадобиться ціла команда. Перш за все, нам потрібні були жінки, які захотіли б поділитися своїми свідченнями. Без них не було б цієї книги, і їм ми висловлюємо щиру подяку.

Над кожним розділом (за винятком розділу про Сабіну Вурмбранд) працювало багато людей, деякі розділи перекладали з іноземних мов. У більшості випадків, щоб вислухати свідчення, необхідно було знайти таємне місце для зустрічі та подбати про безпеку. Ми в жодному разі не виконали б покладеного на нас завдання без підтримки співробітників та персоналу «Голосу мучеників». Щоб не піддавати їх ризику, ми не називаємо їхніх імен. Однак ми хочемо висловити глибоку подяку всім, хто допомагав нам у кожній з країн, які нам довелося відвідати, працюючи над цим проектом.

Особливу подяку висловлюємо директорові місії «Голос мучеників» Томові Вайту, який допомагав нам у творчому процесі й брав участь у зборі матеріалу для розділів про Аїду та Мей. Керівництво Тома та його далекоглядність щодо того, як бути голосом для сучасної переслідуваної церкви, є безцінними.

Тодд Неттлтон (співробітник «Голосу мучеників») та Сью Енн Джонс допомагали нам писати й редагувати. Їхня допомога – неоціненна. Спасибі їм.

Нелегко працювати над таким проектом і мати справу з переслідуваннями та деякими іншими важкими реаліями нашої віри. Утім Грег Деньюел та співробітники видавництва «W Publishing

Group» допомогли опублікувати ці дивовижні історії про мужність і непохитність. Спасибі вам за те, що книга «Полум'яні серця» побачила світ.

Особлива подяка нашим дітям Джорданові та Елені, які впродовж багатьох вечорів та вихідних смиренно «відмовлялися» від мами й тата під час наших зарубіжних поїздок. Ми молимося про те, щоб ці свідчення стали частиною підвалин вашої віри.

Стів і Джіні Кліери

Вступ:

Серця, що палають любов'ю, мужністю та вірою

Викрали, побили, ув'язнили. Нині в багатьох частинах світу ці слова синонімічні поняттю «християнин». У цих місцях для жінок-християнок існує ще одна складність: на них лежить соціальне тавро, на них дивляться як на представниць найнижчої касти, непридатних до лідерства, – чоловікам необхідно контролювати їх та керувати ними.

«*Полум'яні серця*» – це розповідь про вісьмох жінок, які, незважаючи на обставини, виявили неймовірну любов до Ісуса Христа та Його Церкви, мужність та непохитність. Серед надзвичайно важких обставин вони повели за собою інших, продемонстрували надзвичайну сміливість і твердість, хоробро прийнявши кинутий їм виклик.

Лише у стражданнях вони були рівноправними з чоловіками, а в деяких випадках страждали навіть більше, ніж чоловіки.

Коли в нас уперше з'явилася ідея створити книгу свідчень жінок-християнок, переслідуваних за віру, ми зіткнулися з багатьма труднощами. Насамперед, нам хотілося, щоб це були свідчення наших сучасниць. А тому нам необхідно було відвідати країни, де вони живуть і в більшості ще й досі дивляться в обличчя небезпеці. Ми також хотіли розповісти про жінок, які не лише самі страждали, а й вели за собою інших. Окрім того, понад увесь драматизм історій, біль та муки, ми бажали описати надихаючі приклади непохитної віри й те, як ці жінки, навіть за найскрутніших обставин, знаходили можливість випромінювати любов Христа.

Слід зазначити, що жінки, історії яких описані в книзі «*Полум'яні серця*», – це всього лиш невелика частка з незліченної кількості жінок усього світу, які живуть серед подібних обставин. Ми обрали жінок із різних країн світу, де християн переслідують, тих, з ким нам удалося зустрітися особисто. Жінки, у яких ми брали інтерв'ю, зазвичай говорили, що інші будуть кращими кандидатками, ніж вони, тому що їхні життєві історії більш драматичні. Жодна з них не вважає себе унікальним прикладом християнського героїзму.

Історії ці різноманітні. Деякі з жінок провели в ув'язненні багато років, інші зовсім не були у в'язницях, але теж пережили важкі випробування. Ці жінки – різного віку, колишні представниці різних релігій – ісламу, індуїзму і навіть атеїзму. Їх об'єднує лише одне – всі вони мали глибокі переконання, які допомогли їм подолати людські слабкості і витримати те, що, здавалося, подолати неможливо.

Ми молимося, щоб, прочитавши книгу «*Полум'яні серця*», ви зміцнилися вірою ще більше і ще рішучіше долали життєві труднощі. Якщо, прочитавши ці надзвичайні свідчення, ви лише здивуєтеся, це означатиме, що ми не досягли своєї мети. Якщо ж у своєму житті ви зможете знайти щось подібне до цих життєвих історій і якщо ці приклади надзвичайної мужності додадуть вам сили, значить, ми досягли успіху, як і ті жінки, які зі смиренням поділилися з вами історіями їхнього життя.

Коли ми взялися за роботу над цим проектом, ми планували подавати короткі тези для роздумів наприкінці кожного розділу. Однак коли історії вже були написані, ми усвідомили, що ніякі тези не потрібні. Адже кожне свідчення криє у собі безцінні перлини віри та сили Духу. Ми переконані, що свідчення цих вірних жінок запалять іскру у вашому власному житті, коли ви, читаючи «*Полум'яні серця*», переживете їх разом із ними.

«Голос мучеників»

Адель:

Серед жаху – надія

Індонезія
5.00 ранку, понеділок, 10 січня 2000 року

У тіні пальм, які повільно похитувалися на вітрі, Адель зібрала близько п'ятдесяти дітей. Вона почала голосно співати: «Уперед, Христові воїни...». Коли діти підхопили слова пісні, у їхніх очах можна було помітити страх.

«Я не хочу вмирати!» – раптом вигукнув один із дітлахів. Йому ще не було й десяти років.

«Ми не помремо. Плескай у долоні разом з нами», – спокійно відповіла Адель, нахилившись до нього.

Наляканий хлопчик неохоче почав знову співати разом з усіма. Вони заспівали ще одну пісню, плескаючи тремтячими ручками. Адель намагалася співом заглушити жахливі волання, що лунали знизу, з відстані близько півтора кілометра від них.

Вона знала, що повинна зробити так, щоб діти не плакали, особливо старші. Якщо один із них заплаче – почнеться масова істерія. Адель захоплювалася мужністю дітей. Навіть батьки, які зібралися навколо, здавалося, черпали силу у своїх мужніх дітях.

Спів тривав. Адель оглянула присутніх і помітила серед них двох своїх власних дітей. Крістіні було вже дев'ять років, а Крістіано – сім. «Я мушу бути мужньою», – переконувала себе Адель. Вона повинна бути хороброю заради своїх дітей, заради всіх дітей. Вона свято вірила в Христа. Вона дуже хвилювалася за своїх дітей, особливо за Крістіана, свого маленького «Анто». Він був таким дрібненьким для свого віку.

У глибині серця Адель молилася, просячи в Бога захисту, й раділа, що, тікаючи з дому, встигла прихопити з собою Біблію.

Тепер вона розгорнула її, обережно перегорнувши кілька пожовклих сторінок у пошуках знайомого вірша, й прочитала вголос: «Я все можу в Тім, Хто мене підкріпляє, в Ісусі Христі»[1]. Потім Адель відкрила Біблію на Книзі псалмів, і всі хором знову заспівали.

Незабаром діти почали скаржитися, що хочуть їсти і пити. Ще від полудня вони сиділи на пагорбі, а тепер сонце хилилося до заходу й висвітлювало небо яскравою помаранчевою загравою. Захід сонця тут, на їхньому маленькому індонезійському острові Доді, такий живописний! Утім сьогодні сутінки – це зловісний символ початку темряви, яка ось-ось огорне їхнє село.

Раптом спів дітей перервали крики Мету: «Тікай, Аделе, тікай!» Адель кинулася до краю пагорба, намагаючись що-небудь розгледіти у сутінках. Вона ледь змогла розрізнити силуети чоловіків, які піднімалися крутим схилом угору. Знову залунав голос Мету: «Забирай дітей, Аделе! Швидше! Біжи в джунглі!»

Почувши постріли, які долинали до вершини гори, і побачивши дим, що піднімався до неба, Адель завмерла. *Вони підпалили все село*. Вона бачила, як горять усі будинки, і її будинок теж.

Вона не знала, що робити: кинутися на допомогу Метові чи бігти до дітей. Усе відбувалося занадто швидко. Так само швидко у пам'яті промайнуло і все її життя. Двоє любих діточок... люблячий чоловік... життя було прекрасним.

Перш ніж кинутися до дітей, Адель востаннє поглянула на Мету. Тієї миті їй мимоволі пригадався зухвалий сімнадцятирічний юнак, який уперто сидів на табуреті в будинку її матері...

Тепер лише Бог може розлучити вас

Липень 1989 року

«Мамо, він схожий на мавпу!» – прошепотіла Адель, крадькома визираючи з-за дверей кухні й намагаючись розгледіти юнака, який очікував на неї у кімнаті.

На маму її слова не мали жодного впливу. Може, Адель і занадто молода, щоб виходити заміж, утім вона все ж повинна з повагою ставитися до непохитної рішучості молодого чоловіка.

Він приходив до їхнього будинку щодня, приблизно у той же самий час. Адель не знала, лестило їй це чи більше дратувало, коли Мету знову й знову сідав на табурет і повторював своє прохання. Щоразу Адель відповідала одне й те ж, але Мету або відмовлявся серйозно поставитися до її відповіді, або просто прикидався, що не чує її.

«Я не хочу виходити заміж. Я занадто молода. І навіть якби я й хотіла вийти заміж, я не хочу виходити заміж *за тебе*!» – вкотре повторювала Адель. Їй було всього сімнадцять, її краса розквітла ще зовсім нещодавно. Їй не хотілося виходити заміж, хоча їй і робили чимало пропозицій.

Мету не сперечався і не ображався на таку різку відповідь. Він просто приходив знову і терпляче пояснював, що Адель повинна стати його дружиною. «Це – воля Господа. Навіть якщо ти думаєш, що я схожий на мавпу».

Адель, почувши це, зніяковіла. Однак Мету не здавався: «Ти вийдеш за мене?»

Вона знала, що сперечатися немає сенсу, а тому просто сиділа і чекала, поки він піде. Нарешті Мету встав, скинув свою сорочку, акуратно згорнув її і поклав їй на коліна. «Ти не відповідаєш мені, тому моя сорочка чекатиме відповіді за моєї відсутності».

Адель була вражена таким жестом. А може, він і не такий поганий, як їй здавалося?..

Через три місяці Адель і Мету відсвяткували весілля.

Це було традиційне весілля, відповідно до місцевих звичаїв. Воно почалося яскравим жовтневим днем і тривало далеко за північ. Усіх жителів села, які прийшли, щоб стати свідками цієї радісної події, годували двічі. Весь день пролетів як одна мить. Адель усе ще намагалася подолати своє занепокоєння тим, що вона занадто молода і її заміжжя – це жахлива помилка. А також тим, як їй зрозуміти свої нові обов'язки дружини, адже

із семи дітей у сім'ї вона перша виходила заміж. Лише слова пастора приносили їй утіху. «Аделе, – промовив він, – тепер лише Бог може розлучити тебе і Мету».

Через місяць після весілля Адель завагітніла, і, хоча вона виносила дитину, після довгих і болісних пологів дитина народилася мертвою. Адель і Мету були в скорботі.

Однак через п'ять місяців Адель знову завагітніла. Цього разу дитина народилася на три місяці раніше і ніхто не думав, що вона виживе. Друзі, які приходили відвідати Адель, налаштовували її, «щоб вона була сильною, коли дитина помре».

«Моя дитина не помре!» – уперто твердила Адель. Вона була абсолютно переконана, що дитина виживе, і відмовлялася вірити сім'ї та сусідам. Вона не може втратити ще одну дитину!

Адель ніжно поклала свою новонароджену доньку на подушку і тихенько розмовляла з нею, одночасно молячись Богу. Вона шепотіла: «Крістінко, ти не дочекалася дев'яти місяців, ти народилася так рано. Ти така маленька, але Мету і я сильно любимо тебе. І я знаю, що Бог захистить тебе».

На подив усієї родини і жителів села, Крістіна вижила і була здоровою дитиною, а через два з половиною роки народився її братик Крістіано.

Адель і Мету були надзвичайно щасливі. Незабаром після народження Крістіано вони переїхали до свого власного невеличкого будинку із трьох кімнат, спорудженого з бамбука, із земляною підлогою. Це було скромне житло, проте власне. Можливо, коли діти підростуть, вони зможуть змінити будинок на більший і кращий. Вони старатимуться. А поки що вони й так були щасливі, що тепер живуть окремо від батьків Мету.

Майже всі жителі села, в якому мешкала Адель, були християнами. Адель із задоволенням допомагала у церкві проводити біблійні уроки для дітей. У селі було понад п'ятдесят дітей віку Крістіни та Крістіано. Адель любила читати їм захоплюючі біблійні історії, які колись читав їй її дідусь. Як добре, що тепер вона робить те ж, що і її батько – проповідує Євангелію, навіть якщо вона проповідує її сусідським дітям.

Нависла загроза джихаду

Для Адель і всіх мешканців села життя було мирним і спокійним доти, доки мусульмани, які жили поруч, не нанесли їм свій перший «офіційний візит».

Жахливе страхіття розпочалося о третій годині дня 9 вересня 1999 року. Той день Адель ніколи не забуде. Почувши якісь дивні звуки й помітивши на вулиці метушню, вона вибігла з дому, й одразу помітила плакат. На ньому великими друкованими літерами було написано лише два слова: «*Cinti. Damai*», які означали «Любов. Мир». Понад тридцять осіб – чоловіків, жінок і дітей з мусульманської села Дахму стовпилися навколо плаката.

«Люди, – закликав середнього віку засмаглий чоловік, – ми ваші сусіди, й ми повинні пообіцяти одне одному, що житимемо в мирі». Гучномовців не було, однак його гучний голос було чути далеко. Високий і худорлявий, він стояв на старому дерев'яному підвищенні перед будинком для зборів. «Між мусульманськими та християнськими селами повинно бути взаєморозуміння, – продовжував він, – усі повинні жити в мирі».

Адель та інші присутні, які юрмилися навколо підвищення, дивувалися, адже ніколи раніше між селами не було жодних непорозумінь. Мешканці села протягнули руку дружби своїм гостям, які залишалися в них до кінця дня.

Пізніше того вечора, коли Мету повернувся з роботи на місцевій шахті, Адель розповіла йому про цю дивну подію. «А як же чутки?» – здивувався Мету. Він розповів Аделі про те, що ходили перекази, ніби дев'ятий день дев'ятого місяця 1999 року буде чорним днем для християн із острова Доді. Однак Мету й Адель вважали ці розмови просто плітками. Вони поговорили про візит мусульман і вирішили, що жодної видимої загрози не існує. Навпаки, атмосфера в селі була радісною і навіть діти християн та мусульман гралися разом.

Чотири місяці пройшли без інцидентів та жодних причин щось підозрювати. Жителі Доді вважали чутки необґрунтова-

ними доти, доки після Різдва Юлпіус, молодий торговець, не повернувся назад до села, оскільки не зміг залишити острова. Побачивши таке швидке його повернення, жителі села здивовано запитували, чому він так швидко повернувся.

– Мені не дозволили виїхати, – повідомив Юлпіус.

– Хто? Чому не дозволили? – хвилювалися односельці, обступаючи торговця. Юлпіус продовжував:

– Мене зупинив натовп мусульман, не знаю чому. Спочатку вони просто сказали, щоб я зараз не їхав, бо це небезпечно. Я запротестував, що мені потрібно їхати, аби привезти на острів продукти харчування, проте це нічого не змінило. Вони почали сердитися. Здавалося, їх дратувало те, що я християнин. У натовпі я впізнав декого з тих чоловіків, які приходили до нас і закликали до миру. Я не хотів стати причиною конфлікту, тому повернувся додому.

Адель, Мету та інші односельці почали обговорювати подію, що сталася з Юліусом, та згадувати чутки про 9 вересня. Утім, не маючи жодних фактів на підтвердження того, що їм загрожує небезпека, усі розійшлися. А 10 вересня виправдалися їхні найстрашніші припущення.

Близько полудня Адель і хворий Крістіано відпочивали. Їх розбудив схвильований галас сусідів. Адель вибігла з будинку. Те, що вона побачила, примусило її завмерти. У небо піднімалися хмари диму. Горіло сусіднє християнське село. Галас та паніка невпинно наростали. Потрібно було рятуватися. Три тисячі озброєних мусульман увірвалися в село, у мешканців якого не було жодної надії припинити кровопролиття, спричинене джихадом[2].

Адель забігла в дім, голосно гукаючи Крістіну та Крістіано. Однак відповіді не було. Серце Адель несамовито і тривожно забилося, вона почала шукати дітей, вибігла на вулицю, але і там їх не було. Хтось повідомив Аделі, що бачив, як діти втікали за село, у гори. Адель ще раз повернулася додому, щоб схопити деякі речі. Вже прямуючи до дверей, вона помітила на столі Біблію, схопила її й побігла.

«Мамо, ми помремо?»

6.00 ранку, понеділок, 10 січня 2000 року

Мету та інші односельці понад чотири години стримували напади мусульман, однак тих було занадто багато, озброєних вогнепальною зброєю, мачете та смолоскипами.

Горіло вже все село. Звідусіль лунали розлютовані вигуки: «*Аллах Акбар! Аллах Акбар!*»[3] Мету та інші чоловіки тікали слизькими гірськими стежками, сподіваючись, що воїни джихаду задовольняться лише тим, що спалять село. Утім, ні, коли мусульмани побачили, що християни тікають, ними оволоділа несамовита лють і вони почали переслідувати їх, стріляючи з рушниць у спину.

Мету й Адель зібрали дітей та матерів і, сподіваючись врятуватися від куль, попадали у високу траву й поповзли у напрямку джунглів так швидко, як тільки могли. Пішов сильний дощ і повзти стало ще важче, оскільки земля перетворилась на гливке місиво.

Понад дві години вони продиралися густими джунглями, коли, нарешті, наштовхнулися на покинутий курінь на межі кокосової плантації. Він був із гілок, закритий з трьох боків і з дахом. Фермери, відпочиваючи, ховалися в ньому від пекучого сонця під час збору врожаю. Тепер він послужить притулком гнаним дітям Божим, адже вони занадто виснажені, щоб іти далі.

Щойно Адель поклала Крістіну та Крістіано на бамбукову рогожу, знайдену в закинутому курені, діти відразу ж позасинали. Як і всі інші, вони промокли до останньої нитки і були забризкані брудом. Хоч старий навіс і справляв враження укриття, весь його дах був рясно всіяний дірками, і вода тонкими струмочки збігала на тих, хто намагався заховатися під ним.

Адель не могла більше стримуватися. По її обличчю струмком лилася вода, перемішана зі слізьми.

Зібравши останні сили, жінка закликала всіх до молитви. Решту цієї страшної ночі вони провели у курені. На світанку Крістіна та її брат прокинулися й усвідомили, що той страшний

жах, який, здавалося, наснився їм, насправді з ними відбувався. Деякий час вони сиділи мовчки, стривожено поглядаючи на дорослих. Їхні широко відкриті очі благали, щоб їх пригорнули і заспокоїли. Усі сиділи мовчки, бо ніхто не знав, що сказати.

Нарешті Крістіано попросив: «Мамо, я хочу їсти».

Адель намагалася стримати сльози, беручи на руки свого маленького сина, однак не витримала й заридала.

Мету благав її: «Прошу тебе, не плач, Аделе. Я піду й пошукаю що-небудь поїсти». Він намагався втішити свою дружину, хоча й не знав, яким чином. Серце Адель розривалося, коли вона бачила страждання своїх дітей і нічим не могла зарадити.

Мету хотів повернутися до спаленого селища, щоб знайти їжу. Адель благала його не робити цього, хоча й знала, що вони не зможуть довго залишатися у курені без води та їжі.

Після відходу Мету час почав тягнутися ще повільніше. Страх не залишав Адель ні на мить. Вона знову повела всіх у джунглі, де вони зустріли іншу групу односельців, які теж переховувалися на краю кукурудзяного поля. Адель повела Крістіну, Анто та інших на кукурудзяне поле збирати сухі качани. Принаймні у них буде що поїсти.

Кілька годин по тому повернувся Мету й приніс дванадцять бляшанок кока-коли – усе, що йому вдалося відшукати. Але щойно діти почали відкривати бляшанки, залунали постріли. Всі попадали на землю. Постріли, немов відлуння грому, прокотилися прямо над їхніми головами. Важко було сказати, звідки вони доносились, тому ніхто не знав, у який бік тікати. Крістіна злякано схопилася за спідницю Адель і запитала: «Мамо, ми помремо?»

«Так, помремо», – промайнуло в голові Адель, однак вона знала, що повинна бути хороброю заради дітей. Вона обійняла їх і запевнила, що все буде гаразд, хоча й знала, що її слова не могли змінити жахливих обставин, серед яких вони опинилися. Адель розуміла, що як не важко їй буде сказати дітям правду, вона все одно мусить зробити це, адже у неї немає вибору.

«Крістіно й Анто, подивіться, будь ласка, на мене й послухайте уважно. Якщо нас зловлять ті, хто оголосив нам джихад,

вони запитають вас, чи хочете ви стати мусульманами. Якщо ви скажете, що не хочете, вони можуть вас убити». Адель подивилася дітям прямо у вічі. В її очах звучало німе запитання. Вона знала, що існує лише одна правильна відповідь на нього, але як чекати такої хоробрості від маленьких дітей?..

Діти поглянули на матір і впевнено відповіли: «Ми хочемо бути з Ісусом».

Не зволікаючи, Адель відкрила Біблію, яку взяла з собою, на тому вірші, який вона постійно згадувала відтоді, як утекла з дому. Коли Адель була дитиною, її дідусь читав їй цей вірш так багато разів, що він закарбувався не лише в її пам'яті, а й у її серці. Це був 22-й псалом. Вона попросила дітей повторювати вголос і почала читати: «Господь то мій Пастир, тому в недостатку не буду... Коли я піду хоча б навіть долиною смертної темряви, то не буду боятися злого, бо Ти при мені...» Діти продовжували повторювати псалом, доки не запам'ятали його. Вони здавалися такими хоробрими, але Адель не знала, чи усвідомлюють вони всю серйозність свого становища.

На очі накотилися сльози. Адель змахнула їх і запитала: «Крістінко, ти не боїшся, що тебе можуть убити, якщо ти скажеш, що ти – християнка?»

На мить Крістіна замислилася, підсунулася до матері й упевнено промовила: «Мамо, прошу тебе, не переживай, я не боюся померти».

Після того, як постріли вщухли, усі, хто ховався в кукурудзі, повернулися в джунглі й пробиралися ними впродовж іще двох днів. Вони йшли під покровом ночі і спали лише кілька годин, щоб устати ще до світанку. Дорогою вони зустріли інших жителів села, від яких дізналися, що кількох їхніх односельчан-християн убили.

Усі були вкрай виснажені. Мету й Адель зрозуміли, що не можуть примушувати дітей іти далі. І хоч вони й попили свіжого кокосового молока, усіх сильно мучив голод. Щоразу, коли хтось із дітей просив їсти, Адель не витримувала і плакала від розпачу. Радісною несподіванкою для сім'ї Мета та Адель стала зустріч із батьком і братом Мету.

Громада дісталася до місця, яке, на думку Мету, було безпечним для відпочинку. Чоловіки назбирали сухого пальмового листя, щоб дітям було на чому сісти. Почувши дзюрчання струмка, що долинало з ущелини, вони вирішили ризикнути спуститися туди, щоб пошукати що-небудь їстівне.

Анто, ще зовсім маленький, не розумів, чому впродовж останніх кількох днів у них не було їжі, й постійно просив риби та рису. «Батько зараз повернеться і, можливо, принесе риби. Тоді ми поїмо», – умовляла сина Адель, хоча й сумнівалася, що Мету знайде щось їстівне. Вона міцно обіймала Анто й тихо наспівувала, намагаючись заколисати його.

Всесильна кров Христа

Не минуло й десяти хвилин, як з ущелини залунав несамовитий крик Мету. Спочатку Адель подумала, що він збожеволів. Навіщо ж так волати, знаючи, що воїни джихаду можуть бути поблизу. За мить Адель усвідомила, що Мету схопили і він кричить, аби попередити всіх про небезпеку. «Тікайте, Аделе, тікайте!» – лунало з ущелини. Від крику Мету кров стигла в жилах Адель.

Потім настала тиша, після якої пролунала автоматна черга. Адель схопилася й одразу ж спіткнулася, оскільки Анто все ще обіймав її за ноги. Знову підвівшись на ноги, жінка побачила, що Крістіна біжить на крик Мету. Адель хотіла закричати, однак було вже пізно. Їх оточили люди в довгому білому одязі.

Анто все ще лежав на землі там, де Адель залишила його. Коли він підвівся, один із переслідувачів ударив його по спині мачете. Адель відчайдушно скрикнула і впала на землю, намагаючись закрити собою маленьке тільце зблідлого від страху та шоку сина. Однак усі її намагання захистити Анто були марними. Один із мусульман схопив її за довге чорне волосся і відтягнув від хлопчика.

Приставивши закривавлене мачете до шиї Адель, мусульмани потягли її до бамбукових дерев. Щойно вони почали зривати з жінки одяг, вона зрозуміла їх наміри. Вона все ще судомно

стискала Біблію, але вони вирвали її і жбурнули на землю, поряд із одягом. Адель закрила очі. Вона мовчки молилася за свою сім'ю і благала Господа врятувати її від наруги.

Потім вона почула крики односельчан, матері, свекрухи й свого любого Анто. Вона знала, що їх убивають. Цього не можна було витримати. Адель впала на коліна, коли побачила, що головорізи йдуть до неї. Кров капала з їх мачете. Кров Анто.

«О, Господи!» – закричала Адель. Один із чоловіків зняв свій пітний тюрбан і зав'язав навколо голови Адель. На ньому було написано: «Аллах Акбар». Зібравши останні сили, Адель крикнула: «Кров Ісуса всесильна!»

«Вона – християнка! Свиня! Смердюча свиня! Давайте зґвалтуємо її і покінчимо з нею!» – вигукнув хтось із них. До них приєдналася решта нападників; оточивши Адель, вони почали обговорювати, що з нею робити. Вони говорили на місцевому діалекті, не усвідомлюючи, що Адель розуміє все, що вони говорять.

Намагаючись приховати сльози, Адель мовчки молилася: «*Господи, прошу Тебе, допоможи їм усвідомити, що вони роблять. Це – гріх, будь ласка, нехай вони зрозуміють це. Вони не відають, що творять. Люди не повинні так чинити*». Вона продовжувала молитися.

Раптом десь із середини натовпу пролунав шепіт: «Аделе, це ти?» Вона відкрила очі й побачила чоловіка зі свого села, який теж поки що залишився живий. Його звали Ханс.

Ханса також роздягли догола і жорстоко побили. Адель була впевнена, що чоловік не доживе до вечора. Вона запитала його, чи він не бачив Мету і Крістіну. Він похитав головою.

Один із мусульман зібрав одяг Адель і сунув їй у руки. Їй не дозволили одягнутися. Вона із сумом поглянула на свою розірвану на клаптики Біблію.

Полонених змусили йти крутою стежкою, що вела на гору, підштовхуючи їх і колючи їх побиті тіла вістрям мачете в найбільш вразливі місця. Стежка звузилася, Адель поглянула вниз, щоб побачити, як високо вони піднялися вгору, і подумала, що легко було б стрибнути вниз. Вона знала, що якби зробила це,

то неодмінно розбилася б, а це був би найкращий вихід із ситуації. *«Господи, допоможи мені! Прошу Тебе, допоможи мені, Господи!»* – молилася вона. Нарешті полонені й нападники піднялася на вершину гори, де зібралося понад тисячу воїнів джихаду. Вони були різного віку, дехто – зовсім підлітки, але всі були одягнені однаково – в довгий білий одяг та тюрбани.

Один із нападників наказав Адель стати позаду Ханса. Він був середнього віку, широкоплечий. Він поклав рушницю і повільно витягнув довгий мачете з ножен. Адель озирнулась. Лише вона і Ханс були християнами серед натовпу в білому одягу. Вона закрила очі, сподіваючись, що все, нарешті, скінчиться.

Адель відчула, як по її обличчю і тілу потекла тепла кров. «Кров Ісуса всесильна!» – знову і знову повторювала жінка. Ханс закричав. Разом з його криком вона чула несамовиті вигуки інших чоловіків, які щось скандували. Вона не наважувалася відкрити очі, сподіваючись якомога швидше опинитися у раю. Однак прочекавши деякий час, який здався їй вічністю, вона все ж відкрила їх. Просто перед нею лежало понівечене тіло Ханса.

Три простих слова

Адель уся була вимащена кров'ю. Вона не могла сказати, чи це була її кров, чи кров Ханса. Все тіло боліло від незліченних ударів, проте на ньому не було відкритих ран. Жінка все ще відчайдушно повторювала: «Кров Ісуса всесильна!», однак з кожним разом її голос слабшав. Адель знала, що Бог весь час захищав її. Вона могла померти вже багато разів. Минуло більше п'яти годин відтоді, як з неї здерли одяг і почали знущатися. Вона вже знала, що Анто, її мати, мати Мету і Ханс загинули, і була переконана, що й інших односельців теж уже немає серед живих. А вона – жива, і цьому повинна бути причина. Серед усього жаху Адель відчула дивний промінчик надії.

Воїни джихаду почали збирати зброю. Вони сказали Адель, що час іти, а вона буде їхнім провідником. Її виштовхнули впе-

ред, і вона повела всіх звивистою гірською стежиною. Адель не думала про те, куди вони йдуть. Вона, напівпритомна, просто йшла вперед, намагаючись забути вигуки жорстоких убивць Ханса та вигляд його понівеченого тіла. Не задовольнившись тим, що вони розрубали його на шматки, нападники накидали на нього пальмового листя, облили бензином і підпалили.

Коли всі, нарешті, дісталися до підніжжя гори, Адель більше не потрібна була як провідник. Чоловіки штовхали її, тягали за волосся, знущалися з неї і різали її голе тіло мачете. При кожному ударі Адель вигукувала: «Кров Христа всесильна! Кров Христа всесильна!» Іноді один із чоловіків підбігав ззаду, вдаряв її по голові мачете, і вона падала на землю, як ганчірна лялька. Їй здавалося, що в голову вбивають тисячі голок, проте коли дивилася на свої руки, то бачила, що на них немає крові.

Борючись із ненавистю

Коли Адель усвідомила, що Бог чудом рятує їй життя, вона стала мужнішою. Але чому? Вона не могла зрозуміти, чому вона все ще дихає, коли всі інші вже давно мертві. Навіть її полонителі дивувалися, як така беззахисна жінка змогла витримати стільки безжалісних знущань. А ще більше їх дратувало те, що вона продовжувала кричати про кров Христа.

Нарешті один із них підпалив жменю листя тютюну й намагався заштовхнути Адель у рот. Очі Адель розширилися від жаху, коли вона побачила, як вогонь наближається до лиця. Вона намагалася опиратися, але не могла вирватися з його сильних рук. Упевнений у тому, що він, нарешті, змусив «невірну» замовкнути, чоловік задоволено кивнув товаришам. Однак щойно він випустив Адель із рук, вона виплюнула тліюче листя і вигукнула: «Кров Христа всесильна!».

Три простих слова набували все більшої сили, а жахи продовжувалися для Адель.

Сонце сіло, а майже повний місяць освітлював шлях до села Дахму. Адель бачила світло у вікнах і силуети дітей, які гралися

в будинках. Вона пригадала своє село і з сумом подумала про те, що її діти так само гралися вечорами, як і ці.

Натовп зупинився, і Адель наказали вдягнутися. Двоє озброєних молодиків – їм було не більше двадцяти років – залишилися охороняти Адель, а інші пішли в село. Адель запитала їх, чи знають вони, що сталося з її донькою.

«Так, ми вбили її», – із самовдоволеною посмішкою промовив один із них. Адель відчувала, що вони говорять неправду, адже вони дивилися на неї з такою ненавистю. Вона відчувала, що і в неї в душі зріє ненависть, і молилася Богові, просячи позбавити її цього почуття.

Трохи згодом Адель повели в село, де над нею знову насміхалися й знущалися. Нападники були надзвичайно жорстокими, а вона була неймовірно сильною. Якщо настав час їй померти, навіть від рук солдатів джихаду, вона готова до цього. Ще раз Адель усвідомила, що вона – єдина заручниця. Вона навіть не наважувалася подумати, скільки людей було вбито. Вона не знала, що гірше – бути полонянкою жорстоких убивць чи бути мертвою. Однак, незважаючи ні на що, щоразу, коли хтось із нападників зганяв свою ненависть на її тендітному тілі, вона вигукувала: «Кров Христа всесильна!»

В осередку джихаду Адель знову роздягли. Троє жінок завели її до комірчини і почали мити холодною водою в іржавому металевому кориті. Адель просила, щоб їй дали можливість помитися самій, але їй відмовили. Коли ж Адель знову попросила про це, жінки побили її великими дерев'яними ложками. Потім їй дали стару футболку і рвані шорти. Її власний одяг спалять, пояснили жінки, оскільки він належав «брудній свині».

Де переховуються християни?

Одинадцять чоловіків допитували Адель, а ще тридцять-сорок юрбилися навколо. Вона впізнала багатьох із них – 9 вересня вони приходили до їхнього села і скандували: «Мир острову Доді». А чоловік, який тепер керував допитом, того дня виступав перед її односельцями. Коли Адель усвідомила, що ті

ж люди, які приходили укласти угоду про «мир», напали на її село, вбили її друзів, родину і її любого Анто, вона знову відчула прилив ненависті. Тепер, сидячи на дерев'яному стільці посеред кімнати, вона думала, який же насправді їхній *мир*.

«Де переховуються інші християни?» – запитав високий худий чоловік.

«Я не можу вам сказати. Я не відповідатиму вам. Убийте мене».

Адель знала, де можуть ховатися християни. Але вона знала й про те, що з ними буде, якщо вона видасть їх.

«Ми їх не чіпатимемо. Ми просто хочемо знати, де вони. Хіба ти не хочеш піти додому?» Адель сиділа мовчки й не відповідала на запитання. Допит тривав ще півгодини і закінчився ляпасом. Перед нею поставили тарілку з їжею, але вона відмовилася їсти. Тоді двоє чоловіків силою відкрили їй рот і почали заштовхувати туди їжу. Адель випльовувала все, хоч нічого не їла вже впродовж трьох днів.

Незабаром усе село Дахму дізналося про відмову Адель їсти і говорити. Люди почали збиратися і кричати: «Видайте її нам! Ми поріжемо її на шматки й закопаємо в землю!».

Коли Адель чула їхні злі голоси, її охоплювали ненависть і страх.

Якось до кімнати, в якій допитували християнку, увійшов літній чоловік на ім'я Сабум Сабара. Він був не таким лютим, як інші. Присівши поруч зі стільцем, на якому сиділа Адель, він запитав, чи може вона розповісти, де переховуються інші християни.

«Ні, я не можу», – відповіла жінка. Їй стало страшно, і вона розплакалася. Сабара встав і, звернувшись до командира, промовив: «Цій жінці краще піти зі мною. Якщо вона залишиться тут, її уб'ють».

Коли Адель вели до будинку Сабара, жителі села продовжували кричати, що вони вб'ють Адель. Вони погрожували, що дочекаються зручного моменту, аби вбити її. Але Сабара заспокоїв Адель: «Тут ти будеш у безпеці. Можеш спати у вільній кімнаті».

Увійшовши до бідно обставленої кімнати, Адель швидко зачинила за собою двері. Потім вона сіла на ліжко – трав'яну рогожу – і, згадавши свого любого Анто, дала волю сльозам.

Думаєш, Він може врятувати тебе звідси?

Наступного дня до села приїхали солдати у формі. Їх відразу ж привели у дім Сабара, адже вони хотіли бачити Адель. Солдати ставили їй те ж саме запитання: «Де переховуються інші християни?» І знову Адель відмовлялася відповідати. Їй дозволили повернутися до кімнати. Через тонкі стіни до неї долинала розмова чоловіків.

Солдати мали на меті відшукати християн. Вони вирішили, що Адель піде з ними як провідник. Адель така перспектива жахала. Вона вирішила, що радше помре, ніж піде з ними.

Ближче до вечора троє жінок із села принесли Адель їжу. Але вона знову відмовилася їсти. Пригледівшись до них, Адель усвідомила, що знає їх. Вони були з сусіднього села і колись теж були християнками, однак вийшли заміж за мусульман і прийняли іслам. Одна з жінок, Умі, почала злобно дорікати Адель: «Ти відмовилася прийняти іслам, а тепер пожинаєш плоди цього. Ти хочеш вірити в Христа, думаєш Він здатен урятувати тебе *звідси*?»

«Замовкни, Умі! Припини! – перевала її слова інша жінка. – Невже ти думаєш, що Мохаммед урятує нас?»

Адель побачила в очах цієї жінки ніжність й обійняла її, коли жінки збиралися йти. На очі жінки навернулися сльози, й вона прошепотіла: «Може, я теж коли-небудь повернуся до Христа».

Адель не знала, чи ця жінка прийняла рішення повернутися до Христа, чи просто припускала таку можливість. Вона поглянула на її сумне обличчя і тихо відповіла: «Якщо ти справді хочеш повернутися до Господа, Він укаже тобі шлях».

Настав вечір, і солдати повернулися. Було вирішено оточити християн острова, а Адель повинна була показати дорогу. Щойно їх знайдуть, їх усіх спалять, усіх до одного. Нікого не залишать живими. Адель знала, що вона нічого не може вдіяти, щоб

змінити жахливі плани мусульман. Її було замкнено в кімнаті, і вона лише просила Бога дати їй сили. Якщо її змусять бути провідником, вона знала, що відмова означатиме вірну смерть.

Адель почула надворі крики й підповзла до стіни, щоб у шпарину подивитися, що сталося. Солдати зловили ще одну сім'ю християн. Чоловіка вбили, а дружину й трьох дітей привели до Дахми. Адель почула, що жінку звати Роза. Адель знову повернулася на свою рогожу.

Вона добре знала цю сім'ю. Їхній син був однолітком Анто і майже щодня грався у них вдома.

Ближче до півночі до її кімнати увійшов Сабара. «Аделе, що нам робити? Солдати наполягають, щоб ти йшла з ними».

Адель була здивована тим, що чоловік сказав «нам». Він ніби поділяв її страждання. Доброта Сабари була для Аделі немов острівець спокою у морі ненависті. Адель знала, що у неї немає вибору. «Скажи їм, що вони можуть пристрелити мене на місці, бо я не піду з ними».

«Чому ти так їх боїшся?» – здивувався Сабара.

«Тому що я знаю їхні плани. Я чула їхні розмови й не допомагатиму їм убивати людей», – відповіла Адель.

Сабара пішов. Ще одна безсонна ніч. Адель усе ще нічого не їла. Перед світанком, одна за одною надійшли новини про те, що вбили ще одну сім'ю... взяли в полон багато жінок і дітей... знайшли молоду дівчину. Адель сподівалася, що їй удасться почути що-небудь про Крістіну. Вона навіть подумала, що коли дочку вбили, це, може, й краще. Яка страшна думка! Однак Адель боялася того, що ці безжалісні люди могли зробити з її любою, невинною дівчинкою.

Крістіна

О четвертій годині ранку Адель звернулася до Господа: «Чому Ти не даєш мені померти?» Сльози лилися по її щоках, коли вона повторювала запитання, яке так мучило її: «Чому?»

Безжальні погрози з боку жителів села все ще лунали. Один із чоловіків мало не протикнув Адель мачете через стіну кімна-

ти. Дві жінки, які приходили раніше, прийшли знову і просили її поїсти. Але вона знову відмовилася. Ночами вона сиділа під стіною і плакала, а засинала лише під ранок. Вона наполегливо молилася за Мету і своїх односельців, але найпристрасніше молилася за Крістіну.

Одного разу до Адель дійшла новина. «Аделе! Аделе! – гукав Сабара, влетівши до кімнати. – Прийшли якісь люди. Вони стверджують, що схопили твою дочку, Крістіну!»

Залишати дім Сабари було ризиковано, надзвичайно ризиковано, але Адель мусила дізнатися, чи це правда. А може, Крістіна і справді жива?!! А, можливо, це – хитрий ошук, може, її хочуть виманити з дому Сабари? Існував лише один спосіб дізнатися правду.

До села Салубі на човні вирушили шість солдатів джихаду, Адель, Сабара (який на прохання Адель погодився супроводжувати її) і дівчинка-полонянка на ім'я Максі. Максі було всього сім років, вона теж дружила з Анто. Адель міцно обіймала дівча. Вона плакала, дивлячись на Максі, поправляючи її скуйовджене волосся. Вона давно вже знала цю дівчинку, яка була другом їхньої сім'ї.

Упродовж всієї нетривалої подорожі до Салубі Адель не випускала Максі зі своїх обіймів. Вона нагадувала їй Анто. Утім хвилини спокою промайнули швидко, і незабаром на березі Адель побачила солдатів, які вже чекали на неї. Вони за коси витягли жінку з човна, і вона знову згадала, як жорстоко з нею поводилися відтоді, як вона потрапила в полон.

Максі дуже злякалася, побачивши таке жорстоке ставлення солдатів до Адель. Вона почала голосно кричати, її тіло стрясали судоми. Почувши галас дівчинки, Адель знову голосно промовила: «Кров Христа всесильна!» Тепер вона запідозрила, що поїздка до Салубі не мала нічого спільного з Крістіною. Надія на зустріч із дочкою невблаганно танула. Солдати продовжували бити жінку. Сабара почав просити чоловіків припинити знущання. Йому вдалося вирвати Адель з їхніх рук, і він завів її у великий будинок на березі річки, де тримали інших бранців. Він промовив. «Я більше нічого не можу для

тебе зробити, пробач мені. Якщо я й далі втручатимусь, вони вб'ють і мене».

У будинку були інші жінки, на яких погрозливі вигуки чоловіків, що лунали знадвору, наводили жах. Адель заплакала і закрила обличчя руками. Раптом вона почула рідний голос. Підвівши очі, жінка побачила дочку. Так, це була Крістіна!

Дівчинка кинулася в обійми матері й заридала. «Мамо, матусю!» Вони міцно обнялися. «Матусенько, мені так шкода! Вони вбили бабусю, і я бачила його тіло, мамо. Я бачила тіло Анто, його теж убили! Ой, мамо!»

«Я знаю, Крістіно... Я знаю, що їх убили». Адель теж заридала. Крістіна не знала, що сказати, вона лише знову і знову цілувала матір.

У пошуках відповідей

Увечері шостого дня полону Адель і шістдесят інших в'язнів зібрали разом і оголосили їм, що наступного ранку вони повинні будуть прийняти іслам.

«Я ніколи не стану мусульманкою!» – відповіла Адель.

«Гаразд. І не потрібно. Однак у такому випадку ми вб'ємо всіх, – спокійно відповів командир. – І їхня кров буде на тобі».

Нарешті, уперше з часу нападу, полоненим християнам дозволили зібратися разом. Вони обіймалися і плакали. Християни знали: їм потрібно вирішити, що робити – погодитися прийняти іслам, чи поповнити лави християнських мучеників. «Ми можемо повторити слова, ми можемо промовити їх молитви. Але Бог знає наші серця. Він нас не осудить», – перервав тривалу мовчанку якийсь чоловік.

«Як же ми можемо? Ми ж так довго чинили опір. І все марно?»

«А як же наші діти? Ми хочемо, щоб наших дітей стратили у нас на очах?!!»

«Невже Бог хоче, щоб ми всі загинули?»

Суперечки тривали. Адель, розмірковуючи про страшне становище, в якому вони опинилися, майже перестала слухати.

Сама вона з легкою душею відмовилася б приймати іслам. Вона знала, що її віра даватиме їй сили до кінця. Але чи справедливо те, що від неї буде залежатиме доля інших людей, включаючи і її дитини, Крістіни? Ця дилема мучила Адель, і вона просила відповіді в Бога. Але відповіді не було.

Наступного ранку християн зібрали у дворі. «Ну що, вирішили? Будете приймати іслам чи помрете?» – запитали їх.

Ніхто не наважувався відповісти першим. Навіть маленькі діти мовчали, завмерши від страху. У кожному серці тривала внутрішня боротьба за те, щоб залишитися вірними своїй вірі. Командира все більше злило їх мовчання. Він уривчасто й різко почав віддавати команди своєю мовою. Солдати повернулися з десятком ложок і почали змішувати землю з водою та примушували християн їсти бруд. Коли Адель виплюнула гливке місиво, командир ударив її по обличчю.

«Їж! Негайно їж!» – розлютовано кричав він.

Адель відмовлялася.

Потім принесли шланг і кожного бранця облили водою, здійснюючи «ісламське хрещення». Після чого мусульмани заспівали вірші з Корану. А скінчивши, почали танцювати і стріляти в повітря, святкуючи свою «перемогу» над християнами та їхнє «навернення» до ісламу. Християни мовчки спостерігали за святкуванням солдат.

Незабаром солдати почали зносити каністри з бензином. Полонені завмерли від жаху. До юрби з поважним виглядом прямував добре одягнений офіцер. Адель упізнала його – це був ватажок з острова Ява. Він спокійно наказав офіцерам замкнути християн в одному з будинків і облити його бензином.

Коли християн заштовхували всередину, вони кричали від жаху та пригортали до себе дітей. Вони не боялися померти за Христа. Кожен із них за останні кілька днів довів це не раз. Однак думка про те, що їх спалять живцем і що вони бачитимуть, як їхні маленькі діти гинуть у вогні, була нестерпною. Усі як один, вони впали на коліна, благаючи Бога врятувати їх від такої жахливої смерті.

Поки християни молилися, серед солдатів зав'язалася суперечка щодо того, чи варто палити християн. Один із них зауважив, що тепер вони навернені в іслам і можуть бути корисними джихаду. Більшість погодилися. Якщо полонені погодяться брати участь у джихаді, це підтвердить їх вірність Аллаху і їх помилують.

Ціна бунту

Поки солдати сперечалися, Адель та інші полонені все ще перебували в стані шоку. На такий розвиток подій вони аж ніяк не сподівалися. Однак рішення усе ж доведеться прийняти. Якби старші бранці погодилися піти з солдатами на джихад, усі були б урятовані. Інакше хатину обіллють бензином і спалять усіх християн до одного. Тремтячи, бранці стояли на колінах, дивилися один на одного й чекали, поки хтось набереться мужності заговорити першим. У хату залетів командир і вигукнув: «Якщо ви досить дорослі, щоб тримати в руках мачете, приєднуйтесь до джихаду. Буде весело!».

Коли Адель слухала знущання солдатів, в її душі закипав гнів. Відчувши приплив мужності, вона підвелася. Командир усміхнувся, думаючи, що вона – перший доброволець. Але жінка сміливо звернулася до полонених. «Не йдіть із ними. Якщо вони збираються вбити нас, то нехай краще вб'ють тут. Принаймні, ми всі будемо разом». Командир, розлютований непокорою Адель, схопив її за руку. «Що ти сказала?»

Адель повторила: «Ми не братимемо участі у джихаді, а тепер, будь ласка, забирайтеся геть!» Командир ще міцніше стиснув руку Адель. Йому не потрібно було нічого говорити, його очі горіли люттю. Однак Адель вірила, що Бог захистить їх, хоч і знала, що відкрита непокора дорого їй коштуватиме. Коли командир вийшов з кімнати, інші полонені почали висловлювати захоплення мужністю жінки та говорити про те, яким чином її слова вплинуть на їхнє майбутнє.

Солдати пішли і бранців теж вивели з хати.

Минуло два тижні, упродовж яких Адель постійно погрожували. Мусульмани знали, що вона має вплив на інших полонених, і вважали, що її потрібно вбити. Коли, піддавшись на умовляння Крістіни, Адель почала потроху їсти, до неї почали повертатися сили.

Військові командири приїжджали в маленьке село майже щодня, щоб вирішити, що робити з полоненими. Вони сумнівалися, що навернення християн в іслам було щирим, і вважали, що їх треба було спалити, як і планували раніше, щоб не оскверняти своє село. Щоб виявити щирість навернення полонених в іслам, було вирішено провести обряд обрізання над усіма жінками.

Дізнавшись про це, деякі з жінок почали плакати. Це підтвердило підозру командира, і він знову почав наполягати на доцільності страти. Інші солдати переконували його, що християни стануть у пригоді, якщо їм зберегти життя. Отож мусульмани знову вирішили залишити їх живими. Вони зібрали всіх дівчаток-підлітків, у їх числі й Крістіну, і обрізали їх разом із жінками. Біль був нестерпним, і Крістіна плакала, не перестаючи. В душі Адель закипала злість, яку вона намагалася стримати всередині. Її власні випробування були несказанно важкими, однак спостерігати за муками дочки було просто нестерпно. Адель ненавиділа всіх мусульман, окрім Сабара. Вона знала, що ненависть – це рак душі і що позбавитись від неї можна лише через прощення. А прощення тієї миті здавалося Аделі неможливим. Усе, що вона могла робити, – це молитися.

Минуло шість тижнів. Погрози бранцям припинилися. Це дуже турбувало Адель. Вона почала відчувати на собі погляди чоловіків-мусульман. Місцеві чоловіки вже неодноразово намагалися зґвалтувати жінку. Вона відчувала, що їх хіть посилювалася з кожним днем, і думала, як довго їй ще вдаватиметься захищатися від них. Навіть командир намагався загравати з нею. Адель тужила за Мету, за його розрадою і весь час думала про те, чи живий він.

Мету

Одного разу вранці до Салубі човном припливла група урядових чиновників. Вони перевіряли заяву про те, що в селі тримають християн-заручників. Мусульманські солдати навідріз це заперечували. Однак Нахор, власник човна і християнин, чув, що жінку на ім'я Адель тримають у полоні. Висадивши пасажирів, він відразу ж вирушив на її пошуки.

«Ти Адель?» – тихо запитав Нахор, нарешті знайшовши жінку.

«А ти хто?» – з підозрою відповіла запитанням на запитання Адель.

Дізнавшись, що жінка насправді Адель, Нахор міцно обійняв її і заплакав. «Я багато чув про тебе і про твої страждання», – промовив він.

«Що?! Звідки ти мене знаєш?»

«Мету розповів мені».

Адель не могла повірити своїм вухам. Мету живий! Уперше за шість тижнів вона відчула безмежну радість і всміхнулася.

«Мету живий?!» – перепитала вона, щоб упевнитися, що все почула правильно.

«Так, живий! Хочеш написати йому листа?» – запитав Нахор.

Думка про те, щоб написати Мету, промайнула в голові Адель. Як їй хотілося написати йому! Але вона знала, що є справи важливіші. «Так, мені дуже хотілося б написати Мету, але спочатку мені потрібно написати щось інше. Швидше дай мені папір і ручку».

Адель сіла і стала швидко записувати імена всіх бранців. Вона все ще писала, коли помітила, що до них наближається командир.

«Швидше, візьми це з собою, Нахоре. І, прошу тебе, будь обережний!» Адель швидко обняла Нахора і втекла, жалкуючи, що не встигла написати записку Метові. Як їй хотілося все йому розповісти! Про те, як вона його любить, як їй не вистачає його присутності, яка хоробра їхня Крістіна. Проте часу було обмаль,

і їй потрібно було повідомити про інших бранців. Їхні сім'ї, без сумніву, теж сумують. Вона сподівалася, що ніхто не помітив, як вона говорила з Нахором.

«Що ти писала? – люто запитав командир, побачивши, що Адель не тільки розмовляла із власником човна, але й передала йому записку. – Ти писала листа?!!»

«Ні, я не писала листа», – спокійно відповіла Адель.

«А що ж ти писала?!!» – він приставив до шиї Адель ножа.

«Я написала імена тих, кого ви тримаєте в полоні».

«Що?!!» – люто загорланив командир. Адель була впевнена, що він переріже їй горло, але вперше зовсім не відчувала страху. Вона зробила те, що, на її думку, вона повинна була зробити. І тепер вона достеменно знала, що Мету живий. Який чудовий день! Радість цього дня не міг затьмарити навіть безсердечний командир.

«Я щойно запевнив представників уряду, що тут нікого не тримають проти їх волі. Я підписав угоду. А ти передала їм список бранців! Ти – свиня! Ти заплатиш за це!»

І командир дотримався свого слова. Того дня Адель жорстоко побили і продовжували бити ще багато днів поспіль.

Менш ніж через два місяці до села Солубі знову навідалися з перевіркою. Список, складений Адель, передали представникам влади та розповсюдили серед сімей полонених. До Адель дійшли чутки, що Мету теж супроводжуватиме представників влади, щоб забрати її і Крістіну.

Як Адель раділа! Вона і її дочка пережили такі жахи, які навіть важко уявити. Але тепер вони поїдуть додому. Настрій жінки покращився, вона навіть помітила, що всміхається. А от Крістіна до кінця не вірила в це. «Невже ми справді поїдемо додому? – знову й знову перепитувала вона. – Ми поїдемо з татом? А якщо нам не дозволять поїхати?»

У голосі Крістіни Адель чула неспокій і знала, що її сумніви обґрунтовані. Мати обійняла свою хоробру доньку й замислилася над тим, який привід можуть вигадати мусульмани, щоб не відпустити їх. Наступного дня вона це дізналася.

Я не можу поїхати з вами

Адель і Крістіну поставили перед в'язнями. Командир повідомив присутнім: «Незабаром ми відпустимо Крістіну й Адель на острів Дахма до її чоловіка-християнина». Новина про приїзд Мету вже облетіла полонених. Вони знали Адель. Якби їй дозволили виїхати, вона б не заспокоїлася, доки не домоглася б звільнення інших в'язнів. Адель була б їхньою надією на порятунок.

«Адель і Крістіну запитають, чи хочуть вони залишитися тут з вами, чи поїдуть із Мету, – продовжував командир. – Якщо хоч одна з них захоче їхати з Мету, ми вб'ємо вас усіх». Командир підійшов до маленької дівчинки років п'яти і нахилився до неї. Витягнувши ніж із піхов, він притиснув його до горла тремтячої від страху дитини і злобно додав: «Навіть тебе».

Християни стояли, дивлячись на Адель. «Яке рішення вона прийме? – думали вони. – Яке рішення прийняв би я, якби опинився на її місці?..» Адель знала, що ніхто не звинувачуватиме її та Крістіну, якщо вони вирішать поїхати з Мету. Її роздуми перервав вигук командира: «Пішли!»

Цієї миті Адель не знала, що Мету вже чекає на них. Усе відбувалося занадто швидко. Їй потрібен був час, щоб помолитися і подумати, чи справді командир уб'є інших полонених, чи він просто шантажує її. Як можна відмовитися від можливості поїхати з Мету? А як погодитися і залишити всіх на вірну загибель?

Не встигла Адель обміркувати все, як їх заштовхнули в кімнату, де серед офіцерів сидів Мету. Командир прошепотів на вухо Адель: «Пам'ятай, якщо хтось із вас погодиться їхати, я вб'ю всіх бранців. І не лише їх. Я вб'ю і Мету. Присягаюсь, його я теж уб'ю!» Від цих слів по спині Адель побігли мурашки, і вона зрозуміла, що командир обов'язково виконає свою обіцянку.

В очах Мету Адель бачила страждання. Як би він хотів бути зі своєю дружиною і дочкою! Останні три місяці, мабуть,

здавалися йому вічністю, а тепер у нього з'явилася надія. Він був налаштований рішуче. Він не збирався залишити кімнату без них. Усе, що Адель могла зробити, – це молитися, щоб Бог дав їй сили.

Чоловік, який супроводжував Мету, відрекомендувався як офіцер Саїд і відразу ж запитав: «Аделе, ти хочеш поїхати з Мету чи залишитися?» Адель знала, що питання буде саме таким, слово в слово. І її попередили, як на нього відповідати. Жінка намагалася щось сказати, але її губи рухалися беззвучно.

«Аделе, ти хочеш поїхати з Мету чи залишитися?»

Адель поглянула на Мету, який не розумів, чому вона так довго вагається. «Мету...». Сльози котилися її обличчям, коли вона видавила з себе: «Я не можу піти з тобою».

Мету ледь не зіскочив зі стільця, щоб підбігти до Адель і запитати її чому, але Саїд стримав його і відразу ж поставив те ж саме запитання Крістіні. Адель усе ще схлипувала і поглядала на дочку, не знаючи, що вона відповість. Вона не мала часу порадитися з Крістіною і тепер була впевнена, що бранці та Мету загинуть. Як її дев'ятирічна донька може усвідомлювати, що її бажання поїхати з батьком може призвести до смерті стількох людей?

«Я не можу поїхати з тобою, тату, мені так прикро...» – тихо промовила Крістіна.

Офіцер Саїд швидко підвівся: «Гаразд. На цьому завершимо. Усім зрозуміло?»

Адель і Крістіні дозволили поговорити з Мету під суворим наглядом, за умови, що вони не розмовлятимуть пошепки. Порушуючи наказ, Адель прошепотіла, молячись, щоб її не почули:

«Мету, мені довелося так відповісти. Вони погрожували вбити інших людей, якщо ми підемо з тобою. Прошу, не осуджуй мене. До останнього дня свого життя я сподіватимусь, що колись ми знову будемо разом».

Мету із сумом поглянув на свою дружину. В її очах було стільки болю та мужності! Будь-які слова здавалися зайвими. Він промовив лише: «Я розумію».

Тримаючись за надію

Не встигнувши початися, зустріч закінчилася, й Адель з Крістіною знову вивели з кімнати. Адель хотіла повернутися, щоб іще хоч раз поглянути на Мету, але командир стукнув її кулаком у спину: «Не озирайся на нього, – прошипів він. – Він вірить в Ісуса. Він – свиня!» Тепер Адель могла лише плакати й думати про те, що принесе їй майбутнє.

Упродовж наступних кількох тижнів Адель трималася за надію колись бути разом із Мету. Ця надія допомагала їй полегшити біль та страждання і підтримувала її, доки одного дня, 10 квітня, її життя перетворилося ще на більший жах...

«Аделе, – промовив командир, – я вирішив, як із тобою вчинити. Ти принесла мені чимало неприємностей. Ти – порушник спокою. Я вирішив дозволити одному з моїх людей одружитися з тобою. Можливо, йому вдасться тебе приборкати».

Адель не могла повірити в це. «Я не можу вийти заміж. Я одружена з Мету!»

«Я вже казав тобі, що Мету – не людина. Він – свиня, і я не визнаю цього заміжжя. Якщо ти відмовишся вийти за чоловіка, якого я обрав для тебе, то я дозволю всім володіти тобою». Командир нічого не хотів слухати, й Адель знала, що саме так він і вчинить. Виходу не було.

Адель звернулася до інших полонянок, благаючи в них допомоги. Вона знала, що вони мало що можуть зробити, але сподівалася, що вони разом із нею протестуватимуть проти цього насильницького шлюбу. Однак вони мовчали, боячись за власні життя. Нарешті, одна з них промовила: «Якщо ти не вийдеш заміж, вони можуть зґвалтувати й повбивати нас усіх». Її слова вразили Адель у саме серце.

Адель намагалася захистити цих жінок і заради них відмовилася від власної свободи, а тепер вона почувалася зрадженою. Від безвиході жінка заридала: «Як ви можете зрадити мене, щоб урятувати себе?»

Жінки лише просили пробачення і плакали. Вони знали, що і їх можуть змусити вийти заміж за мусульман. Коли Адель та

Крістіну привезли в будинок Алміна, нового чоловіка Адель, вона подумала, що гірше бути не могло. Утім ситуація ускладнилася ще більше, коли кілька місяців по тому Адель завагітніла.

Нове життя

До жовтня емоційний стан Адель сильно погіршився. Їй часто здавалося, що вона летить униз до бездонної ями. Мусульмани вбили її сина та матір. Вони знущалися над нею незліченну кількість разів, а тепер позбавили її надії на возз'єднання з Мету. Ненависть, яка з'явилася того страшного дня, коли мусульмани розорили її село, росла швидше, ніж нове життя всередині неї. Адель плакала, намагаючись знайти хоч якусь утіху, проте не знаходила жодної. Вона навіть не могла любити невинної дитини, яку носила під серцем. Для Адель вона була лише нагадуванням про все, чого її позбавили.

«Я більше не дозволю їм нічого забрати у мене», – вирішила вона.

Вона дочекалася, поки залишиться на самоті, й узяла з кухонного столу ножа. Важко було повірити, що все зайшло так далеко. Адель запитувала себе, навіщо вона вижила, щоб зараз переживати такий відчай. Вона знала, що Бог урятував її, однак більше не відчувала, що має сили продовжувати жити. Повільно вона піднесла ніж до живота, заплющила очі й попросила в Бога прощення.

«Мамо, зупинись!» – заверещала Крістіна, яка тієї миті ввійшла на кухню і вихопила з її руки ніж. Адель заридала і впала на підлогу. Крістіна плакала поруч із нею. «Мамо, що ти робиш? Ти не можеш убити себе!.. І ця дитина не зробила нічого поганого. Вона невинна!»

Щось у серці Адель надірвалося. Вона годинами плакала, а слова Крістіни безперервно звучали в її вухах, серці й душі. Вона благала Бога простити її, зізнаючись у лютій ненависті до тих, хто тримав її в полоні. Вона почала усвідомлювати, як її лють мало не зруйнувала невинне життя, так само як солдати джихаду зруйнували її власне. Ця думка ніби протверезила її.

Вона знала, що милість Божа перебуває з нею, а ненависть не дає відчути цілющу Божу любов.

Адель почала ласкаво погладжувати свій живіт і розмовляти з новим життям усередині себе. Сподіваючись, що це дівчинка, вона називала дитину Сарою. «Саро, прошу, прости мені. Прости гріх своєї матері. Ти нічого поганого не зробила. Ти – єдине хороше, що я маю у цій ситуації. Я люблю тебе».

Здавалося, чорна хмара відступала, коли Адель молилася і розмовляла з Сарою. Раніше жінка вважала ненароджену дитину ворогом, дитиною вбивці її власного сина. Але тепер вона усвідомила, що вона – *її* дитина і Боже творіння.

Наступного дня Адель узяла аркуш паперу. Вона знала, що повинна якимось чином зв'язатися з Мету. Вона мусить розповісти йому про все, що сталося, й попросити в нього пробачення. Навіть якщо він більше не вважатиме її своєю дружиною, вона зрозуміє і не ображатиметься на нього. Вона любить його і все ще сподівається, що вони будуть разом. Адель писала листа, і її сльози змішувалися з чорнилом, розтікаючись аркушем. Чи зможе він прочитати цей лист? Вона списала шість сторінок. Для Адель це був найбільш болісний і важливий, сповнений любові, лист у її житті. Вона ретельно згорнула його і сховала, молячись, щоб їй випала нагода передати його Метові.

24 грудня бранців змусили працювати на кокосовій плантації. Це була важка робота, особливо для Адель, яка була вже на шостому місяці вагітності. Був переддень Різдва, і кожен із бранців згадував, як колись вони святкували це свято вдома зі своїми сім'ями. Того вечора, коли Адель почала тихенько наспівувати «Тиху ніч», інші полонені підхопили її. Незабаром співали вже усі. Кожен знав, як небезпечно співати традиційну різдвяну пісню про Христа. Їх, напевно, поб'ють, утім всім було байдуже. Їм так радісно співалося!

Усі знову згадали свої сім'ї та домівки. Їхні тіла були в полоні, але їхні душі були вільні, й вони звертали свій спів до Бога. Наступного ранку всі знову лили сльози печалі, оплакуючи свій тяжкий полон, та сподівалися на більш щасливі часи. Жоден із них ніколи не забуде Різдво, яке зустрічали разом у полі.

18 березня з'явилася на світ Сара. Тепер, коли дитина народилася, Крістіна відчувала, що настав час поділитися з матір'ю своїми потаємними думками. «Мамо, ви повинні спробувати втекти, ти і Сара. Якщо ви не втечете, ми всі тут помремо».

«Я не можу залишити тебе, Крістіно. Я ніколи не залишу тебе», – заперечила Адель.

«Мамо, послухай мене. Ти *мусиш* тікати, – наполягала десятирічна донька. – Алмін ніколи не дозволить нам піти всім разом. Але якщо втечеш ти і Сара, він подумає, що ти обов'язково повернешся. Але ти не повинна повертатися. Ти мусиш дістатися до тата. Він приїде за мною. Це – наша єдина надія».

Адель знала, що дочка має рацію, проте вона не відала, яким чином це здійснити. Вона навіть не знала, чи Мету прийме її, особливо тепер, коли у неї є Сара. Адель не мала мужності планувати втечу.

Адель носила свій лист понад шість місяців, молилася і сподівалася, що їй випаде нагода передати його. Одного разу, коли у їхньому селі гостювали кілька дітей, така можливість з'явилася. Адель знала одну з дівчаток і підійшла до гурту дітей, коли вони гралися. Вона непомітно передала дівчинці листа і попросила віддати його своєму чоловікові, Мету. Дівчинка взяла листа й ствердно кивнула.

Адель ішла додому й молилася, щоб лист потрапив до Мету... Молилася, щоб він простив її... Молилася, щоб він ще любив її. Щодня очі Адель шукали по селу знайому дівчинку. Жінка сподівалася, що вона знову прийде. Через кілька днів вона й справді з'явилася знову.

«Ти бачила Мету? Віддала йому мого листа?» – хвилюючись, запитала Адель.

«Так, я віддала листа Мету, а він відразу ж дав мені ось це».

Адель дуже здивувалася, коли дівчинка протягнула їй складений у багато разів аркуш паперу. Мету написав їй листа ще до того, як отримав від неї звістку. Вона бачила по вицвілому конверту і його зім'ятих краях, що він довго носив його, так само як і вона довго-довго чекала можливості передати свого листа.

Адель хотіла відразу ж прочитати його, але швидко передумала. Може, Мету ненавидить її? Може, він одружився з іншою? Адель побігла додому. Її серце тьохкало, коли вона читала листа:

«Аделе, ти можеш мати десятеро дітей від десяти чоловіків, і все ж ти – моя дружина. Пам'ятаєш, що сказав нам пастор? Лише Бог може розлучити нас. Я кохаю тебе! Твій Мету».

Сумніви Адель розвіялися, і вона почала планувати втечу.

Втеча і порятунок

Два місяці по тому, 18 червня, Алмін дозволив Адель відвідати родичів на сусідньому острові. Пригортаючи до себе Сару, Адель потягнулася за Крістіною, щоб допомогти їй сісти у маленький човен. Але Алмін затримав дівчинку: «Вона залишиться тут».

Адель просила Алміна дозволити Крістіні поїхати, але він нічого не хотів чути. «Я не поїду без Крістіни», – наполягала Адель. Та Алмін був невблаганний. Він знав, що його «дружина» втече, щойно він відпустить Крістіну.

Усе сталося так, як спланувала Крістіна. Вона обняла матір і прошепотіла їй на вухо: «Прошу, мамо! Пообіцяй, що ти і Сара поїдете до тата. Будь ласка, я тебе дуже прошу. Зі мною все буде гаразд». Адель міцно обняла Крістіну. Дивуючись хоробрості своєї доньки, мати поцілувала її і попрощалася. Вона знала, що, може, ще довго її не побачить, а може, не побачить ніколи...

Адель сиділа у човні, спостерігаючи за тим, як вдалині зникає постать Крістіни. Вона обіймала Сару й плакала, запитуючи себе, чи правильне рішення прийняла. Вона не мала наміру відвідувати родичів. Вона швидко дістанеться до Мету, швидше, ніж Алмін усвідомить, що вона втекла. А потім вони якимось чином повинні визволити Крістіну.

Адель знадобився тиждень, щоб дістатися до Мету. Подорож була тривалою і важкою. Адель не наважувалася повідомити

Мету про свій приїзд, побоюючись, що Алмін дізнається про її задум. Адель сиділа на ліжку в будинку для гостей і з занепокоєнням очікувала. *«Чи захоче Мету прийняти мене? – знову й знову запитувала вона себе. – А Сару?»*

Навіть тепер, коли Адель була вільною, вона все ще почувалася полонянкою. Гірше того, вона почувалася зрадницею. Вона вийшла заміж за іншого чоловіка і залишила в полоні Крістіну, свою дочку. Як може Мету пробачити її? Знову й знову вона сумнівалася в правильності свого рішення, довго плакала і, нарешті, заснула.

Почувши в будинку кроки Мету, Адель відразу ж прокинулася. Тремтячими від хвилювання руками вона схопила Сару і підвелася. Від страху, що вона припустилася жахливої помилки, Адель хотілося швидко втекти. Вона не думала про те, куди піде, їй просто хотілося бігти геть. Будь-куди. Вона не мала сміливості дивитися в очі Мету.

Мету перестрів її у дверях. Ні хвилини не вагаючись, він радісно обійняв дружину, а потім подивився на дівчинку, яку Адель тримала на руках і всміхнувся. «Це наша маленька дочка», – промовив він. Адель знову заплакала. Тепер уже від радості. Вона насолоджувалася довгоочікуваним возз'єднанням з Мету. Адель хотілося постійно триматися за свого чоловіка, насолоджуватися безпекою, яку давали його міцні обійми. Однак вона знала, що мусить відпустити Мету, адже вони не заспокояться, доки не врятують Крістіну.

Не знаходячи собі місця від хвилювання, день за днем Адель чекала звістки від Мету або від Крістіни. *«Може, вони вже вбили Крістіну? Може, вбили Мету? В усьому цьому моя провина»*. Адель постійно боролася з тяжкими думками, благаючи Бога про захист для себе, Сари, Крістіни та Мету.

Жінка знаходила розраду в знайомих текстах Євангелія, яких їй так бракувало під час вісімнадцятимісячного полону. Вона добре пам'ятала, як у джунглях солдати джихаду порубали її Біблію на шматки. Адель знову відкрила Послання святого апостола Павла до филип'ян, 4:13, як робила це завжди, і прочитала вголос: «Я все можу в Тім, Хто мене підкріпляє,

в Ісусі Христі». Вона згадала, коли востаннє читала ці слова. Це було на пагорбі за селом у день нападу мусульман. Відтоді, здавалося, минула вічність, вона побувала в пеклі й повернулася. Адель знала, що страхіття ще не скінчилося, оскільки вона не переставала думати про Крістіну й запитувати себе, чи не зрадила вона своєї дочки.

Мету не було вже понад два тижні, коли Адель отримала звістку про те, що він – із Крістіною, а вона повинна якнайшвидше приїхати до них. Нарешті вони знову будуть усі разом! Сльози радості котилися по щоках жінки, й вона подякувала Богові за те, що Мету вдалося врятувати Крістіну. Тепер вона з острахом думала про те, на що здатен Алмін, аби повернути їх.

Епілог

Коли ми розмовляли з Адель, вона і Мету навчалися в таємній біблійній школі й готувалися стати місіонерами. І хоч від часу втечі жінки з полону минуло вже кілька місяців, сім'я продовжувала регулярно змінювати місце проживання, переховуючись від Алміна, який за допомогою інших мусульман продовжував шукати їх. Двічі жінка ледь не потрапила до їхніх рук.

Після звільнення Аделі потрібно було виконати два важливих завдання. Перше було настільки важким, що, здавалося, їй ніколи з ним не впоратися. Вона, християнка, знала, що повинна пробачити солдатів джихаду. Цей важкий процес почався ще під час вагітності Аделі, коли Крістіна нагадала їй, що дитина, яку вона чекала, не зробила нічого поганого і що Сара невинна. Адель знала, що може сказати «я пробачаю», але ці слова повинні бути сказані від душі, адже саме там починається справжнє прощення. Після втечі Адель багато молилася. Вона молилася за спасіння тих, хто мучив її, і за свою сім'ю. Вона вірила, що молитва – це ключ до здатності пробачити.

Друге завдання теж було надзвичайно важким. Адель потрібно було пробачити себе за свій шлюб з Алміном, хоча це й відбулося проти її волі. Вона часто почувалася зрадницею. На превеликий жаль, інші християни підтримували її сумніви,

і вони з усе наростаючою силою мучили душу жінки. Іноді їй здавалося, що Мету та друзі-християни відмовляться від неї через те, що вона була дружиною Алміна. А як відомо, іноді з внутрішнім сум'яттям важче впоратися, ніж навіть із фізичним насильством.

Коли Адель звільнилася з полону, її підтримувало подружжя християнських місіонерів, які дружньо ставилися до Мету і всіляко намагалися допомогти їм. Коли Адель повернулася до свого чоловіка, одними з перших слів, які Господь поклав йому на серце, були: «Аделе, ти – не зрадниця!» Ці слова допомогли Адель почати шлях прощення себе.

Адель і Мету продовжували наполегливо працювати над тим, щоб домогтися звільнення тих, хто був у полоні. Дехто з них ще й досі перебуває там. Адель просить, щоб ми молилися за них.

Пурніма:

Дитина у в'язниці, а душа на волі

Бутан
1 березня 1993 року

Того надзвичайно холодного пізнього зимового вечора поліція оточила групу християн і повела до приміщення районної адміністрації. Тринадцятирічна Пурніма тремтіла від холоду, оскільки затриманих примусили стояти у дворі, доки тривав допит. Офіцери ставили одні й ті ж запитання: «Чому ти хочеш бути християнином?», «Звідки церква отримує підтримку?», «Бутан – буддистська країна, а ти безчестиш нас, прийнявши чужу релігію. Чому ти йдеш проти свого народу?»

Тридцятьох п'ятьох християн допитували впродовж тієї довгої ночі. Офіцерів було близько двадцяти, більшість із них – кремезні та страхітливі молодики. Пурніма зіщулилася, коли один із них ударив чоловіка, який стояв поруч із нею. Дехто плакав, інші намагалися захищатись. Тринадцятирічна Пурніма, стоячи перед кремезними офіцерами, молилася про те, щоб їй вистачило мужності відповісти на їхні запитання.

«Хто дозволив вам святкувати Різдво в селі Пурта? Це Бутан. У Бутані не дозволено святкувати Різдво. Це – ваш останній шанс. Або ви повернетеся до буддизму, або змушені будете залишити Бутан». Офіцер звернувся до Пурніми: «Зрозуміло? Тобі не дозволено жити тут і сповідувати цю чужинську релігію. Що ти обираєш?»

Пурніма ні на мить не сумнівалася, що офіцер не жартує. Для нього справою честі було або змусити християн зректися християнства, або публічно викрити їх як зрадників і вигнати з країни. Дівчину вже вигнали з дому і з її села. Вона не знала, куди їй іти, однак знала, що повинна робити.

«Я не зречуся Христа! Я не хочу залишати свою країну, і я не зречуся Христа. Він єдиний може дати спасіння мені й вам!»

Сміливо відповідаючи почервонілому від люті офіцерові, Пурніма відчувала, що все її тіло тремтить. У душі вона вирішила, що не зречеться Христа, чого б це не коштувало. Їй та іншим затриманим дали п'ять днів для того, щоб покинути Бутан. Їм наказали їхати в Непал.

П'ять днів.

У Пурніми залишилося лише п'ять днів життя, яке вона так добре знала. Переслідування швидко поширювалися в їхній місцевості. Сестрі Пурніми з чоловіком вже довелося виїхати, оскільки їхнім життям загрожувала небезпека. Тепер, коли християн офіційно називали зрадниками, жителі їх села сприйняли це як дозвіл переслідувати їх. Перед від'їздом Пурніма вирішила обов'язково побачитися з мамою. Минуло трохи більше року відтоді, як батьки вигнали дівчину з дому. Тепер вона хоче повернутися, хоч навіть і потай. Упевнена, що до батьків уже дійшли чутки про те, що скоро вона змушена буде покинути країну, Пурніма довго молилася, щоб вони востаннє зустрілися з нею. Під покровом ночі Пурніма пробралася до будинку, в якому вона виросла і з якого її вигнали у віці 12 років...

Чудесне зцілення

Пурніма виросла в маленькому буддистському селі, розташованому серед зелених пагорбів східного Бутану. Її батько був місцевим знахарем і часто проводив різноманітні буддистські ритуали й приносив у жертву тварин, щоб вигнати злих духів. За місцевими мірками, їхня сім'я з восьми осіб не була ні багатою, ні бідною, але у них був великий будинок, і жили вони дуже дружно. Сівал, чоловік старшої сестри Пурніми, Майї, також жив з ними. Можливо, Пурніма й виросла б такою ж, як і інші діти з її села, але хвора Майя зцілилася завдяки чуду.

Упродовж трьох років Пурніма спостерігала за тим, як її батько знову й знову приносив на своєму вівтарі в жертву

курчат, бив у власноруч виготовлений барабан і просив духів, щоб вони зцілили його дочку. Знову й знову Пурніма сиділа біля ліжка Майї, сподіваючись, що їй ось-ось стане краще. Але Майя не видужувала. Їй ніби ставало трохи краще, а потім знову гірше, і нескінченні болі в шлунку і голові часто й надовго приковували її до ліжка. Бачачи, як страждає сестра, Пурніма часто запитувала маму: «Чому духи сердяться на нас? Чому жертви не допомагають?» Утім жодного разу вона не отримала відповіді на свої запитання.

А тепер, після довгих років страждань від хвороби, Майя була здорова. Більше не було болю у шлунку, не шуміло в голові. Мати й батько Пурніми були раді, що дочка добре себе почуває, проте їм не подобалося, що Майя стверджувала, що її зцілив Ісус. «Як ти можеш таке говорити? Як ти можеш ганьбити свою сім'ю і всю громаду?! – соромив її батько. – Ми – буддисти, і я не хочу ні слова більше чути про цього чужинського Бога. Зрозуміла? Жодного слова!» Він лютував. Більше того, він боявся, що скажуть односельці, якщо дізнаються про навернення Майї. Він боявся за своє життя.

Однак Майя та Сівал не бажали відмовитися від своєї віри. Коли один із друзів Сівала довідався про хворобу Майї, він зізнався, що він – християнин і дав Сівалові Біблію. Він сказав, що вірить у те, що Ісус зцілить Майю. І Він зцілив. Після цього вони разом читали Біблію.

«Якщо ви наполягаєте на тому, що ви – християни, ви не можете тут більше залишатися, – одного разу сказав батько Сівалу і Майї. – Односельці ніколи цього не дозволять. Вони і нас виженуть разом із вами. Ваша нова релігія збезчестить нас і накличе біду на всю нашу сім'ю».

Пурніма страждала, спостерігаючи за тим, як її сестру з чоловіком виганяють із рідної домівки. Однак навіть у свої десять років вона добре розуміла, що батько говорить правду. Вона знала, що жителі села ніколи не змиряться з тим, що Майя і Сівал прийняли нову релігію. Усе ж вона не могла не дивуватися поліпшенню здоров'я Майї та сяючому радістю і

спокоєм обличчю сестри, коли та пакувала свої мізерні пожитки, готуючись залишити єдиний у своєму житті дім. Їй було ще болючіше від згадки про те, що Майя перебуває на шостому місяці вагітності.

Після їхнього відходу всі в домі почувалися так, ніби когось поховали. Мама Пурніми впала в депресію, а батько все ніяк не міг усвідомити, що сталося з його сім'єю. Пурніма хотіла поговорити про Майю з матір'ю, але батько заборонив навіть згадувати її ім'я і відвідувати її в маленькій бамбуковій хижі за кілька кілометрів від сусіднього села, де вони з чоловіком оселилися.

Коли Пурніма дізналася, що Майя народила хлопчика, вона не могла більше витримати розлуку. Вона дивувалася і раділа тому, що сестра народила здорову дитину і все ще продовжувала згадувати її чудесне зцілення. Пурніма намагалася уявити, як виглядає її синочок.

Дівчинку постійно хвилювали серйозні питання: «*Що це за Бог, який зцілює і не вимагає нічого натомість? Що знайшли у своїй щойно прийнятій вірі Майя та Сівал, що дало їм мужності піти проти сім'ї та суспільства – аж до вигнання із села?*»

Ці питання змусили Пурніму набратися хоробрості й крадькома відвідати будинок своєї сестри. Вона йшла полями, тримаючись у тіні дерев, і швидко подолала відстань, яка розділяла її з сестрою впродовж багатьох місяців. Коли Майя відчинила двері своєї маленької жалюгідної хатини і побачила на порозі Пурніму, яка тремтіла від хвилювання, вона кинулася обіймати сестру і залилася сльозами.

Пурніма почала регулярно крадькома вириватися до Майї. Вона не могла залишатися довго, іноді приходила лише на п'ятнадцять хвилин. Але щоразу, коли вона приходила, сестра читала їй уривки з Біблії, а Пурніма уважно слухала, намагаючись запам'ятати найменші дрібниці. Їй дуже подобалася розповідь про Мойсея, не стільки тому, що Бог виявляв через нього дивовижну силу, як тому, що Мойсеєві довелося піти

з дому і що згодом він став голосом Бога, незважаючи не те, що сам був далеко не красномовною людиною. Якби вона була християнкою, думала собі дівчинка, вона хотіла б бути подібною до Мойсея.

Наступного року Майя народила ще одну дитину, Естер, і Пурніма стала відвідувати її ще частіше. Для маленької Пурніми це була захоплююча пригода: таємно пробиратися забутими стежками до дому своїх вигнаних сестри і маленьких племінників. Навіть якщо її зловлять, думала вона, нічого страшного не станеться. Зрештою, вона – дитина.

Однак мати Пурніми мала іншу думку: «Пурнімо, ми знаємо, що ти робиш, – одного разу сказала вона. – Я вже втратила одну дочку і не хочу втратити іншої. Розумієш?» Пурніма кивнула. Мати почала пояснювати їй, що християнство – це чужинська релігія, воно – для людей нижчої касти. «Християнство – не для нашого села і не для нашої країни. Майю обдурили Сівал і його друг», – закінчила вона своє повчання.

Несподіваний потяг до Бога

Незважаючи на батьківську заборону, Пурнімі подобалося проводити час з сестрою, і таємні відвідування тривали. На Різдво Майя та Сівал запросили Пурніму приєднатися до їхньої невеличкої дружної компанії, яка утворилася за останні вісімнадцять місяців. Час, проведений з Майєю та Сівалом, посіяв насіння віри в серці Пуріми, і, коли вона слухала проповідь про народження Христа, про те, що Він народився від непорочної Діви і прийшов на землю, щоб принести спасіння людям, вона відчула, що її душа нестримно тягнеться до Бога.

Минуло чимало часу відтоді, як дівчинка висловила своє рішення прийняти християнство, доти, як вона прийшла до Майї і повідомила, що хоче прийняти хрещення. Майя надзвичайно зраділа за сестру, однак у душі вона непокоїлася: як Пурніма повідомить цю новину батькам. Три тижні по тому, яскравого сонячного дня, Пурніма прийняла хрещення. Утвердившись у своєму переконанні, вона промовила: «Я знаю, що тепер пови-

нна робити. Я повинна повідомити мамі й татові. Я більше не можу цього приховувати. Я хочу, щоб усі знали, що відтепер я живу заради Ісуса Христа і мені байдуже, що мені скажуть чи зроблять!»

«Пурнімо, ти така молода, тобі лише дванадцять років. Ти ж знаєш, що з тобою зроблять. Ти справді готова до цього? Зі мною був Сівал, тому мені легше було залишити дім. Може, варто почекати з цією новиною і продовжувати молитися».

Однак Пурніма непохитно наполягала на своєму. «Я не можу, Майє. Тепер я розумію все, що чула і що ти читала мені з Біблії. Я ніколи раніше не почувалася так упевнено і знаю, що Бог – це реальність, як ти і говорила. Як я можу приховувати це і не сказати мамі й татові? Окрім того, у мене є ти...»

Від слів Пурніми Майя заплакала й обняла сестру. «Звичайно ж, у тебе є я. Хочеш, я піду з тобою?»

«Ні, – відповіла Пурніма. – Тобі небезпечно навіть підходити до села. Не бійся, зі мною все буде гаразд».

Ледь стримуючи сльози, Майя дивилася, як Пурніма біжить додому. Вона не могла повірити, що її молодша сестра така хоробра, і, хоч вона й боялася реакції батьків, відчувала, як гордість за хоробрість Пурніми наповнює її серце.

«У Бога є особливий план для неї», – подумала Майя.

Наївна дванадцятирічна дівчинка Пурніма прибігла додому і випалила, ледь відчинивши двері оселі: «Мамо, я – християнка!» Почувши слова дочки, мати завмерла.

«Ти жартуєш! – відмахнулася вона, боячись навіть припустити, що донька говорить правду. – Ти ще занадто молода, щоб бути християнкою. Окрім того, я вже говорила тобі, що не хочу втратити другу доньку».

Але Пурніма наполягала: «Мамо, я не хочу йти, як Майя. Я хочу залишатися вдома. Але я вирішила стати християнкою, і ніщо не змінить мого рішення».

Пурніму вигнали того ж вечора. Ідучи зі своїми мізерними пожитками в руках вже знайомою стежкою, що вела до будинку Майї, дівчинка чула, як плаче мама. Вона знала, що мама любила обох дочок, але батьки боялися того, що зроблять з ними

односельці. Раніше Пурніма теж боялася. Але тепер, крокуючи у темряві до будинку сестри, вона вирішила, що більше не боятиметься.

Відтоді Пурніма жила у Майї та Сівала, і, хоча їй добре було в сім'ї сестри, життя було занадто важким, і Пурніма постійно почувала себе тягарем. На Різдво наступного, 1992 року, почалися арешти. Це відбувалося якраз через рік після того, як Пурніма прийняла хрещення.

Сільську владу дуже лякало стрімке зростання кількості християн у їхній місцевості, й вона посилила переслідування віруючих. За десять днів християн допитували десять разів, і щоразу представники влади намагалися переконати або хитрістю примусити їх зректися Христа й повернутися до свого буддійського коріння. Чоловіків били, декого з них тримали в камерах попереднього ув'язнення впродовж тижня або навіть більше, де над ними знущалися ще сильніше. Затриманих жінок принижували і звинувачували у проституції. Дехто із їхніх знайомих погодилися зректися Христа, однак маленька Пурніма ще більше трималася за Нього.

Тепер Пурнімі, її сестрі Майї з чоловіком і їхнім друзям із сусідніх сіл було наказано залишити Бутан.

«Як ти можеш бути такою хороброю?»

Ідучи полем, Пурніма нарешті побачила світло у вікнах батьківського будинку, який колись був і її домом. Вона думала про те, що сказати мамі, впустить вона її чи ні. Вони не говорили і навіть не бачилися відтоді, як Пурніму вигнали. Тепер, вимушена покинути Бутан, вона понад усе прагнула ще хоч раз побачити маму.

Пурніма тихо підійшла до дверей будинку і постукала.

«Мамо, мамо, це я».

«Пурніма? – мати міцно обняла її. – Прошу, скажи, що ти прийшла додому, щоб залишитися. Скажи, що ти більше не християнка».

Пурніма мить помовчала. Вона бачила, яка засмучена її мати. Вона не хотіла завдавати їй ще більше страждань. Проте вона не могла більше мовчати.

«Мамо, я мушу поїхати з Бутану. Поліція не дозволяє мені жити тут. Прости мені».

Мати дивилася на свою маленьку доньку і заздрила її мужності. Яка ж вона ще маленька, яка беззахисна!

«Пурнімо, тобі немає ще й чотирнадцяти. Як ти можеш бути такою хороброю? Як ти можеш покинути свою країну і їхати світ за очі?»

Пурніма плакала разом із матір'ю.

«Це не я покидаю свою країну, мамо, – схлипувала вона. – Це моя країна залишає мене». Вона знала, що мама любить її і ніколи не хотіла вигнати її з дому. Але всі дуже боялися. Боялися християн, боялися Різдва, боялися Христа. Пурніма не знала, що їх усіх так лякає.

На порозі з'явився батько:

«Ось, візьми це, – він простягнув їй невелику пачку грошей. – І, прошу, будь обережна». Він ще раз поглянув на доньку, обійняв її і швидко пішов назад у будинок.

Пурніма пильно вдивлялася в мамине обличчя, намагаючись запам'ятати кожну її рису, тембр голосу, те, як блищали її очі, коли вона всміхалася. Мама здавалася такою гарною, а вона навіть не знала, коли вона знову її побачить і чи побачить взагалі. Останні обійми, і Пурніма зникла у темряві.

Наступного дня її разом із вісьма іншими християнами вислали з Бутану. Їх посадили в урядовий автобус, щоб вивезти із села Пурта до кордону з Індією. Далі вони добиратимуться самі.

«Хто буде нашим провідником?» – жартували християни, намагаючись розвіяти тривогу. Ніхто з них не бував далі свого села, і ніхто не знав, куди саме їх везуть.

Перетнувши кордон, автобус зупинився, і їм наказали виходити. Із жахом вони спостерігали за тим, як автобус розвернувся і поїхав геть. Він був останньою ниткою, яка пов'язувала їх з Бутаном, а тепер зникла і вона. Їм сказали йти «ось у тому напрямку», через гори Індії до Непалу.

Нескінченні сни

Християни йшли пішки впродовж трьох днів, однак із кожним новим днем вони почувалися все більш стомленими, оскільки місцевість була гористою. Коли на своєму шляху подорожні побачили величезне дерево, Джон, чоловік, який став їхнім лідером, запропонував розбити під ним табір на день або більше, щоб відновити сили. Поспішати було нікуди, але всі починали розуміти, в якому становищі вони опинилися, і Пурніма хвилювалася все більше й більше. Щовечора, перш ніж заснути, вона потайки від інших плакала, доки не засинала. Відтоді, як вона пішла зі свого села, їй постійно снилися сни про маму. Ця ніч буде схожою на інші...

Восьме березня. День народження Пурніми. *Пурніма пригортається до мами, вдивляючись у ясну ніч. Їм подобалося разом дивитися на зірки, розповідаючи одна одній, що кожна з них бачить на небі. Будучи молодшою дочкою, Пурніма могла більше часу проводити зі своєю мамою, і коли вони були разом, вона відчувала себе в найбільшій безпеці.*

«Отож, іменинниці, що ти робитимеш тепер, коли ти доросла?» – запитувала мама.

«Доросла? Що ти маєш на увазі – доросла? Мені всього лише чотирнадцять», – відповіла, всміхаючись, Пурніма. Вона так раділа, що знову може бути маленькою маминою донечкою.

Однак радість Пурніми тривала недовго. Раптом вона побачила чотирьох офіцерів, які прямували до них. Вона злякалася, знаючи, що вони йдуть за нею. Але мама, здавалося, цього не помічає. Четверо офіцерів підійшли до Пурніми. Один з них міцно схопив її за руку. Його нігті так глибоко вп'ялися їй у шкіру, що кров перестала циркулювати як звичайно і її пальці заніміли. «Відпустіть мене! Мені боляче!» – благала Пурніма. Однак офіцери залишалися

глухими до її благань. Пурніму відтягнули від матері й кудись повели.

«Мамо! Мамо! – кричала Пурніма. – Допоможи мені, благаю! Нехай мене відпустять!». Проте все було марно. Мама мовчки сиділа на лавці, ніби нічого не сталося...

Пурніма прокинулася, важко дихаючи, і здригнулася, повільно повертаючись до реальності. Її очі були мокрі від сліз. Дівчина думала про те, чи звикне вона коли-небудь до самотності.

Ніч була темна, виднівся лише край місяця, освітлюючи блідим світлом велике віття у неї над головою. Тіло її тремтіло, і вона вище застібнула свою легку курточку. Поправивши светр, який служив подушкою, Пурніма вдивлялася у темряву. Вона була вражена тим, скільки жаху може навіяти темрява ночі.

«Невже сьогодні й насправді мій день народження?» – подумала Пурніма. Вона намагалася порахувати дні, але марно. Події кількох останніх тижнів відбувалися так швидко, що вона втратила лік дням. Зрештою зараз це вже не мало значення.

Вона думала про те, як їй пережити ці дні, тижні й роки. Вона точно знала лише одне, що вона безмежно сумує за домівкою. Засинаючи, Пурніма знову згадала миле мамине обличчя і її теплий дотик.

У синцях, у крові... і зламана

«Вставайте! Вставайте і віддавайте всі гроші, а інакше ми вас уб'ємо!»

Грубі гучні голоси розбудили Пурніму. Важкий черевик ударив її в бік.

«Я сказав: уставай!»

Біль від першого удару пронизав усе її тіло, але за ним настав ще один. Важко було сказати, скільки людей напало на подорожніх, але бандитів було чимало. Маленькій групі християн годі було й думати про самозахист.

Крики та стогін супутників Пурніми свідчили про те, що їх теж били. На голову дівчинки продовжували один за одним сипатися удари. Страх скував її тіло. Але раптом їй пригадався вірш із Біблії, з Євангелія від Матвія: «І не лякайтеся тих, хто тіло вбиває»[1].

«Тіло вбиває», – повторила вона про себе, молячись, щоб це не стало і її участю. Дівчина заніміла, згадавши про гроші, які дав їй батько. Нападники продовжували шаленіти і грабувати нашвидкуруч влаштований табір, забираючи всі їхні мізерні пожитки. Пурніма намагалася схопити гроші, заховані в речах. Нарешті рука знайшла те, що шукала, але як раз у ту мить дівчина отримала такий сильний удар в спину, що в неї перехопило подих. Вона заволала до Бога, водночас намагаючись захиститися руками від безжальних ударів грубим черевиком, який упивався в її тіло.

До смерті налякавши стомлених та знесилених біженців і відібравши все, що в них було, нападники вишикували чотирьох із них (серед них і Пурніму) у ряд. Ніхто з біженців не насмілювався промовити ні слова, усі стояли мовчки. Обличчя нападників були наполовину закриті покривалами. Пурніма потайки поглянула на своїх супутників. Усі немов застигли від страху. Вона знала, що бандитам нічого не заважає вбити їх на місці.

«І не думайте звертатися в поліцію, – попередив один із них, погрожуючи пістолетом. – Якщо підете в поліцію, ми вб'ємо вас». Він тримав палець на спусковому гачку, тикаючи пістолетом кожному в обличчя. Пурніма закрила очі й лише чекала звуку пострілу. Коли нарешті вона насмілилася розплющити очі, злодіїв уже не було.

Поранені жертви нападу були вдячні Богові за порятунок свого життя, хоча всі були в крові, подряпинах та синцях. Вони усвідомили, що втратили всі свої пожитки. Нападники позабирали все, навіть одяг. Християни й гадки не мали, що їхня подорож до Непалу буде такою небезпечною.

Наступного ранку Джону вдалося зупинити велику вантажівку фермера з високими саморобними дерев'яними бортами. Дізнавшись, що вантажівка їде до Непалу, він почав умовляти

водія: «Візьміть нас із собою! Ми не можемо тут залишатися. Це надзвичайно небезпечно».

«А у вас є гроші?» – поцікавився літній водій, вийшовши з кабіни й оцінюючи, скільки можна на них заробити.

Джон пояснив, що минулого вечора їх пограбували і вони втратили все своє майно. «Прошу вас, – продовжував благати він, – дехто з нас такі кволі, що ледь можуть іти». Проте, навіть побачивши їхні рани, водій вантажівки відмовився підвезти їх. Йому хотілося щось заробити.

Джон та інші продовжували путь, шкодуючи про втрачену можливість під'їхати. Раптом Пурніма промовила до супутників: «У мене є гроші». Усі з подивом подивилися на неї. Як після такого нападу у неї можуть бути гроші, адже грабіжники ретельно обшукали кожного?

«А я їх добре заховала», – посміхнулася Пурніма, віддаючи гроші водієві. Таким чином, наймолодша з біженців стала героїнею гурту. На радощах усі почали обіймати свою спасительку. Біженці повилазили на вантажівку. Вони й гадки не мали про те, що добра і щедра Пурніма ще не раз стане їм у пригоді.

Почало сходити сонце. Воно зігріло невелику групу християн, які тулилися одне до одного в кузові вантажівки, і вони перестали тремтіти від холоду. Коли всі заспокоїлися і позасипали, Пурніма знову почала думати про маму й уперше засумнівалася в тому, чи правильне рішення вона прийняла. Може, їй варто було приховувати свою віру, як колись пропонувала Майя. Пурніма відкрила Біблію, яку після хрещення подарував їй Сівал, і подякувала Богові за те, що злодії не забрали її.

Гортаючи сторінки Біблії, дівчина швидко знаходила свої улюблені вірші. Вона читала їх сотні разів і позначила, щоб легше було знаходити. Ще з перших таємних оповідей своєї сестри вона була зачарована біблійними історіями. Вона уявляла, як Марія і Йосип тікали до Єгипту, як Давид тікав від царя Саула. Вона згадала свого улюбленого біблійного героя, Мойсея, який утік з Єгипту. Ці історії додавали Пурнімі мужності. Притискаючи до себе Біблію, вона знала, що має надійного супутника.

Біженці знову разом

Настав вечір. Вантажівка, нарешті, зупинилась в індійському місті Азоп, і водій сказав пасажирам, що йому потрібно заправитися та купити в дорогу продовольства і що до від'їзду у них є кілька годин. Скориставшись можливістю розім'ятися, Пурніма та інші християни пішли прогулятися містом і зустріли місцевого пастора.

Пастор був родом із Бутану. Його вразила готовність віруючих залишити все і йти шляхом, указаним Ісусом Христом. Особливо його вразив учинок Пурніми. Він відвів Джона вбік і запитав, скільки дівчині років.

«Я не впевнений, – відповів Джон. – Років тринадцять-чотирнадцять».

«Вона тут із сім'єю? – поцікавився пастор.

«Ні. Сім'я її сестри теж прямує в Непал, однак вони вирушили раніше від нас, і ми не знаємо, де вони зараз».

Пастор не міг не пошкодувати Пурніму. Він запитав Джона, чи може він запросити дівчину пожити в його сім'ї. Джонові ця ідея дуже сподобалася. Він теж турбувався про Пурніму. Він сказав пастору, щоб той, не відкладаючи, поговорив з Пурнімою.

Пурніма погодилася пожити з пастором і його дружиною. Їй дуже подобалося жити в родині, хоч вона й була не її власна. Дівчина постійно молилася, щоб Бог допоміг їй відшукати Майю і бути разом із нею. Вона не знала, як це може трапитися, вона просто молилася.

Минуло три місяці. Одного дня пастор повідомив Пурнімі про те, що вони з дружиною збираються взяти участь у християнській конференції неподалік Азопа, і запросив її поїхати з ними. Дівчина з радістю погодилася, навіть не підозрюючи, що чоловік її сестри, Сівал, теж буде на конференції.

Пурніма була надзвичайно щаслива знову бачити Сівала. Вона відразу ж вирішила їхати з ним до Непалу. Це рішення дуже засмутило пастора і його дружину. «Ти впевнена, що хочеш їхати, Пурнімо? – запитав пастор. – Чи знаєш ти, як

важко тобі буде в Непалі? Тобі доведеться жити в таборі для біженців».

Пурніма слухала його і знала, що він має рацію. Пастор і його дружина ставилися до неї як до власної доньки, і їй важко було залишати їх. Однак вона прийняла рішення їхати до сестри. «Так, я впевнена, – м'яко відповіла Парніма. – Я хочу бути зі своєю сім'єю. Я дуже ціную вашу доброту, але знаю, що це – воля Господа».

Пурніма та Сівал дісталися до табору біженців на північному кордоні Непалу пізно ввечері, тому дівчина не відразу розгледіла своє нове житло. Єдине, що в ту хвилину було для неї важливо, – знову побачити Майю. Із криками радості сестри кинулися в обійми одна одній. А за годину Пурніма вже міцно спала на одній із тонких бамбукових циновок. «Пурнімо, вставай! Вставай!» – не вгамовувалася маленька Естер, бігаючи біля Пурніми, плескаючи в долоні та голосно сміючись. Коли Пурніма розплющила очі, перше, що вона побачила, була хитка бамбукова рама з натягнутим товстим пластиком – дах їхньої хатини. Вона сіла і прислухалася. Здавалося, ніби сотні людей метушилися прямо біля входу в хижу. Пурніма швидко зрозуміла, в яких злиднях тут жили тисячі сімей. Чим більше вона бачила, тим більший відчай огортав її.

Майя, щаслива, що вони знову разом, намагалася підбадьорити Пурніму. «Послухай, Пурнімо, – промовила вона, – я знаю, що це – жахливе місце, але рука Господа завжди над нами, незалежно від того, де ми перебуваємо. Подумай про всіх людей, які ніколи не чули про Ісуса Христа. А ти знаєш, як люди завжди тягнуться до тебе. Вони з радістю слухають, коли ти розповідаєш їм про Бога – може, тому, що вони не звикли бачити такого молодого і гарного проповідника».

Пурніма почервоніла й усміхнулася: «Можливо. Але як довго нам доведеться жити тут, як ти думаєш? Невже Бог планує, що ми ніколи не повернемося додому?»

Майя не знала, що відповісти, вона лише міцно обняла Пурніму. Вона хотіла, щоб її молодша сестра бачила її сильною, однак і сама часто ставила собі це запитання.

Минали тижні. Пурніма поступово відкривала для себе правила життя у таборі. Якщо хочеш вийти з табору і піти в сусідні села, *необхідно* отримати «пропуск». *Не можна* говорити, що йдеш проповідувати Євангелію. У таборі *не варто* збирати великі зібрання християн; збиратися краще в малих «домашніх» групах. У таборі *можна* відвідувати заняття із вивчення мови, тощо. У таборі біженців було своє життя, на жаль, зовсім не схоже на те, на яке сподівалася Пурніма.

Прагнення проповідувати Євангелію

Найважливішим у житті табору для Пурніми було швидке зростання віруючих. Вона насолоджувалася безпекою Христової родини. У неї з'явилося чимало друзів. Багато разів Пурніма разом із друзями маленькими групами непомітно вибиралися з табору, щоб відвідати інших християн у сусідніх таборах і селах. Вони використовували цю можливість, щоб пропові-дувати новою для себе мовою. Пурніма відчувала задоволення від цих пригод, вона відкрила в собі музичне обдарування, а її серце огортав усе більший біль за неспасенних. Захоплена покликанням до проповіді Євангелії, дівчина майже забувала про одноманітність та сірість злиденного табірного життя.

Упродовж року Пурніма з друзями продовжували поширювати Євангелію в інших таборах і селах, доки їх не зловили.

На світанку одного серпневого недільного ранку група християн вирушила в двогодинну подорож до будинку Хони. Хона чула про палких християн із табору біженців і запросила кількох із них у свій будинок та проповідувати Євангелію на місцевій базарній площі. Пурніма та інші з радістю погодилися.

Непомітно, групами з двох-трьох чоловік, одинадцять християн вибралися з табору біженців і зустрілися на дорозі, за півтора кілометра від табору. Вони несли Біблії, кілька євангелізаційних брошур, гітару й були окрилені тим, що матимуть можливість проповідувати в новому селі людям, які, можливо, ніколи не чули Євангелії. Вони знали, що йти треба швидко, аби до вечора повернутися до табору.

Опівдні євангелісти дісталися до будинку Хони і після кількагодинного спілкування вирушили на базарну площу. Ледве вони приготувалися співати, як до них підійшли п'ятеро поліцейських. «Ідіть за нами», – наказали вони.

Налякані християни не могли зробити нічого, окрім як слідувати за офіцерами і вже за кілька хвилин вони стояли перед суворим капітаном. «Звідки ви? – грізно запитав він. – Хто дозволив вам вийти з табору? Хто дозволив проповідувати вашу релігію в Непалі?»

«У вас тут немає жодних прав!»

Вони прочекали цілий день у темній, брудній тюремній камері, доки їх нарешті по одному почали викликати на допит до капітана. Спочатку чоловіків, а потім жінок. Пурнімі набридло чекати, вона думала, що все це просто непорозуміння і звернулася до капітана: «Ми не зробили нічого поганого. Чому ви нас тут тримаєте? Будь ласка, відпустіть нас. Нам треба повернутися у табір до темряви».

«Ні! – крикнув капітан. – Сьогодні ви залишитеся тут, а завтра підете до районного відділку поліції». Пурніма зауважила, що капітан був задоволений тим, що заарештував їх. Дівчину і ще трьох жінок замкнули у крихітній брудній камері, де вони, притулившись одне до одного, пристрасно благали Господа про захист. Вони знали, що в Непалі небезпечно проповідувати Євангелію, але так багато людей, які ніколи не чули його, прагнули дізнатися про Спасителя, отож заради цього варто було ризикувати.

Наступного ранку одинадцять християн знову зібрали разом. «Якщо у вас є гроші, можете купити собі що-небудь на обід, – звернувся до них один із офіцерів. – Попереду довгий шлях».

Пурніма здивовано поглянула на друзів, однак вирішила завчасно не хвилюватися. Усе, звісно ж, з'ясується в районному відділку.

Цілий день вони стомлено брели джунглями – одинадцять християн і дев'ять поліцейських, озброєних автоматами. Див-

лячись на зброю, Пурніма думала: *«Здається, ми маємо досить небезпечний вигляд»*. Ні у дівчини, ні в інших християн грошей не було, тому не було ні їжі, ні води. Вони напилися зі струмка, коли переходили його.

Коли група, нарешті, дісталася до районного відділку, було вже темно. Пурніма була стомлена, замерзла і зголодніла, але думка про те, що Бог – з ними, додавала їй сили, а ще вона була переконана, що скоро вони повернуться додому. Проте щойно почався допит, будь-яка надія на щасливий кінець зникла. У тьмяній кімнаті для допитів за величезним дерев'яним столом сиділи п'ятеро офіцерів. Вони розлютовано запитували: «Хто дозволив вам проповідувати на базарній площі в Йапі? Хто вас фінансує? Де ви взяли свої книги? Ви – брудні біженці! У вас тут немає прав!»

Кожного, хто намагався хоч щось відповісти, били, копали ногами, давали стусанів. Хоча така ж доля спіткала й тих, хто нічого *не відповідав*. Допит та побиття тривали впродовж багатьох годин, доки один із офіцерів не промовив: «На сьогодні досить. Дайте їм поїсти, а завтра продовжимо».

Цього разу камера виявилася значно гіршою, ніж навіть у попередній в'язниці. Пурніма ледь стримувала відчай та страх. Сморід у камері був невимовно огидний, а цементна підлога – холодна. Там не було навіть відра, яке можна було б використати як туалет.

Уранці Пурніма та інші жінки в камері зі страхом чекали появи солдат. Коли ж вони з'явилися, то почали по одному виводити заарештованих на допит. Командир округу повідомив Пурнімі, що у нього є докази, ніби вони з друзями зруйнували буддистський храм і зневажали їхніх богів.

«Ні, це – неправда!» – запротестувала Пурніма. Офіцер ударив її по обличчю.

«Ти – зухвала маленька брехухо! – оскаженіло закричав він. – Скажи нам правду й отримаєш невеликий термін. Якщо ж продовжуватимеш брехати, потрапиш у федеральну в'язницю надовго». Пурніма дуже злякалася, але продовжувала наполягати на своєму. Її знову і знову били по обличчю й копали

ногами, і через деякий час від жорстоких побоїв вона втратила свідомість. Тієї жахливої ночі в Індії вона навіть і не підозрювала, що люди можуть бути такими жорстокими. А наступні двадцять вісім днів, проведені у в'язниці, повною мірою показали їй, якими безжалісними можуть бути люди. Це був дуже важкий урок для п'ятнадцятирічної дівчини.

Незліченні дні допитів тяглися, здавалося, безконечно. Поліція продовжувала добиватися своєї мети: зламати дух Пурніми та її друзів. Денна рутина завжди повторювалася з точністю. Заарештовані лише не знали, кого на допит викличуть першим. *Питання, відповідь, удар. Ще питання, ще відповідь, ще один удар*. І так далі, і так безконечно.

У камері Пурніма та інші жінки тихенько наспівували християнські гімни і довго, до півночі, молилися, намагаючись підбадьорити одна одну. «Тримайся, – чулося шепотіння у темряві, – скоро все закінчиться і нас відпустять додому».

«*Дім,* – іронічно думала Пурніма, – *яке відносне поняття*».

Світло Господнє

У брудній маленькій хижі в перенаселеному таборі біженців Пурніма постійно думала про своїх батьків і про те, як вона сумує за ними і за Бутаном. А зараз вона тужила ще й за своєю сестрою і навіть не думала, що може так сумувати за всіма ними. Вона думала про те, що зараз роблять її племінниця і племінник, і непокоїлася, чи отримає Майя хоч якусь звістку про те, де Пурніма.

«*Майє, мені так шкода, що я спричиняю так багато проблем. Від розпачу ти, напевне, втрачаєш глузд*», – думала Пурніма.

Дехто із християн у таборі біженців, а також пастор братства чули про арешт групи. Вони навіть ходили до в'язниці, де тримали Пурніму та інших, але солдати їх жорстоко побили і вигнали. Одинадцяти в'язням-християнам повідомили про те, що сталося, і їх дуже засмутила звістка про те, що їхніх друзів побили.

На двадцять п'ятий день ув'язнення конвоїр прийшов по Пурніму рано-вранці. У знайомій їй кімнаті для допитів уже чекав офіцер. «Хто сказав тобі, щоб ти проповідувала? Ти така молода. Може, це не твоя провина. Можливо, хтось примусив тебе прийняти цю релігію силою або пообіцявши грошей. Хто надсилає вам книги? Хто фінансує вас? Якщо ти скажеш мені, хто це, ми перестанемо бити тебе, ти навіть зможеш повернутися до табору».

Кілька наступних хвилин здалися Пурнімі вічністю. Змучена і виснажена від нестачі їжі (ув'язнених годували два рази на день), брудна (помитися було ніде), проте вона відчувала, що під час допитів для неї сяє світло Господнє. Їй дуже допомагало, коли вона довіряла свою долю Богові, коли молилася, щоб Бог простив її мучителів і дав їй сили витримати знущання.

«Відповідай на мої запитання!» – кричав офіцер.

Пурніма зібрала всю свою мужність, щоб перенести ще один удар. Вона знала, що офіцерові не сподобається її відповідь. «Я прийняла християнство не заради грошей, допомоги чи ще чогось! Я прийняла Христа тому, що впродовж трьох років моя сестра хворіла, а потім прийняла християнство і чудесним чином отримала зцілення. Я бачила багато чудес. Я маю спокій і радість. Іншої причини немає».

Розлютований офіцер кинувся до неї. Відчувши його дихання і побачивши лють у його очах, Пурніма злякалася, але намагалася не відсахнутися. «Ти брешеш! – закричав він їй прямо в лице. – Я знаю, що ти щось приховуєш. Ти не говориш правди. Тепер ти потрапиш до в'язниці надовго. Ти готова до цього?» І перш ніж Пурніма змогла щось відповісти, він ударив її так сильно, що вона впала зі стільця. «Відведіть її до камери», – гримнув він.

Співкамерники Пурніми жахнулися, коли побачили, як її тендітне личко, все вкрите синцями та кров'ю, почало розпухати на очах. «Не хвилюйтеся, – намагалася втішити їх Пурніма зі сльозами на очах, – це не так боляче, як здається». Жінки знали, що це неправда, адже вони самі переживали такі ж побої та знущання.

Поліцейські не йняли віри, що Пурніма та її друзі не отримували сторонньої допомоги. Вони були переконані, що Біблії і брошури надходили з інших країн, оскільки християнство – це чужа для Непалу релігія. Вони відмовлялися повірити, що вона поширюється в країні без жодного примусу чи обіцянок особистого зиску.

Кілька наступних днів пройшли спокійно. Пурніма та її друзі багато думали про свою долю. Молитви та тихий спів допомагали полегшити їхні страждання і скоротати час. Увесь цей час Пурніма тривожилася. «Чому, – думала вона, – нас не викликають на допити. *Що вони роблять? Чому нас не відпускають?*»

«Яка я блаженна!»

Нарешті, рано-вранці у вівторок 20 вересня, усіх знову зібрали в кімнаті для допитів. Пурніма знала, що щось відбувається, оскільки досі жінок і чоловіків тримали окремо. Біженців безцеремонно вишикували, одягли їм на зап'ястя кайданки і повели центральною площею до будівлі суду під жерстяним дахом. Пурніма була дуже щаслива побути на сонці хоч декілька хвилин і навіть забула про те, що на них чекає.

У кімнаті було людно. Групу біженців провели вперед і посадили поруч із адвокатом, призначеним судом. У протилежному кутку кімнати сидів державний прокурор. Він зачитав, у чому звинувачують одинадцять чоловік. Коли він зачитував список вигаданих звинувачень – брехню про руйнування буддистських храмів та вбивство священних корів – Пурніма сподівалася, що їх виправдають і звільнять. Суддя, звісно ж, зрозуміє, що вони невинні.

Адвокат наводив досить переконливі аргументи на захист християн, але прокурор діяв за заздалегідь продуманим сценарієм. Він мав на меті провчити на їх прикладі всіх інших християн. Настав вечір. Майже о десятій годині суддя, нарешті, прийняв рішення і знесиленим підсудним зачитали вирок. Пурніма встала, коли разом з іншими прозвучало її ім'я.

А коли суддя оголосив, що їх візьмуть під варту і відправлять у федеральну в'язницю на три роки, дівчина здригнулася від несподіванки.

«*Три роки*». Ці слова безперестанку пульсували у мозку Пурніми.

Колись вона обіцяла Богові, що залишиться вірною Йому, куди б Він не послав її: далеко від дому... з Бутану... в табір біженців. Але в *тюрму*? Це вже п'ятнадцятирічній дівчині було понад сили. Вона заплющила очі й знову спробувала знайти розраду в біблійних віршах та уривках, які знала напам'ять. Вона уявила, як Ісус сидить на вершині гори, навчаючи Своїх учнів, і відчула, як міцніє її дух при згадці знайомих слів: «Блаженні вигнані за правду, бо їхнє Царство Небесне. Блаженні вигнані за правду... Блаженні...». Вона замовкла, бо зрозуміла важливу істину: «*Блаженна я...*»[2].

Важко було думати про ув'язнення як про благословення. Дух і душа Пурніми прийняли цей факт раніше, ніж її розум. Упродовж наступних днів цей вірш залишався джерелом сили для ув'язнених і вони часто разом уголос повторювали його.

Тепер їх скували по двоє, вивели з приміщення суду і знову повели непрохідними джунглями. В'язниця містилася на вершині гори, на відстані декількох кілометрів від місця, де вони перебували. Пурніма знову й знову згадувала засідання суду і все більше переконувалася у Божому провидінні серед усього, що з ними відбувалося. Їх неправдиво звинуватили й ув'язнили за діло Христове. Усвідомлення цього втішало Пурніму, і вона вважала за велику честь бути покликаною страждати за Христа. Озирнувшись на десятьох своїх супутників, які стомлено брели непрохідними джунглями, вона знала, що перебуває в доброму товаристві.

«Ласкаво просимо до пекла»

О третій години ночі вони, нарешті, дісталися до воріт в'язниці. При світлі місяця Пурніма змогла розрізнити високий мур, що оточував в'язницю, і величезні ворота, які зі страшним скрипом

відчинилися, щоб поглинути їх. Будова мала похмурий, але грізний вигляд, колись, мабуть, це була велична фортеця, але зараз будівля була дуже старою. Йдучи відкритим подвір'ям до будівель, що стояли посередині, Пурніма востаннє озирнулася на величезні ворота, які щільно зачинилися за ними з такою силою, що гучний брязкіт луною пронісся територією в'язниці – її нового помешкання.

Пурнімі та іншим жінкам видали по тоненькій солом'яній циновці та відвели до камери. Там було темно, аж чорно, але поступово вони змогли розрізнити силуети людей, які спали на підлозі. Звідти, з підлоги, пролунав голос: «Ласкаво просимо. Ласкаво просимо до пекла».

Пурніма із занепокоєнням думала про те, хто будуть її співкамерники. Які злочини вони скоїли? Чи жорстокі вони? Як вони поставляться до неї? Ці питання, на які вона не знала відповідей, не давали їй спокою. Вона знайшла вільне місце біля зовнішньої стіни і сіла, спершись підборіддям об коліна. Вона дуже стомилася, але спати не могла, оскільки була занадто перелякана.

Через кілька годин у заґратованих отворах високо в стіні з'явилося світло і Пурніма та її товаришки змогли роздивитися навколо. Кімната була невеличка, але переповнена. У камері було п'ятеро ув'язнених. Кожна жінка, очевидно, мала своє місце, й мізерні пожитки лежали на підлозі біля них. Ванну, якщо її можна так назвати, заміняло цементне підвищення, яке прилягало до зовнішньої стіни. На ньому була іржава раковина, але мила не було. Не було ні гарячої води, ні дверей. У цементі була дірка і яма, від якої у камері стояв нестерпний сморід і яку, мабуть, ніколи не чистили.

Бетонні стіни в'язниці були пофарбовані фарбою, яка тепер була вкрита багаторічним брудом. Підлога була холодною, сирою і надзвичайно брудною. Невелике вікно, розміщене на рівні очей, дозволяло ув'язненим бачити двір і набагато більшу камеру для чоловіків на протилежному боці двору. Високо над будівлями височіла вартова вежа, з якої охоронці могли спостерігати за в'язнями, хоч їх там поки що не було.

Туласа була самозваним лідером камери. «Чому ти тут? – грубо запитала вона, з викликом дивлячись на Пурніму. – Ти занадто молода, щоб сидіти у в'язниці».

«Не знаю, чи занадто я молода, – відповіла Пурніма, – але ми тут тому, що ми християни».

«Християни? – Туласа вилаялася. – Вас посадили за те, що ви – християни?! Але ж глупота не є протизаконною». Вона зареготіла, а за нею й інші. Вона назвала своє ім'я. «Кажуть, я вбила свою свекруху, – промовила вона. – Тож я трохи тут побуду і буду вдячна, якщо мені не заважатимуть».

Пурніма продовжувала уважно вдивлятися у вічі Туласі. Хоча її й налякали різкі слова жінки, дівчина знала, що за холодною зовнішністю ховається добра, ніжна душа, і почала молитися, щоб Бог дав їй можливість привести цю душу до Нього.

Туласа, ще раз вилаявшись, повернулася у свій куток камери. Пурніма помітила, що в неї багато ковдр та особистих речей, що свідчило про те, що Туласа перебувала тут уже досить давно й отримувала передачі від рідних та друзів. Новоприбулі не мали нічого, окрім одягу, в який були одягнені. Того ранку вони молилися, зібравшись разом, і вирішили починати кожен день з молитви, а щоп'ятниці постити. Новоув'язненим видали тарілки й ложки. Годували їх двічі на день, зазвичай рисом і картоплею. Іноді їм видавали трохи грошей на особисті потреби.

Незабаром християни зрозуміли, що до життя у в'язниці можна звикнути, так само як і до життя в таборі біженців. Варто було лише вивчити правила, намагатися уникати неприємностей і завжди бути насторожі. Адже коли між ув'язненими траплялися конфлікти, втручалася варта.

«Принаймні, – думала Пурніма, – тут немає щоденних допитів і катувань». І всі раділи тому, що могли молитися разом, незважаючи на нескінченні насмішки інших ув'язнених і постійні лайки. Найбільше Пурніма боялася сексуальних домагань охорони, які почалися незабаром після їхнього прибуття.

Перші кілька місяців тяглися нестерпно довго. Пурніма мало спала. Вона швидко зрозуміла, чому інші ув'язнені не влашто-

вувалися вздовж зовнішньої стіни: там було дуже холодно. Із настанням зими здоров'я дівчини погіршилося. У неї не було ні теплого одягу, ані ковдри. Поступово її оптимізм поступився внутрішньому відчаю. Добре усвідомлюючи, що з нею діється, Пурніма турбувалася своєю незахищеністю і згасанням віри. Вона знову почала думати, що припустилася жахливої помилки, і знову бачила вві сні свій дім, маму, і її ночі стали ще більш нестерпними. Вона була готова здатися.

Одного разу вдень Пурніма почула крики, що лунали з чоловічої камери, і розлютовані голоси, які кричали: «Так йому! Так йому! Прикінчи його!» У чоловічій камері часто виникали бійки, але цього разу в неї по спині побігли мурашки, коли вона почула вигук: «Убити його! Мертвий християнин не зможе молитися і співати!».

Пурніма знала, що погрози були реальними. Туласа розповіла їй, що незадовго до їх прибуття у чоловічій камері вже когось убили. Знаючи, що один з її братів-християн може загинути від рук інших ув'язнених, Пурніма почала відчайдушно кликати охоронців, але ніхто не зважав на її голосіння. Плачучи, дівчина впала на свою рогожу і почала молитися. Тієї миті вона усвідомила, наскільки важче її братам у камері, де живуть понад двісті інших чоловіків, багато з яких злісні злочинці.

«Любий Господи! – благала Пурніма. – Прошу, не дай йому померти, не дай їм убити його!»

Як виявилось, жертвою нападу в чоловічій камері був брат на ім'я Ашот. Він ледь вижив. Удячна за його одужання, Пурніма почала думати про те, як нести Слово Боже жінкам у своїй камері. Вона знала, що вона мусить бути активною, якщо сподівається пережити трирічне ув'язнення. За останні тижні вона дозволила ув'язнити не лише своє тіло, але й дух і душу. Так не повинно бути. «Підкажи мені, Господи, що мені робити? – молилася вона. – Я готова служити Тобі, якими б не були обставини».

І тут Пурніма згадала, що незабаром Різдво.

Різдвяний подарунок

Чоловік на прізвисько «Дядечко» був старожилом федеральної в'язниці. Він жив тут так довго і пересувався нею так вільно, що новоприбулі зазвичай приймали його за одного з персоналу. Щотижня він обходив камери, запитуючи ув'язнених, що їм купити на базарі.

«Привіт, Пурнімо, – привітався він того дня. – Що тобі купити чи ти будеш збирати гроші, доки тебе не випустять? Навіщо ти їх збираєш? Яка користь від грошей, якщо їх не витрачати?»

Після цих слів Дядечка на думку Пурніми спала чудова ідея. *«Ось що я зроблю. Дякую тобі, Дядечку!»*

Вона поспішно сунула йому всі гроші, які зібрала, і тихо прошепотіла, що їй потрібно. Вислухавши прохання дівчини, Дядечко подумав, що вона втратила глузд, але тихим голосом промовив: «Як я можу відмовити цьому невинному личкові?» Спостерігаючи за тим, як Дядечко неквапливо віддаляється від жіночої камери, Пурніма молилася, щоб він зміг купити те, що вона просила.

Коли він повернувся, то простягнув Пурнімі пакунок. «Усе там, – запевнив він, – але я все ж думаю, що ти втратила глузд. У в'язниці це нерідко буває».

Пурніма, всміхнувшись, подякувала йому і через грати потисла руку. Потім вона взялася готуватися, а решта жінок спостерігали за нею. Нарешті, не здатні приховати своєї цікавості, співкамерниці підійшли і запитали, що вона робить. Однак Пурніма не звертала ні на кого уваги і продовжувала поратися. Усю другу половину дня Пурніма була зайнята. Нарешті, коли все було готове, вона оголосила, звернувшись до жінок: «Відтоді, як я тут, Бог підказав мені, щоб я не витрачала свої гроші. До сьогоднішнього ранку я не знала, навіщо Він так сказав, але сьогодні я зрозуміла. Я попросила Дядечка купити на ці гроші найкращих курчат і овочів. І я приготувала їх для вас».

Із подивом поглядаючи на Пурніму, ув'язнені мовчали. Туласа дивилася на неї з підозрою, чекаючи якоїсь каверзи і дивуючись, чому Пурніма, якій вона не сказала жодного доброго

слова, приготувала для неї такий обід. «Що це? Що за хитрощі?» – насмішливо запитала вона.

«Я хочу розділити цю їжу з тобою, Туласо, і з усіма вами, й ніяких хитрощів у цьому немає. Це – мій дарунок вам. Ходіть їсти!»

Того вечора ув'язнені жіночої камери мали найсмачніший обід за весь час їх ув'язнення. Навіть охоронці, проходячи повз, заглядали у віконце. В'язницею швидко поширилася звістка: Пурніма приготувала бенкет!

Наступного вечора Туласа вийшла зі свого кута і сіла біля Пурніми. «Чому ти зробила це для нас? – запитала вона, вперше привітно і ввічливо звертаючись до дівчини. – Ми завжди насміхалися з тебе і з інших християн відтоді, як ви всі потрапили сюди. Це були твої власні гроші. Ти могла використати їх для себе, чому ти витратила їх на нас?» Туласа не могла зрозуміти такої доброти. Вона думала, що Пурніма або дуже дурна, або ж надзвичайно мудра, і хотіла зрозуміти її.

«Туласо, – всміхаючись, промовила Пурніма, – ти коли-небудь чула, що таке *Різдво*?»

Так виникла дружба між засудженою за вбивство і молодою християнкою. Пурніма розповіла Туласі про те, як під час різдвяної служби три роки тому вона прийняла у своє серце Христа. Упродовж наступних кількох місяців дівчина тихо розповідала Туласі про Нього, і незабаром вони стали близькими подругами. Туласа трохи нагадувала Пурнімі маму, і дівчину втішало дружнє спілкування зі старшою жінкою. І хоч Пурніма не знала, що чекає її в майбутньому, вона вирішила зустріти його мужньо. Дівчина знала свої слабкості і намагалася виправити їх. Вона завзято долала труднощі, а решту віддавала в руки Господа так, як це робив Мойсей.

Епілог

Пурніму разом із іншими християнами звільнили через чотирнадцять місяців і шість днів. Про їх арешт дізналися в таборі біженців і в усьому світі. Християнські лідери з різних країн,

об'єднавшись, звернулися до уряду Непалу з клопотанням про їх звільнення. «Нам відомо, що ви тримаєте одинадцять християн у федеральній в'язниці, – йшлося у зверненні до короля Непалу. – А одна з ув'язнених – ще дитина!»

Пурнімі та її товаришам повідомили, що їхнє дострокове звільнення – навіть більше благо, ніж вони усвідомлюють, оскільки тюремна влада збиралася продовжити термін їх ув'язнення до семи років (термін ув'язнення для тих, хто переконував інших прийняти християнство).

На подив тюремної влади, щойно звільнившись, християни не пішли геть, а попросили зустрічі зі своїми колишніми сусідами по камері. Після тримісячного ув'язнення християни почали отримувати допомогу від своїх сімей. Тепер вони віддали речі, які отримали від рідних, тим, хто залишилися у в'язниці. Пурніма віддала й гроші, які зберігала для особливої нагоди. Вони нагадали ув'язненим, що їх переслідували за віру в Ісуса Христа. Завдяки їхньому свідченню деякі в'язні стали християнами. Одинадцять колишніх в'язнів пообіцяли молитися про них і про інших ув'язнених.

Чоловік, який ініціював побиття Ашока, промовив: «Яскраве світло ввійшло в нашу в'язницю, а тепер воно зникає».

Перед від'їздом Пурніма востаннє обійняла Туласу, яка навернулася до Господа. Згодом з Туласи зняли звинувачення і звільнили. Тепер вона – активний лідер церкви.

Відтоді, як Майя уперше прочитала Пурнімі біблійну історію, дівчина захоплювалася Мойсеєм. Його вигнали з рідної країни, і, хоча йому було важко говорити, Бог із великою силою використовував його. Так само і Пурніма, яка через свій вік часто почувалася безсилою, стала знаменитою в Непалі. Тепер її часто запрошують поділитися своїм свідченням у церквах неподалік від табору біженців, де вона продовжує жити з Майєю, Сівалом і своїми племінниками.

Вона молиться і сподівається, що колись повернеться до Бутану, на свою батьківщину, щоб побачити маму і проповідувати Євангелію.

Аїда:

Голос німих

Росія
Липень 1968 р.

Їй не потрібен був адвокат. Аїді Михайлівні Скрипниковій не потрібен був «рупор», а особливо призначений радянським урядом. Вона хотіла захищати себе сама, сама викласти перед суддею свою справу. Сидячи за столом захисника в радянському суді, у кімнаті з дерев'яними панелями, вона дивилася повз суддю на портрет Леніна, «батька» системи, в'язнем якої вона була.

Прокурор був проти такої ідеї, він не хотів, щоб підсудна захищала себе сама, адже у такому разі вона мала б занадто багато свободи. Він постійно наголошував, що підсудна пройшла курс лікування в психіатричній лікарні. Як вона могла вести захист кримінального злочину?

Але, задовольнивши вимогу Аїди, суддя, нарешті, погодився дозволити жінці самостійно захищати себе, й адвокат вийшов із зали судового засідання. Віднині виклад справи та призначене покарання цілковито залежали від Аїди. Це було вже не перше перебування Аїди в залі суду і не перше звинувачення у тому, що вона вірить у Бога і сповідує християнську віру. Якщо суддя визнає її винною і її відправлять відбувати покарання до в'язниці, вона потрапить туди теж уже не вперше. Ні, все це вона вже переживала. Цей судовий процес відрізнявся для підсудної тим, що у неї вперше не буде пасивного адвоката, призначеного урядом. Уперше вона захищатиметься сама, сміливо викладатиме свою справу і виступатиме від імені віруючих своєї країни.

Звинувачень було багато. Суддя зачитував кожне голосно і з осудом, так, що від його голосу кров стигла в жилах. Аїду

звинувачували в тому, що вона живе у Ленінграді без прописки (оскільки її прописку було анульовано місцевою владою), а також у тому, що вона – член незареєстрованої церковної громади і що вона нелегально поширює друковану релігійну літературу.

Наклеп проти істини

Підґрунтям для найвагоміших звинувачень проти Аїди було єдине: наклеп. Аїда, як намагався довести прокурор, збирала і поширювала «неправдиву» інформацію про арешти християн, про те, як їх судили і засуджували до тюремного ув'язнення в Радянському Союзі. Найбільш серйозним, на думку влади, було звинувачення у тому, що вона передавала цю «наклепницьку» інформацію, яка «очорняла» Радянський Союз, іноземцям.

Прокурор постійно наголошував на слові «наклеп», Аїда ж будуватиме свій захист на слові «істина». Вона міркувала таким чином: якщо інформація, яку вона передала, правдива, то, відповідно, вона не може бути наклепницькою, а тому намагалася довести суду, що зібрана нею інформація, безсумнівно, є правдивою.

Коли зачитали список звинувачень, Аїду вразило, наскільки ретельно за нею стежили правоохоронні органи. Вони знали про міс Юрсмар, симпатичну шведку, яка приїхала в Радянський Союз, щоб отримати від Аїди інформацію. Вони знали, де і коли Аїда та міс Юрсмар зустрічалися. Вони конфіскували записну книжку міс Юрсмар із записами про зустріч з Аїдою. Суддя навіть перечитав кожну записку, яку Аїда передала міс Юрсмар, саркастично і з презирством.

«Юрсмар намагалася вивезти з країни матеріали, які отримала, – продовжував суддя, – однак під час митного огляду вищезазначені матеріали було виявлено та конфісковано». Він відірвав погляд від своїх записів і переможно поглянув на підсудну.

Вони знали й про Девіда, ще одного іноземного християнина, і про примірники християнського журналу «Вісник спасіння», який Аїда йому передала. Вони знали, що вона їздила в іншу область відвідати свою сестру, якій залишила журнали, пізніше передані християнам підпільної церкви. Правоохоронні органи знали про всіх, з ким вона зустрічалася, і про всі матеріали, які вона розповсюджувала.

Аїда хотіла знати, яку ще інформацію вони перехопили і про кого з ув'язнених християн так і не стало відомо на Заході.

Знову і знову суддя повторював пункт із переліку висунутих проти Аїди звинувачень: вона поширювала «завідомо неправдиву інформацію, яка зводить наклеп на Радянську державу і наш суспільний лад».

Спокійна впевненість

Аїда спокійно сиділа на твердому дерев'яному стільці на лаві захисту. Вона думала, що буде нервувати і хвилюватися, однак почувалася спокійно та впевнено. Вона відчувала присутність у залі Ісуса Христа. Ісус навчав Своїх послідовників не турбуватися про те, що вони скажуть, коли стоятимуть перед царями та суддями, і вона не турбувалася.

«Під час допиту в міліції, – продовжував зачитувати звинувачення суддя, – вона не визнала своєї провини, хоч і зізналася, що передавала і розповсюджувала християнські книги та брошури. Примірники багатьох документів, які вона передала, було знайдено в її квартирі. Органами правопорядку було заведено на неї справу. Під час одного з допитів у міліції підсудна заявила, що у матеріалах, які вона розповсюджувала, немає наклепів, вони просто «правильно відображають становище церкви в нашій країні».

Нарешті, закінчивши читати звинувачення, висунуті проти Аїди Скрипникової, суддя строго промовив: «Підсудна, ви розумієте звинувачення, висунуті проти вас?»

Вона сміливо витримала погляд його темних очей і впевнено відповіла: «Так».

«Ви визнаєте свою вину?»

«Ні», – її голос звучав спокійно і твердо.

Суддя переглянув свої записи й оголосив, що суд почнеться відразу ж. «Першим свідком, – заявив він, – буде сама Аїда Скрипникова».

Сім'я горює

Коли у віці двадцять одного року Аїда стала віруючою, вона й не підозрювала, що шлях, яким поведе її Ісус Христос, приведе до зали суду. Аїда народилася у християнській сім'ї і з дитинства знала, хто такий Ісус. У 1942 році її батька заарештували за відмову від військової служби, і сім'я пережила велику трагедію. Його обіцяли звільнити від військової служби, однак натомість стратили, і дворічна Аїда навіть не пам'ятає його.

Мати одна виховувала дітей. Вони жили в невеликому містечку в Сибіру. Мати тяжко працювала і молилася. Вона регулярно читала дітям Святе Письмо. І, незважаючи на загрозу арешту та переслідування, водила дітей на зібрання християн, які збиралися потай у приватних будинках.

Іноді дядько Аїди залишався чергувати біля будинку, щоб попередити християн про прихід солдат чи міліції. Аїда ясно пам'ятала ту неділю, коли до їхнього будинку під час зібрання нагрянула міліція. Вони схопили дядька і двох інших чоловіків-християн, надівши на них кайданки, і звинуватили їх у кримінальному злочині.

Коли Аїді було одинадцять років, померла її мати. Найбільше Аїда запам'ятала, як мати переймалася тим, щоб діти, коли виростуть, не відмовилися від віри в Ісуса Христа. Незважаючи на прагнення матері, Аїда все ж відійшла від віри. Вона просто втратила до неї інтерес. Аїду виховувала старша сестра, і за повсякденними справами сім'я перестала відвідувати зібрання. У школі теж учили, що Бога немає. Поступово у їхній родині перестали згадувати про Бога.

Відроджена віра

Коли Аїді виповнилося дев'ятнадцять років, вона переїхала до Ленінграда (нині Санкт-Петербурга). Її брат Віктор, на п'ять років старший за неї, закінчив морехідне училище й оселився у Ленінграді, а Аїда переїхала туди, щоб бути ближче до брата. Одного разу Віктор та Аїда заговорили про релігію.

«Я не знаю, існує Бог чи ні», – сказала дівчина. Її здивувало те, з якою твердістю прозвучала відповідь брата: «Що на тебе найшло? – дивувався він. – Я ніколи не сумнівався в цьому! Я знаю, що Бог існує!»

Як шкода, що Аїда не поділяла тоді впевненості свого брата. Їй потрібні були докази.

Незабаром після цієї розмови з Віктором, Аїда, проходячи повз антикварну книгарню, згадала, як хтось сказав їй, що іноді тут можна купити Біблію. Заради інтересу вона вирішила зайти і запитати, чи є у них Біблії. Продавець відповів, що Біблії бувають рідко і зараз їх немає. Аїда вийшла з книгарні, а слідом за нею вийшов інший покупець і запропонував їй купити Новий Завіт за 150 рублів.

Це були майже всі її гроші, які вона мала, проте вона, не замислюючись, віддала їх чоловікові за стару книгу. Брат Аїди зрадів покупці, тому що сам дуже бажав мати цю книгу. У Віктора виявили рак, і лікар повідомив йому, що хвороба невиліковна. Віктор попросив Аїду піти у дім молитви і розповісти друзям про стан його здоров'я.

Аїда виконала прохання брата, і друзі почали регулярно відвідувати та підтримувати Віктора. Дівчина бачила, що дух брата був живим у той час, як хвороба здолала його тіло. Її дивувало те, що братова віра у Христа міцнішала, незважаючи на те, що тіло його слабшало. Їй хотілося мати таку ж віру, як і він. Віктор дивився у вічі смерті не зі страхом і неспокоєм, а з глибокою впевненістю у вічному житті.

Через чотири місяці після того, як Вікторові поставили діагноз, він помер. Стоячи біля його смертного одра, Аїда відчу-

вала, що він хотів би, щоб вона знала, що він не прощається з нею, а говорить: «До зустрічі!»

Аїді хотілося б мати таку ж упевненість, яку мав брат. Життя Віктора, а також його смерть, дала багато відповідей на питання Аїди. Вона нерідко обговорювала теми, які її цікавили, з друзями Віктора з молитовного будинку. Нарешті у неї зникли всі сумніви, їй усе стало зрозуміло: вона теж ітиме за Ісусом Христом.

Пізніше за це рішення дівчина заплатить дорогу ціну, проте ніколи про це не шкодуватиме.

Обмін книгами і Словом

«Ви хочете дати суду пояснення щодо висунутих проти вас звинувачень?» – запитав суддя.

«Так, хочу, – відповіла Аїда, знаючи, що суддя сам ставитиме запитання. На цьому процесі він буде і її прокурором, і суддею. – Я визнаю звинувачення у розповсюдженні християнської літератури, і в тому, що передавала її згаданим вами людям».

«Вона визнає факти. Ця справа піде навіть швидше, ніж я сподівався. Їй варто було погодитися на адвоката», – подумав прокурор.

Суддя наполягав, щоб Аїда назвала всіх, кому вона передавала літературу, як було зазначено в звинуваченні. Вона не погодилася з тим, що брошури з двох-трьох сторінок звинувачення назвало журналом, однак визнала, що передавала інформацію, в тому ж числі й іноземцям.

«Решта пунктів звинувачення правильні?» – запитав суддя.

«Так, – відповіла Аїда. – Усі факти про те, що я розповсюджувала літературу, викладені правильно. Утім матеріали, які я розповсюджувала, не містять «завідомо неправдивої інформації, яка зводить наклеп на Радянську державу і наш суспільний лад», тобто звинувачення не підпадає під статтю 190/1, оскільки розповсюдження літератури саме по собі не є злочином. Тому я не визнаю себе винною».

Замість того, щоб відразу розібратися в її заяві, суддя запитав про шведку міс Юрсмар, якій Аїда передавала матеріали, серед яких були і копії протоколів двох судових процесів над християнами в радянських судах. Аїда відмовилася відповісти на запитання про те, яким чином вона познайомилася з міс Юрсмар, пояснивши, що це – її «особиста справа».

Спостерігаючи за тим, як Аїда веде свою справу, прокурор пожвавився: «Ця молода християнка захищається краще, ніж я думав».

Аїда неохоче розповідала подробиці. У неї і міс Юрсмар у Швеції був спільний друг, який і організував їхню зустріч. Міс Юрсмар купила їй п'ятдесят книг Нового Завіту, які Аїда хотіла передати членам підпільної церкви. Однак міліція їх конфіскувала. В обмін на книги Аїда передала міс Юрсмар інші матеріали, серед яких листи ув'язнених і розшифровки судових засідань для того, щоб вона передала їх у «Слов'янську місію», де їх повинні були надрукувати і розіслати по всьому світу.

«Навіщо ви передали Юрсмар примірники «Вісника спасіння» і «Братського послання»[1], розшифровки судових засідань у Москві й Рязані, а також листи Хорєва і Маховицького?» – суворо запитав суддя.

«Для того щоб вона прочитала їх і дізналася про життя нашої церкви, – спокійно відповіла Аїда. – «Вісник спасіння» – мій улюблений журнал, а «Братське послання» розповідає про події з життя нашої церкви. Суди стали частиною життя нашої церкви, і тому, щоб дізнатися про церкви Росії, необхідно знати й про судові процеси».

І справді, для віруючих у Радянському Союзі суди стали частиною життя. Арешти, побиття і тюремне ув'язнення чекали тут на істинних християн, а підпільні церковні журнали публікували ці факти.

Суддя не міг повірити, що Аїда довірила секретну і важливу інформацію ледь знайомій жінці.

«Серед віруючих дружба виникає швидко, – намагалася пояснити Аїда. – Я можу поїхати в незнайоме місто, зустрітися з віруючими, яких раніше не знала, і за кілька хвилин ми можемо

стати близькими друзями. Віруючі – це одна велика сім'я, і ми завжди готові прийти на допомогу одне одному».

Прокурор і суддя ставили запитання по черзі. Вони цікавилися зарубіжними адресами в її записнику. Вони хотіли знати, чи всім їм вона писала.

«Декому писала, – відповіла Аїда. – Мені не відомо про жоден закон, який забороняв би радянським громадянам листуватися зі своїми друзями за кордоном».

Віруючі, присутні у залі суду, крадькома всміхнулися, коли прокурор розлютовано подивився на Аїду. Потім він почав зачитувати кожне ім'я в її записнику.

Особлива мужність

Аїда й гадки не мала, що стане кореспондентом, який працюватиме на передовій радянської церкви. Коли вона увірувала в Христа, вона була красивою дівчиною. Їй був двадцять один рік. Вона раділа своєму новому найкращому Другові й хотіла розповідати про Нього всім, кого зустрічала.

Аїда прийняла рішення йти за Христом, коли в Радянському Союзі почали відроджуватися баптистські церкви. «Упродовж певного часу віра поступово слабшала, – розповідала вона пізніше, – і раптом настало пробудження. Те, що я бачила, було дивом. Я була свідком того, як мертві, духовно мертві, знову піднімалися, а слабкі доводили, що здатні на великі справи. Я пізнала велич смирення і терпіння, велич духовної боротьби церкви. Це відродження укріпило мій дух, і я долучилася до нього».

Нові друзі з дому молитви Віктора заохочували Аїду свідкувати про Христа. Вона бачила, як вони друкували листівки з віршами з Євангелія і брошури, які закликали «покаятися і прийняти Добру Новину». Вони кидали листівки у поштові скриньки, про що говорив весь Ленінград і навіть писали місцеві газети.

З перших днів свого християнського життя Аїда вирізнялася особливою хоробрістю і прагненням поділитися своєю вірою з іншими людьми. Через місяць після того, як вона прийняла

Ісуса як свого особистого Спасителя, дівчина вирішила, що зустріне перший день 1962 року особливим чином. Вона придбала багато листівок із репродукцією картини Клода Лорана «Сонце, що встає над гаванню». Багато днів поспіль вона витрачала кожну вільну хвилину на те, щоб від руки написати на кожній з них прості слова:

«ЩАСЛИВОГО НОВОГО 1962 РОКУ!

Роки летять один за одним,
Ми їх не помічаємо.
Зникають горе й смуток,
Їх забирає життя.
Цей світ такий примарний,
Все в ньому має край.
Життя таке важливе.
Ти часу не гай.
Що ти відповіси Творцеві,
Який чекає на тебе, друже, на небесах?
Дай відповідь на це запитання, поки ти ще тут.
Можливо, завтра ти станеш перед Господом
І відповіси за все.
Добре обміркуй це,
Адже ти не вічний на землі.
Можливо, завтра ти порвеш
Усі зв'язки з цим світом!
Шукай Бога, поки ще можеш Його знайти!»

Її послання на листівці закінчувалося простим закликом, таким самим, який вона раніше бачила на листівках, надрукованих її друзями: «Покайся і прийми Добру Новину».

Закінчивши підписувати останню листівку, Аїда тепло одяглася і вийшла на вулицю. На великій площі перед музеєм історії релігії та атеїзму темноволоса молода дівчина почала роздавати листівки. Вона швидко роздала цілу пачку, вітаючи перехожих: «З Новим роком!»

Аїда роздала вже майже всі листівки, як раптом хтось міцно схопив її за руку. «Що це таке?» – сердито запитав незнайомець, розмахуючи листівкою перед її обличчям. «Новорічна листівка», – відповіла вона, намагаючись вирватися. Вона здавалася дуже маленькою поруч із кремезним чоловіком. Він схопив її ще міцніше, озирнувся і почав кликати міліціонера, який стояв на розі.

«Нам цього тут не потрібно», – процідив він крізь зуби, не відпускаючи руку дівчини, доки міліціонер схопив її за другу руку й потяг до автівки.

Передчуття майбутнього

Це був перший вимушений візит Аїди до міліцейського відділку. Її затримали на кілька годин, а потім відпустили, коли в міліції відкрили на неї справу за фактом «поширення християнства за допомогою листівок». Аїда сиділа спокійно, відповідаючи на всі запитання, і про себе дивувалася, що почувалася так упевнено. Вона знала, що Бог з нею і їй не потрібно боятися представників влади. Вона думала про те, чи розповідав хтонебудь офіцерові міліції про любов Христа до нього?

Правоохоронці повідомили про затримання директору установи, де працювала Аїда, та комендантові гуртожитку, в якому вона мешкала. Уперше вона зіткнулася з правовою системою у квітні, коли так званий «товариський суд» розглядав її справу. Аїда сиділа на лавці перед трьома «товаришами», які вирішували її долю. «Обвинувачів», місцевих жителів, привели, щоб вони свідчили проти неї. Старий чоловік трясся від гніву і кричав: «Я не хочу дихати з нею одним повітрям. Я не хочу ходити поряд з нею по нашій землі».

Інші свідки стверджували, що Віктор помер тому, що баптисти не дозволяли йому звертатися до лікарів (дивні твердження, особливо беручи до уваги той факт, що Віктор помер у лікарні). Заяви обвинувачів вразили Аїду. Хіба її звинувачували не в тому, що вона роздавала різдвяні листівки? А до чого ж тут її брат? Аїда намагалася сказати хоч щось, захистити себе, на-

віть удова Віктора хотіла виступити, але натовп у залі не давав їм промовити й слова. Наприкінці судового засідання присутні зажадали, щоб справу Аїди було передано до вищої судової інстанції, яка повинна покарати її значно суворіше.

«До народного суду! До народного суду!» – скандували вони.

Аїду дивувало, що кілька листівок викликали таку ненависть натовпу. Троє представників товариського суду постановили скасувати ленінградську прописку Аїди і розрахувати її з роботи. Усе ж натовп уважав, що вирок недостатньо суворий. Представники громадськості тупотіли ногами і вимагали підсудній більш суворого покарання. Щоб убезпечити Аїду, її довелося виводити з приміщення чорним ходом під посиленою охороною.

Рішення суду не виконувалося впродовж багатьох місяців, що дало міліції більше часу, щоб стежити і збирати компромат на молоду християнку. Аїда продовжувала жити в Ленінграді, знаходила роботу, де могла. Жити ставало все важче, хоча ті ранні труднощі були лише початком того, що чекало на неї в майбутньому.

Ви не зважаєте на наші закони

Тепер питання продовжували ставити прокурор і суддя, цікавлячись особою кожного іноземця, з ким вона була знайома, кожним шматком інформації, переданої нею за кордон.

Потім перейшли до християнських видань, які розповсюджувала Аїда. Суддя взяв один із журналів і почав повільно гортати сторінки, шукаючи параграфи, відмічені заздалегідь. Знайшовши, як він вважав, найнебезпечніші розділи, він почав читати вголос речення за реченням. У кінці кожного речення він кидав на Аїду злобні погляди.

Потім суддя почав говорити про різні віросповідання, наголошуючи, що деякі з них уряд не переслідує.

«Я не знаю нічого про переслідування віруючих інших віросповідань, – відповіла Аїда, – ми пишемо лише про переслідування віруючих церкви євангельських християн-баптистів».

Прокурор заявив, що всі за кордоном, хто читатимуть розповсюджувану Аїдою літературу, вважатимуть, що в Радянському Союзі переслідують усіх християн. Він продовжив цитувати з того місця, де зупинився суддя, і чіплявся до кожної дрібниці. В одному з журналів він указав на уривок, у якому йшлося про те, що в радянських школах діти-християни зазнають утисків та принижень. «Школи, – наголошував він, – лише намагаються виправити шкоду, завдану батьками-фанатиками, які труять своїх дітей дурними забобонами».

«Закон забороняє нав'язувати віру молодим», – продовжував прокурор, дивлячись на суддю та очікуючи підтримки з його боку.

«Але закон не забороняє нав'язувати атеїзм», – сміливо відповіла Аїда.

«Атеїзм – не релігія. Дитина виросте і потім сама визначить своє ставлення до релігії. Атеїзм не нав'язують».

«У такому випадку, що говорити дитині? – запитала Аїда, дивлячись то на прокурора, то на суддю. – Що законом заборонено говорити, що Бог існує, але дозволено говорити, що Бога немає?»

Усі мовчали. Не знаючи, що відповісти, суддя змінив тему. Він зажадав, щоб підсудна не відхилялася від головного.

Прокурор продовжував читати уривки з іншого журналу.

«Чи знаєте ви, що релігійна громада повинна бути зареєстрована?» – запитав він підсудну.

«Знаю». Аїда також знала, що, зареєструвавшись, церква ставила себе під контроль комуністичного уряду, уряду, який заперечував саме існування Бога, якому служила церква.

«Ваша громада незареєстрована, ось чому вам не дозволено проводити зібрання, а не тому, що у нашій країні віруючих переслідують», – продовжував він.

«Наша громада зверталася з проханням про реєстрацію, – відповіла Аїда. – Ми подавали заяву, але нам відмовили».

«Вам відмовили, тому що ви не хочете дотримуватися законів».

«Яких законів ми не дотримуємося?»

«Ви вимагаєте створення недільних шкіл і хочете проводити релігійні заходи для неповнолітніх».

«Я не пам'ятаю, щоб наша громада вимагала створення недільної школи, – заперечила Аїда. – Окрім того, відповідно до законодавства, батьки мають право виховувати своїх дітей так, як вони вважають за потрібне».

«Ні, не можуть, – роздратовано перебив її прокурор. – Закон забороняє залучати неповнолітніх до релігійних сект! Але ви не зважаєте на наші закони».

«Конституція гарантує нам свободу релігійних переконань. А це означає свободу віросповідання, – відповіла Аїда. – Отож ми можемо розповідати всім про Бога, тобто вільно сповідувати свою віру. Чи не так?»

Аїда говорила по суті справи. У радянській конституції зазначалося, що людина має право на свободу віросповідання і може користуватися цією свободою на практиці. Проте радянське керівництво боялося християнської віри, воно прагнуло поставити людей у залежність від комуністичної партії. Комуністи вважали, що, викоренивши релігійні переконання, вони змусять людей віддано служити комуністичній партії.

Знову суд неспроможний був дати відповіді на запитання Аїди. Тому прокурор змінив тему і почав запитувати її, чому вона розповсюджувала літературу таємно, якщо там написана правда.

«Тому що тим, хто переслідує нас, не подобається, коли факти переслідування стають відомими», – відповіла Аїда. Її слова все більше й більше нагадували мову освіченого юриста, а не простої робітниці з фабрики. «Я знаю, що в матеріалах, які я передала міс Юрсмар, не було свідомо неправдивих фактів. У «Віснику спасіння», як і у «Братському посланні», становище віруючих описано таким, яке воно є. Я згідна з вами, що становище це – непривабливе, однак це – реальне життя і про нього необхідно говорити. Коли я передавала міс Юрсмар матеріали, я знала, що за це можу потрапити до в'язниці. Я усвідомлювала це. Проте це не змінило правду, про яку написано у них».

Прокурор ще раз переглянув свої записи і сів. Нарешті закінчився допит Аїди. Однак суд тривав. Почали викликати свідків. Першими у списку були сусіди Аїди, Анатолій та Алла Лаврентьєви. Суддя і прокурор закидали їх запитаннями: «Вона розповідала вам про свою віру?», «Давала вам якусь літературу?», «У неї був телевізор чи радіо?», «Як вона жила?», «Як одягалася?», «Що готувала?».

Ні Анатолій, ні Алла не сказали, що Аїда – злочинниця.

«Аїда підтримувала дружні стосунки з усіма, – сказав Анатолій. – Про неї можна сказати лише хороше».

Потім викликали іншого свідка, якого теж розпитували про одяг Аїди, її поведінку, роботу.

Нарешті викликали Марію Якимівну Скурлову, віруючу. Вона знала Аїду вже п'ять років. Удвох вони ходили на богослужіння, молилися, і коли Аїда вийшла з в'язниці, відсидівши свій перший рік, Марія дала їй притулок.

Тепер Марія зізналася, що допомагала підсудній.

«Ви говорите, що Аїду звільнили з роботи, тому що вона віруюча?» – запитав суддя. «Чому вас не звільнили з роботи? Ви, звичайно ж, працюєте?».

«Моя черга ще не прийшла», – просто відповіла Марія. Марія підтвердила, що в кімнату, де вона жила з Аїдою, приходили іноземці, але вона не знала, що їм передавала Аїда.

Аїда встала, щоб поставити своїй подрузі запитання. Вона запитала Марію про переслідування віруючих християн. Марія назвала імена християн, яких допитували, і тих, у чиїх будинках проводили обшук, і тих, кого заарештували.

«Я знаю, що віруючих штрафували. На Суковіціна наклали штраф», – свідчила Марія.

«Чому його оштрафували?» – перервав прокурор.

«Він молився».

«Де він молився?»

«Він проводив молитву в будинку Лукаша. Там було зібрання».

«Правильно! – переможно закричав прокурор. – Зібрання відбувалося у недозволеному місці. У вас є молитовний будинок, ідіть туди і моліться!»

Пізніше, коли Марія сказала, що її оштрафували за відві-дування християнського богослужіння, прокурор знову втрутився: «Де проходило богослужіння?»

«У лісі».

«У громадських місцях забороняється проводити зібрання. Ось чому вас оштрафували», – сказав він із самовдоволеною посмішкою на обличчі й кивнув судді.

«У лісі більше нікого не було. Ми були там одні. Ми провели зібрання і пішли, але нас заарештували на залізничній платформі, коли ми вже збиралися їхати додому». Марія перерахувала ще й інші випадки, коли у життя християн втручалася міліція. Потім її відпустили.

Останнім свідком у справі була Катерина Андріївна Бойко, віруюча і подруга Аїди. Вона назвала Аїду своєю подругою і засвідчила, що вона – «хороша і добра людина».

Катерина розповіла, як міліціонери прийшли до неї додому і розпитували про Аїду. Офіцери натякали, що Аїда шпигунка, і хотіли, щоб Катерина й інші сусіди повідомили їм, якщо побачать Аїду.

Катерина була свідком явно не на користь прокурора. Іноді вона відповідала коротко, іноді, вислухавши питання, мовчала.

«Що ви знали про приїзд до Скрипникової шведської туристки?» – вимагав відповіді прокурор.

«Я нічого про це не знала. Я дізналася наступного дня. Міліція увірвалася в квартиру Аїди, коли я була там. Міліціонер сказав, що в іноземки вилучили літературу і що цю літературу передала їй Аїда».

Прокурор запитав, яка в неї освіта. Вона відповіла, що закінчила десять класів. «Чому ви не вчилися далі?»

«Я хотіла вступити до медичного інституту, – відповіла Катерина, – але в моїй характеристиці було написано, що я віруюча і член секти баптистів. Тому я й не вступила до медінституту. Мене все одно б вигнали».

«І ви більше не намагалися вчитися?» – у голосі судді почулися знущальні нотки.

«На прикладі інших я знала, що мені все одно не дадуть навчатися».

Коли настала черга Аїди ставити запитання, вона подивилася на подругу. Вона почала із загальних питань, а потім перейшла до питань про те, як радянська держава ставилася до віруючих християн. Аїда запитувала про конкретних віруючих, яких оштрафувала міліція, і Катерина перерахувала їх, докладно описуючи деякі випадки.

«Чому ви проводите молитовні зібрання у лісі? – перервав її суддя. – У вас же є молитовний будинок на Поклонній горі. Чому ви не збираєтеся там? Ваша громада незареєстрована. Ви проводите зібрання у недозволених місцях і порушуєте громадський порядок. Ось чому вас штрафують».

«Ми подавали заяву на реєстрацію. Наше зібрання в лісі у Лавриках нікому не заважало».

Прокурор запитав, чи вважає вона себе лояльним громадянином, зобов'язаним дотримуватися законів країни.

«Я дотримуюся законів», – підтвердила Катерина.

«Ви зустрічаєтеся в лісі та в будинку Лукаша, і ваша громада незареєстрована, – наполягав прокурор, – це означає, що ви не дотримуєтесь законів».

«Молитовні зібрання у Лукаша не є протизаконними». Вона сміливо процитувала Леніна, який назвав закони, спрямовані проти віри громадян, «ганебними».

Не бажаючи сперечатися із вождем, прокурор відпустив подругу Аїди.

Переломний момент

Аїда намагалася тримати свою християнську віру в рамках радянського законодавства. Упродовж перших місяців після того, як вона стала християнкою, вона регулярно відвідувала молитовний будинок, який був зареєстрований і отримав «добро» радянського уряду. Вона була щаслива і задоволена можливістю

молитися разом із віруючими братами та сестрами – і ще не розуміла політичних ігор у зареєстрованій церкві.

Вона продовжувала брати участь у богослужіннях, молитися, але обмеження почали дратувати її. Вона вивчала Біблію разом із молоддю своєї громади, але її попередили, щоб вона не говорила про це лідерам церкви. Комуністичний закон забороняв поширювати «релігійні забобони» серед молоді, яка не досягнула вісімнадцяти років, і лідери зареєстрованої церкви більше дбали про комуністичні закони, аніж про заблукалі душі.

Аїда пам'ятала домашню церкву, яку вона відвідувала зі своєю мамою. Вона пам'ятала відчуття присутності Бога і те, що діти і молодь були там бажаними і їх там навчали. Аїда вважала, що це неправильно – не давати можливості молодим людям чути Євангелію, це не відповідало Святому Письму.

Переломний момент настав, коли Аїда почала допомагати християнам, які потрапили у в'язницю за віру. Раніше вона думала, що передаватиме інформацію та організує їм молитовну підтримку в багатьох церквах.

У лідерів зареєстрованих церков були списки тих, хто сиділи у в'язниці, але ці списки вважалися державною таємницею, а не інформацією, доступною для інших християн.

Аїда ж вважала, що це – саме та інформація, яку повинні знати інші люди. Як можуть християни в Радянському Союзі й по всьому світу молитися і підтримувати своїх братів і сестер у Христі, якщо вони навіть не знають про їхні муки?

Аїда намагалася зробити так, щоб про них дізналися, і саме це призвело до конфлікту з лідерами реєстрованих церков.

«Справа у тім, що влада намагалася вести агітацію всередині церкви, через священиків, – пізніше розповідала Аїда. – Вони хотіли обмежити, а потім і придушити духовне життя церкви, й до 1960 року досягли у цьому значних успіхів».

Аїда намагалася поширювати інформацію про ув'язнених віруючих, що суперечило позиції лідерів церкви.

Тому вона стала перед вибором: залишитися у зареєстрованій церкві й продовжувати боротися за свої переконання чи

приєднатися до підпільної церкви і боротися за свободу своїх братів і сестер, які відбувають ув'язнення за віру. Її тягнуло до реєстрованої церкви, адже це були люди, серед яких жив її брат і сама вона мала серед них чимало друзів.

Однак Аїда не могла змиритися з пасивністю цієї церкви. Вона не могла йти за лідерами, які турбувалися про те, щоб заслужити схвалення влади, а не про своїх ув'язнених братів-християн. Вона з головою поринула у служіння підпільної церкви, знаючи, що за це рішення доведеться дорого заплатити.

4 червня 1962 року в газеті «Зміна», яка була рупором радянського уряду, з'явилася стаття під заголовком «Не будь трупом серед живих». Вона була спрямована на дискредитування віруючих загалом і підпільної церкви зокрема. Урядова політика полягала у запереченні існування Бога, і стаття знущально писала про тих, хто вірив у «вигаданого месію».

Прочитавши цю статтю, Аїда написала у відповідь іншу статтю, в якій стала на захист віруючих і своєї віри. Вона відіслала її до редакції «Зміни», однак, як і слід було очікувати, статтю відмовилися опублікувати. Цим усе могло й закінчитися, якби Аїда не показала статтю в «Зміні» і свою відповідь на неї братам по вірі. Відповідь Аїди їм дуже сподобалася, і вони попросили у неї копію. Потім до дівчини приїхали гості з України і теж попросили копію статті, щоб відвезти додому.

Незабаром було зроблено сотні копій, які віруючі по всьому Радянському Союзу передавали одне одному. Членів підпільної церкви обурювала стаття, де містилися нападки на їхню церкву, а потім надихала смілива та добре обґрунтована відповідь однієї з сестер. Отож Аїда опинилася на передовій самвидаву – нової практики обміну інформацією.

Уряд просто не міг устежити за кожним ротатором, фотокопіювальним апаратом і друкарським верстатом у країні.

Завдяки своїм статтям, Аїда Скрипникова стала відома тисячам віруючих, з якими вона ніколи не зустрічалася. Однак вона стала відомою і в КДБ.

Основні елементи

На судове слухання було викликано й інших свідків, проте вони не з'явилися. Не зважаючи на це, суддя постановив, що судове засідання триватиме.

Засмутившись, Аїда зазначила, що суд витратив часу більше на те, щоб дізнатися, у що вона була одягнена і що готувала на кухні, ніж щоб розібратись у суті її справи.

«Прошу суд звернути більше уваги на суть моєї справи, – наполягала вона. – Наприклад, я хочу пояснити, чому наша громада незареєстрована. А ви поясніть мені, які закони ми порушили і чому нам відмовили у реєстрації».

«Звинувачувана, – роздратовано гримнув суддя, – суд ставить запитання вам, а не ви – судові».

Підтримуючи суддю, в розмову втрутився прокурор: «Я навіть не можу зрозуміти, що запитує звинувачувана».

Аїда глибоко зітхнула, намагаючись тримати себе в руках: «Прошу суд звернути більше уваги на головні пункти звинувачення, я прошу не замовчувати суттєві сторони справи, представленої на розгляд суду. Це – моє перше прохання.

По-друге, я прошу суд з'ясувати точну дату скасування моєї прописки».

Суддя запитав, чому Аїда вважає цю інформацію такою важливою.

Аїда пояснила, що на суді з'ясувалося, що міліція збирала про неї відомості задовго до того, як скінчився термін прописки. «Якщо мене судять за прострочену прописку, а не за мою християнську діяльність, то чому за мною почали стежити раніше, ніж було скасовано мою прописку?» – запитала Аїда.

«Я можу сказати, чому проти мене завели справу, – продовжувала вона. – У нашому домі молитви я двічі підходила до іноземців і просила у них Біблії. Про ці мої прохання стало відомо владі».

«Питання прописки не має нічого спільного зі справою, – заперечив суддя. – Вас звинувачують у розповсюдженні завідо-

мо неправдивої інформації, яка зводить наклеп на Радянську державу і наш суспільний лад».

«Але під час судових засідань на питання роботи і прописки звертали багато уваги», – відповіла Аїда.

«Ці питання цікавили суд не тому, що вас у них звинувачують, а тому що суд має визначити, що ви за людина. Вам здається дивним, що суд збирає про вас інформацію; суд повинен знати, яка ви людина. Виносячи вирок, суд бере до уваги особистість підсудного».

Аїда сказала, що якщо суд хоче знати, що вона за людина, то йому важливо дізнатися про справжні факти з її життя. Її останнє прохання до суду було викликати ще одного свідка: міс Юрсмар – шведку, якій вона передавала інформацію.

«Ви використовували записник цієї жінки як доказ проти мене, – пояснила Аїда, – але для того, щоб правильно зрозуміти її записи, нам необхідно вислухати її саму».

Суддя зробив вигляд, що обмірковує її прохання, запитав у прокурора, чи він не заперечує, а потім оголосив: «Розглянувши прохання звинувачуваної, суд вирішив відхилити його».

Розглянувши ще кілька питань, суд відклали на наступний день. Залишалися остаточні дебати. Для прокурора це буде шанс ще раз піднести радянську систему і наголосити на тому, що християни мають свободу віросповідання, якщо вони коряться закону.

Для Аїди це буде останній шанс, остання можливість висловитися на свій захист, спроба виступити від імені братів і сестер Божої церкви. Вона відчувала тягар відповідальності, знала, що ризикує знову потрапити до в'язниці, але Отець Небесний надихав і заспокоював її.

Спроба «перевиховати»

Загроза потрапити до в'язниці не була безпідставною. Аїда вже відбувала покарання, коли у 1963 році товариський суд анулював її ленінградську прописку. Упродовж тривалого часу

вона жила у своєї сестри на Україні, де її надихала хоробрість та завзятість віруючих.

Вона повернулася до Ленінграда, повна рішучості продовжувати служити. Міліція усе ще стежила за нею. І тепер, коли Аїда знову приїхала до міста, її могли заарештувати будь-якої миті. Однак вона не припиняла свою християнську діяльність.

Аїда та її друзі продовжували збиратися у лісі за містом, щоб їх не затримала міліція. Іронічно, але саме там, у лісі, в 1965 році її вперше офіційно заарештували. Аїді було тоді 25 років.

«Прибула міліція і почала нас розганяти, – пізніше розповідав один зі свідків цієї події, – вони тягнули нас, хапали за волосся. Кількох забрали. Декого оштрафували, інших на два тижні посадили в тюрму».

Аїда була однією з тих, кого заарештували, і міліція передала її справу до суду. Офіційні звинувачення, висунуті проти неї, не мали нічого спільного з релігією. Хоч Аїду й заарештували за містом, її звинуватили в тому, що у неї немає прописки – необхідного дозволу на проживання у Ленінграді.

Під час того судового засідання у невеликому залі районного суду Аїді не дозволили промовити й слова. Процес був лише видимістю суду, спробою створити ілюзію існування справедливості там, де насправді її не існувало. Коли все закінчилося, Аїді прочитали вирок – один рік ув'язнення. Вирок її не зломив. Вона регулярно спілкувалася з віруючими, які відбували покарання у в'язниці, і тими, хто поки що жили на волі, але були готові до всього, якщо на те воля Господа. Тепер настала її черга.

На думку радянського керівництва, в'язниця повинна була перевиховувати ув'язнених. «Цих нещасних увели в оману, – пояснювало воно, – тепер їм потрібно показати правду і продемонструвати силу радянської системи – гордості нашої Батьківщини».

Коли закінчувалися монотонні заняття із промивання мізків, Аїда проводила холодні ночі на твердій цементній підлозі. Їжі завжди не вистачало, а та їжа, якою годували ув'язнених, не була придатна навіть для свиней. Під час відбування покарання

Аїду помістили в психіатричне відділення. Після тридцяти днів обстеження лікарі дійшли висновку, що у неї немає психічних відхилень, і повернули її в камеру. Місяці, проведені у в'язниці жорстокої комуністичної системи, залишили незабутні враження у житті хороброї молодої дівчини.

Аїда не піддалася «перевихованню» радянської системи. Її віра в Христа стала ще міцнішою. Ув'язнення не змогло примусити її припинити розповсюджувати Слово Боже, вона вийшла з в'язниці ще більш пристрасним проповідником істини про Ісуса Христа, ніж була раніше. Тепер вона добре знала ціну слідування за Христом, і все ж не вагалася, а стала ще більш рішучою.

«Держава не втручається»

Настав час остаточних дебатів на другому суді Аїди.

Першим із заключною промовою виступив прокурор. Він почав із короткої історії церкви в Росії: «Після Великої Жовтневої соціалістичної революції у нашій країні церква була відокремлена від держави і всі віруючі отримали право на свободу віросповідання», – гордо проголосив він, а потім перейшов до звинувачення Ради церков і євангельських християн-баптистів у тому, що вони підбурюють віруючих не коритися законам держави.

«Громади, які підтримують Раду церков, – незареєстровані, – говорив прокурор. – Їх нелегальні зібрання відбуваються у приватних будинках і в громадських місцях. Декого з віруючих засуджено за порушення закону про культи. Рада церков же називає це переслідуванням за віру. Упродовж семи років Рада церков веде з владою боротьбу».

Від історії церкви і «висвітлення» загальної ситуації, яка склалася у житті віруючих, прокурор, нарешті, перейшов до справи Аїди. «Скрипникова мала зв'язки по всій країні, але її головним завданням було встановити контакти із закордоном. Слід зазначити, що вона добре впоралася і з цим завданням», – додав він насмішкувато.

Потім він промовив більш поблажливо: «Життя Аїди почалося нещасливо, оскільки вона народилася в родині баптистів. Звичайно, шкода, що ми її втратили, але ми багато говорили з Аїдою і пояснювали їй антисоціальний характер її дій». Закінчував прокурор свій виступ гучним і грізним голосом. Він зачитав перелік літератури, знайденої у Аїди вдома. «В одній зі статей наведено цитату людини на прізвище Крючков, який під час одного з судових засідань у Москві сказав: «Ті брати, які перебувають у в'язницях і таборах, страждають не тому, що вони порушили радянські закони, вони страждають тому, що залишилися вірними Господу», – прокурор суворо похитав головою. – Усе це завідомо неправдиве твердження, яке зводить наклеп на Радянську державу і суспільний лад. У Радянському Союзі існують різні віросповідання, церкви відкриті й нікого не переслідують за віру.

Держава не втручається у діяльність релігійних громад, якщо вони не порушують закон про культи. Вину підсудної Скрипникової, яка полягає в тому, що вона систематично розповсюджувала завідомо неправдиву інформацію, яка зводить наклеп на Радянську державу і наш суспільний лад, повністю доведено. Її дії регулюються статтею 190/1 кримінального кодексу СРСР. Тому я вимагаю, щоб суд призначив покарання для Аїди Скрипникової у вигляді двох з половиною років позбавлення волі».

«Для християнина існує лиш один шлях»

Суддя повернувся до Аїди, даючи їй зрозуміти, що настала черга її заключного слова на свій захист.

«Я мала намір говорити по суті звинувачень, висунутих мені, – спокійно промовила Аїда, піднявшись, – однак тут були порушені й інші питання, тому я теж вважаю за необхідне висвітлити їх, хоч, як було правильно зазначено, вони прямо не стосуються моєї справи».

Вона спростовувала другорядні звинувачення прокурора, починаючи від листа, який написала в газету «Правда» у 1958

році, ще до того, як вона почала працювати в конструкторському бюро. А потім перейшла до більш істотних питань.

«Коли я стверджую, що мене вигнали з роботи за мої релігійні переконання, мене звинувачують у тому, що «це – завідомо неправдиве твердження». Тож послухайте, що сталося після того, як мене звільнили з в'язниці. Я знайшла роботу в друкарні. Через тиждень після початку роботи я була на молитовному зібранні, коли прийшла міліція і записала моє ім'я разом з іменами інших присутніх. Я знала, що про це було повідомлено на місце моєї роботи. В друкарні розхвилювалися, коли довідалися, що я – віруюча, і відразу ж почали погрожувати мені звільненням у разі, якщо я не зміню своїх переконань. Вони не приховували цього від мене. Мені відразу ж сказали: «Друкарня – політична установа. Не кожен може тут працювати». І хоч ця друкарня належала управлінню залізниць і там не друкували нічого секретного, лише залізничні квитки та розклад потягів, я не знала, що там було такого, чого не можна було мені довірити», – продовжувала вона.

«Так пройшли три тижні. Потім мене викликали до кабінету начальника і повідомили, що мене звільнено. Звичайно, мені не сказали, що мене звільняють за мої релігійні переконання, оскільки немає такого закону, відповідно до якого людину можна звільнити з роботи за її віру.

Тому мене звільнили під приводом скорочення штатів. Коли я спустилася до цеху і сказала, що мене звільнили за скороченням штатів, у колег очі на лоб полізли. Один із верстатів у нашому цеху простоював, оскільки на ньому не було кому працювати.

Начальник сказав мені: «Ми не можемо дозволити вам працювати у друкарні, тому що ваша прописка дійсна лише за межами міста». Ніби він не бачив моїх документів раніше».

Аїда сказала судді, що щойно міліція почала допитувати її, вона знала, що її невдовзі знову заарештують.

«Минуло всього шість місяців з часу мого звільнення, і я хотіла зробити щось корисне, перш ніж знову потраплю до в'язниці. У мене були справи, які треба було закінчити».

Вона глибоко зітхнула. Захищати себе було надзвичайно важко. Їй необхідно було зібрати всі свої емоційні та духовні сили на тривалий період часу, а це було складно. Вона попросила суддю зробити перерву на десять хвилин, і він погодився.

Після перерви Аїда говорила вже безпосередньо про те, у чому її звинувачували. «Розповсюдження будь-яких публікацій не є злочином і, якби обвинувачення не знайшло завідомо неправдивих тверджень у журналах «Вісник спасіння» і «Братське послання», не було б жодних підстав притягати мене до суду. Тому я повинна розказати про зміст цієї літератури».

Потім Аїда розповіла про заборонений конгрес християнських лідерів, про який ішлося у розповсюджуваній нею літературі. «Закон гарантує віруючим право збиратися на зібрання, з'їзди тощо, – зауважила Аїда, – однак замість того, щоб дати дозвіл влаштувати християнський конгрес лідерів, влада почала переслідувати тих, хто просив видати дозвіл на його проведення».

Слідчий прокуратури зауважив, що розповсюджуваний Аїдою журнал містить сімнадцять бунтівних висловлювань і знову наголосив, що в ньому зводять наклеп на Радянську державу і суспільний лад.

Аїда повернулась і звернулася прямо до судді: «Даючи показання, свідок Бойко почала цитувати Леніна, я ж закінчу цю цитату: «Тільки в Росії і Туреччині ще діють ганебні закони проти релігійних людей. Ці закони або прямо забороняють віросповідання, або забороняють пропаганду віри. Ці закони – несправедливі, ганебні й гнобительські». Дозвольте мені привернути увагу суду до слова «пропаганда». Сам Ленін назвав заборону пропаганди віри несправедливою і ганебною».

Вона ще раз перевела подих і продовжила: «А тепер я розповім вам про те, як мене заарештували. 11 квітня я прийшла на молитовне зібрання. Я помітила, що за мною стежать, але не надала цьому значення. У будинках інших віруючих уже було проведено обшуки. Лише у зв'язку з моєю справою було проведено одинадцять обшуків: три в Ленінграді, чотири в Пермі, три в Кіровограді й один у будинку моєї сестри в Магнітогор-

ську. Можна зрозуміти обшук у моїй квартирі та в квартирі моєї сестри. Але навіщо проводити обшуки в будинках інших віруючих? Вони були проведені лише тому, що їхні адреси були записані у моєму записнику. У жодному ж цих будинків не знайдено нічого, що було б пов'язано з моєю справою».

Потім Аїда торкнулася питання переслідування. «Ми говоримо, що нас переслідують за нашу віру, але нас переконують, ніби це – «хибне твердження, оскільки вас судять за порушення законів СРСР». Я – член незареєстрованої громади, яка просила про реєстрацію, – усі наші громади подавали заяви із вкладеними в них статутами. Нам не говорять: «Ви не повинні робити це чи це». Нам кажуть: «Підпишіть обіцянку, що ви не порушуватимете закон». Це – порушення процедури реєстрації».

Аїда бачила, що суддя втрачає терпіння, тому вона вирішила закінчити свою промову. «Віруючі не можуть обіцяти виконувати закон, який забороняє їм говорити про Бога і виховувати дітей відповідно до своєї віри. При всій своїй лояльності до влади, ніхто з батьків-християн не дасть обіцянку неухильно дотримуватися закону, який наказує їм виховувати своїх дітей атеїстами. Вони краще винесуть усі муки і навіть постануть перед судом, але не обіцятимуть коритися такому закону».

«Ісус Христос сказав, що ми повинні проповідувати Євангелію всім людям, – продовжувала Аїда, – тому віруючі не можуть підкорятися закону, що забороняє їм говорити про Бога і про спасіння.

Жоден істинний віруючий не зробить цього. Навіть якщо він – не місіонер і не проповідник, навіть якщо він не здатен виголосити проповіді, все одно він не підкориться такому закону, тому що людина, яка не здатна проповідувати, може розповісти комусь про спасіння. Отож, незважаючи на свою повагу до влади, вони ніколи не пообіцяють не порушувати цей закон.

Я ще раз наголошую, віруючі не підкорятимуться закону, який примушує їх відмовитися від Євангелії. Тому, коли нас судять за порушення таких законів, ми цілком виправдано говоримо, що нас судять за віру.

Я знаю, що «Вісник спасіння» та « Братське послання» не містять жодних завідомо неправдивих тверджень. Але я також знаю, що означає переправити їх за кордон. Я знала, що за такий учинок мене можуть судити. Я б ніколи не попросила когось іншого передати «Вісник спасіння» за кордон. Я знаю, що це небезпечно, ось чому я це роблю сама».

Аїда замовкла, збираючись із силами, щоб промовити заключні слова. Вона хотіла, щоб їх запам'ятали ті, хто виноситиме вирок. «Колись люди розуміли, що несправедливо забороняти пропаганду віри. Тепер вони цього не розуміють. Тепер вони кажуть: «Вір сам і молись, але не смій говорити про Бога з іншими людьми». Силою змусити свого ідеологічного противника замовкнути, це – не ідеологічна перемога. Це завжди називалося варварством...»

Суддя перервав її, роздратований тим, що ця злочинниця читає проповідь у залі суду: «Ви не повинні говорити про церкву, говоріть лише про себе».

Аїда ж продовжувала: «Для християнина існує лиш один шлях. Християнин не може погоджуватися з несправедливістю. Щойно пізнаєш істину, ти тримаєшся за неї і, якщо необхідно, страждаєш за неї. Я не можу бути іншою. Я не можу поводитися по-іншому. Я люблю свободу, і мені хотілося б бути вільною, бути з родиною і друзями. Але я не хочу йти проти своєї совісті. Що доброго в свободі, якщо я не зможу називати Бога своїм Отцем? Усвідомлення того, що моя душа і думки вільні, підбадьорює мене і додає сил. Ось і все, що я хотіла сказати».

Аїда сіла з чистим серцем і почуттям виконаного обов'язку, але духовна промова Аїди залишила суддю байдужим. Її аргументи не переконали його, і він засудив дівчину до трьох років позбавлення волі, термін на шість місяців більший, аніж цього вимагав прокурор. Із залу суду Аїду вивели два кремезних охоронці.

Проте тюремне ув'язнення не завадило служінню Аїди. Стенограма суду над нею була ретельно записана на двадцяти шматках тканини, вирізаної з простирадла, а потім таємно ви-

везена з Радянського Союзу. По всьому світу віруючі читали слова «Аїди з Ленінграда» і молилися за свою сестру.

Аїду було звільнено з виправно-трудової колонії 12 квітня 1971 року. Звільняючи її, керівництво колонії зазначило, що покарання «нічому її не навчило». Однак насправді, Аїда багато чому навчилася, хоча зовсім не тому, чого хотіли навчити ті, хто ув'язнили її. Вона вивчилася, отримала ступінь доктора богослов'я і ще глибше пережила радість і задоволення, яке отримуєш від служіння Богові. Аїда стала повноправним членом спільноти, яку апостол Павло називав «участю у муках Його»...[2]

Нині Аїда Скрипникова мешкає у Санкт-Петербурзі. Її віра пережила режим, який ставив за мету знищити цю віру. У наш час християни на законній підставі можуть збиратися на молитовні богослужіння і проповідувати Слово Боже. Нещодавно члени церкви Аїди провели особливе богослужіння: вони відсвяткували 40-у річницю служіння Богу їх церкви і нагадали членам церкви про вірність Богу. Особлива виставка була присвячена тим, хто терпів муки за віру[3].

Сабіна:

Свідок Христової любові

Румунія
1945 рік

Росіяни вигнали фашистів з Румунії і тепер намагалися контролювати всі аспекти діяльності румунського уряду і життя суспільства. Вони зібрали священнослужителів з усіх регіонів країни. Росіяни називали це «Конгресом культів». Вони мали на меті заручитися підтримкою духовенства. Однак Сабіна вважала, що це – спроба контролювати релігійних лідерів і перетворити їх на маріонеток.

Сабіна була низького зросту, майже на сорок сантиметрів нижча за Ричарда, свого чоловіка. Вона пристрасно любила Христа. Сидячи поруч із Ричардом на конгресі й слухаючи, як черговий пастор клянеться у вірності комуністам, які вторглися на її батьківщину, Сабіна потягнула чоловіка за рукав. «Ричарде, підведись і зітри цю ганьбу з обличчя Христового! Вони ж плюють Йому в лице».

Ричард поглянув на делегатів парламенту, присутніх у залі. Це була справжня вистава. «Повна свобода релігії», – таким був девіз комуністів. Вони проголошували мирне співіснування Бога і комунізму – чи, радше, Бога і почесного президента конгресу Йосипа Сталіна.

«Як легко обдурити світ», – похитав головою Ричард.

Ричард і Сабіна сиділи серед чотирьох тисяч інших єпископів, пасторів, священиків, рабинів і мулл, які заповнили зал і галереї. Мусульмани і євреї, протестанти і православні – представники всіх віросповідань були присутні тут.

Перед початком конгресу навіть відбулося богослужіння. Комуністичні керівники перехрестилися і поцілували ікону і

руку патріарха. Потім почали виголошувати промови. Петру Гроза, маріонетка Москви, оголосив, що новий румунський уряд повністю підтримує релігію, всі віросповідання, і продовжуватиме платити духовенству, як і раніше. Вони навіть підвищать заробітну плату! Цю новину вітали гучними оплесками.

Після промови Грози виступали священики і пастори. Один за одним вони говорили про те, які вони щасливі, що держава однаково підтримує всі конфесії. Отож, якщо церква може розраховувати на державу, то й держава може розраховувати на церкву. Єпископ зазначив, що за період історії церкви до неї долучилися різні політичні кольори, а тепер буде ще й червоний, і він радий цьому. Всі були щасливі, й цю «радість» радіо транслювало по всьому світу прямо із залу конгресу.

«Гаразд, – промовив Ричард. – Я виступлю, але у такому разі ти втратиш чоловіка».

Сабіна знала, що він має рацію і що інші релігійні лідери говорять так зі страху за свої сім'ї, свою роботу, свою заробітну платню.

Але вона знала і те, що хтось повинен наважитися викрити комуністів, а не лестити їм. Дивлячись прямо у вічі Ричардові, вона відповіла: «Я не хочу бути одруженою з боягузом!»

Ричард мовчки кивнув. Він заповнив картку з проханням надати йому слово і передав у президіум. Комуністи були задоволені. Пастор Ричард Вурмбранд, лютеранський священик, добре відомий у країні, офіційний представник Всесвітньої Ради церков, хотів звернутися до конгресу. Ось це удача!

Час мужності та правди

Зал завмер у напруженому мовчанні, поки Ричард піднімався на подіум. Сабіна гадала, про що зараз думає зал, і молилася за свого чоловіка.

«Я вдячний за можливість зібратися і вільно висловитися, – почав свою промову Ричард. – Коли зустрічаються діти Божі, ангели теж збираються, щоб почути мудрість Бога. Тому

обов'язок кожного віруючого не вихваляти всує людей і керівників, які приходять і відходять, а славити Бога Творця і Христа Спасителя, який помер за нас на хресті».

Атмосфера в залі змінилася, і серце Сабіни наповнилося радістю. Нарешті увагу буде зосереджено не на комуністичній пропаганді, а на Христі.

«Ми не дозволяємо вам продовжувати говорити!» – схопившись на ноги, закричав Будуча, міністр у справах релігії. Не звертаючи на нього уваги, Ричард продовжував говорити, переконуючи своїх братів, лідерів церкви, вірити і поклонятися Богові. Аудиторія вибухнула аплодисментами. Усі добре знали, що Ричард мав рацію, хоча він єдиний наважився сказати те, що слід було сказати».

«Вимкніть мікрофон! – вимагав Бурдуча. – Заберіть цього чоловіка зі сцени. Негайно!»

Ричард замовк, а натовп почав ритмічно скандувати: «*Пастор! Пастор!*»[1].

Звернення Ричарда перетворило збори на хаос. Він вийшов, перш ніж його встигли затримати. Сабіна сиділа спокійно, спостерігаючи за подіями. Вона пишалася своїм чоловіком. Пишалася його мужністю і тим, що він наважився висловитись на захист Христа. Хоча до її гордості додалося й переживання, коли вона почала думати, якою ціною він заплатить за те, що виступив проти росіян.

Сабіна і Ричард завжди добре ставилися до росіян.

Вони нерідко обговорювали можливість послати румунських місіонерів до Росії проповідувати Євангелію. «Тепер Бог привів росіян до нас», – сказав Ричард Сабіні.

Коли росіяни вперше з'явилися в Румунії влітку 1944 року, Ричард і тридцятирічна Сабіна вийшли вітати їх з квітами і євангелізаційними брошурами. Вони були румунськими євреями і за часів фашистського режиму втратили багато рідних.

Уся сім'я Сабіни загинула в концтаборах, а Ричарда тричі заарештовували. Навернувшись до Христа, Ричард і Сабіна присвятили себе проповіді християнської віри і працювали з усіма грішниками, незалежно від їхніх гріхів. У 1944 році вони,

дотримуючись своїх переконань, допомагали і переможеним фашистам, і переможцям-комуністам.

Під час фашистської окупації Ричард і Сабіна у себе вдома ховали багатьох євреїв. Потім, коли нацисти тікали, вони переховували і їх. Один із нацистських солдатів запитав Сабіну, чому вона, єврейка, ховає свого ворога, нациста. Сабіна відповіла, що у неї немає ворогів і що Бог любить усіх грішників.

Він подякував і пообіцяв, якщо нацисти знову прийдуть до влади, посадити її до в'язниці.

Тимчасовий перепочинок

Улітку 1944 року Сабіна і Ричард насолоджувалися тимчасовою релігійною свободою. Колишнього румунського диктатора Йона Антонеску забрали до Москви, а потім привезли до Румунії і розстріляли. Прелати православної церкви, які тероризували євреїв і протестантів, утратили своє абсолютне домінування.

Більшість румунів думали, що, нарешті, у них з'явився демократичний уряд, хоча Сабіна знала, що насправді це не так.

Після Конгресу духовенства Ричарда не зачіпали, але незабаром комуністи почали проводити регулярні рейди у його церкву, коли він проводив службу. Тиждень за тижнем молодики вривалися до церкви, свистіли, сміялися і заважали проводити службу.

«Ми повинні радіти, – сказав якось старший пастор церкви Солхайм. – Краще гучна аудиторія, яка слухає, аніж мовчазна, яка лише прикидається, що уважна».

Потім вони отримали перше попередження. Одного разу, коли Сабіна була у церкві поруч із Ричардом, до церкви зайшов чоловік у цивільному одязі й звернувся до пастора.

«Інспектор Ріосану, – відрекомендувався. – Ви – Вурмбранд? Ви – людина, яку я найбільше ненавиджу». Ричард і Сабіна здивовано переглянулися. «Аби довести, що я не тримаю на вас зла, – продовжував він, – я прийшов дати вам пораду. Таємна поліція завела на вас справу, у них велика товста папка мате-

ріалів. Я бачив її. Упродовж останнього часу хтось регулярно доносить на вас. Ви розмовляєте з багатьма росіянами?».

Ріосану потер свої бліді руки. «Але я подумав, що ми могли б прийти до угоди. За певну винагороду я знищу цю папку».

Вони домовилися про суму. Засовуючи гроші до кишені, Ріосану промовив: «Отож домовилися. Ім'я людини...».

«Зачекайте! – зупинила його Сабіна. – Ми не хочемо знати його імені».

Інспектор здивовано поглянув на жінку. Сабіна знову впевнено похитала головою. Вони не хотіли знати, хто на них доносив. Якщо вони знатимуть, то можуть образитися на цю людину, а це буде гріхом.

Ричард і Сабіна знали, що грошима не можна купити собі безпеку. Все в Божих руках. Але, може, вдасться виграти хоч трохи часу, щоб зміцнити підпільну церкву.

До кінця 1947 року християн заарештовували все частіше й частіше і багато друзів Ричарда та Сабіни вже були у в'язниці. Одного холодного зимового дня Сабіна залишилася вдома. Вона хворіла на бронхіт. Раптом у двері постукали. Сабіна відчинила і здивувалася. Біля дверей стояла Віра Яківна, лікар-росіянка, з якою вони були ледь знайомі. Лікар прийшла не лікувати Сабіну, а щось їй розповісти. На її обличчі було видно страждання.

Віра була родом з України, де дуже багатьох представників християнського духовенства, світських людей (і її теж) вислали в сибірські табори, з яких рідко хто повертався.

«Ми рубали ліс: і чоловіки, і жінки», – розповідала Віра.

«У всіх нас були рівні права – ми могли або померти від голоду, або замерзнути до смерті».

Лікар нахилилася і взяла Сабіну за руку. На руці Віри Сабіна побачила великі білі шрами. Її руки тремтіли. «Кожен день люди вмирали і, знеможені, падали в сніг», – промовила вона.

Одного разу, коли Віра говорила про Христа з іншим ув'язненим, її спіймали. Як покарання, її змусили стояти босоніж на снігу впродовж багатьох годин. А потім, оскільки через покарання вона не виконала свою норму, охоронці побили її.

Більшість ув'язнених табору гинули від нелюдських умов та частих катувань, але Вірі вдалося вижити. Зараз вона прийшла до Сабіни не просто розповісти про свою трагедію, а розповісти про вірність Господа.

Серед горя і нужди, які Віра переживала у таборі, Бог показував Свою могутність.

У Сабіни боліла голова. Вона не могла думати про чудеса. Вона думала, що, можливо, накликала на себе такі страждання.

«Що все це означає? Чому вона прийшла розповісти про це мені?» – запитувала себе Сабіна.

Коли Віра піднялася, щоб іти, Сабіна попросила її залишитися на ніч або хоча б доти, доки прийде Ричард, щоб він теж міг почути історію жінки та дізнатися про все, що відбувається з їхніми братами і сестрами в Росії. Але Віра вже стояла біля дверей. Вона ненадовго зупинилася і промовила: «Мого чоловіка забрала таємна поліція. Він у в'язниці вже дванадцять років. Я не знаю, чи зустрінемося ми на цій землі». І вона пішла.

«Дванадцять років, – із жахом повторила Сабіна. – Як можна так довго витримати?»

Переслідування християн комуністами посилювалися, і треба було думати про втечу. «Ще не пізно, Сабіно, – якось сказав Ричард, – ми ще можемо виїхати. Багато хто купує собі виїзд з країни».

Сабіна не відповіла, вона знала, що Ричард не хоче їхати так само, як і вона. Проте небезпека була реальною, і їм слід було подумати про Міхая – свого любого восьмирічного сина, свого єдиного сина.

«Коли раніше мене заарештовували нацисти, – вів далі Ричард, – мене випускали всього за кілька тижнів. При комуністах це може тривати роками. Вони можуть заарештувати і тебе, Сабіно. А що тоді станеться з Міхаєм?»

Слова Ричарда зачепили Сабіну за живе. Вона знала, що, коли її та Ричарда заарештують одночасно, Міхаю ніде буде подітися. Він опиниться на вулиці, і йому доведеться просити милостиню. Для матері ця думка була надзвичайно болісною! Однак Сабіна продовжувала мовчати.

Нарешті Ричард процитував слова ангела до Лота: «Рятуй душу свою. Не озирайся назад»[2].

А Сабіна відповіла: «Рятувати душу, *для чого*?» Вона пішла в спальню, принесла Біблію і вголос прочитала слова Ісуса: «Хто хоче спасти свою душу, той погубить її, а хто втратить душу свою ради Мене, той знайде її»[3]. Закриваючи пошарпану Біблію, вона звернулася до Ричарда: «Якщо зараз ти поїдеш, як ти зможеш потім проповідувати це?»

Цього разу питання про від'їзд було вирішено. Однак через кілька місяців воно постане знову...

Перестав існувати

У неділю, 29 лютого 1945 року, Ричард, ідучи до церкви, гукнув Сабіні: «Сабіно, побачимося в церкві!»

Прийшовши до церкви хвилин тридцять по тому, Сабіна застала там дуже схвильованого пастора Солхайма.

«Ричард не приходив, – повідомив він. – Але у нього так багато справ. Він, напевне, згадав, що в нього якась термінова зустріч».

«Ні, він сказав, що ми зустрінемося тут через півгодини», – злякано відповіла Сабіна.

«А може, він зустрів друга, якому потрібна допомога, – намагався утішити себе і Сабіну Солхайм. – Він прийде».

Пастор Солхайм проводив богослужіння, а Сабіна обдзвонювала друзів. Однак Ричарда ніде не було. Їй стало ще страшніше.

Того дня Ричард повинен був вінчати молоде подружжя.

«Не хвилюйся, – підбадьорював Сабіну пастор Солхайм. – З Ричардом таке буває. Пам'ятаєш, як у літньому таборі він уранці пішов купити газету, а згодом в обід зателефонував, що повернеться до сніданку?»

Ці слова змусили Сабіну посміхнутися. Ричард згадав про якусь терміновому справу і повернувся до Бухареста. «Ти маєш рацію, напевне, він так само вчинив і зараз», – задумливо промовила вона, намагаючись заспокоїтися.

У маленькій квартирці Вурмбрандів недільний обід, як правило, був веселим, на нього завжди сходилося багато людей. Їжі ніколи не було багато, але християни збиралися у них, щоб поговорити і поспівати. Для тих, хто приходив, це був найвеселіший час за весь тиждень.

Тепер усі сиділи тихо, чекаючи Ричарда. Але його все не було. Пастору Солхайму довелося провести за Ричарда вінчання. Сабіна обдзвонила всі лікарні й навіть сходила у пункт швидкої допомоги.

Дружина думала, що він потрапив в аварію, але ніде не могла знайти його. Нарешті вона зрозуміла, що слід робити. Їй треба піти до Міністерства внутрішніх справ. Напевно, Ричарда заарештували.

Так почалися години, тижні й роки пошуків... оббивання порогів різноманітних закладів... намагання стукати у будь-які двері, які лише могли відчинитись.

Сабіна згадала про Віру, чоловік якої був у в'язниці ось уже 12 років. Вона подумала про поневіряння, які Вірі довелося пережити після того, як вона розповіла про Бога іншим ув'язненим. Ричарда, звичайно ж, звинувачують у тому ж самому. Сабіна згадала, як вона і Ричард дякували Богові, коли в місто входили російські солдати... ті самі, які тепер заарештували її чоловіка.

Містом поширилися чутки про те, що Ричарда, як і багатьох інших, відвезли до Москви, але Сабіна відмовлялася вірити, що його немає. Щовечора вона готувала вечерю, а потім, очікуючи Ричарда біля вікна, думала: «*Сьогодні він повернеться додому. Ричард не зробив нічого поганого. Його скоро звільнять. Комуністи не можуть бути гіршими за нацистів, які завжди через тиждень-два його відпускали*». Вона втішала Міхая, коли він плакав за батьком, і переконувала сина, що Бог попіклується про нього і про них усіх. Разом вони молилися про захист для Ричарда і щоб він швидше повернувся додому.

Але його все не було. Сабіні щоночі снилася її розмова з Ричардом кілька місяців тому: «*Коли мене заарештовували*

раніше, мене відпускали через кілька тижнів. При комуністах це може тривати роками...».

На душі у Сабіни було дуже неспокійно. Їхня любов пережила багато труднощів, але цього разу вона не знала, як вона і Міхай зможуть жити без нього. Через кілька тижнів пастор Солхайм повів Сабіну до шведського посла, їхнього колишнього союзника, щоб попросити його про допомогу. Посол Рейтерсверд переконав жінку, що він відразу ж звернеться до міністра закордонних справ Анни Паукер.

Паукер відповіла: «Відповідно до наших відомостей, пастор Вурмбранд утік з країни з повною валізою грошей, довірених йому для допомоги голодуючим. Кажуть, що зараз він у Данії».

Потім посол запитав про Ричарда прем'єр-міністра Грозу. Він повторив слова Паукер і грайливо додав: «Так ви думаєте, що він в одній із наших в'язниць? Якщо зможете це довести, я звільню його!»

Комуністи були такі самовпевнені. Люди говорили: «Щойно людина в Румунії потрапить до рук таємної поліції, як вона перестає існувати».

Ниточка надії

Одного вечора, після кількох місяців марних пошуків, Сабіна сиділа в церкві, коли її попросили підійти до незнайомця, який чекав біля дверей. Чоловік був неголений, і від нього несло сливовицею. Він хотів поговорити з Сабіною наодинці.

«Я зустрічав вашого чоловіка, – повідомив він. У Сабіни тьохнуло серце, вона вперше почула про свого Ричарда. – Я охоронець – не питайте якої в'язниці – просто знайте, що я охоронець, який носить йому їсти. Він сказав мені, що ви мені добре заплатите за новини про нього».

«Скільки?» – запитала Сабіна, не будучи впевненою, чи він насправді володіє якоюсь інформацією. Занадто багато брехні вона вже вислухала.

«Я ризикую своєю головою».

Сума, яку він назвав, була величезна, і він не поступався.

Пастор Солхайм сумнівався так само, як і Сабіна. Він сказав охоронцеві: «Принесіть мені кілька слів, написаних рукою Вурмбранда». Солхайм дав йому плитку шоколаду із запасів на випадок голоду: «Віднесіть це Вурмбранду і принесіть від нього записку з підписом».

Він провів охоронця і повернувся до Сабіни. «Це все, що ми можемо зробити, – промовив він. – Ми не маємо уявлення, чи говорить він правду, а грошей він хоче багато».

Сабіна знала, що пастор Солхайм не хотів, щоб у неї з'явилася марна надія.

Через два дні охоронець повернувся. Він зняв кепку, покопався під підкладкою і вручив Сабіні обгортку від плитки шоколаду. Обережно розгорнувши її, вона прочитала: «Моя люба дружино! Дякую тобі за твою доброту. Зі мною все гаразд. Ричард».

Серце Сабіни нестримно забилося від радості. Він живий! Це його почерк, чіткий і рішучий. У цих рядках відчувалася надія.

«Він почуває себе добре, – сказав охоронець. – Дехто не витримує одиночних камер. Вони не люблять своєї власної компанії». Від нього віяло бренді. «Він передає вам привіт».

Сабіна погодилася дати охоронцеві грошей, якщо він приноситиме записки. «Добре, – сказав він. – Але я дуже ризикую. Дехто отримав за це дванадцять років».

Він погодився ризикувати своєю свободою, тому що любив гроші й випивку, яку за них можна було купити. Однак він поважав Ричарда й іноді давав йому зайвий шматок хліба.

Сабіна була вдячна охоронцеві – він приносив їй записки. Захмелілий охоронець став її рятівною ниточкою до Ричарда. Поки що треба було задовольнятися й цим.

Покарати сім'ю ув'язненого

Комуністичні закони були суворими. Дружина політичного в'язня не мала права отримувати продовольчі картки. Картки призначалися лише для «працюючих». Дружина ж політв'язня не могла працювати. Чому? Тому що вона не мала трудової книжки, а значить, її просто не існувало.

Сабіна благала представників влади про допомогу: «Як мені жити? Чим мені годувати дитину?»

«Це – ваша проблема, а не наша».

Сабіна дуже хвилювалася за Міхая. Від часу арешту Ричарда він худ на очах через брак їжі. Вона знала, що він також сумує за своїми братами і сестрами, шістьома дітьми-сиротами, яких Ричард і Сабіна прийняли в свою сім'ю під час звірських нацистських чисток євреїв у східній Румунії.

Але потім, почувши, що росіяни вирішили населити біженцями два своїх східних регіони, Бессарабію і Буковину, які вони щойно приєднали до СРСР, подружжя усвідомило, що рано чи пізно дітей усе одно заберуть у них і відправлять на схід, як і сотні інших сиріт. Сабіна думала, що якщо їм удасться відправити дітей до Палестини, де незабаром мала виникнути нова держава, Ізраїль, то з ними все буде гаразд. Отож одного дня вони, з важким серцем, посадили дітей разом з іншими біженцями на турецький корабель «*Булбул*». Важко було з ними розлучатися, але відіслати їх до Палестини було набагато краще, ніж чекати і думати про те, що з ними зроблять росіяни.

Минали тижні, а про прибуття корабля до місця призначення не було жодних новин. З кожним днем Сабіна хвилювалася все більше. Міжнародна спільнота розпочала пошуки корабля від Чорного моря до східного Середземномор'я. Але корабель зник. Поступово згасала й надія. Вважалося, що «*Булбул*» наскочив на міну і всі, хто були на борту, потонули.

Біль утрати був жахливий. Ричард і Сабіна любили дітей, як своїх власних. А Міхай вважав їх рідними братами та сестрами. Коли Сабіна звиклася з думкою, що сироти загинули, вона відмовлялася бачити сторонніх і розмовляти з усіма, окрім своїх домашніх. Її віра зазнала важких випробувань.

«*Як Бог міг допустити таке? Як Він міг забрати моїх дітей?*» – знову і знову запитувала Сабіна.

У душі вона знала, що не може звинувачувати Бога за війну і ненависть людей, через яку потонув корабель. Але вона любила тих дітей і, втративши їх, не могла позагоювати рани у своєму серці.

Страждаючи сама, Сабіна намагалася втішити Міхая, який гірко плакав при кожній згадці про дітей. Вона обіймала його і знову переповідала йому історію, колись розказану їй Ричардом.

Поки одного відомого усім рабина не було вдома, померли двоє його синів. Вони обидва мали привабливу зовнішність і добре знали Закон. Засмучена дружина рабина поклала їх тіла у своїй спальні й накрила білим покривалом. Того вечора рабин повернувся додому.

«Де мої сини? – запитав він. – Я шукав їх у дворі, але їх там не було».

Дружина принесла йому кварту води, щоб він утамував спрагу, а він продовжував наполягати: «Де мої сини?».

«Вони недалеко», – відповіла дружина, подаючи йому їжу.

Коли ж він поїв, дружина промовила: «З твого дозволу, я хочу поставити тобі запитання».

«Запитуй, прошу».

«Нещодавно моя подруга довірила мені на зберігання два красиві діаманти, і я берегла їх, як свої. Тепер вона вимагає, щоб я повернула їх. Чи повинна я їх повернути?»

«Що? – здивувався рабин. – Ти не хочеш повертати те, що тобі не належить?»

«Ні, – відповіла вона. – Але я подумала, що краще їх не повертати, доки я не запитаю тебе».

Потім вона завела його в кімнату і зняла покривало з мертвих тіл синів. «Сини мої! Сини мої! – голосно плакав батько. – Сини мої, світло очей моїх!»

Мати відвернулася і теж гірко заплакала.

Потім вона взяла чоловіка за руку і промовила: «Хіба ти не вчив мене, що ми повинні, не вагаючись, повертати те, що було довірено нам на зберігання? Господь дав і Господь узяв, нехай буде благословенним ім'я Господа!»

Ця історія не приносила Міхаю великої втіхи, але він зрозумів, що саме намагалася сказати йому мама, і черпав в її словах силу та мужність. Йому було лише десять років. Він був високим для свого віку хлопчиком з ясними розумними очима. У школі йому довелося пройти важкі випробування, він

на власному досвіді відчув, що означає бути сином людини, відкинутої суспільством, сином «ворога народу». Міхай обожнював свого батька, і Сабіні нелегко було пояснити йому, що батька ув'язнили лише за те, що він – пастор.

З кожним днем зникало все більше і більше людей. Одного разу багато відомих в'язнів було звільнено через загальну амністію. Їх привезли додому каретами швидкої допомоги. Вони показували свої шрами і синці й розповідали про те, які тортури їм довелося пережити. Коли про це стало відомо владі, їх усіх знову заарештували.

Сабіна намагалася не думати про ті жахи, які переживає її чоловік. Вона молилася, щоб він не зламався і не зрадив своїх друзів. Він пообіцяв, що швидше помре, але хто може сказати, скільки катувань може витримати людина. Святий апостол Петро обіцяв, що не зречеться Христа, однак тричі зрікся Його.

Стукіт у двері

Сабіна знала, що, якщо Ричард помре, вони знову зустрінуться у вічному житті, й це втішало її. Вони домовилися чекати одне одного біля одних із дванадцяти воріт раю, біля Веніамінових воріт. Ісус теж домовився зустрітися зі своїми учнями в Галілеї, після своєї смерті. І дотримав своєї обіцянки.

Але зараз, о п'ятій годині ранку, Сабіну розбудив стукіт у двері...

Минулого вечора вона допізна працювала, допомагаючи в церкві і відвідуючи віруючих удома. Міхай був у друзів у селі, а одна з подруг Сабіни ночувала з нею в її невеликій квартирі. Гучний різкий голос розбудив обох жінок. У ранковій тиші він здавався особливо голосним:

«Сабіно Вурмбранд! Відчиніть! Ми знаємо, що ви вдома».

Сабіна попрямувала до дверей, побоюючись, що ці люди увірвуться в її квартиру ще до того, як вона відчинить двері.

«Сабіна Вурмбранд?» – перепитав чоловік із товстою шиєю, коли вона відчинила двері. «Ми знаємо, що ви тут ховаєте зброю. Негайно покажіть нам, де вона!»

Не чекаючи її згоди, вони повитягали валізи, повідчиняли шафи і почали викидали з них усе на підлогу. Скинули книжкову полицю. Подруга Сабіни кинулася піднімати книги.

«Не зачіпайте! – крикнув на неї один із чоловіків. – Одягайтеся!»

Двом жінкам довелося одягатися в присутності шести чоловіків, які нишпорили по квартирі. Час від часу вони перегукувалися, продовжуючи безглузді пошуки.

«Отож, ви відмовляєтеся повідомити нам, де переховуєте зброю? Ми перевернемо весь будинок догори дном!»

«Єдина зброя, яка є в цьому будинку, знаходиться тут», – спокійно промовила Сабіна. Вона опустилася на коліна й обережно витягла з-під ніг одного з солдатів Біблію.

Офіцер Бул Нек закричав: «Ви підете з нами й дасте свідчення!»

Сабіна поклала Біблію на стіл і попросила: «Дайте нам можливість помолитися, а потім я піду з вами».

Коли Сабіну забирали, подруга вклала їй до рук невеличкий пакунок – пару шкарпеток і білизни. Там, куди її вели, їй це знадобиться.

День визволення

Коли Сабіну виводили з квартири, один із охоронців зав'язав їй очі, щоб вона не бачила, куди її ведуть. Їхали вони недовго. Потім Сабіну провели через стоянку автомобілів, зняли пов'язку і заштовхали до довгої вузької кімнати, в якій було багато жінок. Час від часу когось викликали. Жінки сиділи мовчки. «Соціально небезпечні елементи» Румунії чекали, поки назвуть їх ім'я, щоб дізнатися про своє майбутнє.

Було 23 серпня. День визволення, як називали його комуністи.

Увечері дали чорний хліб і водянистий суп. Після вечері нарешті викликали Сабіну. Їй на очі знову одягли пов'язку і повезли. На цей раз Сабіна опинилася, як вона потім дізнала-

ся, в приміщенні таємної поліції. Її, разом з іншими жінками, закрили в маленькій камері.

Допит у кінці лабіринту

Минуло кілька днів, і Сабіну перевели до одиночної камери. Оглянувши крихітну кімнатку, вона швидко зрозуміла, чого в ній не вистачало – відра. За короткий час свого ув'язнення, вона зрозуміла, що відро – надзвичайно потрібна річ. Тепер у неї не було навіть відра.

Сабіна часто чула звук важких чобіт у вузькому коридорі й кожного разу думала, що йдуть за нею. Нарешті, настала її черга. Двері камери з гуркотом відчинилися, і наглядач наказав: «Повернись спиною!»

Знову наділи пов'язку.

«Рухайся! Швидше! Праворуч. Тепер ліворуч. Ще раз праворуч. Швидше!»

Коли наглядач, підштовхуючи, вів Сабіну лабіринтом, її раптом охопив страх. Вона подумала, що всі ці повороти закінчаться тим, що її розстріляють і вона, без жодного попередження, загине, так і не побачивши білого світу. Вона все ще намагалася впоратися зі своїми почуттями, як раптом лабіринт закінчився, і з неї зняли пов'язку. Вона опинилася перед високим світловолосим офіцером, приблизно одного з Сабіною віку.

«Ви усвідомлюєте свій злочин проти держави, чи не так, Сабіно Вурмбранд?» – Сабіна була вражена тим, наскільки цей офіцер був схожий на чоловіка, з яким вона зустрічалася колись у Парижі. «А зараз ви докладно напишете про це», – наказав він, протягуючи їй аркуш паперу і ручку.

«А що я повинна писати? – запитала Сабіна, – Я не знаю, чому ви мене сюди привели».

Він наполягав: «Напишіть про свій злочин проти держави».

Сабіна взяла запропоновану їй ручку і написала кілька слів про те, що вона не знає ні про який злочин. Офіцер прочитав те, що вона написала, розсердився і відправив її назад до каме-

ри. Коли за нею зачинилися двері, наглядач прошипів: «Тепер сидітимеш тут, доки не напишеш усе, що сказав лейтенант. Якщо не напишеш, з тобою поводитимуться по-іншому».

«Як же зі мною поводитимуться? – подумала Сабіна. – Залякуватимуть і знущатимуться? Принижуватимуть? Катуватимуть?» Вона так багато чула про те, як поводяться з християнами в комуністичних в'язницях, що цілком усвідомлювала, на що вони здатні. Деякі колишні ув'язнені розповідали навіть про психічні тортури, які використовували для того, щоб зламати в'язня і домогтися від нього «результативних» відповідей на свої запитання. Комуністи програвали записи страшних жахаючих криків і говорили ув'язненому, що це крики його чи її дітей під час тортур. Як міг нормальний батько чи матір витримати таке?

Під час наступного допиту лейтенант запитував Сабіну про Ричарда. «Вашого чоловіка, – сказав він, – звинувачують в антиурядовій діяльності. Його можуть розстріляти. Його колеги дали свідчення, що підтверджують висунуті проти нього звинувачення».

Серце Сабіни завмерло. Він, звичайно ж, брехав і спостерігав за її реакцією. Вона намагалася не видавати своїх почуттів. Лейтенант продовжував: «Може, вони просто намагаються врятувати себе. Можливо, *вони* самі – контрреволюціонери. Ми не знатимемо цього, доки ви нам не розкажете про все, що говорили ці люди, коли працювали в церкві. Розкажіть усе. Допоможіть нам викрити справжніх контрреволюціонерів, і вашого чоловіка завтра звільнять».

Проте Сабіна не довіряла комуністам. «Я нічого не знаю», – відказала вона, мужньо витримавши на собі погляд лейтенанта.

Тієї ночі, до крові побита охоронцями, вона лежала на маленькому вузькому ліжку, такому короткому, що навіть не можна було розігнути ноги.

«*Бідний Ричард,* – думала Сабіна. – *Він такий високий, його ноги звисатимуть з ліжка. Що вони роблять з ним зараз?*» Були миті, коли вона ладна була сказати що завгодно, аби лише знову бути з ним, бути в безпеці, однак вона швидко опановувала свій розпач і приймала рішення мовчати. Два по-

лярно протилежних бажання боролися в її душі. Вона хотіла, щоб Ричард вижив, і водночас хотіла, щоб він не зламався.

Зі стелі камери впав шматок білої штукатурки. Сабіна підняла його і на своїй темній ковдрі намалювала великий хрест. Потім подякувала Богові.

Їй здалося, що Бог почув її молитву і пошепки дав відповідь – їй на думку спало: «сім». Сабіна зрозуміла, що вона в камері номер сім. Священне число. Число днів Творіння.

Вона отримала таке підбадьорення! Сабіна лягла на ліжко і заплакала. Тіло її залишалося в темряві, але дух піднісся до світла, яке вона малювала в своїй уяві, до світла, що виходить за межі в'язниці. Вона погладила хрест, намальований на ковдрі, і, засинаючи, прошепотіла: «Нас розпинають як Ісуса Христа».

«Вставай!» – рано-вранці пролунав гучний голос рудоволосого конвоїра. Сабіна встала і повернулася до стіни, як вона вже звикла. Їй на очі одягли пов'язку і знову повели лабіринтом.

Цього разу Сабріну понад годину допитував Мієлу, чоловік, набагато старший за неї. «З ким ти спала? Що ти робила з ним? Я хочу знати все: з ким, як часто – все».

Виснажена фізично й емоційно, Сабіна була вражена таким поворотом допиту. Однак відповіла спокійно: «Я не розповідатиму вам того, що ви від мене хочете почути». «Найаморальніший вчинок не завадить людині стати святою, якщо Бог того забажає, – промовила вона. – Марія Магдалина була повією, але про неї згадуватимуть і тоді, коли про нас забудуть».

Мієлу пробурчав щось непристойне і відправив Сабіну до камери.

Мене вже куплено

Під час наступного допиту її примусили переглянути фотографії різних людей. Вона впізнала російську жінку, яку вони таємно охрестили у себе вдома. «Знаєш кого-небудь із них?» – запитав лисий офіцер, який проводив допит. Сабіна знала, що станеться, якщо вона назве хоч одне прізвище. Офіцер запро-

понував: «Розкажи нам те, що ми хочемо знати, і ми звільнимо тебе і твого чоловіка». Спокуса була реальною, однак таким же було й бажання віддати життя за своїх братів. «Я не впізнаю нікого», – відповіла Сабіна. Лисий чоловік запідозрив, що вона говорить неправду, і сказав їй назвати свою ціну. «Кожна жінка має ціну. Яка твоя? Свобода? Сан пастора для твого чоловіка? Гроші? Назви ціну».

Сабіні набридли його постійні брехливі обіцянки і насолода владою. Він хотів заарештувати ще більше людей, і Сабіна не братиме в цьому участі. «Мене вже купили, – промовила вона. – Ісуса катували, і Він помер за мене. Чи можете ви запропонувати більш високу ціну?» Обличчя офіцера вкрилося червоними плямами. Сабіна думала, що він ударить її. Але він лише наказав її вивести.

З часом Сабіну перевели до загальної камери. Минали місяці, наступала зима. Вона дуже хвилювалася про Міхая. Хто про нього дбає? Може, він живе на вулиці? Може, замерзає? Чи здоровий він? А може, комуністи і його забрали до в'язниці? Вона втратила спокій, і щохвилини сотня сумнівів ятрила її душу.

У листопаді в камеру, де перебувала Сабіна, зайшов комендант в'язниці. «Зараз ми зачитаємо перелік прізвищ, – оголосив він. – Ті, кого назвуть, – через десять хвилин з речами – до виходу».

Більше жодної інформації. Ув'язнені заворушилися, коли охоронець, який прийшов з комендантом, почав вигукувати прізвища. Сабіни теж.

«Що це?» – прошепотіла Сабіна жінці, яка збиралася поряд з нею.

«Я думаю, нас або відпустять, або розстріляють», – похмуро відповіла та.

«Помилуй вас, Господи, якщо ви опинитесь у Джилаві!»

Однак їх не звільнили і не розстріляли, принаймні поки що. Сабіну та інших жінок відправили до Джилави, найстрашнішої

в'язниці Румунії. Сабіна пам'ятала, що чула, як інші ув'язнені розповідали про це жахливе місце. Там була одна камера, жахи якої не можна навіть описати. «Помилуй вас, Господи, якщо ви опинитесь у Джилаві у камері номер чотири», – переказували одне одному в'язні.

Охоронець, який відрекомендувався як сержант Аспро, вів новоприбулих темними склепінчастими коридорами, що вели до підвального приміщення. Нарешті вони зупинилися перед величезними сталевими дверима з іржавими ґратами знизу догори. «Ласкаво просимо до камери номер чотири», – насмішкувато промовив Аспро.

Їх привезли вранці, але у камері було зовсім темно. Єдина лампочка слабо освітлювала камеру, звисаючи зі стелі. Два яруси дерев'яних ліжок були розташовані понад стіною. Високо, у віддаленому кутку камери, знаходилося заґратоване вікно, зафарбоване фарбою.

На новоприбулих дивилася сотня очей. Сабіні, яка задихалися від нестачі повітря, призначили останнє ліжко, прямо над парашею.

Після неспокійної ночі, о п'ятій ранку, сон Сабіни несподівано перервав гудок. П'ятдесят жінок миттю вишикувалися перед невеликим відром. Пізніше Сабіна дізналася, що в чотирьох камерах було двісті жінок-в'язнів, а в інших – три тисячі чоловіків.

Тюрма Джилава була розрахована лише на шістсот ув'язнених.

Об одинадцятій годині жінки вишикувалися в чергу за тарілкою супу. Сабіна здивувалася, як тихо поводилися жінки, поки їм роздавали по тарілці супу і шматочку хліба. Але щойно котел забрали, в кімнаті зчинилася бійка. Жінки билися за їжу, билися одна з одною. А за хвилину з'явилися охоронці й почали бити жінок, розмахуючи палицями праворуч і ліворуч. Вони поперекидали миски, і на підлозі утворилися великі калюжі супу. Аспро сердито просичав, що завтра супу не буде.

У камері знову запанувала тиша – жінки думали про завтрашній голодний день. Поступово зав'язалася тиха розмова.

Одна з ув'язнених запитала Сабіну, за що її посадили. «Ти маєш доволі мирний вигляд», – сказала вона. Усі голови вмить повернулися до Сабіни й оцінююче оглянули нову співкамерницю.

Сабіна всміхнулася: «Я – дружина пастора».

Почувши це, деякі ув'язнені вилаялися і повідверталися, а інші зацікавились. «У такому випадку ти повинна знати біблійні історії», – сказала ув'язнена на ім'я Олена, вмощуючись на підлозі поруч із Сабіною.

«Так, знаю, – відповіла Сабіна всміхаючись. – Хочете послухати?»

Кілька годин поспіль ув'язнені слухали, а Сабіна розповідала одну історію за іншою. У її церкві всі знали, що ніхто не вміє так захоплююче оповідати, як Сабіна. Зачаровано слухаючи біблійні історії, жінки на якийсь час забули про те, що наступні тридцять шість годин залишатимуться голодними. Сабіну підбадьорювало, що ув'язнені зацікавились біблійними історіями.

Скоро жінка почала розуміти, що всі чутки про в'язницю Джилава були правдивими.

Жінки-охоронці покірно виконували накази. Якщо їм наказали побити ув'язнену, її безжально били кийками. Били сильно й нещадно, без співчуття та докорів сумління. Били так, як вибивають килими, які необхідно вибити.

Дай невелику надію... а потім відбери її

«Морквяний суп, шановні! Мерщій сюди!»

Однак більшість жінок навіть не поворухнулися. Вони були занадто слабкими, щоб стати в чергу за їжею. Тоді Сабіна не знала цього. Така голодна дієта була складовою підготовки до трудових таборів. І вона виконувала своє призначення – визначала найслабших.

«Це – рабська праця, звичайно, – сказала Сабіні молода вчителька, – але на каналі отримуєш 450 грамів хліба на день і ще макарони!»

Тюрма повнилася чутками про новий трудовий табір на Дунайському каналі. Кожному новому ув'язненому повідомляли про цей грандіозний проект, який коштуватиме мільярди, хоч більшістю робочої сили будуть в'язні. Канал простягатиметься на шістдесят кілометрів рівнинами південної Румунії і з'єднає Дунай із Чорним морем.

«Тим, хто працюватиме на каналі, можна буде отримувати з дому все, що потрібно», – повідомив ув'язненим охоронець.

«Навіть шоколад?» – замріялася Сабіна. Тепер, коли про свободу не доводилося навіть мріяти, шоколад став вершиною її бажань.

Ходили чутки, що там навіть видаватимуть теплий одяг і надаватимуть медичну допомогу. Але найбільше Сабіну радувало повідомлення про те, що членам сім'ї дозволять відвідувати ув'язнених і залишатися з ними на цілий день!

Надія знову побачити Міхая надихала Сабіну і додавала їй сили. Вона ні про що більше не могла думати.

«Однак знайте: не всі мають право працювати на каналі, – попередила тюремний наглядач Віоріка. – Як нещодавно сказав мені офіцер поліції, в соціалістичному суспільстві робота – це привілей, а не нагорода для бандитів».

Це було типово для керівництва в'язниці: дати трохи надії, а потім відібрати її. Потім знову запропонувати, але за певних умов.

Шостого січня на дванадцятий день народження Міхая, Сабіна дізналася, що це за умови.

«У мене є пропозиція, – одного ранку звернувся до Сабіни капітан Захарія Іон. – Замість того, щоб працювати на будівництві каналу, ти можеш залишитися тут і отримати ті ж привілеї, що й на каналі, до того ж тобі не доведеться працювати. Це – дуже приваблива пропозиція».

Сабіна знала, що за всі привілеї у в'язниці потрібно сплатити певну ціну, тому вона мовчки чекала, поки її оголосять. «Усе, що тобі потрібно робити, – це час від часу доповідати мені про інших ув'язнених. Про цей наш маленький договір, звичайно ж, ніхто не знатиме».

Ні миті не вагаючись, Сабіна відповіла: «Дякую, але в Біблії можна прочитати про двох зрадників. Один із них зрадив царя Давида, а інший – Ісуса. Обидва повісилися. Я не хочу такого кінця, тому не стану інформатором».

Умить Іон перестав бути люб'язним і закричав: «У такому разі, ти ніколи не побачиш свободи».

Сабіна думала, що вона втратила навіть можливість потрапити до трудового табору. Вона знала, що її ім'я було в списку в'язнів, яких відібрали для роботи на каналі і скоро їх повинні були відправляти. Вона боялася трудового табору, однак готова була на все, аби знову побачити Міхая. Лише зрадницею вона стати не могла.

Кілька днів по тому Сабіну перевели до Дунайського трудового табору. Дуже скоро вона й інші ув'язнені зрозуміли, що їх обдурили.

Канал

Першого ранку в таборі Сабіна прокинулася від їдкого смороду щурячого посліду. Вона почула, як хтось радив її сусідці: «Залишай для них хліб на ніч, тоді вони не кусатимуться».

Щодня разом з іншими ув'язненими чоловіками й жінками Сабіна ходила на роботу. Вони будували набережну. Цілими днями Сабіна тягала великі камені на баржу, яка стояли за двісті метрів. Вона думала, що від такої тяжкості її спина зламається. Їй було навіть важко розігнутися.

У кожній групі ув'язнених був бригадир, який разом зі своїми помічниками перевіряв, скільки роботи виконали в'язні. Норма була вісім кубічних метрів на день. Якщо ув'язнені виконували норму, наступного дня її збільшували. А якщо не виконували – їх карали.

Сабіна ніколи не могла навіть уявити таких умов, у яких їм доводилося жити в таборі. Коли вона запитала про привілеї, які їм обіцяли, над нею лише поглузували.

Для роботи на будівництві каналу привозили все більше й більше жінок. Як і Сабіні, всім хотілося побачитися зі своїми сім'ями, особливо з дітьми. Усвідомлюючи, який величезний обсяг робіт із будівництва каналу доведеться виконати, багато жінок почали втрачати надію. Але Сабіна мала надію, яка була значно більшою, ніж будівництво каналу чи вся тюремна система, і з усієї сили трималася за неї. Незабаром це почали помічати й інші ув'язнені. Їм теж хотілося мати таку ж надію, як і вона.

«Сабіно, будь ласка, розкажи нам біблійні історії», – просили вони після довгого трудового дня.

Сабіна знала, як це небезпечно, вона знала, що з нею буде, якщо її спіймають. Але вона використовувала кожну нагоду, щоб розповісти Євангелію своїм сусідкам по камері. Все більше і більше ув'язнених підходили до неї, зізнавалися у своїх гріхах і запитували, чи можуть вони отримати прощення. Сабіна запевняла, що можуть, і розповідала їм Добру Звістку. Вона часто згадувала слова Ричарда: «Пекло – це коли ти один сидиш у темряві й згадуєш зло, яке вчинив». У в'язниці жінки добре знали, що таке пекло...

Хоч Сабіна відмовилася від пропозиції стати донощиком, інші не відмовилися. Іноді ув'язнені знали, хто були інформаторами, але не були до кінця впевнені. Це була нескінченна дилема. Ув'язнена могла сказати Сабіні, що хоче більше дізнатися про Ісуса Христа, але це могло бути лише для того, щоб потім повідомити керівництву, що Сабіна робить заборонене, відтак наслідки для неї будуть страшними. А може, жінка справді хоче знати про Христа. Сабіна не могла знати, чиї прохання були щирими, а чиї – пасткою, тому найчастіше вона говорила з людьми.

Коли на Сабіну доносили, її замикали в «карцері» – вузькій шафі, де могла поміститися, стоячи, лише одна людина. Це робили після трудового дня, залишали її там на всю ніч і випускали лише вранці, щоб вона встигла на роботу. Карцер став звичним місцем для Сабіни, поки вона працювала на будівництві каналу.

Промінь надії

Сабіна завжди розпитувала нових ув'язнених, чи не чули вони про Ричарда. Ніхто нічого не знав. Але одного разу жінка розповіла Сабіні про пастора, який відбував ув'язнення в Вакаресті. Вона його ніколи не бачила, але чула, як він проповідував. Його камера була розташована поблизу туалету, і поки в'язні чекали своєї черги, «тюремний пастор» закликав їх вірити в Христа і прийняти Його любов. Усі в тюрмі запитували, хто він, проте ніхто нічого не знав про нього достеменно. Тепер, почувши про «тюремного пастора», Сабіна була впевнена, що це – Ричард.

Обличчя Сабіни освітилося радістю. Її Ричард живий! «Тюремний пастор» – це він! Однак її надія затьмарилася так само швидко, як і з'явилася. «Одного разу ми почули, – закінчила свою розповідь жінка, – що пастор дуже хворий. Після того ми чули його все рідше і, зрештою, пролетіла чутка, що він помер. Мені дуже прикро...»

Обличчям Сабіни котилися сльози, але вона не хотіла більше розмовляти. Вона звернулася зі своїм горем до Бога. Вона молилася, щоб Бог продовжив життя Свого вірного слуги Ричарда, якщо він ще живий. Вона молилася також за Міхая, боялася, що його теж можуть заарештувати і відправити на будівництво каналу. Одного разу її серце облилося кров'ю, коли вона побачила, як на будівництві каналу працює хлопчик такого ж віку, як її Міхай. Хоча вона відчула незначне полегшення, побачивши, що це не Міхай, усе ж їй так шкода було цю дитину та її маму, де б вона не була. Сабіна молилася й за них.

Нарешті з'явилася надія. В неділю – день побачень! Сабіна не вірила своїм вухам. Побачити Міхая знову – яке щастя! Коли настала неділя, подруги Сабіни дали їй сукню – її одяг був подертий, він перетворився на ганчірку. Жінка з нетерпінням чекала, рахуючи хвилини, коли зможе знову обійняти свого сина. Проте коли ув'язнених зібрали в кімнаті для побачень, її попередили, що вони повинні стояти по інший бік кімнати від відвідувачів і що поговорити можна буде лише п'ятнадцять хвилин.

А потім вона побачила сина і всім своїм материнським серцем обійняла його. Її очі, повні сліз, світилися любов'ю, яка через усю кімнату зігрівала його. Який він був худий, який серйозний! Над почуттями матері й сина час не владний. Обидва ледве могли говорити. І, звичайно ж, нічого приватного сказати не можна було. Коли час минув, Сабіна вигукнула на всю кімнату: «Міхаю! О, Міхаю! Віруй у Ісуса всім своїм серцем!»

Це була найкращий порада, яку вона могла дати синові.

Голос Сабіни перервав грубий поштовх наглядача. Потім її забрала охорона. У бараку ув'язнені оточили її, цікавлячись, що сказав Міхай, який він мав вигляд. Але Сабіна лише хитала головою. Упродовж багатьох годин, переповнена почуттями, вона не могла говорити, вона думала про свого любого синочка.

Часто траплялося, що ув'язнені цілий день чекали когось із рідних, але нікого не було. І тоді вони лежали, ридаючи, на своїх солом'яних матрацах, а Сабіна сиділа поруч і молилася за них.

Настала зима, Сабіні та іншим в'язням стало ще гірше. Вони продовжували працювати біля замерзлого Дунаю, навантажуючи на баржу важкі камені. Взимку працювати було ще важче, тому що камінь не можна було кинути на баржу, не забризкавшись холодною водою. За кілька хвилин після початку робочого дня Сабіна вже була мокра з ніг до голови. Потім її одяг промерз і покрився кіркою льоду – міцною, як залізо. Її пальці, потріскані та розпухлі від важкої роботи, німіли від холоду і відчували біль лиш тоді, коли на них падав важкий камінь.

Увечері, повертаючись до бараку, Сабіна брала мокрий одяг з собою на ліжко. Сушити його було ніде, а якщо десь повісити, то його обов'язково вкрадуть. Зазвичай Сабіна клала свою мокру сукню під голову, замість подушки, а вранці, все ще вологою, одягала. Дорогою на роботу сукня трохи підсихала, для того щоб знову вимокнути. Сабіна стала худою, як тростинка, і, здавалося, холодний вітер продував її наскрізь.

«До роботи придатна»

З часом завданням Сабіни було навантажувати камені на візки, які інші жінки пхали до баржі, причаленої до берега Дунаю. Від роботи суглоби її пальців пообдералися, нігті поламалися і кровоточили. Вона навіть не відчувала болю.

Одного ранку Сабіна прокинулася від звуку капання. Настала весна. З її настанням замерзла, немов камінь, земля, перетворилася на багно.

Охоронці, які супроводжували в'язнів на роботу й назад, були єдиними чоловіками, яких бачили жінки, і деякі з них обмінювалися з їх приводу грубими жартами.

Ані, сварлива повія, та її подруга Зінаїда зазвичай говорили про конвоїрів непристойності.

«У цього Пітера руки, як у горили», – якось сказала Зінаїда тихо, щоб не почули чоловіки. «А подивися на волосся в нього на руках! Я впевнена, він покритий ним від голови до п'ят. От якби можна було побачити!»

«О, тут є жінки, які бачили», – зауважила Ані, регочучи на повний рот золотих зубів. Деякі жінки теж засміялися.

«У-у-х! – простогнала Зінаїда, вдаючи, що їй страшно. – Хоча я не можу собі уявити, що привабливого вони знаходять у нас. Ви можете собі уявити більш нецікавих і нежіночних жінок, аніж ми?»

Усі засміялися. Знову залунали непристойні коментарі. Сабіна дивилася прямо перед собою, намагаючись не звертати уваги.

«Нашій маленькій святоші не подобаються наші бридкі розмови, – зазначила Ані. – Вона, мабуть, вважає нас чудовиськами».

Сабіна мовчала, але це ще більше дратувало Ані. І вона, чия порожня балаканина зазвичай була грубою, але не злісною, вчинила з нею жорсткіше, ніж сама того хотіла.

Наприкінці робочого дня жінки, як завжди, вишикувалися, стомлені та виснажені, щоб іти брудною стежкою уздовж Дунаю. Охоронець Пітер підштовхнув ліктем свого компаньйона,

тупого вигляду молодика з плескатим носом, а той підставив ногу Сабіні, коли вона проходила повз нього. Вона з розмаху полетіла в слизьку багнюку.

Інший охоронець розреготався.

Пітер нагнувся і силоміць підняв Сабіну. Вона з ніг до голови була вимазана багнюкою.

«Усе, що тобі зараз потрібно, дорогенька, це лазня», – пробурчав він.

«Киньте її в Дунай!» – пролунав жіночий голос.

Сабіна виривалася, коли Пітер схопив її, але інший охоронець підбіг йому на допомогу. Пітер тримав її за руки, а інший охоронець – за ноги. Вони розгойдали її і кинули в ріку.

Сабіна впала на гостре каміння на мілководді, і в неї перехопило подих. Падіння оглушило жінку, але вона все ще була при свідомості, коли її тіло занурилося в крижану воду і хвилі почали бити його об скелі. З берега почулися крики, але вона нічого не розуміла. Кожного разу, коли вона намагалася підвестися на ноги, потік води збивав її. Усі намагання були марними. Сабіна нічого не могла вдіяти.

Раптом дві сильні руки підхопили її і витягли на берег. Її посадили і поплескали по спині. Вона почувалася розбитою, виснаженою і задихалася від гострого болю в боці. У голові паморочилося, а у вухах стояв дзвін.

Сабіна думала: «Невже це – жива вода, що тече в раю?» Але потім розплющила очі побачила берег, бруд, охорону, худих знеможених жінок і зрозуміла, що вона ще на грішній землі, а не в раю.

«З тобою все гаразд. Вставай!» – голосно промовила якась жінка, суворо дивлячись на Сабіну. А потім трохи м'якше: «Рухайся, інакше замерзнеш».

Стусанами Сабіну примусили підвестися. Вона тремтіла більше від шоку, ніж від холоду. Жінка трималася за груди, тому що біль у боці посилювалася з кожною хвилиною.

Коли ув'язнені, нарешті, дісталися до бараку, Сабіна оглянула свої рани. Її бік був весь у синцях, шкіра на руках і ногах сильно здерта. Коли вона спробувала підняти руки, біль став

таким сильним, що в неї перехопило подих. Їй вдалося доповзти до свого ліжка. Вона спробувала заснути, проте цілу ніч крутилася, намагаючись знайти зручне положення для свого пораненого тіла, але не знаходила.

Наступного ранку Сабріна звернулася до табірного «лікаря», злісної жінки на прізвище Крезеауну. У Сабіни на боці був величезний фіолетово-жовтий синяк, що за формою нагадував африканський континент, і вона не могла підняти руки вище талії.

«До роботи придатна», – заявила Крезеауну.

Сабіна хотіла запротестувати, але передумала, адже її покарають ще більше, а можливо, навіть посадять до карцеру. Вона підійшла до гурту жінок, які чекали відправки на роботу, але, зігнувшись від болю, стала осторонь.

«Що з тобою?» – гримнула наглядачка.

Сабіна відповіла: «Я не можу сьогодні працювати. Мені здається, у мене зламані ребра, мені дуже боляче».

Наглядач міг би дати їй перепочинок, але Пітер схопив Сабіну за руку і смикнув так, що вона закричала від болю.

«З нею те, що вчора вона не виконала норму. Ану, йди, з тобою все гаразд!» – він шарпнув її, повернув і вдарив у спину своїм величезним чоботом. Жінка буквально влетіла в натовп ув'язнених.

Сабіна працювала і того дня, і всі наступні дні, а згодом лікарі підтвердили, що в неї були зламані два ребра.

Діана і Флора

Нарешті, до табору, що навіював журбу, прийшло літо і Сабіна знову відчула, що до неї повертається надія. У табір прибули двоє нових дівчат, і їх поселили до бараку, де жила Сабіна. Дехто із вуличних жінок знали їх, але не хотіли з ними розмовляти. Дівчата зайняли ліжка в дальньому кутку барака.

Пізніше Сабіна дізналася, що вони сестри, Діана і Флора. Дівчата були смагляві, з тихими голосами та хорошими манерами.

«Але ж вони повії», – говорили ті, хто їх знав. Їх, разом з іншими, затримали та засудили до «адміністративного» покарання – виправних робіт на будівництві каналу.

Сестер оточувала аура печалі й таємниці. Ніхто не міг нічого дізнатися про їхнє минуле, хоч багато хто й намагався сунути свій ніс і випитати дівчат.

Сестри працювали як раби, мало розмовляли, і їх життя могло б назавжди залишитися для всіх таємницею, якби одного разу Діана не почула, як наглядач назвав Сабіну по імені й прізвищу.

Діана відразу ж кинулася до неї.

– Ви знаєте Ричарда Вурмбранда? – запитала вона.

– Я його дружина, – відповіла Сабіна.

– Ой! – зітхнула вона. – Що ви можете подумати про мене?!

– Ти про що? – здивувалася Сабіна.

– Мій батько непрофесійний проповідник, – промовила Діана тремтячим голосом. – Він часто читав нам книги Ричарда Вурмбранда. Він називав їх «духовною їжею». Батька забрали до в'язниці за віру, у нього залишилися хвора дружина і шестеро дітей, Флорія і я – найстарші. Коли батька посадили в тюрму, нас вигнали з фабрики, де ми працювали. Сім'я голодувала.

Сабіна ласкаво погладила дівчину по плечу, а та продовжувала свою розповідь:

– Одного разу молодий чоловік запросив мене на побачення. Ми пішли в кіно, потім разом побідали. Він сказав мені, що може дістати мені дозвіл на роботу. А потім...

Діана схилила голову і змахнула з очей сльози, що покотилися з очей: «Ми випили вина, занадто багато випили, а потім він... спокусив мене...».

Незабаром усе повторилося, однак цього разу про дозвіл на роботу вже не йшлося. Але він дав їй грошей. Знаючи, як матері потрібні гроші, Діана взяла їх.

Через тиждень молодий чоловік познайомив її зі своїм другом і залишив їх наодинці. Коли хлопець спробував зайнятися з нею любов'ю, Діана розсердилася. Але він теж запропонував їй грошей, які були так потрібні, і Діана неохоче поступилася.

Незабаром у Діани з'явилися постійні «клієнти». Вона відкинула сором і звикла до такого життя, навіть віддавала йому перевагу перед важкою роботою на фабриці.

Історія Діани тяжко вразила Сабіну, але вона відчувала, що дівчина щось приховує. Раптом Діана замовкла і пильно подивилася на Сабіну. «Я думала, ви відчуєте до мене огиду, – промовила вона. – Хіба ж вам не бридко, що дівчина, вихована в християнському домі, стала... повією?»

Сабіна м'яко відповіла: «Ти – не повія, ти – в'язень. Ніхто не буває повією або святим, кухарем або столяром весь час. Те, що ти робиш, – це всього лиш частина твого життя. Все може змінитися будь-якої миті. Я вірю, що ти вже змінилася, розповівши мені свою історію».

Слова Сабіни трохи втішили Діану, проте очевидно було, що щось усе ще дуже тяготить її. Вона сиділа на вузькому ліжку в похмурому бараці, склавши руки між колін. З її обличчя було видно, яка вона засмучена і якою винною почувається.

«Якби це стосувалося тільки мене, – промовила дівчина після тривалого мовчання, – усе було б не так погано. Але я примусила робити те ж саме і свою сестру. Мій друг запропонував це. Він сказав, що несправедливо те, що я одна несу відповідальність за свою сім'ю. Тоді я познайомила його з Флорою і дозволила йому піти з нею».

Незабаром Флорія зайнялася проституцією. Свою таємницю сестрам найважче було приховувати від п'ятнадцятирічного брата, який обожнював їх обох. Як і батько, він був дуже релігійний і чутливий, але зовсім не знав життя.

«Ми знали, що якщо він дізнається, – сказала Діана, сумно хитаючи головою, – то не зможе пережити цього. Тому намагалися приховувати це від нього».

Однак новий спосіб життя сестер (їхні нічні мандрівки й ознаки того, що в сім'ї раптом з'явилися гроші) викликав підозру в сусідів. Незабаром хтось дізнався, що відбувається, і розповів хлопчикові.

«Він був настільки вражений, що втратив глузд, – продовжувала свою розповідь Діана, – і опинився в лікарні для божевільних».

А потім звільнили батька. Дізнавшись, що сталося з його дочками, він промовив: «Я благаю Бога лише про одне, щоб Він відправив мене назад до в'язниці, щоб мені не бачити, що відбувається з моєю сім'єю».

По обличчю Діани котилися сльози.

«Так і сталося, – завершила свою розповідь Діана. – Він почав навчати дітей Євангелії, і незабаром його знову забрала поліція. Той, хто це зробив, пізніше сказав мені, що він зробив це для того, аби прибрати батька з дороги, щоб він не заважав нашому «бізнесу». Це був той самий чоловік, який першим спокусив мене».

Сабіна, засмучена цією трагічною історією, обійняла Діану. «Тобі соромно за те, що ти накоїла, так і повинно бути, – промовила вона. – У світі страждань, де навіть Бога розіп'яли на хресті, ти, християнка, не можеш осквернити Його ім'я. Але це почуття болю і провини приведе тебе до доброчесності. Пам'ятай, на Голгофі солдати не лише прокололи бік Христа, але розкрили його для того, щоб грішники, такі, як ми з тобою, могли легко дійти до Його серця і знайти прощення».

Діана подумала над її словами і відповіла: «Сором і страждання – так, я їх зазнала. Але є ще щось, у чому я хочу зізнатися. Я не завжди ненавиділа те, що робила. І зараз мені в голову лізуть погані думки. Я не можу від них позбутися».

Щодня Сабіна молилася про Діану, яка страждала від докорів сумління, і, нарешті, бідна дівчина змогла позбутися почуття провини. Сабіна продовжувала думати про те, як грішили Діана і її сестра, щоб здобути хліб для своїх рідних. Вона дійшла висновку, що більше, напевно, грішили ті християни, які перебували на волі й не подбали, щоб допомогти сім'ї не втратити гідність і не впасти.

«У твоїх очах я бачу себе»

Кілька тижнів по тому Сабіну привели до заступника начальника табору, червонощокої жінки з міцними мускулистими руками і великими красивими зубами. Її громіздка форма заважала їй рухатися, здавалося, ніби вона носить на собі лицарські обладунки.

«Ти проповідуєш ув'язненим про Бога. Це треба негайно припинити», – суворо попередила вона.

«Вибачте, але ніщо не може цьому перешкодити», – відповіла Сабіна.

Розсердившись, жінка підняла була руку, щоб ударити Сабіну, але поглянула на неї і раптом зупинилася.

«Чому ти всміхаєшся?» – запитала вона. Її обличчя вкрилося червоними плямами.

Сабіна відказала: «Я всміхаюся тому, що бачу у ваших очах».

«І що це?»

«Я бачу себе, – відповіла Сабіна. – Коли люди підходять близько один до одного, вони бачать себе в очах іншого. У ваших очах я бачу себе. Я теж колись була імпульсивною. Я злилася і била інших різкими словами й егоїстичними думками – доти, поки не дізналася, що таке любов. Коли ти здатен любити, то можеш пожертвувати собою заради істини. Відтоді, як я отримала цей урок, я не стискаю кулаки».

Офіцера вразила сміливість Сабіни. Вона не знала, що відповісти на її слова, а Сабіна продовжувала: «Якщо ви подивитеся в мої очі, то побачите себе такою, якою вас створив Бог!»

Заступник начальника остовпіла. Вона лише тихо промовила: «Іди». А Сабіна продовжувала свідчити в'язням про Христа.

Свобода

А потім, несподівано, Сабіну звільнили. Вона намагалася прочитати документ, який засвідчував її звільнення: «Свідоцтво про звільнення», – прочитала вона вголос. Але далі прочитати не

змогла, оскільки сонце сіло й було занадто темно. Її заштовхали у вантажівку й вивезли з табору. Не доїжджаючи до передмістя Бухареста, вантажівка зупинилася, і її висадили.

Сабіна довго брела передмістям із брудним, смердючим згортком у руках. Уперше за останні три роки вона бачила людей, які поспішали додому з роботи, щось купували разом з сім'ями і жили таким же повсякденним життям, яким жила і вона до ув'язнення.

Сабіна поспішала, їй хотілося швидше дістатися додому. Вона думала, чи є у неї ще дім?..

Вона думала про те, скільки перемін відбудеться в її житті. Вона не знала, що сталося з її родичами і друзями. Міхаю вже чотирнадцять років. Чи змінився він за ці роки? Вона прагнула чимшвидше дізнатися про все це, та, водночас, боялася.

Сабіна пройшла повз вулицю Перемоги, сумно згадуючи поліцейську дільницю, де її вперше допитували. Нічого не змінилося. Гігантські портрети чотирьох людей, яких комуністи називали геніями, – Маркса, Енгельса, Леніна і Сталіна – так само дивилися на людей, які йшли вулицями.

Нарешті, вона дісталася до знайомого будинку й піднялася сходами. Постукала в двері, сподіваючись, що тут теж нічого не змінилося. Вона мало не підскочила від радості, коли двері відкрила подруга.

«Сабіно! – вигукнула вона і, вмить отямившись, притисла руку до рота і відступила назад, щоб краще розгледіти подругу. – Невже це ти?»

Жінки міцно обнялися і розплакалися. А потім до кімнати увійшов Міхай. Сабіна думала, що у неї розірветься серце, коли вона побачила його. Він був блідий, ще більше виріс відтоді, як приїздив до неї у табір, і такий худий. Вона помітила, що він уже юнак. Вони обнялися, по її обличчю текли сльози. Міхай відхилився і ніжно витер їх кінчиками пальців.

«Не плач так, мамо», – просив він.

Сабіна була така щаслива знову обіймати свого сина. Вона подумала, що коли зараз перестане плакати, то не буде плакати більше ніколи.

Потрібне лише одне слово

У ті перші кілька днів після звільнення Сабіна ніби воскресла з мертвих. Вона так раділа свободі! Але реалії життя знову нагадали про себе. Хоч вона й була на волі, однак усе ще була знедоленою. Вона не лише була дружиною ув'язненого, але й сама – колишня ув'язнена.

Не маючи продовольчої картки, вона навіть не могла купити собі хліба. А отримати картку виявилося неможливим. Одного разу вранці вона чотири години простояла в черзі в урядовому закладі. Коли вона підійшла до маленького віконця, дівчина запитала: «Де ваша робоча картка? Без неї ви не отримаєте продовольчої картки».

«Але я колишня ув'язнена. У мене не було можливості отримати робочу картку», – пояснила Сабіна.

«Нічим не можу вам допомогти. Немає робочої картки – немає і продовольчої картки», – відрізала дівчина, дивлячись уже на наступного у черзі. – Наступний!»

І знову Сабіна та Міхай виживали лише завдяки милосердю інших людей.

Житло Вурмбрандів і все їхнє майно конфіскували. На щастя, у тому будинку, де колись була їхня квартира, тепер жили їхні друзі, і вони запросили Сабіну і Міхая пожити в крихітних кімнатках свого помешкання. Їхні меблі були хиткими, пружини у старих ліжках зламані, не було ні води, ні ванни. Але Сабіна була вдячна за те, що вона знову разом із сином, і вирішила трохи краще облаштувати своє нове житло.

Одного разу вранці, через декілька місяців після звільнення Сабіни, службовець Міністерства внутрішніх справ постукав у двері квартири, де вони жили. Це був товстий чоловік з розкотистим голосом і темним волоссям, розділеним на прямий проділ. У нього портфель був так набитий паперами, що, здавалося, от-от відвалиться замок.

Чоловік почав кричати, що Сабіна – погана мати, що вона як слід не дбає про свого сина. Сабіна сиділа мовчки, дивлячись на нього. Вона знала, що буде далі.

«Який сенс, – нарешті підбив він підсумок, – триматися за чоловіка-контрреволюціонера, якого ви більше ніколи не побачите? Здоровий глузд підказує, що така інтелігентна молода жінка, як ви, повинна розлучитися з ворогом держави. Якщо ви не зробите цього добровільно, це все одно доведеться зробити. Як довго можна так сліпо, по-дурному не підкорятися державі?»

Чоловік то залякував, то умовляв її, малюючи жахаючі картини майбутнього Сабіни. «Любов? – глузував він. – *Любов?* Це все дурниці. Любові немає. Усе, що вам потрібно, – це новий чоловік, новий батько для дитини. Любові до контрреволюціонерів не повинно бути».

Сердячись на такі слова, Сабіна думала: «*Ти насмілюєшся говорити це мені? Я не виходила заміж, щоб бути з Ричардом лише у щасті. Ми з'єднані назавжди, і що б не сталося, я не розлучуся з ним*».

Чиновник наполягав і умовляв її ще з півгодини. За весь цей час Сабіна не обмовилась і словом. Вона згадала старе прислів'я: навіть Бог не може суперечити тому, хто мовчить.

Нарешті, він пішов, хитаючи своєю великою головою. «Рано чи пізно ви прийдете до нас, – пригрозив він, гримнувши дверима. – Усі приходять».

Після цих неприємних відвідин у Сабіни знову з'явилася надія: «Якщо комуністи так хочуть, щоб я подала на розлучення, значить, Ричард живий!»

Сабіна чула, як він спускався сходами. «*Йде до наступної жертви,* – подумала вона, – *де йому може пощастити більше*».

Влада з усіх сил намагалися примусити дружин ув'язнених подати на розлучення – адже, по-перше, що звістка про зраду тієї, хто обіцяла підтримувати його, що б не трапилося, ламала волю в'язня і бажання чинити опір, а іноді навіть жити. По-друге, розлучення допомагало залучити дружин до комуністичного способу життя. Щойно тільки розлучення отримано, як жінка прагнула забути свого чоловіка та почуття провини, яке не давало їй спокою, а найлегший шлях до цього – дотримуватися лінії партії. Сабіна знала десятки жінок, які, немов папуги,

повторювали комуністичні гасла, насміхаючись з політичних в'язнів, з тих, кого колись любили і кому народили дітей. Потретє, діти, позбавлені батьківського піклування, перебували під опікою держави і держава мала можливість із раннього віку вселяти їм те, що вважала за потрібне.

Для того щоб це відбулося, потрібно було лише слово. Якщо дружина погоджувалася на розлучення, чиновники робили решту справи. А через кілька днів чоловікові говорили перед його співкамерниками: «Ваша дружина розлучається з вами». І чоловік думає: «Кому я тепер потрібен? Я – дурень, що не підписую те, що вони хочуть, щоб я підписав, аби мене звільнили». Утім навіть якщо людина підписувала те, що від неї вимагали, її тримали у в'язниці ще кілька років. А тим часом дружина виходила заміж вдруге, і від нового чоловіка у неї вже були діти. Таким чином руйнували сім'ї і життя.

Сабіна підтримувала жінок, чиї чоловіки були у в'язницях, попереджала і готувала до зустрічей з чиновниками, закликала підтримувати своїх чоловіків і любити їх такими, якими вони є. Вона радила жінкам згадувати щасливі миті свого сімейного життя і таким чином протистояти спокусам.

Але занадто часто їй це не вдавалося. Тиск на дружин ув'язнених був надзвичайно сильний.

Ще одна спокуса

А потім настав час, коли Сабіні, якій тоді вже виповнилося сорок, довелося самій впоратися з такою спокусою. Його звали Пауль. Вона знала, що він закохався у неї. Він увійшов у її життя, коли вона вже впродовж багатьох місяців не мала жодних новин про Ричарда і почала замислюватися над тим, що роки йдуть. Вона навіть сумнівалася, живий він чи ні. Багато людей приходили до неї і говорили, що сиділи в тюрмі разом із Ричардом Вурмбрандом і що він помер. Чи правда це, чи черговий трюк комуністів?

Коли Сабіна думала про Пауля, їй важко було прислухатися до власних мудрих слів, які вона так часто говорила іншим.

Пауль був добрим і ніжним, таким же євреєм-християнином, як і вона сама. Він жив в одній кімнаті зі своїми старими батьками й іноді водив Міхая в кіно та допомагав йому в навчанні. Сабіна часто думала: *«Ось людина, з якою жінка може жити в любові та довірі»*.

Іноді, коли вони говорили, Пауль брав її за руку, і Сабіні не хотілося, щоб він відпускав її. Їхні стосунки ніколи не були такими, які б церква чи закон назвали перелюбом. І все ж Сабіна знала, що це недобре.

Одного разу пастор Сабіни підійшов до неї після богослужіння. «Сабіно, ти знаєш, як я люблю і ціную тебе, – промовив він. – І моє ставлення до тебе не зміниться, що б не сталося. Я знаю і тебе, і Ричарда вже протягом багатьох років. Я сподіваюся, що ти знаєш: грішиш ти чи ні, втрачаєш віру чи зміцнюєшся в ній – я все одно однаково люблю тебе, оскільки знаю, хто ти, а не лише, що ти робиш». Він говорив так зворушливо і щиро, як ніколи. Потім замовк, ніби збираючись силами, щоб поставити найскладніше запитання. «Прости, що запитую, – сказав він, дивлячись Сабіні прямо у вічі. – Що відбувається між тобою і Паулем?»

Сабіна мовчала.

Він продовжував: «Не думай, що у моєму житті теж не було таких випробувань. Але, прошу, Сабіно, дай відповідь на моє запитання».

«Він закохався», – відповіла Сабіна, опустивши голову.

«А ти любиш його?»

«Не знаю, – відповіла жінка. – Можливо».

Пастор продовжував: «Я пам'ятаю, що говорив Ричард: «Жодна пристрасть не встоїть перед розумом. Якщо ти не поспішатимеш, якщо даси собі час на роздуми, то побачиш усе зло, яке можеш заподіяти своєму чоловікові або дружині й своїм дітям». А тепер я хочу, щоб ти прийняла важке рішення, Сабіно. Найважче. Не зустрічайся більше з цією людиною».

Пастор мав рацію – це рішення й справді було «найважчим». Сабіні хотілося контролювати свої почуття і сказати, що вона нічого не відчуває до Пауля, але вона була жінкою і матір'ю.

Вона знала, що Пауль був би хорошим чоловіком, надійним супутником життя, з ним вона б позбулася постійного почуття самотності. Він був би хорошим батьком для Міхая. Спокуса була сильнішою за Сабіну, особливо коли друзі говорили їй: «Твій чоловік помер. Твоє життя було важким. Дозволь цій людині дбати про тебе. Він – хороший християнин і любить тебе».

І лише у пастора вистачило сміливості й відданості їхній дружбі, щоб сказати їй те, що слід. Сабіна знала, що він має рацію. Вона знала, що диявол хотів знищити її віру. Їй довелося докласти неймовірних зусиль, щоб сказати Паулю, що вони більше не повинні зустрічатися, і знову віддано чекати свого Ричарда.

Рядки на листівці

Через кілька тижнів після цієї події Сабіна мила підлогу в церкві, коли у дверях з'явилася її подруга Маріетта, розмахуючи поштовою листівкою.

Її обличчям котилися сльози: «Я думаю, Сабіно... Мені здається, це від...».

Вона не могла говорити і, задихаючись, опустилася на вологу підлогу поруч із Сабіною.

Сабіна взяла у неї з рук листівку. На звороті був підпис: «Василь Георгеску». Але помилитися вона не могла – це справді був почерк Ричарда – великий, нерівний і красивий. На очі Сабіни накотилися сльозами. Вона притиснула листівку до серця.

Жінка знала, що політичні в'язні могли написати лише кілька рядків, якщо їм дозволяли написати, і то під строгою цензурою. Що міг сказати Ричард після стількох років ув'язнення, адже він навіть не знав, чи живі його дружина і син. Затамувавши подих, Сабіна почала читала. Тепер сльози потоками лилися з її очей.

«Час та відстань убивають маленьку любов, а велика любов стає лиш міцнішою», – писав він. А потім просив її прийти до нього в зазначений день до тюремної лікарні Тіргул-Окна. Листівка Ричарда була найкращою новиною для Сабіни.

Вона дуже страждала, адже знала, що не зможе поїхати. Щотижня їй потрібно було відмічатися в поліцейській дільниці у Бухаресті: їй постійно відмовляли у скасуванні заборони на виїзд з міста. Тому вона не буде в лікарні у призначений день і не побачить свого коханого чоловіка. Але вона була рада, що Міхай зможе поїхати замість неї.

Місто Тіргул-Окна розташоване у північній частині Румунії, з іншого боку карпатських гір. Поїзд із Бухареста долає кілька сотень кілометрів по горах, поки дістанеться до цього маленького містечка. Сабіна домовилася, що її подруга, яку вони називали «тіткою Алісою», поїде з Міхаєм, хоч лише Міхаєві буде дозволено побачитися з Ричардом.

Сабіна залишилася і з нетерпінням чекала їхнього повернення. Міхая й тітки Аліси не було два дні. Весь цей час Сабіна хвилювалася, сотні думок роїлися у неї в голові: чи справді Міхай побачить свого батька? Чи дозволять Ричарду взяти теплий одяг та їжу, які вона передала? Він, напевно, дуже хворий, якщо перебуває в тюремній лікарні. Чи зможе від встати? Чи зможе поговорити з Міхаєм? Як поводитиметься Міхай, адже всі ці роки він не бачив батька? Чи не засмутиться, побачивши батька в такому стані?

Вони повернулися додому пізно ввечері. Сабіна почула, як вони піднімаються сходами. Ще не дійшовши до дверей, Аліса вигукнула: «Ми бачили його! Ми його бачили! Він живий! З ним усе гаразд!»

Був грудень. На них був засніжений одяг.

«Міхаю!» – Сабіна обняла його, притиснулася щокою до його холодного, в паморозі пальта.

«Мамо! Батько почуває себе добре. Він сказав, щоб я передав тобі, що він знає, що скоро до нас повернеться. Якщо Бог міг зробити одне чудо і дозволити йому побачити мене, то Він може зробити й друге і знову з'єднати нас».

Усі заплакали. «Упродовж кількох годин нам довелося чекати на снігу, – розповідала Аліса. – Нас пропустили в центральні ворота, а потім ми стояли за огорожею, далеко від будівлі лікарні. Ув'язнені повинні проходити великі відстані по двору, щоб

дійти до залізного сараю, де вони можуть зустрітися з тими, хто прийшов на побачення. Було страшно на них дивитися. Моторошно! На білому снігу виднілися їх темні, закутані в ганчір'я тіні. Вони були схожі на сірих привидів! Серед них я побачила Ричарда! Його не можна було не помітити, він такий високий. Я махала йому як божевільна, але він не помічав мене у натовпі. Ми всі стояли і махали. Я бачила його – але тільки Міхаю дозволили поговорити з ним».

«У таких умовах ми небагато могли сказати одне одному, – розповів матері Міхай. – Однак останніми батьковими словами були: «Міхаю, єдиний подарунок, який я, твій батько, можу дати тобі, – ось ця настанова: «Завжди прагни найвищої християнської цінності – дотримуйся міри у всьому»».

Сабіна прочитала листівку, написану для неї Ричардом, і з любов'ю поклала її між сторінками своєї Біблії. Час від часу вона виймала її і знову перечитувала. Пізніше Ричард розповідав їй, що в тюремній лікарні він навчився вкладати величезний зміст у маленькі листи, які дозволяли писати ув'язненим. Інші в'язні приходили до нього з проханням допомогти їм написати десять дозволених рядків.

Вони також зачитували один одному слова, написані їм Ричардом, отож їх знали всі в'язні. Таким чином десятки ув'язнених починали свої листи його словами: «Час та відстань убивають маленьку любов, а велика любов стає лиш міцнішою». Слова надії і любові читали та зберігали у своїх серцях у різних куточках країни. «Тюремний пастор» знову повернувся до своєї роботи.

Одного чудового ранку

У 1956 році у всьому комуністичному блоці панували бунтівні настрої. Радянські «п'ятирічки» не принесли очікуваних результатів. Продуктів харчування все ще не вистачало, заробітна платня була низькою. Всі надії, що ожили після смерті Сталіна, так і не виправдалися.

У лютому на XX з'їзді комуністичної партії Микита Хрущов виголосив промову, у якій викрив культ особи Сталіна і його злочини. Росіяни не опублікували її, але незабаром у країнах східної Європи люди відчули, що з Москви лунає теплий вітерець політичної відлиги.

Ознаки десталінізації не примусили довго чекати. Величезні лави поліції і органів безпеки зазнали значного скорочення. Для порятунку економіки з західними країнами було укладено торговельні контракти на мільйони доларів. Колективізація ослабла, пом'якшилася. І, що найважливіше, щодня внаслідок амністії сотні політв'язнів виходили на свободу.

Сабіна не наважувалася сподіватися, що серед них буде і Ричард. Вона не отримувала жодних новин про нього, жодного натяку на його скоре звільнення. До кінця терміну Ричардові залишалося кілька років. Одного чудового червневого ранку 1956 року Сабіна пішла відвідати друзів, а коли повернулася – він був удома! Нарешті Ричард був удома! З голеною головою та худий, він був більше схожий на скелет, ніж на живу людину. Сабіна мало не зомліла. Він обійняв її, а вона пригадала, як сильно вона боялася, що ніколи більше не відчує його обіймів. Того вечора друзі з усього Бухареста зійшлися, щоб привітати їх. Усі разом плакали і сміялися, а потім знову сміялися і плакали.

У в'язниці Ричард багато вистраждав. Його били, катували, шпигали наркотиками. На його закатованому тілі було вісімнадцять шрамів. Пізніше лікарі виявили, що його легені були повністю вкриті рубцями від туберкульозу. Вони не повірили, що йому вдалося вижити, провівши у в'язниці вісім з половиною років (майже три роки в одиночній камері в підземеллі) практично без лікування. Тепер йому дали найкращу палату в лікарні. До звільнених політв'язнів, де б вони не з'являлися, люди ставилися з добротою і щедрістю. В Румунії вони стали привілейованою групою суспільства, а це дуже злило комуністів.

Незабаром після того, як Ричарду стало краще, він і Сабіна відсвяткували двадцяту річницю з дня їхнього весілля. У жодного з них не було ні гроша, щоб купити іншому подарунок, але

Ричардові вдалося дістати записну книжку в гарній палітурці, куди він щовечора записував вірші – вірші про кохання, присвячені Сабіні, любові свого життя.

Обидва вони пережили спокуси і тортури. Бог наділяв їх силою, а їхнє кохання підтримувало їх. Трагічні десять років проминули, однак попереду їх чекало ще одне страхіття.

Нехай Твої ангели оточують його

Увечері 13 січня 1959 року в двері помешкання Вурмбрандів постукала заплакана жінка з їхньої церкви. Тиждень тому вона взяла кілька примірників проповідей Ричарда і розповсюдила сотні фотокопій усією Румунією, що було протизаконно. Тепер жінка просила пробачення і попереджала Ричарда, що поліція вже робила у неї в квартирі обшук і забрала всі матеріали, що залишилися. Вона боялася, що скоро прийдуть і за ним.

Від іншого члена церкви вони дізналися, що на Ричарда доніс молодий пастор, який називав себе його другом. Вони усвідомлювали, що його, напевно, шантажували, погрожували посадити до в'язниці й під тиском примусили підписати донос.

Наступного дня о першій годині офіцери поліції вже тарабанили у двері крихітної квартирки Вурмбрандів.

«Ви – Ричард Вурмбранд? – крикнув капітан. – Усі йдіть до іншої кімнати. І залишайтеся там».

Знову їхня крихітна квартирка наповнилася чоловіками, які відчиняли шафи, виймали ящики, викидали на підлогу папери.

На столі Ричарда знайшли видрукувані на машинці сторінки проповіді та стару зачитану Біблію. Конфіскували все. А потім знайшли ще й подарунок Сабіні до двадцятиріччя з дня їхнього весілля – записника, в який Ричард записував любовні вірші.

«Будь ласка, не забирайте його. Це – моя особиста річ, подарунок мені. Вам він не потрібен», – благала Сабіна.

Капітан одягнув Ричардові кайданки і вивів його з кімнати.

Сабіна сказала йому: «Хіба вам не соромно так поводитися з невинними людьми?»

Ричард кинувся до неї, але його схопили за руки і відтягли. «Я не піду звідси без боротьби, – попередив він, – якщо ви не дозволите мені обійняти дружину».

«Зніміть із нього кайданки», – наказав капітан. Один із поліцейських зняв кайданки.

Вони опустилися на коліна в молитві, а потім тихенько заспівали псалом. Голоси їх звучали в унісон: «Основа церкви – Ісус Христос, її Господь». Поліцейські стояли навколо них.

Поліцейський поклав свою кремезну руку Ричардові на плече. «Час іти. Уже майже п'ята година», – спокійно промовив він, уражений тим, як сильно Ричард та Сабіна люблять одне одного. В його очах блищала сльоза.

На зап'ястях Ричарда знову клацнули кайданки, і його повели до машини. Сабіна кинулася за ними по сходах. Біля виходу Ричард озирнувся і промовив: «Скажи Міхаю, що я його люблю, – а потім додав, – і пасторові, який мене видав». Сабіна бігла за фургоном по обледенілій вулиці, голосила і плакала, спотикалась і падала на слизькій дорозі: «Ричарде! Мій коханий Ричарде!»

Потім фургон зник за рогом вулиці, й вона, задихаючись, зупинилася, вбита горем. Повернувшись до свого помешкання, Сабіна впала на підлогу, плачучи і молячись: «Господи, я довіряю свого чоловіка у Твої руки. Я нічого не можу зробити, але Ти можеш провести його через замкнені двері. Ти можеш розставити навколо нього Своїх ангелів-охоронителів. Ти можеш повернути його мені!»

Вона молилася, поки не сіло сонце. Наступного ранку прийшла тітка Аліса і знайшла її на підлозі. Сабіна підвела на неї червоні, повні сліз, очі й промовила: «Вони знову відібрали у мене Ричарда».

Епілог

Ричарда не було ще шість років, і за весь цей час Сабіна мала лише одну можливість побачити його. Вона продовжувала на-

полегливо працювати у підпільній церкві, вірно чекала свого чоловіка і вірила, що Бог допоможе йому повернутися додому.

У грудні 1965 року норвезька місія «Єврейсько-християнський союз» викупила Ричарда за десять тисяч доларів. У той час за політичного в'язня платили півтори тисячі доларів. Ричард та Сабіна не хотіли залишати рідну Румунію, проте віруючі підпільної церкви переконали їх виїхати, щоб вони мали можливість захищати тих, кого переслідували за віру, і свідчити про Божу любов до них у найважчі часи. Наступного року Ричард, Сабіна та Міхай виїхали до Сполучених Штатів Америки.

Комуністи неодноразово погрожували їм смертю, однак сім'я Вурмбрандів безстрашно продовжувала бути голосом переслідуваних братів і сестер.

У жовтні 1967 року, маючи всього 100 доларів у кишені й стару друкарську машинку на кухонному столі, сім'я Вурмбрандів видала перший випуск газети *«Голос мучеників»*.

Відтоді газета виходить регулярно і розійшлася по всьому світу майже десятьма мільйонами примірників на десятках мов.

З того часу, як Ричард і Сабіна приїхали до Сполучених Штатів, вони невтомно розповідали людям про віру тих, хто зазнали переслідувань та катування.

Незадовго до того, як померти від раку в серпні 2000 року, Сабіна попросила свого коханого, Ричарда, який теж був важко хворий, підійти до її ліжка. У присутності невеликої групи друзів Сабіна знову сказала чоловікові, як сильно вона його любить, і попросила пробачення за свої помилки. На той час Сабіна вже сильно страждала від болю, хоча й відмовилася від медикаментів, щоб голова її була світлою, коли вона прощатиметься із тимчасовим життям, у якому зазнала стільки болю, щоб перейти до вічного. Упродовж земного життя Сабіни її підтримувала любов Ісуса Христа і вона сама виявляла її до всіх, хто її знав.

Тара:

Життя у постійному переховуванні

Пакистан
Липень 1985 р.

Листоноша підійшов до знайомого будинку і зазирнув у вікно. Вітальня у цьому домі була настільки велика, що в неї міг би поміститися цілий маленький будиночок, яких багато було в селах Пакистану. «У мене посилка для Тари, – промовив листоноша, коли слуга відчинив двері. – Вона повинна поставити підпис. Можна ввійти?» Під рукою він тримав середнього розміру коричневу коробку.

«Ні, ви не можете увійти, – суворо відповів слуга. – Давайте посилку, і я передам її Тарі. Батько не дозволяє їй підходити до дверей».

«Гаразд, – неохоче погодився листоноша. – Але Тара повинна поставити підпис, інакше я не можу залишити посилку, розумієте?»

«Так, так, – нетерпляче промовив слуга, простягаючи руку. – Тож дайте посилку».

Тара спостерігала з-за рогу за тим, через що здійнявся такий галас, і гадала, хто ж надіслав їй посилку.

«Що це? – запитала вона слугу. – Від кого?» Слуга знизав плечима і простягнув Тарі квитанцію для підпису. Вона підписала і взяла посилку. Пакунок виявився важчим, ніж Тара очікувала. Вона обхопила його обома руками, понесла до своєї кімнати і зачинила за собою двері. Хоч сім'я Тари й була досить великою, вона мала свою добре обставлену кімнату. Навпроти великих вікон були вбудовані шафи, з кожного боку ліжка – вишукані тумбочки з елегантними кришталевими лампами. Батько

Тари дуже любив свою дочку, і її кімната була повна щедрих подарунків, якими він її обдаровував.

Тара була дуже схвильована, як була б схвильована і будь-яка інша дванадцятирічна дівчинка, яка несподівано отримала посилку поштою. Вона поклала коробку на підлогу, стала перед нею на коліна і нетерпляче розірвала стрічку, якою був склеєний картон. Заглянувши в коробку, Тара зойкнула. Її цікавість умить перетворилася на переляк. Вона скочила на ноги й побігла до дверей. Трохи прочинивши їх, щоб тільки просунути голову, вона оглянула вітальню, аби переконатися, що поблизу нікого немає. Знову зачинила двері, але цього разу на ключ, перш ніж повернутися до відкритої коробки, яка стояла посередині кімнати.

Внутрішній голос підказував їй, що коробку потрібно віддати батькові.

«Так буде безпечніше», – сказала вона собі. Вона могла просто сказати батькові, що не знає, чому на коробці її ім'я. Однак насправді Тара знала, чому їй прислали коробку. У ній було те, що вона замовила. Кілька тижнів тому вона заповнила маленький купон у місцевій газеті й відправила його поштою. Тепер замовлення прислали, і вона боялася, що буде, якщо її зловлять з цим пакунком. Вона не знала, що робити. Їй потрібно було вирішувати: залишити його собі (сховавши, звичайно ж) чи розповісти про нього батькові.

Проте цікавість дівчинки перемогла страх, і вона витягла одну з невеличких книжечок. На м'якій світлій обкладинці було написано: «Буття». Зручно вмостившись у ліжку, вона відкрила книгу і почала читати.

Відтоді, як Тара отримала перші уроки з вивчення Біблії, вона почала наполегливо вивчати матеріали. Щотижня вона перечитувала два-три розділи зі Слова Божого. Вона виконувала завдання, вкладала їх у конверти, надіслані разом з Біблією, і просила прислугу відправити їх. Незабаром поштою надіслали свідоцтво про проходження курсу та привітали Тару з успішним засвоєнням матеріалу.

Тара належала до ревної мусульманської родини, відомої у всьому Пакистані, й не збиралася змінювати свою віру. Її

просто захопило вивчення Біблії, особливо їй подобалося отримувати барвисті свідоцтва. Це було легко і цікаво, і в усьому цьому був присутній хвилюючий елемент ризику, коли вона щодня обережно ховала коробку і її вміст під ліжко. Слуги, які отримували та надсилали пошту, обіцяли зберігати її таємницю. Усі знали, що батько Тари розлютується, якщо дізнається, чим займається його донька. Проте всім також було відомо, що Тара – батькова улюблениця і він, найімовірніше, лише вилає її і забере Біблію. Їй просто було цікаво. «Якої шкоди може завдати мені це навчання?» – розмірковувала Тара.

Минуло два з половиною роки. Тара відправила свого останнього листа. Вона завершила навчання, пройшовши всі книги Біблії. Дівчина була задоволена тим, що закінчила такий великий курс, і дивувалася, що все було безкоштовно і ніхто не дізнався про її таємницю. Через кілька тижнів вона здивувалася ще більше, коли отримала ще один пакунок. Він був набагато менший, ніж попередні, але досить важкий. Тара знала, що він від тих самих людей, які надсилали їй біблійні уроки і свідоцтва, але вона й гадки не мала, що в ньому було. Відкривши його, дівчина побачила гарну Біблію у блакитній обкладинці з позолоченими краями сторінок.

Це була найкрасивіша книга, яку Тара коли-небудь бачила. Відкривши Біблію, вона побачила своє ім'я, надруковане красивим шрифтом, та поздоровлення з успішним закінченням вивчення Біблії. Тара обережно погортала тонкі сторінки, а потім заховала свій подарунок під ліжко, разом з іншими книгами. Зберігати навчальні матеріали було небезпечно. А за зберігання Біблії, вона знала, доведеться дорого заплатити. Хоча насправді вона й не здогадувалася, наскільки дорого.

Християнин

Наступного року, після того, як Тара з відзнакою закінчила десятий клас школи, вона отримала запрошення від одного з іранських навчальних закладів зайнятися порівняльним вивченням релігій. Її сім'я часто здійснювала паломництво до Ірану,

і Тарі дуже хотілося там навчатися. Вона була впевнена, що підпільне вивчення Біблії допоможе їй у вивченні християнства.

Сім'я Тари вирушила до Ірану разом із нею. Саме в Ірані Тара вперше в житті зустріла християнина. Це сталося, коли одного разу вона вийшла з готелю і хотіла зробити знімки внутрішнього дворика біля місцевої мечеті для презентації, яку їй доручили зробити у класі. Молодій іноземці було небезпечно ходити одній, але Тара пообіцяла старшому братові, який того дня наглядав за нею, що не піде далеко від готелю, і він, хоч і неохоче, та все ж дозволив.

Коли Тара робила знімки дворика, вона побачила цікаву картину. На землі, поруч із дівчинкою на кілька років молодшою за Тару, сидів чоловік. Його руки були міцно стиснуті, він дивився в небо, немов із кимсь розмовляв.

«Що ви робите?», – поцікавилася Тара, відчуваючи, що якась невідома сила приваблює її до цієї людини.

«Я розмовляю з Богом», – відповів чоловік.

«З Богом розмовляти не можна, – заперечила Тара й по-дитячому засміялася. – Він не спуститься з небес, щоб поговорити з вами, а ви не можете піднятися до Нього, хіба що після смерті. Як же ви можете стверджувати, що розмовляєте з Богом?»

Чоловік уважно поглянув на Тару і з усмішкою промовив: «Я не лише говорив із Богом, але й отримав від Нього відповідь».

Тепер Тара була впевнена, що цей чоловік божевільний: «Ви отримали відповідь? Ви не пророк і не ангел. Як ви можете отримати відповідь від Бога?»

«Хочете знати, як можна розмовляти з Богом?»

«Так, я, звичайно, хочу», – відповіла Тара.

Вона ні на мить не повірила цьому чоловікові, але їй хотілося почути його міркування з цього приводу, нехай навіть і божевільні.

«То зустріньмося завтра о четвертій годині. Ось я напишу вам адресу церкви і як до неї дістатися. Приходьте туди і довідаєтеся не тільки про те, що можна розмовляти з Богом, а й про те, що Він вас любить».

Повернувшись у готель, Тара розповіла братові про цю дивну зустріч. Брат розлютився: «Що ти собі думаєш? Ти не можеш піти туди. Це ж християнська церква! Ми знаходимось в Ірані, а ти – мусульманка. Якщо тебе зловлять у такому місці, тебе можуть повісити!»

«Мені дали завдання вивчити різні релігії. Як я можу зробити це, не дослідивши кожну з них?» – наполягала Тара.

Їхня суперечка закінчилася, коли брат погодився попросити в місцевій поліційній дільниці дозвіл на відвідування церкви. З поліції його направили до суду, де й видали дозвіл. Але представники влади зажадали, щоб до церкви дівчину супроводжували старший брат та дванадцять офіцерів служби безпеки.

«Не бійся, – сказав брат Тарі напередодні візиту до церкви. – Я буду за дверима разом з поліцією. У разі, якщо щось станеться, ми зразу ж прийдемо на допомогу». Тара дивувалася, що ж відбуватиметься в церкві, якщо вона потребує такої охорони.

Наступного дня о четвертій годині Тара увійшла до церкви. Вона йшла повільно, тремтячи від страху. Поліція і брат чекали її біля дверей. Окрім чоловіка, якого Тара зустріла у внутрішньому дворику мечеті, вона ніколи не бачила жодного християнина. Їй було цікаво, який вигляд мають християни, як вони поводяться, наскільки вони небезпечні.

Тара зайняла місце неподалік від вхідних дверей, щоб, якщо знадобиться, можна було швидко вийти. Майже всі місця на дерев'яних лавках були вже зайняті. Залунав спів. Присутні співали різні псалми. Тара сподівалася, що впізнає вірші, які зустрічала, коли вивчала Біблію, тому уважно вслухалася в кожен куплет. Після співу до кафедри вийшов чоловік і почав розповідати про важливість молитви. На завершення, він запросив усіх, хто має молитовні прохання, вийти наперед.

Коли люди почали виходити, Тара впізнала чоловіка, якого зустріла вчора у дворику. Він ніс на руках дівчинку років восьми. Тара подумала, що вона – його дочка. Дівчинка була калікою. Її рука мляво звисала і стукала по спині чоловіка, коли він ніс її. Очі дівчинки були порожні, вона була ледь жива.

Чоловік пройшов уперед і почав уголос молитися, благаючи Бога зцілити дитину. Інші люди разом із ним просили Бога зцілити дівчинку. Тара знову подумала, що треба бути божевільним, щоб намагатися говорити з Богом. Чому Бог допомагатиме цій дитині? Для Тари все, що відбувалося, не мало жодного сенсу. Та, незважаючи на свій скептицизм, вона сиділа, затамувавши подих, і намагалася запам'ятати усе, що відбувалося, аби нічого не обминути у своїй роботі.

Із подивом Тара помітила, що покалічена дівчинка почала рухатися. Її ніжки повільно випростались, і чоловік обережно опустив її на підлогу, все ще підтримуючи її під руки.

«Господи, – подумала Тара. – Якби я не бачила цього на власні очі, я нізащо б не повірила, що таке можливо!..»

Присутні знову почали співати пісні хвали Богові, а зцілена дівчинка, проходячи центральним проходом, зупинилася біля Тари, подивилася їй прямо в очі й промовила лише одне слово: «Еммануїл», а потім повернулась і пішла до свого батька.

Тара була вражена тим, що сталося. У її розумі, немов бджоли, роїлися безліч думок. Чому серед усіх присутніх у церкві ця маленька дівчинка підійшла саме до неї? Як її ніжки стали здоровими? І що означає слово «Еммануїл»? Вивчення християнства, яке розпочала Тара, ставило більше запитань, ніж давало відповідей. Вона вирішила докладно розібратися у всьому.

Вона нікому не наважувалася розповісти про те, що побачила в церкві. Але й забути теж не могла. Пізніше, повернувшись додому в Пакистан, вона звернулася до джерела, в якому, як вона сподівалася, крилися відповіді на всі запитання, які так бентежили її розум, – до блакитної Біблії. Цього разу Тара читала не для того, щоб скласти іспит і отримати сертифікат, – вона прагнула пізнати істину.

Щодня Тара старанно вивчала Святе Письмо, намагаючись зрозуміти різницю між Біблією та Кораном і чому мусульмани так вороже налаштовані проти християн.

«Християнський Бог повинен бути справжнім, – думала дівчина. – Як інакше Він може чути їх, коли вони моляться?»

Зрада

Нарешті Тара усвідомила, що самотужки не зможе продовжувати вивчати християнство. Їй потрібен був хтось, з ким можна було б поговорити. Замість того, щоб допомогти Тарі у всьому розібратися, – і курс релігії, і те, свідком чого вона стала у церкві, і те, про що читала в Біблії, – усе це лише породжувало в розумі дівчини додаткові запитання, і вона відчайдушно хотіла у всьому розібратися.

«Тату, я піду прогуляюся з друзями», – сказала Тара батькові, збираючись вийти з дому. Вперше за шістнадцять років вона збрехала батькові. Почуття провини не давало дівчині спокою, коли вона вийшла з величезного розкішного батьківського будинку. Але вона мусила дізнатися, у чому сутність християнської віри. А єдиний, відомий їй спосіб зробити це – піти до церкви.

Тара проїхала все місто, зайшла до церкви і сіла на лавку. Починалося богослужіння. Після його закінчення дівчина підійшла до чоловіка, який проводив його і попросила відповісти на кілька питань. Пастор погодився. Тара думала, що церква – це церква, а християнин – це християнин, і кожен із них готовий їй допомогти. Однак, на превеликий жаль, цього разу вона помилилася.

Пастора непокоїло те, що Тара приходила щотижня поговорити з ним і ставила йому безліч запитань. Він турбувався про свою власну безпеку і не раз переконував її, що їй краще більше не приходити. «Але куди ж мені піти, щоб отримати відповіді на мої запитання?» – дивувалася Тара.

На деякий час дівчина переконала пастора, але, зрештою, він вирішив, що ризик занадто великий. Сподіваючись уникнути неприємностей, він зустрівся з батьком Тари і повідомив, що його донька приходила до церкви і цікавилася Біблією. Намагаючись відвести від себе небезпеку, він зрадив молоду мусульманку, яка хотіла більше дізнатися про Бога.

«Що ти робиш? – на завершення серйозної розмови з Тарою промовив батько. – Ти розумієш, як ти ганьбиш мене і всю

сім'ю? Як ти могла зустрічатися з цією людиною? Він – не мусульманин! Він же християнин! Ти несповна розуму? Як можна бути такою дурепою? Ти християнка?!!»

Тара була водночас вражена і здивована тим, що батько так гнівається. Дівчина ніколи не бачила його таким. Вона намагалася пояснити, що просто ставила запитання, що їй і на гадку не спадало стати християнкою... Але він і слухати не хотів. Розлютований, він наказав їй іти геть, і Тара в сльозах вибігла з кімнати. Вона не знала, що вдіяти і як заспокоїти батька.

Багато запитань, які цікавили дівчину, ще залишалися без відповіді. У своїй кімнаті, незважаючи на те, що сталося, Тара знову дістала свою маленьку Біблію в блакитній шкіряній обкладинці. Витираючи сльози, що котилися по щоках, вона відкрила Біблію і спробувала читати, але в голові все ще лунали гнівні слова батька.

Тара все ж вирішила не відкладати книгу і поступово слова Божої любові, звернені до неї через тисячоліття, захопили її, підбадьорили і заспокоїли. Вона так зачиталася Святим Письмом, що втратила відчуття реальності й не помітила, як до кімнати зайшов батько. Спочатку вираз його обличчя говорив про те, що він жалкує, що даремно накричав на свою наймолодшу та найулюбленішу доньку. Однак, побачивши, що вона читає, він ще більше розлютився.

«Ти – християнка! Тепер я знаю, що ти – християнка!» – кричав він.

«Тату, я не християнка. Мені просто цікаво. Повір мені!»

«Не бреши! Навіщо ж у такому разі ти читаєш Біблію?»

«Прошу, тату, повір мені, це – просто книга, яку я читаю. Ти знаєш, що я вивчаю різні релігії». Тара відчайдушно намагалася переконати батька у своїй невинності, однак усе було марно. Він з розмаху вдарив її по обличчю.

«Як ти можеш так чинити з нашою родиною! Ми – мусульмани!» Тара відсахнулася від батька, вона не могла повірити, що він ударив її. Їй було так боляче! Але батько підійшов і вдарив її ще раз.

«Ми народилися мусульманами і помремо мусульманами. А ти, ти – більше не моя дочка!»

Почувши ридання Тари, до кімнати забіг її старший брат, щоб дізнатися, що сталося. «Твоя сестра стала християнкою! Вона ходила до пастора, а тепер я бачу, що вона читає Біблію!»

Почувши це, брат Тари теж розлютився, кинувся до Тари, і разом з батьком вони почали бити її. Побачивши блакитну Біблію, він зі злістю став роздирати її сторінки з золотистим краєм. Батько Тари взяв ремінь, склав удвоє і почав несамовито бити дочку по обличчю й по спині, так, що Тара лише зіщулилася на підлозі й ридала.

«Батьку, тобі потрібно знайти їй чоловіка й чимшвидше, поки все не зайшло ще занадто далеко», – промовив брат, червоний від гніву і побиття. Виходячи з кімнати Тари, батько ствердно кивнув головою.

Еммануїл, Еммануїл

Лежачи на підлозі посеред кімнати й ридаючи, Тара промовила свою першу молитву: «Господи, я не знаю, чому мої батько і брат так розлютилися. Я – не християнка. Я – мусульманка. Але зараз я не знаю, якою дорогою мені йти. Прошу, покажи мені шлях, і я піду ним».

Помолившись, Тара заспокоїлася і, лежачи на підлозі, міцно заснула. Через деякий час дівчина відчула, як хтось піднімає її голову і ніжно пестить обличчя. Вона чула голос, він звучав, ніби наближаючись до неї. Голос промовив: «Еммануїл, Еммануїл». Тара вмить схопилася й оглянула кімнату. Кімната була порожня. Вона згадала дивний сон – це ж був сон, правда? – і намагалася повторити незнайоме слово, яке тепер почула вже вдруге: «Еммануїл».

Тара лежала в ліжку, знову згадуючи те, що сталося з нею в Ірані. «Що це означає? – думала вона вголос. – І чому я весь час чую це слово?»

Вона доторкнулась до свого обличчя і здригнулася від болю. За все життя батько ніколи не бив її, і Тара була вражена

його гнівом і жорстокістю. Вона і батько завжди були такими близькими!.. А тепер, і вона це відчувала, вони ніколи вже не матимуть таких стосунків. Дівчина знала, що батькові нелегко буде стримати свій гнів, як і їй припинити свої наполегливі пошуки істини.

Кілька днів по тому батько сів поруч із донькою. Її обличчя усе ще було в синцях після побоїв. Він сумно поглянув на Тару: «Таро, я дуже шкодую, що так учинив із тобою, – промовив він. – Батьку соромно бити свою дочку. Ти повинна зрозуміти, що я не хотів завдати тобі болю. Але я не міг стерпіти того, що побачив. Пробач мені, прошу».

Тара сиділа мовчки, не зовсім довіряючи батьковим словам. «Настав час, – продовжував він, – коли ти повинна вийти заміж».

Тара пам'ятала, що сказав брат після того, як її побили. Але їй було всього шістнадцять, і вона не хотіла заміж. «Тату, я занадто молода, щоб виходити заміж. Я хочу закінчити навчання». Вона намагалася говорити спокійно.

Батько підвівся і рішуче промовив: «Я сказав, що ти мусиш вийти заміж. Я наполягаю. Це найкраще для тебе».

Голос його був таким холодним, що Тара аж здригнулася, але вона не хотіла так легко здаватися. «Ні, таточку, я не хочу. Я ще така молода, я хочу спочатку закінчити навчання. Я не хочу шлюбу за домовленістю, тату. Хто він? Як його звати? Якої він віри?»

Слова вилетіли, перш ніж дівчина усвідомила, що говорить. Які безглузді слова з вуст мусульманської дівчини! Для їх сім'ї існувала лише одна релігія – іслам. Батько, розсердившись, знову закричав: «Що ти верзеш: «Якої він віри?» У нас одна віра. Ми – мусульмани». Він схопив доньку за руку, притягнув до себе і вигукнув: «Ти – християнка? – Християнка! Тепер я це точно знаю!»

Перш ніж Тара змогла сказати щось на свій захист, вона знову відчула болючий батьківський ляпас. Батько був твердо переконаний, що його дочка прийняла християнство, і відреагував так, як вважав своїм обов'язком.

Одна з сестер, яка увійшла до кімнати саме в той момент, коли батько знову вдарив Тару по обличчю, закричала від жаху.

Не звертаючи уваги на умовляння членів сім'ї та прислуги, батько Тари і її брат замкнулися в кімнаті Тари. Дівчина забилася у куток і тремтіла від жаху. Вона знала, що у неї є причина побоюватися за своє життя.

Батько і брат били її усім, що потрапляло під руку: шнуром від кришталевої електричної лампи, залізним прутом від шафи. Потім вони витягли з кімнати все: килими, ліжко, одяг, електроніку – все і звалили у коридорі. Коли цей жах закінчився, Тара, залита кров'ю, лежала на підлозі посеред своєї тепер порожньої кімнати. Перш ніж батько зачинив за собою двері, він пригрозив: «Ти або вийдеш заміж, або помреш. Обирай. Якщо ти християнка – геть із міста! Але, якщо ти вийдеш заміж, тоді будеш моєю дочкою. Інакше ти помреш тут на самоті».

Утеча

Тара лежала на холодній кам'яній підлозі, то втрачаючи свідомість, то знову приходячи до тями. Усім було заборонено допомагати їй. Сім'я сподівалася, що дівчина схаменеться, залишившись без їжі та медичної допомоги. На третій день Тара зробила спробу підвестися, але її волосся пристало до калюжі висохлої крові на підлозі. Пригнічена та сумна, вона оглядала свої рани, намагаючись пригадати, що ж сталося. Її нудило. Вона й припустити не могла, що пошуки Бога доведуть її до такого жахливого становища. Тепер думки Тари були лише про одне: як врятуватися. Раніше вона жодного дня не проводила далеко від сім'ї й тепер навіть гадки не мала, що їй робити. Проте зараз це не мало жодного значення. Вона знала, що їй необхідно тікати.

Тара повільно підвелася, підійшла до шафи, щоб подивитися, чи залишилося що-небудь з її одягу, і помітила на підлозі невеличку валізу, з якою вона їздила до Ірану. У валізі був одяг, трохи грошей, деякі прикраси та паспорт. Тара обережно зняла з себе закривавлений одяг, здригаючись від болю при кожному

русі. Переодягшись, вона стала посеред кімнати і востаннє озирнулася навколо. Вона усвідомлювала, що якщо зараз залишить цей дім, то ніколи вже не зможе сюди повернутися. В її країні втекти з дому було так само жахливо, як і стати християнином. Дівчина знала, що сім'я ніколи не зможе пробачити їй таке приниження. І якщо її зловлять, то, звичайно ж, уб'ють.

Із важкістю на серці вона вилізла через вікно своєї спальні й обережно, озираючись, попрямувала до автобусної станції. Кожен крок давався їй з болем. Вона була вбита горем, але страх від того, що з нею зроблять батько або брат, якщо знайдуть її, та жага дізнатися більше про християнського Бога примушували її іти вперед. Дійшовши до автостанції, дівчина купила квиток до міста, куди можна було дістатися за кілька годин і яке вона трохи знала. Вона бувала там кілька разів зі своєю сім'єю і планувала пошукати притулку в церкві, яку там бачила. Вона думала, що кожен християнин, якого вона зустріне, буде радий допомогти їй.

Дорога була далекою. Пасажири з цікавістю розглядали дівчинку-підлітка у крові та синцях і перешіптувалися. Тара була привабливою дівчиною й належала до відомої в місті родини, вона знала, що пасажири думають про неї, і мучилася від сорому й приниження. Усе це було для неї новим, і вона сподівалася, що її прагнення пізнати Бога варте того, від чого вона відмовилася. Вона намагалася уникати осудливих поглядів оточуючих і сподівалася, що її не відведуть до поліційного відділку. В країні, де жила Тара, жінки мають мало прав і їх рідко можна побачити без чоловічого супроводу.

Коли автобус, нарешті, дістався до міста, Тара швидко вийшла і поспішила злитися з натовпом, що нелегко було зробити через її синці та кров. Вона сподівалася, що щойно добереться до церкви, вона зможе привести себе в порядок.

Коли Тара підійшла до дверей церкви, її зустрів офіцер Армії Спасіння. На подив дівчини, він порадив їй шукати допомоги в іншому місці.

«На вашому місці, я б не залишався наодинці з керівником цієї церкви. Про нього ходить багато чуток...» – прошепотів він.

Тара розплакалася.

«Що ж це таке? – заридала вона. – Я так довго добиралася до християн, а ви говорите, що ця церква – не для мене. Хіба ж заради цього я втекла з дому?»

«Ходімо до мене додому, – запропонував він. – Я можу допомогти і захистити вас».

Хоча Тара й побоювалася йти додому до незнайомця, вона не мала іншого вибору, й тому неохоче поплентала вслід за ним. Чоловік мав дружину і двох синів. Упродовж двох тижнів усі в родині ставилися до неї добре. А потім почалися розмови. Дружина підозрювала, що чоловік хоче завести інтрижку із молодою привабливою гостею. Нарешті Тара не витримала і попросила чоловіка підшукати їй інше місце: «Ви повинні знати кого-небудь в іншому місті, хто міг би мені допомогти. Відвезіть мене туди, прошу, і я знайду роботу. Я дуже ціную вашу допомогу, але не хочу завдавати неприємностей вашій родині».

«Я знаю людину, яка може вам допомогти. Він родом із вашого рідного міста», – відповів чоловік.

Почувши це, Тара злякалася. «Я не думаю, що це хороша ідея, – промовила вона. – Мій батько не знає, де я, і я не хочу, щоб він дізнався про це».

«Не турбуйтеся, – запевнив її чоловік. – Я знаю цю людину. Він вам допоможе».

Дядько, якого зреклася родина

Не маючи вибору, Тара погодилася зустрітися з цим чоловіком. Він чекав на неї у призначеному місці. Побачивши його, дівчина ледь не знепритомніла. «Це – мій батько! Ви обдурили мене!» – вигукнула Тара.

«Ні, це – не твій батько, я точно знаю, – спокійно відказав її супутник. – Піди й познайомся з ним».

Дізнавшись, що цей чоловік – її рідний дядько, про якого вона ніколи не чула, Тара була вкрай здивована. Він був як дві краплі води схожий на її батька. «Чому батько ніколи не розповідав нам про вас?» – поцікавилася Тара.

«Я прийняв християнство в 1952 році, до введення законів шаріату, ісламського законодавства в країні, – пояснив дядько. – Тоді прийняття іншої релігії було ще правомірним, хоча суспільство вже тоді засуджувало це. Твій батько зрікся мене. Відтоді я працюю тут пастором. Тепер я розумію, чому Бог привів тебе сюди. Не турбуйся, я про тебе подбаю. Ти будеш мені за дочку».

Тара заспокоїлася, у неї з'явився промінь надії: може, вона зможе оселитися тут, знайти роботу, продовжити навчання.

Дуже скоро вона побачила, що дядько – надзвичайно добра і щедра людина. Вона любила його і захоплювалася ним. Він годинами розповідав Тарі про християнство і відповідав на всі її запитання. Він навіть пояснив їй, що означає слово «Еммануїл». Живучи в будинку дядька вже понад два місяці та вивчаючи християнство, Тара відчувала, що тепер вона справді розуміє, хто такий Ісус. У молитві вона попросила Бога простити всі її гріхи і віддала Йому своє серце.

Тара шукала Бога і знайшла Його, однак її випробування тільки починалися.

Одного разу дядька відвідав один із його двоюрідних братів, якому здалося, що він упізнав Тару.

«Ні-ні, – запевняв його дядько, – ти помиляєшся. Це просто знайома, яка приїхала відвідати мене».

Утім його слова не переконали двоюрідного брата, і, повернувшись додому, він зателефонував батькові Тари й повідомив, що дівчина, яку він бачив у брата, – це, найімовірніше, Тара.

Через декілька днів, пораючись на кухні, Тара почула поквапливі кроки у вітальні. Тара кинулась туди й у дверях ледь не зіткнулася з дядьком. Він розмахував руками і кричав: «Твій батько!... Він іде сюди! Тікай якнайшвидше! Тікай! Біжи за місто на ферму до моїх друзів, туди, куди я тобі казав. Ось гроші. Поквапся. Не бійся, я нічого не скажу твоєму батькові. Я відвідаю тебе через кілька днів..»

Коли дядько ще закінчував давати Тарі настанови на кухні, її батько та брат уже заходили до будинку через парадний вхід. Тара мерщій вибігла через чорний. Вона не мала часу на роз-

думи, а тікала так швидко, як тільки могла. Вона нащупала у кишені адресу, яку дав їй дядько і наказав постійно носити з собою на той випадок, якщо станеться щось подібне.

Захекавшись та відчуваючи біль у серці, Тара, нарешті, добігла до головної вулиці й сповільнила біг, щоб не викликати підозри у перехожих. Зупинивши таксі, вона впала на сидіння і заплющила очі. Вона не могла повірити, що всього через два місяці щасливого перебування у свого, випадково знайденого, дядька їй знову доводиться тікати. І хоч від швидкого бігу серце шалено калатало в грудях, Тара відчувала, як її охоплює дивний спокій. Вона молилася про свого батька і брата, молилася, щоб вони не заподіяли лиха дядькові.

Десять днів Тара провела на фермі, поки у місті все заспокоїлося. Нарешті, дядько приїхав відвідати Тару. Їй так хотілося повернутися з ним додому, однак, коли вона побачила вираз його обличчя, її серце пішло в п'яти. «Що сталося, дядьку?» – тремтячим голосом запитала вона.

«Таро, ти знаєш, як я був задоволений тим, що ти жила у мене впродовж цих двох місяців, – промовив він, не зводячи з неї очей. – Я відчував, що Бог дав мені дочку, яку я так хотів, по крові й по духу. Але ти не можеш повернутися зі мною. Це занадто небезпечно для тебе. Мені шкода, що доводиться тобі це казати, але твій батько заявив, що відшукати тебе – це справа честі для нього і для всієї родини».

Тара знала, що дядько говорить правду. Вона знала, що її батько і брат ніколи не перестануть шукати її, як знала і те, що станеться, якщо вони її знайдуть. Вона відчувала, як жалість до себе наповнює очі сльозами й туманить розум. Але у дядькових очах вона бачила таку печаль, що її серце зойкнуло і вона перестала думати про себе.

«Дядьку, прошу, не хвилюйтеся, – промовила вона, з усієї сили стиснувши його руку. – Це я повинна просити у вас пробачення за те, що принесла вам стільки неприємностей. Я так вдячна, що Бог привів мене до вас!.. Ви дали мені відповіді на запитання, які так хвилювали мене, і тепер я спокійна, як ніколи. Я ніколи не зможу віддячити вам за це».

Тара знову готувалася до переїзду в інше місце. Дядько домовився, що вона поживе у його знайомих в іншому місті. Їхнє розставання було сумним. Тара намагалася приховати від дядька своє занепокоєння. Однак її не залишала думка про те, чи зможе вона коли-небудь перестати тікати?

У новому будинку пастор, його дружина і троє синів зустріли Тару з відкритими обіймами. Хлопчики відразу ж прийняли Тару, як свою нову сестру. Особливо захоплювався сміливістю Тари найстарший син, Рубін.

Щоб захистити дівчину від батька і братів, які продовжували невтомно переслідувати її, сім'я пастора попросила її проводити більшість часу в своїй кімнаті. Вона перебувала там весь день і ввечері, коли у домі були відвідувачі. А вони приходили майже щодня.

Кімната Тари була розділена на дві частини: в одній вона спала, а в іншій навчалася. Обидві половини її кімнати, разом узяті, були меншими, ніж половина кімнати, в якій вона виросла. Однак Тарі було байдуже. Вона відчувала полегшення від того, що жила в сім'ї, якій могла довіряти, хоча самотність дуже пригнічувала її. Вона знала, що не зможе так довго витримати.

«Прошу вас, дозвольте мені вийти з кімнати, – одного ранку звернулася Тара з проханням до пастора. – Я знаю, що ви намагаєтеся захистити мене, але я відчуваю себе в'язнем. Я не можу так жити».

Пастор хотів, щоб Тара мала можливість вільно пересуватися містом і ходити куди захоче, але він знав, що її батько і брат усе ще шукали її. Вони приїхали до міста, розпитували про неї і неодноразово підтверджували свій намір убити її.

«Таро, потерпи ще трохи, скоро ти зможеш виходити, – умовляв він. – Це заради твого ж блага».

Тара знала, що вона не має вибору. Якщо її побачать у місті, вона наразить на небезпеку не лише себе, але й свою прийомну сім'ю. Вона намагалася використовувати час із користю: читала, навчалася, однак чимало днів провела в сльозах. Упродовж цілого року її маленька кімнатка була для неї добровільною в'язницею.

Одного разу, увечері, Тара почула, як пастор говорив з кимось про те, що для церкви потрібен новий секретар. Коли наступного дня він зайшов до кімнати Тари, вона почала умовляти його дати їй цю роботу. «Прошу, пасторе! Дайте цю роботу мені! Я весь цей час друкувала ваші проповіді. Я впевнена, що впораюся. Я тут уже цілий рік. Мій батько і брат уже, мабуть, поїхали».

Пастор не дуже хотів дозволяти дівчині виходити з будинку, але знав, що не може тримати її в домі весь час. Він погодився запитати в старшого пастора, чи згоден він довірити цю роботу Тарі.

Наступного тижня Тара стала секретарем церкви. «Вислухай мене дуже уважно, Таро. – повчав її пастор. – Віднині ти – моя племінниця з іншого міста. Більше не називай мене «пастором». Віднині ти повинна називати мене «дядьком», а ми будемо називати тебе Ребеккою. Не розповідай про себе нікому. Зрозуміло?»

Тарі не лише все було розуміло, вона була дуже щаслива.

Свою роботу Тара виконувала надзвичайно сумлінно. Вона вивчала англійську мову й відразу ж сподобалася старшому пасторові, англійцю. Згодом їй доручили займатися фінансами церкви, і вона почала викладати в недільній школі.

Старший пастор, знаючи історію Тари, дозволяв їй говорити віч-на-віч з мусульманами, які таємно прийняли християнство.

Тара відчувала, що Бог благословляє це її служіння, і була вдячна за те, що Він дозволив їй пройти через такі ж випробування, яких зазнали новонавернені. Історія Тари підтримувала й надихала їх.

Через шість місяців після того, як Тара почала працювати, її таємно хрестили в підвалі церкви в присутності лише її прийомної сім'ї, старшого пастора та дядька.

Жага проповідувати

У своїй новій сім'ї Тара прожила два роки. Їй уже виповнилося вісімнадцять. Вона була задоволена роботою секретарки, однак прагнула проповідувати Євангелію. Більшість працівників

їхньої церкви народилися у християнських сім'ях, а Тара могла говорити з мусульманами, як колишня мусульманка. Тара на власному тілі випробувала жорстокі побої батька і брата, пережила відлучення від сім'ї та вигнання з дому. Тож вона мала чим підбадьорити інших і знала, що її слухатимуть.

«Рубіне! Дозволь мені поїхати з тобою», – одного разу попросила Тара, коли старший син пастора збирався їхати проповідувати Євангелію.

«Ні, Таро, – відмовив він. Він знав, як сильно їй хотілося наставляти людей у християнській вірі, навертати до Христа. – Це дуже небезпечно. Хтось може почути твою розповідь і донести на тебе владі. Мене можуть заарештувати, а тебе, якщо зловлять, то, безсумнівно, уб'ють».

Рубін полюбив Тару, як власну сестру, і не хотів наражати її на небезпеку. Але він знав, що вона наполягатиме, і мав рацію. У неї вже були готові аргументи.

«Рубіне, що важливіше, – запитала вона, – моя безпека чи заблукалі душі, до яких ти хочеш достукатися?»

Рубін визнав свою поразку, і Тара почала їздити з ним, а він навчав її мистецтву проповіді Євангелії.

Ще два роки проминули без жодних неприємностей. Тара звикла до нового життя в ролі племінниці пастора і навчалася у коледжі. Вона також знайшла для себе нове служіння – організовувала таємні хрещення для колишніх мусульман та індусів, які навернулися у результаті їхнього з Рубіном служіння. Ще дівчина допомогла організувати програму з навчання грамоті, а також проповідь Євангелії для дітей.

Упродовж років Тара завжди була напоготові, але пройшло вже багато часу відтоді, як вона залишила свій дім, і вона почала забувати про небезпеку з боку батька і братів. Деякі члени церкви не вірили у те, що вона – насправді племінниця пастора, й заздрили її зростаючому впливові в церкві. З цією проблемою вона могла впоратися. Однак одного сонячного недільного дня за дверима церкви на Тару чекала проблема, з якою вона впоратися не могла.

Знову тікати

Тара відразу ж упізнала його – це був її двоюрідний брат. Кожен мускул її тіла напружився, коли молодий чоловік кинувся прямо до неї, але Тара пройшла повз нього, зробивши вигляд, що не знає його.

«Зачекайте! Я хочу поговорити з вами», – гукнув він услід.

За тоном його голосу Тара зрозуміла, що він не впевнений, що впізнав її. Вона не була вдома вже чотири роки і дуже змінилася. Вона просто зробила вигляд, що не почула його, і йшла далі. А тоді пролунало слово, якого вона боялася найбільше.

«Таро!»

Тара повернулась і ввічливо промовила: «Здрастуйте. Ви звертаєтеся до мене? Мене звати Ребекка. Я вас не знаю. Вибачте мені, я поспішаю».

Вираз обличчя Тари не видав її, проте це зробив її голос. Тепер двоюрідний брат знайшов те, що шукав. Вона знала, що за кілька годин тут з'являться її батько і брат. Дівчину охопив жах. Вона швидко покрокувала далі, намагаючись розчинитися в натовпі. Її серце так сильно калатало, що, здавалось, ось-ось вистрибне з грудей.

На одній із жвавих вулиць Тара зупинила таксі. «До аеропорту, будь ласка», – сказала вона водієві. У неї в сумочці були гроші, але вона не знала, куди тікати. Їй було все одно, аби лиш утекти, перш ніж брат і батько знайдуть її. В аеропорту вона швидко проглянула розклад рейсів літаків, які відлітають за кордон, відчайдушно намагаючись вибрати, куди їй летіти. Тара вирішила полетіти в одне з міст у східній частині країни, де, як вона думала, буде у безпеці, принаймні на певний час. Коли літак приземлився, дівчина й гадки не мала, куди податися, і провела довгу тривожну ніч у аеропорту. Вона зателефонувала Рубіну, щоб сім'я, яка прихистила її, не хвилювалася. А потім залишилася наодинці зі своїми думками та спогадами, намагаючись заспокоїтися, і мовчки молилася. Вона опиралася бажанню запитати Бога: «Чому я, Господи?». Вона втомилася

жити життям біженки і думала про те, чи буде вона коли-небудь почуватися безпечно, чи матиме колись постійне місце проживання.

Наступного дня, виснажена фізично та емоційно, Тара повернулася до своєї прийомної сім'ї. Вона почувалася винною, адже вони так любили її, піклувалися про неї, допомагали, а вона піддавала ризику їх і всю християнську громаду. Рубін повідомив Тарі, що намагається отримати для неї візу для виїзду з країни. Тара переживала, що в нього нічого не вийде, але думка про можливу втечу все ж заспокоювала її. Принаймні в іншій країні вона не завдаватиме своїм друзям безліч проблем. І не лише друзям. Вона знала, що, коли її зловлять, уряд може використати цей прецедент для того, щоб влаштувати гучний скандал усій християнській громаді Пакистану. Так, їй найкраще поїхати.

Тара думала, що, якщо вона на якийсь час зачаїться, усе минеться. Однак двоє членів церковної громади, які заздрили тому, що Тара отримує стільки уваги від сім'ї пастора, нашкодити їй. Вони заявили в Розвідувальну службу Пакистану, що дівчина активно проповідує Євангелію.

Віровідступниця

Тару викликали до розвідслужби, де їй повідомили, що на неї заведуть справу і збиратимуть інформацію, щоб перевірити правдивість звинувачень, висунутих проти неї. Агенти також збиралися повідомити про діяльність Тари її сім'ю. Дівчина не могла повірити, що так багато разів Бог рятував її лише для того, щоб зараз її видали члени власної церкви. Вона знала, що більшість прихожан були добрими людьми і з розумінням ставилися до неї. Але для того, щоб нашкодити, досить було лише двох людей. Вона почувалася так, ніби її підхопила стрімка підводна течія і тягне так глибоко, що їй ніколи звідти не вибратися.

Тара просила Бога врятувати її ще раз. Вона згадала слово «Емануїл». Вона знала, що це слово означає «Бог з нами», і

цієї думки було достатньо, щоб заспокоїтися. Вона вірила, що, якщо Бог примусив кита виплюнути Йону на берег, Він здатен визволити й Тару з пазурів розвідки.

Розвідка конфіскувала паспорт Тари і продовжувала розпитувати городян і заповнювати формуляри. З нею завжди був Рубін. Він намагався переконати їх, що Тара – його сестра, але йому не вірили. Прізвища в паспортах були різні. У паспорті Тари було також зазначено, що вона мусульманка. Що ж пов'язувало її з християнською родиною?

Після того, як Тара цілий день провела під вартою у в'язниці, їй дозволили повернутися додому, попередивши, що вона не повинна залишати міста. Їй сказали, що знову викличуть. Тарі потрібен був якийсь знак від Бога, щось, що б підтримало її. Тепер у неї не було паспорта. Скоро розвідка зв'яжеться з її сім'єю, і тоді їй кінець. Іноді вона думала про те, яким чином батько обере вбити її...

Одного разу, коли Тара виходила з приміщення розвідки, до неї підійшов офіцер і прошепотів їй на вухо: «Таро, послухай мене, я – друг одного з твоїх двоюрідних братів. Я знаю, хто ти така. Ти повинна виїхати з країни якомога швидше. Не тільки ти знаходишся в небезпеці».

Тара здивувалася і водночас відчула полегшення. Це було диво, що офіцер розвідки не лише не заарештував її, а й зберігав її таємницю і підтвердив її думки про необхідність тікати з країни. Так, їй необхідно було якомога швидше виїхати з Пакистану. Але як? У неї тепер немає паспорта. І навіть якби він у неї і був, куди їй їхати?

Рубін відразу ж почав обходити одне іноземне посольство за іншим, намагаючись отримати для Тари візу. Йому скрізь відмовляли, пояснюючи, що дівчина повинна мати знайомих або родичів у їх країні, які готові були б надати їй фінансову підтримку. Нарешті, одна з країн Близького Сходу погодилася дати їй візу на три місяці за тисячу доларів США. Тара не дуже раділа тому, що поїде до іншої мусульманської країни, але в неї знову не було вибору. Того дня, коли дівчина сплатила гроші, вона дізналася, що розвідка готує ордер на її арешт. Агенти ді-

зналися, що вона організовувала хрещення колишніх мусульман і сама прийняла християнство. Її називали віровідступницею. Тара також довідалася, що її батьки написали заяву, в якій звинувачували її у тому, що вона прийняла християнство, і, відповідно до законів ісламу, вимагали їй смертної кари через повішання.

У повному розпачі Тара цілими днями не виходила з кімнати. Вона щодня чекала, що сім'я зловить її і вб'є.

Гірше того, вони можуть повбивати й усіх членів сім'ї, яка прийняла її, і все через неї. Її молитви стали коротшими, але вона завжди благала Бога не залишати її, бути її Еммануїлом, особливо тепер, коли їй загрожувала шибениця.

«У Бога є для тебе робота»

Тара поступово втрачала надію, а Рубін наполегливо намагався роздобути їй новий паспорт і документи, які б засвідчували її особу для візи, яку їм удалося отримати. Він умовив Тару постригтися коротко і сфотографуватися в темних окулярах, оскільки дістав підроблений документ, який підтверджував, що вона настільки хвора, що не може сама прийти до урядової установи для отримання документів. У неділю, на Великдень 1996 року, Рубін забіг до кімнати Тари з хорошою новиною: «Таро, у тебе є всі документи для виїзду з країни. Щасливої Пасхи!»

«Не можу повірити! – вигукнула Тара. – Як це тобі вдалося? Скільки тобі це коштувало?»

«Немає значення, – відповів хлопець із сяючою усмішкою. – Я ж казав тобі, що Бог допоможе! Він привів тебе так далеко не для того, щоб ти потрапила до лап розвідки. У Бога є для тебе робота, Таро, особливо якщо взяти до уваги всі неприємності, через які тобі довелося пройти». Його усмішка свідчила про те, що він радий був розділити ці неприємності.

Тару зворушила відданість і настирність Рубіна у його бажанні допомогти. Він був для неї більше, ніж брат, він був надійним другом у біді й ніколи не зраджував її. Подумавши про

це, Тара знову засмутилася. Їй жаль було розлучатися зі своєю християнською родиною, шкода залишати церковне служіння.

«У мене є ще одне прохання, – сказала вона Рубінові перед від'їздом. - Я хочу взяти участь у хрещенні, яке ми запланували для новонавернених».

Рубін хотів було відмовити їй, але він уже стомився сперечатися з Тарою і знав, що вона все одно вмовить його.

«Гаразд, – зітхнув він, – але відразу після цього ти поїдеш з країни».

Наступного вечора Тара була присутня при таємному хрещенні. Вона знала всіх шістьох новонавернених, а кожен із них знав неймовірну історію Тари. Дівчина довіряла всім їм. Тепер вони всі були в одному човні.

Дехто з них були з Пакистану, але більшість – з інших країн. Один із Китаю, ще один – із Афганістану, а двоє інших – з Ірану та Іраку. Зазвичай новонавернені з інших країн подорожували через Пакистан.

Тара дивувалася тому, як Бог розпорядився її долею. Вона змушена залишити свою країну через віру, а вони знайшли віру в її країні.

Більшість християн її громади навіть не підозрювали, що відбувається в житті Тари. Важко було довіряти тим, хто так дбав про власну безпеку.

Нова зрада

Проблеми Тари у Пакистані залишилися позаду, однак тепер на неї чекали інші випробування. На якийсь час вона звільнилася від переслідувань своєї сім'ї, але їй усе ще доводилося бути надзвичайно обережною, щоб не видати себе. Навіть в іншій країні Тара всі ще перебувала у небезпеці. Її будь-якої миті могла заарештувати ісламська поліція і вислати до Пакистану. А якщо це коли-небудь трапиться, то її віддадуть прямо у руки батька і її долю буде вирішено.

У новій країні життя приготувало для дівчини ще одну проблему. У мусульманському світі прийнято, що жінки виходять

заміж до 25 років. Якщо до цього віку жінка залишається незаміжньою, це означає, що вона – повія, і її зазвичай заарештовують, перевиховують і насильно видають заміж. У Тари не було бажання виходити заміж, особливо тепер, коли її життя зовсім не влаштоване. А тим більше вона не хотіла, щоб її заміжжя влаштовувала мусульманська влада. Окрім того, тепер у неї не було підтримки її прийомної сім'ї та й візу їй видали лише на три місяці.

Тара швидко усвідомила, що якщо вона постійно думатиме про ситуацію, в якій опинилася, це тільки зруйнує її надії. «Я втратила все, – постійно повторювала вона собі, – але знайшла Бога. Я втратила мало, а знайшла так багато. Еммануїл – Бог зі мною. Хто може бути проти мене? Я отримала більше, ніж коли-небудь зможу втратити. Еммануїл – Бог зі мною». Ці слова стали її молитвою, яка супроводжувала її у чергове пекло і знову, вже вкотре, врятувала від нього...

Рубін домовився, що Тара підроблятиме секретарем у церкві цієї нової для неї країни, однак зароблених грошей ледве вистачало на їжу. Другу половину дня вона готувала їжу для сім'ї пастора, дружина якого говорила більше про моду та ювелірні прикраси, ніж про Христа. Тара думала, що невже вона ризикувала життям заради такої віри, і її знову огортав неспокій. Вона боролася з депресією, а в її душу закрадалися відчай та безвихідь.

З часом Тара знайшла іншу роботу в дизайнера одягу. Тепер вона мала право отримати дозвіл на проживання у країні протягом трьох років. Одну проблему було вирішено, але ще більша чекала на неї попереду.

Отримавши дозвіл на проживання у цій країні, Тара почала виїжджати з членами церкви в інші місця для євангелізації. Їй легко було заводити нових друзів, а от визначати, кому можна довіритися, було набагато важче.

У той час одним із нових друзів Тари став чоловік, який працював у пакистанському «Християнському журналі», про що дівчина не знала. Він дізнався від своїх знайомих у Пакистані про те, що Тара не та, за кого себе видає. Бажаючи випитати

історію її життя, він якось підійшов до Тари після богослужіння. «Таро, тобі, напевне, важко тут, у чужій країні. У тебе немає сім'ї та й мови ти не знаєш, – сказав він. – Приходь до нас, поїмо, поспілкуємося. Дозволь нам допомогти тобі».

Тара погодилася. «Добре буде завести більше друзів», – подумала вона.

Під час її перших відвідин репортер виконав свою обіцянку. Окрім Тари він запросив ще кількох християн її віку до себе додому, щоб пообідати та поспілкуватися. Однак потім почав ставити Тарі безліч запитань: конкретних, детальних, про її минуле.

«Прошу вас, я б не хотіла говорити про себе», – відповіла вона чемно, не бажаючи образити свого друга. Коли він запросив її ще раз, Тара відмовилася.

Не збираючись так легко здаватися, репортер зателефонував Тарі наступного дня. «Таро, я знаю, що в тебе фінансові труднощі. Ми справді хочемо тобі допомогти, – сказав він. – Будь ласка, приходь і розкажи нам про себе, і ми дістанемо для тебе грошей. Ми – твої друзі. Ти можеш довіритися нам».

Тара неохоче погодилася. На той час єдині християни, які знали, що з нею сталося, були члени її прийомної сім'ї в Пакистані та ще обмежене коло людей. Вона була дуже обережною і нікому не розповідала про себе, оскільки зберігати таємницю було для неї справою життя і смерті.

Пройшов місяць, Тара зустрічалася з іншими репортерами. І кожного разу ті, з ким вона говорила, жаліли її й обіцяли зробити все можливе, аби їй допомогти. Минув ще місяць. Ще більше інтерв'ю, ще більше жалості та співчуття, але грошей не було. Тара почала замислюватися над тим, що ж насправді відбувається. Одного разу до дівчини зателефонувала жінка й запитала, скільки грошей вона отримує в банку щомісяця.

«Ви про що? У мене немає рахунку в банку! І банк, звісно ж, не дає мені грошей. Чому б банк їх давав мені?!»

«Це, напевно, якась помилка, – здивувалася жінка. – Люди жертвували гроші на твій рахунок і переконані, що ти їх отримуєш. Наскільки я розумію, там достатньо багато грошей».

Тара зрозуміла, що її використовували, а жінка лиш підтвердила жахливу правду. Відверте свідчення дівчини було використане з метою злочинного збагачення, щоб заробити гроші на її стражданнях. Незабаром після цього до рук їй потрапив журнал. У репортажі йшлося про мусульманську дівчинку-підлітка, яка дивовижним чином знайшла Христа і втекла від своєї родини, яка хоче її вбити. У статті було вказано її ім'я! Тара не вірила своїм очам.

«Як це могло статися?» – вигукнула вона. Тепер її сім'я знає, де її шукати.

Тара була в розпачі. Виходячи з церкви після ранкової недільної служби, вона думала, з якою ще кількістю обману та хитрощів їй доведеться стикнутися, коли до неї підійшов чоловік.

Історія повторилася: «Розкажи нам історію свого життя, – запропонував він, – а ми знайдемо гроші, щоб допомогти тобі». А потім додав, що Тара дуже красива, і він думає, що вона дуже самотня.

Так ось у чому справа? Тара розмахнулася і вліпила йому ляпаса. «У вас є дружина і донька! – вигукнула вона. – Ви – християнин! Як ви можете таке говорити?»

Чоловік був приголомшений реакцією Тари. Він приклав руку до почервонілої щоки і пробурчав: «Ти заплатиш за це». Він не наважився влаштувати скандал, оскільки недалеко від них ішли інші люди.

«Гаразд, – відповіла Тара, киплячи від злості. – Скажіть мені, скільки я повинна заплатити і я заплачу. Тільки дайте мені спокій».

Через три дні, увечері, у вікно маленької квартирки Тари влетів камінь. Дівчина чула, як внизу на вулиці кричали чоловіки, але вона не зрозуміла що, тому що кричали вони ламаною арабською. Вона визирнула з-за фіранки якраз тоді, коли чоловіки нагнулися, щоб набрати каменів. Вони знову почали жбурляти їх у вікно і розбили інше вікно. Тепер вона могла розрізнити окремі слова: «Мусульманка... стала християнкою! Віровідступниця! Поліція! Покличте поліцію...»

Вона знову виглянула й побачила, як чоловіки сіли у таксі й помчали геть. Тара впізнала двох із них. Це були друзі чоловіка, якому вона дала ляпаса.

Тара молилася, щоб вони не здійснили свої погрози викликати поліцію, сподіваючись, що вони просто намагалися залякати її. Якщо навіть це був обман – він спрацював. Так, вона злякалася. Але вони не жартували. За кілька годин на порозі квартири Тари з'явилася поліція. Її відвели до поліцейської дільниці.

Усе віддаю у руки Бога

«У нас є відомості, що ви – мусульманка і прийняли християнство. Ви незаміжня», – так почався допит. Тара знала, що поліція могла легко встановити, хто вона, хто її батько й отримати доступ до її справи в Пакистані. Вона відповідала коротко, ухильно, про себе повторюючи, між запитаннями, одне-єдине слово: Еммануїл.

Через кілька годин поліція відпустила її, пригрозивши, що стежитиме за нею. Вони прискіпливо розпитували, чому вона незаміжня, і порадили знайти собі чоловіка. Вони навіть сказали, що є чоловік, який готовий узяти її за дружину.

Дуже швидко Тара перетворилася з жертви, чиї вікна розбили, на обвинувачену. Такі «права» християн у мусульманському світі.

Чоловік для Тари

Наступні чотири місяці пройшли без особливих подій. Тара стала успішним дизайнером одягу, активно брала участь у церковному служінні. Вона також допомагала колишнім мусульманам, які прийняли християнство, і переховувалися від своїх сімей. Така робота підходила для Тари, за спиною якої було десять років практичного досвіду в цій сфері. Усе ж вона пам'ятала, що чоловік, якому вона дала ляпаса, не був задоволений тим, як було вирішено її справу. Він жадав більшої помсти. Тара бачила це по його очах. Він хотів заволодіти Тарою або знищити її.

Дівчину не влаштовувало ні перше, ні друге.

Одного разу Тара була вдома, коли задзвонив телефон. Телефонував той чоловік. У нього були новини для Тари. Він із гордістю заявив, що написав статтю і вивісив її на дошці оголошень біля церкви. У статті йшлося про те, що Тара – повія, саме тому вона так добре одягається і незаміжня. Він запросив її прийти подивитися на справу його рук.

У люті Тара кинула слухавку. Цей чоловік не збирався відступати. Вона не боялася, що подумають члени її церкви. Ті, хто її знають, знають правду. Вона не могла вийти заміж, оскільки постійно перебувала у небезпеці. А гарний одяг дівчина шила сама. Справжня проблема виникне з поліцією. Ця стаття дуже скоро потрапить їм до рук. Їй було наказано негайно вийти заміж, а ця стаття лише піділлє масла у вогонь. Коли про неї довідається поліція, за Тарою знову прийдуть.

Минув тиждень, і страхи Тари підтвердилися.

Дівчину заарештували й помістили до ісламського табору, де її повинні були відповідно до законів ісламу перевиховати і видати заміж за мусульманина. Замкнута в маленькій кімнаті, Тара тихенько молилася. Вона не знала, як їй вибратися з табору, якщо вона не погодиться вийти заміж. Тепер, здавалося, коло замкнулося.

Її батько хотів, щоб вона вийшла заміж, і готовий був убити її, якщо вона відмовиться. Те ж саме відбувається і тепер. Якщо Тару не вдасться «перевиховати», її повернуть до батьків у Пакистан. Однак Тара відкинула пропозицію свого батька і не збиралася поступатися владі табору. Не маючи жодних шансів на порятунок, вона з молитвою покладалася на Божу волю.

Минуло майже три місяці. Тару змушували щодня заучувати напам'ять уривки з Корану. Коли занять не було, вона в'язнем сиділа у своїй кімнаті. Нарешті, одного разу, її монотонне життя порушив несподіваний візит: «Таро, до тебе прийшли».

«До мене прийшли? Але ж ніхто не знає, що я тут».

«Він каже, що хоче поговорити з тобою. Ми думаємо, що було б добре, якби ти пішла з ним».

«Пішла з ним? – злякалася Тара. – Я навіть не знаю цієї людини, а ви хочете відправити мене з ним?!» Тара була засмучена, переконана, що це – чергове намагання примусити її вийти заміж. Чоловік запрошував її на обід і пообіцяв, що після обіду вона відразу ж повернеться. Тарі ця ідея не подобалася, хоча добре було б вийти куди-небудь з кімнати. Вона вирішила, що піде, але під час обіду не звертатиме жодної уваги на цього чоловіка.

Він був одного віку з Тарою, високий і гарний. Він говорив приємним тихим голосом:

«Таро, я знаю, хто ти. Я дізнався про тебе від друга-мусульманина». Тара намагалася ігнорувати його. Але чим більше він говорив, тим більше приваблював її.

«Я – теж християнин, – тихо промовив він. – Але ніхто про це не знає. Я втік із Пакистану, як і ти. Ми з тобою з одного міста. Я також знаю, що вже вирішено, що ти вийдеш заміж за мусульманина, у якого є три дружини».

Тара знала про це, та все ж зіщулилася від страху. Вона намагалася робити вигляд, що її зовсім не цікавить те, про що говорив чоловік, і їй це вдавалося доти, поки він сказав:

«Якщо ти відмовишся, тебе депортують у Пакистан до твого батька».

Тара не знала, чи вірити йому. Як таке можливо, щоб перед нею сидів християнин з її міста?

«То чого ж ви хочете?» – нерішуче запитала Тара.

«Я хочу, щоб ти вийшла за мене заміж», – відповів він.

Чудо у плоті

Коли Тара повернулася до табору, на неї вже чекали троє посадовців. «Ми прийняли рішення стосовно тебе, Таро, – заявив один із них. – Ти вийдеш заміж за Захід. У твого майбутнього чоловіка вже є три дружини, і він згоден узяти ще й тебе. Він – хороша людина. Ми все влаштуємо, тобі не доведеться ні про що турбуватися. А якщо ти відмовишся, тебе депортують до Пакистану».

Ось він, момент прийняття рішення. Тара не відповіла чоловікові, який запросив її на обід, коли він запропонував вийти за нього заміж. Усе відбувалося занадто швидко, і їй потрібен був час, щоб поміркувати, час помолитися. Їй хотілося поговорити зі своєю сім'єю – з ким-небудь, хто добре знав її, хто міг би дати пораду.

«Я не вийду заміж за Захід», – упевнено заперечила Тара, здивувавши всіх присутніх.

«У такому разі можеш пакувати валізи. Ти повертаєшся до Пакистану».

«Я спакую валізи, але не для цього. Я виходжу заміж не за Захід. Я виходжу заміж за чоловіка, який запросив мене на обід», – твердо промовила Тара.

Усі здивувалися, але не заперечували. Їм було байдуже до долі дівчини, аби лиш віддати її у надійні мусульманські руки.

Тара зателефонувала чоловікові, з яким обідала, і повідомила, що вийде за нього. Вона все ще не була впевнена у щирості його намірів і вважала цей крок ризикованим. Однак він був настільки ж ризикованим, як і вийти заміж на Захід за мусульманина, в якого вже було три дружини. Вона знала, що її там чекає.

Прийнявши це важливе рішення, Тара знову звернулася до Еммануїла, до Бога, який завів її так далеко. Їй було вже майже двадцять сім років, і упродовж понад десяти з них вона переховувалася. Якщо майбутній чоловік обдурить її, вона знала, що з нею буде. Але якщо він був із нею щирий, то він – Боже чудо в плоті. Завдяки йому вона зможе вийти з табору і позбутися нескінченних пліток про проституцію. Можливо, він разом із нею проповідуватиме Євангелію і допомагатиме тим, хто таємно прийняв християнство? А може, її чекає ще одна невдача? У голові роїлося багато думок...

Раптом Тара згадала молитву, яку так часто повторювала в таборі. Вона знову вирішила покластися на Божу волю. І знову помолилася нею. Тепер усе в руках Господа. «Еммануїл, Бог з нами, – молилася вона, – будь зі мною».

Епілог

Чоловік, за якого Тара вийшла заміж, виявився чудом у плоті. Відданий християнин, він разом із Тарою проповідує Євангелію та допомагає тим, хто прийняв християнство, відмовившись від ісламу.

У них тепер є син Джеймз. Вони все ще переховуються. Тара та її чоловік постійно перебувають під пильним наглядом поліції. Їх часто викликають у дільницю й допитують. «Хто приходив до вас на обід? Чому вас не було вдома о четвертій годині? Де ви були?»

Життя для Тари та її сім'ї – постійна гра в хованки. Найбільші проблеми, можливо, ще чекають їх попереду. Через кілька років, коли маленький Джеймз навчиться говорити, його теж допитуватимуть представники ісламської влади.

За кілька місяців до зустрічі з авторами «Полум'яних сердець» Тару відшукав один з її двоюрідних братів, якого найняли, щоб знайти її, аби повернути до батьків і здійснити над нею «справедливу помсту».

Щоб захистити Тару, ми не можемо детально розповісти ні про те, де вона живе, ні про її християнську діяльність. В одному ми твердо переконані: вона живе не так, як більшість сучасних християн. Навіть члени її церкви не знають історію життя колишньої мусульманки й не здогадуються про те, як щодня вона ризикує. Богу потрібні такі діти, як Тара, які можуть указати іншим синам і дочкам, якою дорогою йти.

Лінг:

У школі страждання

Китай
1973 рік

Дев'ятнадцятирічна Лінг зі своєю старшою сестрою весь ранок ходили селом, просячи милостиню. Тепер вони відпочивали під великим деревом гінкго, яке росло поруч із їхньою хижею. Мама покликала Лінг: «Лінг, іди сюди, швидше. Тебе хоче бачити батько».

Лінг із сестрою проводили більшість часу біля крихітної хижі з трави та бамбука, яку їх сім'я називала будинком. Вони часто просили їжу або шукали вугілля серед відходів сталеплавильного заводу, розташованого поблизу. Дівчата віддавали вугілля батькам на продаж або для приготування їжі. Лінг знала, що її родина завжди була дуже бідною, але останнім часом справи йшли ще гірше. І без того погане здоров'я батька різко погіршилося, і Лінг дуже хвилювалася за матір і переживала, як вони житимуть далі.

«Лінг, прошу, не примушуй батька чекати», – просила мама стомленим голосом. Лінг нехотя вилізла зі своєї затишної схованки під старим деревом і попрямувала у дім, де навколо ліжка, на якому спали всі разом, стояли мати, сестри і маленький братик. Ліжко було єдиними меблями в однокімнатній хижі.

«Лінг, підійди ближче, – попросив батько. – Я хочу подивитися на твоє гарне личко».

Лінг сіла на край ліжка і намагалася всміхнутися. Їй було шкода бачити батька таким. Відтоді, як він востаннє повернувся з лікарні, він був дуже слабким, майже безпорадним. Мама нічого не говорила дітям, але Лінг знала, що батько помирає.

Рак виснажив його тіло, й упродовж багатьох місяців він не міг працювати.

Батько підняв руку і провів уздовж ліжка, де стояли, плачучи, його дружина та діти. «Дітки, прошу, пообіцяйте мені, що попіклуєтесь про маму. І про себе теж. Я недовго буду тут з вами, але завжди пам'ятайте, що я люблю вас». Мама Лінг заплакала, а батько ласкаво доторкнувся рукою до її обличчя. «Пообіцяй мені, що, коли мене не стане, ти вийдеш заміж за більш міцного чоловіка. За когось, на кого можна буде покластися, хто буде про тебе дбати краще, ніж я. І, будь ласка, молись Богові».

Усім, хто знав цю сім'ю, було видно, що вони люблять одне одного. Лінг ніколи не чула, щоб батьки кричали одне на одного або навіть говорили грубі слова. Їй було нестерпно боляче бачити, як батько помирає, а мати божеволіє від горя. Її дратувало те, що вони завжди говорили про Бога і молилися. Вона ніколи цього не розуміла. Лінг часто бачила, як її батьки стояли на колінах біля ліжка. Одного разу вона запитала їх, що вони роблять, і вони відповіли, що «розмовляють з Богом».

«То де ж той Бог зараз? – думала Лінг. – *Якщо Бог насправді існує, то чому мій батько помирає?»* Вона ледь стримувалася, щоб не заплакати, тому вибігла з кімнати.

Того дня ввечері мама Лінг повідомила дітям, що приїжджають їхні дідусь і бабуся, батьки батька. Це здивувало Лінг, адже дідусь і бабуся не особливо любили свого сина і його сім'ю. Мало того, бабуся прокляла їх за те, що в них більше не було синів.

Через кілька днів після того, як помер батько, дідусь і бабуся справді приїхали, але щойно вони зайшли до будинку, як заявили, що відмовляються допомагати з похоронами.

У матері Лінг не було грошей, щоб купити труну, тому, не отримавши допомоги від родичів, вона ретельно загорнула тіло в найкрасивішу блакитну тканину, яку лиш змогла знайти. Це було «м'яке поховання», для найбідніших із бідних.

Лінг, її сумна мати й сестри думали, що гірше вже бути не може, однак вони помилялися. Приготувавшись їхати, дідусь і

бабуся повідомили, що забирають із собою маленького брата Лінг. Мати і решта дітей бурхливо протестували, однак марно. Маленького хлопчика все ж забрали.

Троє дівчаток і їхня мати залишилися в хижі, сумно розмірковуючи про те, як довго вони зможуть протриматися.

«Лінг, прошу, стань на коліна й помолися зі мною», – одного ранку попросила мама. Неохоче Лінг опустилася на коліна поряд із матір'ю. Була зима, підлога була такою холодною, що її коліна замерзли. Лінг ображалася на маму, вона думала, що годі вже страждати. Мати Лінг стояла поруч і тихо плакала. Спочатку дівчина думала, що вона плаче від горя, але потім зрозуміла, що мама виливала душу перед Богом. Самій Лінг нічого було сказати. Вона стояла на колінах, лише щоб підтримати матір. Зрештою, який сенс розмовляти з повітрям? І навіть якщо Бог справді існує, вона не хоче розмовляти з Ним після того, як Він змусив їх так страждати.

Упродовж кількох місяців після смерті батька сім'я Лінг насилу виживала завдяки допомозі сусідів, які їх жаліли, однак життя ставало все важчим. Зрештою мати повідомила дітям, що вони поїдуть жити до її батьків у провінцію Хенан. У Китаї жінок переконували, що з ними поряд завжди повинен бути чоловік. Жінка не повинна бути самотньою, уряд відмовлявся допомагати самотнім жінкам.

Переїхавши до батьків матері, Лінг була здивована тим, який великий у них будинок. Дідусь і бабуся не були багатими людьми, але порівняно з хижою, в якій виросла Лінг, у них був палац. Бабуся Лінг провела їх вузькою кухнею до задньої кімнати. Це була маленька вбога кімнатка, яку раніше використовували як комору. «Ви всі можете тут жити», – грубо промовила бабуся. Лінг подивилася на маленьку непривабливу кімнатку й посміхнулася. Тепер вона почувалася як удома.

Нове життя почалося із нескінченних сварок між мамою Лінг та бабусею через те, що мама хотіла знайти роботу в місцевій виробничій бригаді, щоб із часом придбати будинок, а бабуся хотіла, щоб дочка знову вийшла заміж.

Вітчим

Одного разу, повернувшись зі школи, ще на подвір'ї будинку Лінг почула, як мама з бабусею сперечаються. «Мамо, я не хочу знову виходити заміж! – у голосі матері було чути розпач. – Я ніколи не зможу нікого покохати так, як я любила Юнга. Коли я погодилася переїхати сюди, ти знала, що я не хочу виходити заміж. Якби ти попросила у виробничій бригаді, щоб вони дозволили мені працювати і купити свій будинок. Я знаю, що зможу подбати про дітей. Прошу, мамо, не примушуй мене виходити заміж!»

«Ти тут уже два роки, – кричала бабуся. – Я не можу більше цього терпіти! Шу-Тан – пристойна людина. Він може подбати про твоїх дітей. Окрім того, твій батько вже про все домовився. Ти вийдеш заміж наступного тижня».

Через тиждень у Лінг з'явився вітчим. Лінг сердив його різкий голос, адже вона так сумувала за ніжним голосом батька. Шу-Тан ставився до Лінг та її сестер як до худоби, і Лінг зневажала його у своєму серці.

Бути бідним – одна справа, але ще гірше – бути бідним і вимушеним жити з вітчимом, який поводиться з нею, як зі служницею.

Усе ж Лінг терпіла і нікому не розповідала про свої переживання. Тепер, коли мама Лінг знову вийшла заміж, їм дозволили працювати, і після школи Лінг працювала на полі разом із пастухами з виробничої бригади. Щоб визначити розмір платні для робітників, керівництво підраховувало бали. Працівник, який працює старанно, міг заробити до десяти балів на день. Мала Лінг заробляла дев'ять.

Лінг також винайшла просте знаряддя для отримання тофу: його мав крутити бик, ідучи по колу, і ним можна було подрібнювати соєві боби між двома жорнами. Шу-Танові ідея сподобалася, але він жалів гроші на те, щоб купити бика, тому примусив крутити жорна Лінг та її старшу сестру. Упродовж наступних чотирьох років «бичача робота» стала частиною щоденного життя дівчат.

Виконуючи таку важку працю, до свого п'ятнадцятиріччя Лінг стала дуже сильною і загартованою дівчиною і з нетерпінням чекала дня, коли зможе стати самостійною. Її презирство до вітчима посилювалося щодня, тому що він отримував прибутки від тофу, який готували Лінг і її сестра, але відмовлявся купити бика. А навіщо? Для цієї важкої роботи у нього ж були падчерки.

Мама, яка у перші два тижні свого заміжжя безутішно плакала, тепер почала рідше молитися. У селі Ру-Таїн було всього кілька таємних християн і лиш одна Біблія, яку мама Лінг, будучи безграмотною, все одно не могла читати. Вона завжди повторювала одну і ту ж молитву, Лінг чула її навіть посеред ночі: «Прошу Тебе, Господи, захисти моїх дітей, особливо Лінг і її сестру. Їх змушують так важко працювати. Прошу, захисти їх і збережи. Це все, чого я прошу».

Лінг дивувалася, чому мати говорила про їх із сестрою рабську працю з Богом, коли вона повинна була говорити про це з самим рабовласником! «Очевидно, що Бог не допомагає нам», – із гіркотою думала Лінг щоразу, коли вітчим змушував їх працювати ще більше. Можливо, вітчим робив це тому, що підозрював про зростаючу ворожість Лінг до нього. Він наполягав, щоб дівчина знайшла собі чоловіка. І навіть пропонував допомогти їй. «Так буде краще для всіх», – говорив він.

Лінг знала, що вітчим хоче позбутися її: одним ротом буде менше.

Невидимий Бог

Лінг не знала, що їй робити. Якщо вона відмовиться вийти заміж, то зганьбить усю сім'ю. Мамі буде соромно за неї, і їй важко буде пережити цей біль. Якщо ж вона вийде заміж, вона боялася, що її чоловік буде таким же, як Шу-Тан. Їй залишався один вихід: покінчити життя самогубством. Смерть здавалася єдиним виходом, вона допоможе уникнути поневолення. Такі важкі думки роїлися в голові дівчини і болем віддавалися у її серці.

Мати Лінг знала, що у доньки стан глибокої депресії, і дуже хвилювалася за неї. «Лінг, ти – природжений лідер, – сказала вона одного разу, намагаючись підбадьорити доньку. – Бог має для тебе особливий план».

Лінг відмовлялася слухати мамині розмови про невидимого Бога, вони здавалися їй марними. Почуття безвиході лише зростало. Лінг доводилося виконувати все більше важкої роботи, а тоді ще й вислуховувати про мамине марновірство.

Знаючи, в якій депресії перебуває Лінг, мати не випускала її з поля зору. Вона боялася, що дівчина покінчить життя самогубством. Одного разу їй, нарешті, вдалося привести Лінг на невелике церковне зібрання, яке відбувалося в одному з будинків села.

Лінг погодилася: це було краще, ніж молоти соєві боби для тофу. Зібрання навіть розважило її. Там було всього чотири людини: Лінг, її мати і двоє інших односельців. Лінг сиділа, слухала, як троє християн співають церковні гімни, псалми, і розмірковувала про віру своєї матері.

Як вона може так сліпо вірити в Бога, якого не бачить? Незважаючи на свій скептицизм, Лінг не могла не помітити, з яким захопленням мати виконувала псалми. Здавалося, наче вона співала невидимим ангелам.

Бог має особливий план для тебе

Кілька днів по тому Лінг почула, як мати знову молиться за неї. Цього разу її слова привернули увагу Лінг. «О, Господи, – тихо молилася мати, – прошу Тебе, спаси моїх дітей, особливо Лінг. Ти знаєш, якою свавільною і неслухняною вона може бути. Будь ласка, використай її нестримну енергію для Твоєї слави». Ця частина маминої молитви була знайома Лінг, тому, ще раз почувши ці слова, дівчина лише хмикнула. А от наступна частина молитви вразила її: «Я чула історію про Авраама, який запропонував свого сина Ісаака в жертву Тобі, – продовжувала її мати. – Тож я теж хочу віддати Тобі в жертву одну з моїх дочок. Я хочу віддати Лінг».

Лінг здригнулася: «*Мене – в жертву?* Моя мати зовсім збожеволіла?»

Мамина молитва не виходила у дівчини з голови впродовж кількох днів. Вона бентежила і мучила її. Нарешті, одного разу вранці, почувши, що мама знову молиться, Лінг влетіла до кімнати і вигукнула: «Ти знову віддаєш мене в жертву своєму Богові, мамо? Ти хочеш, щоб Він убив мене важкою роботою чи, може, блискавкою? І де той Господь Ісус, про якого ти постійно говориш? Нехай Він стане переді мною, щоб я доторкнулася до Нього, тоді я повірю! І які люди потрапляють у рай? Зневірені старі жінки, як ти? І як ти туди потрапиш? Ти думаєш, що вилізеш на дерево чи на драбину й потрапиш до раю?» По маминому обличчю Лінг побачила, що робить їй боляче. Вона не хотіла завдавати болю, вона просто не могла більше цього терпіти.

Лінг прислухалася до свого різкого командного тону голосу й усвідомила, що таким же тоном вона розмовляла з сестрами. Своєю хоробрістю і вмінням переконувати вона здобула серед сестер репутацію лідера. Сестри зазвичай погоджувалися з вимогами Лінг, вони знали, що вона може завдати неприємностей, якщо вони ослухаються її. Тепер же Лінг розуміла, як безсердечно вона кричить на свою матір, і шкодувала, що ображає її почуття, але зупинитися не могла. Вона не могла більше чути її безглуздих молитов, звернених до неіснуючого Бога.

Минав час. Лінг продовжувала важко працювати. Їй вдавалося ухилятися від заміжжя з чоловіками, знайденими вітчимом, і він, зрештою, здався і просто почав не звертати на неї уваги. Лінг помітила, що завдяки впливу матері поведінка вітчима дещо змінилася. Вона відчула певне полегшення. Але її не залишало почуття провини за те, що вона так безсоромно накинулася на матір. Сподіваючись загладити свою провину, Лінг продовжувала щотижня ходити з матір'ю на церковні зібрання.

Настала весна, і Лінг перестала думати про самогубство.

Одного разу вона крутила жорна, перемелюючи сою для тофу, коли мати підбігла до неї, гукаючи: «Лінг, він тут! Він тут!»

«Хто тут?» – здивувалася Лінг.

«Євангеліст, про якого ми так багато чули, – пояснила мати. – Хіба ти не пам'ятаєш, я ж тобі казала. Він буде сьогодні проповідувати, і я обіцяла, що ми прийдемо. Біжи, швидше переодягайся!»

Перш ніж Лінг устигла заперечити, мама зникла в будинку.

«*Чудово,* – подумала Лінг, – *самозваний авторитет у галузі релігії*».

Того вечора вона пішла на зібрання для того, щоб порадувати матір. Старий проповідник говорив красномовно і легко, навіть не проповідуючи, а просто розповідаючи про Адама і Єву та пояснюючи, як у світ прийшов гріх. Він сказав, що Бог так любить присутніх на зібранні, що послав Свого Сина на хресну смерть, щоб пробачити їм гріхи. Лінг відчувала, як його слова проникають їй у душу і пом'якшують її серце. Вона ніколи не знала такої любові й такої жертви. Вона чула цю історію і раніше, але доти не розуміла її.

Пізніше того вечора вона сиділа в будинку своєї тітки, розглядаючи хрест, що висів на стіні перед нею, а в її душі посилювалося хвилювання. Вона підійшла до хреста і торкнулася до нього, пригадуючи історію, так яскраво розказану проповідником.

«*Ісус помер за мене, а що я зробила для Нього?*» – запитувала вона себе, каючись. Лінг опустилася на підлогу, плакала і зверталася до невидимого Бога, якого так уперто заперечувала. Незабаром вона відчула ніжний дотик на своєму плечі. Це була мама.

«Мамо! Пробач мені, – плакала Лінг. – Пробач за все погане, що я сказала про Бога, і за те, як я глузувала з тебе, за те, що не вірила тому, що ти говорила. Я така погана. Як Бог може пробачити *мені*?»

Мама обійняла свою дочку й тепер уже сестру в Христі. Їй на очі нагорнулися сльози радості. «Лінг, люба, ти прощена, – промовила вона. – Божа благодать привела тебе сюди сьогодні, й тепер ти будеш Його дитиною завжди. Я – найщасливіша на

світі, я вірю, що Бог має особливий план для тебе. Я постійно вірила в це».

Лінг не плакала відтоді, як помер її батько.

Вівці серед вовків

Упродовж усього наступного року Лінг разом із матір'ю відвідувала щотижневі біблійні зібрання тепер уже не як спостерігач, а як член їхньої зростаючої спільноти. Її депресію змінила радість, яка випромінювалась зсередини, і вона вірила, що всі її неприємності залишилися позаду.

Одного разу дівчині приснився сон. *Вузька стежка пролягала полем. З лівого боку пшениця була висока й зелена, вона злегка погойдувалась від вітру. А праворуч пшениця була стигла і деякі стебла хилилися вниз від ваги великого жовтого колосся. Лінг дивилася то праворуч, то ліворуч і думала, якими хорошими мають бути погода і ґрунт, щоб вистиг такий урожай.*

Наступного ранку Лінг розповіла про свій незвичайний сон матері. Вона здивувалася, коли мама розповіла, що їй снилося щось подібне. Вона бачила важке стигле колосся пшениці, а також маленький паросток квасолі, який ріс серед поля, і чула голос, що наказував їй «поливати ніжний паросток, інакше він засохне».

Ніхто з них не знав, що означає цей сон, однак обидві були переконані, що обов'язково повинна бути якась причина, чому вони бачили подібні сни.

Відповідь Лінг з мамою отримали наступного тижня на молитовному зібранні, коли читали текст з Євангелія від Луки, 10: «І промовив до них: Хоч жниво велике, та робітників мало; тож благайте Господаря жнива, щоб робітників вислав на жниво Своє.

Ідіть! Оце посилаю Я вас, як ягнят між вовки»[1].

Розмірковуючи над значенням їх снів, Лінг розхвилювалася, їй так хотілося знати, що чекає її попереду, що їй приготував Господь. Їй також хотілося знати, про що йдеться у другій час-

тині вірша. «Але як я можу бути проповідником? – запитала вона маму. – Я ж ще дуже молода і майже нічого не знаю. У мене навіть немає Біблії».

Мати поглянула на Лінг і всміхнулася. Вона точно знала, що означали ці сни: її донька нестиме Євангелію заблудлим душам у Китаї. В цьому вона не сумнівалася ні на мить.

Незабаром після того, як Лінг виповнилося шістнадцять років, майже без грошей, без їжі, не маючи Біблії й не знаючи куди йде, дівчина сама вирушила проповідувати Євангелію по країні. Вона хотіла почекати, поки дізнається більше, але мама наполягала: «Тобі не потрібно багато знати. Просто розповідай про Ісуса. Розкажи людям те, що знаєш. Якщо це від Бога, Він благословить тебе». З маминим благословенням Лінг вирушила в дорогу.

Вона йшла від села до села, розповідаючи людям про свою віру. Коли вона приходила в село, де в людей була Біблія, вона завчала напам'ять ті вірші, які потім цитувала. Вона також завчала псалми. Вона ніколи раніше не знала, як гарно вона може співати, доки не побачила, як її спів приваблює людей, які потім залишалися послухати, що скаже молодий проповідник.

Те, що молода незаміжня дівчина одна подорожує Китаєм, привертало до неї увагу людей.

Бог благословив прагнення Лінг проповідувати Євангелію. Чим більше вона подорожувала і проповідувала, тим більше людей збиралося послухати її. Вона дивувалася, що там, де минулого тижня її слухали сім чоловік, наступного тижня збиралося сімдесят. У Святому Євангелії правильно написано: поля дозріли. Люди так хотіли почути Євангелію, і Бог покликав Лінг для того, щоб вона була одним із Його проповідників. Дівчину переповнювало це відчуття, і вона постійно молилася, щоб бути гідною такого покликання. Найбільше вона хотіла бути прикладом для інших. Вона хотіла проповідувати те, що знала і чим жила сама.

Лінг дуже хотілося мати Біблію, і вона почала просити Бога, щоб Він послав їй Святе Письмо. «Як може проповідник Слова Божого обійтися без Слова?» – запитувала вона Бога.

Харизматична особистість Лінг і її пристрасна відданість Богові приваблювали до дівчини багато молоді. Дехто запропонував супроводжувати її, і молода проповідниця з радістю погодилася.

Людей приходило все більше і більше. Бажання Лінг проповідувати Слово Боже зростало, і вона відчувала, що не може далі обходитися без Біблії. Вона відвідала село, де у віруючих була лише частина Євангелія від Матвія, і вони прочитали притчу про десять дів. П'ять дів було мудрих, і вони взяли досить олії для своїх світильників, а п'ять було нерозумних, вони не взяли олії для світильників. Розуміючи уривок буквально, члени церкви весь час носили з собою запас олії, щоб не залишитися без неї, коли прийде Господь[2].

Лінг дуже хотілося мати власну повну Біблію, щоб вивчати її самій і допомагати іншим розуміти її. Тому, дізнавшись, що у жінки в сусідньому селі є Біблії, дівчина відразу ж вирушила туди. Виявилося, що в жінки було декілька Біблій. Їх прибило до берега після того, як групу місіонерів-християн змусили викинути їх за борт, коли вони намагалися вночі провезти їх контрабандою до Китаю. Християни підібрали їх на березі й ретельно висушили на сонці кожну сторінку.

Коли Лінг попросила у неї Біблію і розповіла про те, як Бог покликав її проповідувати Євангелію, жінка дуже стривожилася. «Ні, ні, – відповіла вона. – Ці Біблії дуже цінні. Ти знаєш, як важко дістати Біблію? Я навіть не знаю, чи ти насправді віруюча?»

Лінг продовжувала благати її, однак марно. Жінка не хотіла розлучатися з жодною із Біблій. Бідолаха Лінг мала такий пригнічений вигляд, що жінка сказала, якщо вона процитує Господню молитву без жодної помилки, то вона змінить своє рішення.

Лінг пішла, зрадівши тому, що тепер у неї є надія. Вона повернулася до села, в якому, вона знала, у старого віруючого була Біблія. Він ставився до Біблії зі священним благоговінням. Побачивши Святе Письмо, Лінг зрозуміла, чому він ставиться до нього з таким трепетом. Біблія цього чоловіка вся була написана від руки. Руки цього брата по вірі тепер були скорчені

від того, що він провів тисячі годин, копіюючи кожен вірш, букву за буквою.

Мрія збулася

Коли Лінг пояснила своє прохання, старий обережно вручив їй Біблію і дозволив переписати Господню молитву. Лінг була сповнена благоговіння, її вразили акуратно виписані ієрогліфи. Вона думала, скільки ж років йому знадобилося, щоб переписати тисячі віршів Біблії. Під час своїх наступних подорожей Лінг бачила ще багато подібних Біблій. Ці Біблії, ця важка робота, вкладена в них і виконана з любов'ю, допомогли їй ще більше оцінити важливість Слова Божого. Вона заучувала напам'ять якомога більше уривків. Дівчина дала обітницю поширювати Біблії по всьому Китаю, віддавати їх іншим віруючим, якщо Бог допоможе їй здійснити цю мрію й отримати власний примірник Божого Слова.

Повертаючись до будинку жінки, Лінг хвилювалася, чи правильно вона запам'ятала Господню молитву. А якщо старий припустився помилки, переписуючи її? А якщо вона переписала неправильно?

Утім Лінг не варто було турбуватися. Вона склала іспит на відмінно – прочитала Господню молитву без жодної помилки. Потім жінка попросила дівчину помолитися вголос, щоб переконатися, що вона молилася щиро, і почала ставити їй безліч запитань про її служіння і про те, як вона навернулася до Бога. Нарешті, закінчивши допит, жінка опустилася на коліна поряд із Лінг, притисла Біблію до грудей, поцілувала і простягнула її дівчині. Вона попросила пробачення за те, що так ретельно перевіряла її, а потім пояснила: «Після того, як наші брати знайшли ці Біблії на березі, вони почали розповсюджувати їх по всьому Китаю. Це було надзвичайно небезпечно, і дехто з них поплатилися за це життям. Пам'ятаючи про їх жертви, я ще більше ціную ці Біблії».

Лінг залишила дім жінки з Біблією в руках. Частина книги була ще мокрою, оскільки жінка не встигла висушити всі сто-

рінки. Лінг відкрила Євангеліє від Луки, 10, обережно гортаючи вологі сторінки, і зі сльозами на очах прочитала знайомі слова: «І промовив до них: Хоч жниво велике, та робітників мало; тож благайте Господаря жнива, щоб робітників вислав на жниво Своє. Ідіть! Оце посилаю Я вас, як ягнят між вовки».

Лінг добре зрозуміла першу частину наказу Ісуса. Вона пішла працювати для Бога, і врожай був воістину великий. Тепер, вона розмірковувала над тим, яким чином здійсниться друга частина цього вірша. Вона молилася і просила у Бога сили.

Її розшукує поліція

Заголовок виглядав зловісно: «Їх розшукує поліція за злочин проти держави».

«Кожен, кому відомо про місце перебування осіб, чиї імена зазначені нижче, повинен негайно повідомити місцевій владі. За допомогу в їх розшуку буде виплачено нагороду» – було написано далі. Лінг прочитала і здригнулася. Пробігаючи очима по списку прізвищ, дівчина побачила серед них чимало друзів та співробітників на ниві Божій. А потім вона побачила своє ім'я...

Це відкриття її не здивувало, однак протверезило. Упродовж певного періоду часу все було спокійно. Місіонерське служіння Лінг було дуже успішним. Вона пам'ятала, як старий євангеліст змінив її життя, коли приїхав у їхнє село і розповів про Адама і Єву, про гріх, про велику жертву Ісуса Христа, і наслідувала його приклад.

Скоро вона усвідомила, що найдієвішим було читати вголос уривки зі Святого Письма. Багато китайців знали, наскільки рідкісною книгою була Біблія, й уважно слухали історії та намагалися, немов губки, увібрати їх.

На подив Лінг, неприємності почалися з її родичів. Лінг подорожувала селами, і чутки про її місіонерську діяльність поширювалися швидко. Родичі почали звинувати дівчину в тому, що вона осоромлює свою родину. «Вона вже доросла, – говорили вони. – Їй слід вийти заміж, а не бродити околицями, як сновида!»

Лінг подумувала про те, щоб повернутися додому, однак з іншої причини. Її вітчим, який заробляв на виготовленні тофу, шаленів від люті. Спочатку він був переконаний, що Лінг повернеться, щойно зголодніє. Але минали місяці, й він усвідомив, що Лінг пішла назавжди. Вона, звичайно ж, поверталася час від часу, але тільки для того, щоб відвідати свою сім'ю.

Відмовляючись найняти працівника або купити бика, Шу-Тан примусив крутити жорна матір Лінг. Дізнавшись про це, дівчина прийшла додому і сказала мамі: «Для тебе це занадто важко. Я залишуся вдома».

«Ні, тільки не це, Лінг, – заперечила мати. – Пообіцяй мені, що будеш вірна поклику Господа. Я можу з цим впоратися. Це – мала плата за те, щоб ти мала можливість проповідувати Євангелію, розумієш? Ти *повинна* продовжувати працювати на Господній ниві».

Лінг учинила так, як просила мати. Але незабаром у неї з'явилися інші проблеми. У деяких селах місцева поліція почала вриватися до будинків, де проводили «несанкціоновані збори» та «культові події». Багато віруючих почали боятися приймати Лінг у своїх домівках, а іноді навіть у своєму селі. Часом їй відмовляли навіть у їжі. Лінг пішки мандрувала все далі й далі, у більш віддалені села. Вона могла б доїхати туди автобусом усього за 50 центів, але навіть таких грошей у неї не було.

На щастя, коли друзі дізналися про подорожі Лінг пішки, вони подарували їй туфлі. Якою вдячною була Лінг за подарунок!

Незважаючи на посилення тиску, Лінг бачила результати своєї роботи. Часто послухати її приходило понад сто людей. Нерідко, завдяки своєму гучному голосу, вона могла зверталася до великих груп людей на зібраннях під відкритим небом. У багатьох селах з'явилися домашні церкви. Вони були такими активними, що уряд почав звертати на них увагу. Спочатку християни заперечували, що вони відкидали офіційну, дозволену урядом, церкву. Адже навіть якби вони хотіли стати її членами, на сто шістдесят кілометрів навколо них не було жодної громади.

Незабаром переслідування християн урядом посилилося. У відповідь віруючі перенесли свої зібрання у віддалені місця, а спів та проповіді стали лунати тихіше. Тепер Лінг потрібно було бути обережною, знати кому довіряти, вона відмовлялася перебувати в одному оселі впродовж тривалого часу. Дівчина познайомилася із багатьма іноземними місіонерами у своїй місцевості, й вони часто просили її про зустрічі. Лінг знала, що це небезпечно для неї і привертає увагу поліції, проте вона завжди погоджувалася зустрітися з братами та сестрами з-за кордону і розповісти їм про те, що Бог робить у Китаї. Місіонери привозили Біблії. Лінг із задоволенням розповсюджувала їх серед членів нових домашніх церков. Там, куди вона ходила, Біблія була рідкістю, і часто вона могла подарувати лише одну Біблію на ціле релігійне братство. Біблії продовжували переписувати від руки.

Брудні коліна. Відкриті серця

До зими 1983 року переслідування та арешти християн набули загрозливого розмаху. Лінг доводилося весь час переховуватися, знаючи, що вона, як і багато її друзів, занесена до переліку осіб, яких розшукує поліція. Тепер про те, щоб піти додому провідати маму, не могло бути мови. Поліція стежила за їхнім будинком. Під час перебування Лінг у селі Токвіл їй довелося відвести жителів села далеко в поле, щоб у безпеці поділитися з ними своїм знанням Євангелія. Дощ лив, як із відра, сховатися було ніде, але всі залишилися послухати її. Вражені почутим, вони вбирали кожне її слово.

Коли Лінг закликала до молитви покаяння, люди опустилися на коліна прямо в багнюку. Коліна дівчини, як і інших людей, потонули в болоті. Того дня понад сотня людей прийняла Христа. Лінг раділа разом з ними, одночасно побоюючись того, що чекає їх попереду. Але вона знала, що вітер Святого Духа віятиме навіть серед вогню переслідувань. Вона знову пообіцяла собі, що залишиться вірною своєму покликанню, незважаючи на те, що чекатиме на неї попереду.

У селі Датвін, за тридцять кілометрів від села, де зупинилася Лінг, вона зустріла кількох інших проповідників, які подорожували селами. Вони проповідували Євангелію і намагалися уникнути переслідувань. Один із них був відомий як дядько Фоон. Він, як і інші, служив Господу впродовж багатьох років і поділяв погляди та бачення Лінг. Дядько Фоон був найстаршим у групі. Він уже відсидів п'ять років у трудовому таборі.

Лінг та інші трималися разом. Десять євангелістів, дев'ять чоловіків і Лінг, присвятили себе проповіді вчення Ісуса Христа доти, доки домашні церкви не будуть узаконені. Вони також дали обітницю, що ті з групи, хто ще не були пов'язані сім'єю, як, наприклад, Лінг, не створюватимуть сім'ї, допоки їхня робота не принесе багаті плоди.

На диво, найбільшою проблемою, з якою стикнулися євангелісти, були навіть не переслідування, а величезна потреба в Бібліях. Вони погодилися, що Лінг візьме на себе відповідальність за те, щоб діставати Біблії, оскільки вона вже мала контакти з іноземними місіонерами, які контрабандою ввозили Біблії до Китаю. Коли Лінг не була зайнята організацією нових церков разом із дядьком Фооном, вона займалася пошуком Біблій.

У вільний від проповіді та розповсюдження Біблій час Лінг щодня проїжджала по 30–40 кілометрів. Тепер, в основному, на велосипеді. Ці поїздки були надзвичайно небезпечними. Лінг знала, що за нею стежить поліція. Вона знала, що її заарештують, і це лише справа часу. Під час зібрань вона стала читати більше уривків про переслідування. Вона хотіла, щоб церква була готова до них. І якщо це станеться з нею, вона хотіла дати віруючим хороший приклад.

Працювати ставало все важче. Часто вона нічого не їла впродовж цілого дня. Деякі парафіяни почали осуджувати її. «Їй лише двадцять років, – говорили вони, – вона незаміжня жінка. Навіщо їй така робота?»

Дехто з тих, хто насміхався з неї, були просто невихованими людьми, а інші заздрили. Так чи інакше, Лінг дуже страждала через це.

У 80-ті рр. Лінг та її колеги по служінню продовжували свою роботу і все частіше чули, що християн переслідують, заарештовують і навіть катують. Уряд Китаю був стурбований швидким зростанням домашніх церков, тоді як офіційні церкви втрачали прихожан. Лінг та іншим проповідникам було ясно, що віруючі шукають особистих, близьких стосунків з Господом та сповнення Святим Духом, що й призводить до зростання кількості домашніх церков. Уряд вів масштабну національну кампанію з придушення християнських церков по всій країні. Переслідування особливо посилилися після того, як місцевій поліції надали право розправлятися з християнами (особливо з християнськими лідерами) на власний розсуд. Найчастіше це означало тортури й ув'язнення без суду.

До початку 90-х рр. Лінг була відома тисячам віруючих як мудрий і співчутливий лідер. Їй вдавалося вислизати з лап поліції, принаймні поки що.

У квітні 1994 року Лінг відчула сильну фізичну втому. «Тобі необхідно трохи відпочити, – порадив їй дядько Фоон. – А може, настав час вийти заміж?»

Але Лінг відмовлялася: «Я пообіцяла іншим лідерам нашої групи. Ми всі домовились, що не будемо відпочивати, одружуватися і виходити заміж доти, доки церква зміцніє. Віруючим необхідно, щоб лідери підтримували їх, допомагаючи пережити переслідування, що тривають у країні. Окрім того, в Гуанджоу прибув вантаж із Бібліями. Я беру з собою Шена і Яна, щоб забрати Біблії. Ми повернемося за кілька днів».

Дядько Фоон занепокоївся, однак вирішив не сперечатися з Лінг. Вона була впертою, проте саме з цієї причини він і взяв її до свого гурту. Він знав, що Бог використовує пристрасну відданість дівчини, щоб допомогти щойно створеним домашнім церквам зростати й процвітати. Крім того, дядько Фоон та його дружина полюбили Лінг, як рідну дочку.

Фоон знав, які у Лінг труднощі, як іноді їй доводиться відчувати на собі заздрість членів церкви та неприйняття тих, хто не може зрозуміти, чому вона не виходить заміж. Розмірковуючи

про всі труднощі, які підготувало для Лінг життя, дядько Фоон мовчки помолився за дівчину, дивлячись їй услід.

Нарешті впіймали

У другій половині дня Лінг і її помічники забрали Біблії й дорогою додому вирішили відвідати давнього приятеля. Після довгої важкої подорожі вони насолоджувалися теплим прийомом, спілкуванням та відпочинком. Було вже досить пізно, коли Лінг вийшла на вулицю, щоб зателефонувати. Вийшовши з квартири на тиху вулицю, дівчина почула, що хтось звертається до неї по імені. Вдивившись у темряву, дівчина побачила у світлі вуличного ліхтаря постать поліцейського. Першою думкою було – бігти, однак, озирнувшись, вона побачила ще одного офіцера.

«*Ну,* – подумала Лінг, – *нарешті мене впіймали*». Вона чекала цієї миті ще відтоді, як багато років тому побачила своє ім'я у списку розшукуваних поліцією. Проте дівчина твердо вірила, що її не впіймають доти, доки цього не дозволить Бог, і тепер вона знаходила розраду в цій думці.

«Ви мусите піти з нами», – наказав поліцейський, показавши свій значок. Було очевидно, що на неї чекали, і хоч Лінг добре знала, що буде далі, вона полегшено зітхнула, подумавши про те, що вони заарештують лише її і не завдаватимуть проблем іншим віруючим й не обшукуватимуть їхньої крихітної квартирки.

Проте замість того, щоб відвести заарештовану до машини, поліцейські повели її у напрямку будинку.

«Куди ви мене ведете?» – запротестувала Лінг.

«Усередину», – відповів один із поліцейських. Він був високий, як Лінг, і говорив спокійним голосом, що нервувало дівчину й позбавляло присутності духу. Крокуючи до будівлі, Лінг гарячково думала: «*Шен і Ян обидва одружені, може, поліція не забере їх до в'язниці. Скільки Біблій вони знайдуть? Чи знищила я адресу і вказівки, як пройти до будинку пастора після того, як я забрала у нього Біблії?*»

Увійшовши до квартири раніше за поліцейських, Лінг прошепотіла Шену і Яну: «Скажіть їм, що я найняла вас і що ви нічого не знаєте. Я візьму всю відповідальність на себе».

Поліцейські швидко штовхнули її в крісло і поклали офіційний документ на стіл перед нею. Вона побачила своє ім'я на початку документа. «Підпиши», – гаркнув поліцейський. Він тикнув їй ручку, і Лінг почала перечитувати документ. Це був ордер на обшук і вилучення «доказів». Вона підписала документ і раптом відчула, як сильно вона стомилася. Вона знала, що ніч буде довгою...

Поліцейські взялися до роботи й перевернули всю квартиру догори дном. Лінг спостерігала за тим, як вони порпалися в її одязі. А потім вони знайшли коробки з Бібліями...

Лінг відвезли до в'язниці № 91, однієї з чотирьох сумновідомих в'язниць Китаю. Поліцейським, які вели допит, потрібні були три речі: імена, імена і ще раз імена. «Хто вас підтримує? Хто інші лідери? Хто вам дав ці Біблії?» Знаючи, якими жахливими будуть наслідки, якщо вона назве хоч одне ім'я, Лінг відмовилася відповідати.

Допити тривали впродовж двох місяців.

Її допитували дуже часто, решту часу Лінг повинна була працювати разом з іншими ув'язненими. В'язні виготовляли запальнички для сигарет. Контроль якості був надзвичайно суворим, оскільки запальнички експортували на Захід.

Лінг захворіла, у неї була дуже висока температура, її стан щодня погіршувався. Якщо вона не виконувала денну норму, її били.

«Ми знаємо, як змусити тебе говорити»

У липні Лінг перевели до іншої в'язниці. Поліція рідного міста дізналася про її арешт і домоглася її екстрадиції. Переслідуючи дівчину впродовж майже десяти років, вони були дуже задоволені, коли дізналися, що Лінг у в'язниці. Поліція її міста мала величезний досвід допитів. Один із поліцейських сказав їй: «Ми знаємо, як змусити ув'язненого говорити».

Ослабла після хвороби і важкої праці у в'язниці № 91, Лінг дуже страждала під час допитів. Губи в неї були холодні, вона відчувала, що ось-ось втратить свідомість. Допити були жорстокими, але вона нікого не видала. Техніка допитів тут значно відрізнялася від перших допитів, які їй довелося перенести, коли її заарештували. Тут теж хотіли, щоб вона назвала імена.

«Хто ще з тобою працював?» – знову і знову запитували вони.

«З ким у вас зв'язки за кордоном? Розкажи про ваші несанкціоновані зібрання. Хто постачає вам літературу та Біблії?» Від допитів у дівчини паморочилося у голові, але вона трималася й не видавала жодних імен, хоча спокуса була великою. Іноді під час допитів Лінг показували фотографії, на яких вона була відзнята поряд зі своїми колегами. «*Якщо вони й так знають, з ким я працювала, чому їм так необхідно, щоб я назвала імена?* – розмірковувала Лінг. – *І якої шкоди це може зараз завдати?*»

Одного разу в кімнату для допитів увійшли десять чоловік. Один із них тримав невеликий затиск, відкритий з обох боків. Двоє охоронців повалили Лінг на підлогу, поклали її на живіт і загнули руку за спину, а другу через плече, так, що руки у неї були за спиною над хребтом. А третій охоронець придавив їй спину своїм чоботом і стягнув обидві руки разом. Двоє інших швидко затиснули затиском її великі пальці. Вони міцно закрутили затиск, щоб пальці стикалися.

Лінг чула, як тріщать її кістки, суглоби її плечей були натягнуті в неприродному положенні. Коли руки відпустили, тіло дівчини пронизав нестерпний біль.

«Зажим для пальців» був жорстоким катуванням, і уряд заборонив застосовувати його до жінок. Лінг стогнала, страждаючи від болю, і думала про те, що у селах їй часто відмовляли в роботі, бо вона – жінка – несла чоловіче служіння. А тепер її катують, як чоловіка.

Лінг знала, що чекає на неї попереду. Тієї миті вона подумала, що у неї є вибір: померти або зрадити своїх братів. Вона вирішила, що смерть буде менш болючою.

«Уставай!» – закричав поліцейський і вдарив дівчину по ногах. Вона намагалася стати на коліна, але жорстокий удар палицею по спині знову звалив її на підлогу. Біль пронизав її тіло, як удар блискавки. Вона не могла дихати, ледве могла ворушитися. Її зап'ястя опухли, руки затерпли від того, що були затиснуті за спиною.

«Я не можу...» – голос Лінг здригнувся, але вона намагалася не втратити свідомості. Краплі холодного поту збігали по її чолі й палили очі, а вона, терплячи муки, зверталася до Бога. Вона думала, чи так відчував себе Ісус, коли молився у Гетсиманському саду, знаючи, що Йому доведеться страждати і померти. Вона думала, вона помре...

Допит тривав три години, пальці Лінг були затиснуті затиском за спиною, тіло її було болісно зігнуто. Нарешті вона знепритомніла від болю.

Коли Лінг прийшла до тями, вона лежала обличчям униз на підлозі своєї брудної камери. Вона чула віддалені голоси. Нарешті до камери хтось увійшов і поклав її на дерев'яне ліжко. Лінг не могла рухатися, біль був занадто сильним. Вона навіть не могла встати, щоб поїсти або сходити на відро. Вона лежала на ліжку п'ятнадцять днів, а поліція вирішувала, що з нею робити далі.

Поступово дівчина оговтувалася від болісних тортур і вижила у жахливих умовах в'язниці ще п'ять місяців. Потім її неохоче звільнили, тому що проти неї не було вагомих доказів і її не змогли примусити назвати прізвища інших віруючих.

Страждання – це школа

Був холодний та вітряний січневий день 1995 року, коли Лінг постукала в двері своєї співробітниці. «Лінг!» – вигукнула Рут, побачивши перед собою змарнілу виснажену жінку. Вона швидко затягнула Лінг до будинку, обняла і почала розпитувати: «Лінг, ми так турбувалися про тебе. Чому ти не зв'язалася з нами? Ти така худа! З тобою усе гаразд? Поліція нічого нам про тебе не говорила. Як ти вижила? Як тебе випустили?»

Новина про повернення Лінг швидко розлетілася між віруючими, і друзі організували імпровізоване святкування. Лінг була змучена, але раділа тому, що вона знову разом зі своїми братами і сестрами у Христі. Коли вони зібралися, щоб подякувати Господу і помолитися, Лінг промовила: «Спасибі вам велике за ваші щирі молитви за мене впродовж цих останніх місяців. Я знаю, що не змогла б витримати все без Божої допомоги і без вашої підтримки. Повірте, було багато таких днів, коли я думала, що більше не витримаю, але у такі часи Бог завжди нагадував мені про Свою любов. Я думаю, що страждання – це школа. Якщо ви успішно закінчите цю школу, значить ви виконаєте своє завдання. Але якщо вам це не вдасться, вас знищать. Для мене такою школою була в'язниця. Поки я була в тюрмі, я повністю довіряла Господу і завдяки цій довірі ще більше наблизилася до Бога. Я завжди вчила вас, що серед будь-яких випробуваннь необхідно бути сильними для Бога. Тепер я можу сказати з іще більшою впевненістю, що Ісус буде з вами, незалежно від того, що вам доведеться пережити».

Перед своїм арештом Лінг вивчала життя Павла та інших апостолів Нового Завіту, які постраждали за Христа. Про них вона розповідала й тим, кого навчала. Тепер вона жартувала зі своїми колегами про те, що, потрапивши до раю, вона спочатку привітає Христа, а потім потисне руку Павлові й запитає його: «Коли ти жив на землі, чи було твоє життя таким же важким, як і моє?»

Лінг виповнилося всього тридцять років, але вона пережила стільки фізичних мук, що їй було важко жити звичайним життям. Усе ж, бажаючи служити, вона відразу ж включилася в роботу домашніх церков, вела заняття з вивчення Біблії, зустрічалася з іноземцями, щоб діставати Біблії, стежила за тим, щоб Слово Боже поширювалося у віддалених районах Китаю.

Через жорстокість переслідувань урядом у 1980-х рр., християни розсіялися по всьому Китаю, і мережа домашніх церков налічувала кілька мільйонів віруючих. Тепер Лінг ще наполегливіше працювала над тим, щоб кожна церква отримала хоч би одну Біблію.

Одного вечора у вересні 1996 року Лінг провела подружжя місіонерів з Європи і повернулася додому, як раптом вона почула стукіт у двері. Була десята година вечора.

Чоловічий голос з іншого боку дверей вимагав: «Відкривайте, нам потрібно перевірити вашу прописку».

Лінг подивилася на Фоона і Шена й похитала головою. Вона знала, що це – арешт. Лінг відчинила двері, й до кімнати ввірвалися п'ятеро поліцейських. «Ви арештовані!» – промовив один офіцер, а інший надів на Лінг і її друзів кайданки. Лінг у розпачі спостерігала, як поліцейські знову перекидали речі. Її чекала ще одна довга ніч...

Давні друзі

Коли вони прибули до поліцейської дільниці, їх зустрів той же самий поліцейський зі спокійним голосом, який допитував Лінг під час попереднього арешту. «Це – Лінг...» – почав підлеглий.

«Так, так, я знаю її, – відповів офіцер, самовдоволено посміхаючись. – Ми – давні друзі. Ну, Лінг, цього разу тобі не вдасться вирватися від нас. Справа на тебе і на твою групу справляє величезне враження. Сьогодні взяли ще двох ваших лідерів. Я б сказав, ми добре попрацювали». «Відведіть її в камеру в дванадцятий блок, – звернувся він до чергового, прямуючи до дверей. – Я йду додому».

Минув тиждень. Лінг хвилювалася все більше, розмірковуючи про те, чому її не допитують? Чому офіцер такий спокійний? Як вони дізналися про інших? Лінг час від часу впадала в паніку, жахаючись, як багато вони, мабуть, знають. Вона думала, що поліції було добре відомо про те, якою впливовою стала Лінг. Вони, напевно, стежили за нею ще відтоді, як звільнили після першого арешту. Вони, безсумнівно, знали, як часто вона зустрічалася зі своїми закордонними друзями. І, звичайно ж, знали про всіх людей, з якими вона зустрічалася й обговорювала питання розвитку домашніх церков.

Усе це мало сенс. Кількість церков збільшилася у багато разів, тому рано чи пізно поліція все одно дізналась би по-

дробиці її діяльності. Вона побоювалася, що слова Ісуса: «... дивіться, я посилаю вас як овець серед вовків» – знову стануть для неї реальністю, проте наполегливо готувала себе до тюремного життя.

Наступні чотири місяці були для Лінг надзвичайно болісними. «Прошу вас, – іноді благала вона своїх катів, – якщо ви хочете мене вбити, то вбийте. Якщо хочете винести мені вирок – зробіть це. Якщо хочете звільнити – звільніть! Але не тримайте мене тут без причини, як минулого разу». Однак на неї майже не звертали уваги, хіба що охоронці іноді плювали або знущалися з неї.

Іноді Лінг думала, що втратить глузд. Кожен день вона проводила на твердій дерев'яній лаві, яка слугувала їй ліжком. Крихітна камера, призначена лише для короткотривалого перебування заарештованих, була постійно сирою, з даху весь час текла вода. Іноді в камері утримували до двадцяти жінок, які більшу частину часу змушені були вичерпувати з камери воду.

Хоча інших ув'язнених часто переводили з цієї камери до інших в'язниць, а сюди приводили нових заарештованих, яких знову переводили або звільняли, влада ігнорувала Лінг, і вона весь час залишалася у цій крихітній сирій камері. Їй не дозволяли лягти протягом усього довгого дня і навіть спертися об стіну, а змушували або стояти, або сидіти, випроставшись на дерев'яній дошці. Хмари мух і комарів дошкуляли їй і робили цю брудну камеру ще більш огидною.

Нарешті, одного разу в дверях камери з'явився офіцер із якимось документом у руці. «Підпиши це», – наказав він.

Лінг простягла руку через грати, щоб узяти листок.

«Що це?» – запитала вона.

«Просто підпиши, – прогарчав офіцер, сунувши їй листок. – Тебе переводять».

Серце Лінг завмерло, коли вона швидко переглянула документ і побачила, що її відсилають до «виховно-трудового табору» на три роки. Зазвичай уряд Китаю давав ув'язненим п'ятнадцять діб після отримання такого повідомлення, щоб оскаржити вирок і спробувати захистити себе. Однак Лінг по-

збавили такого права. «Тебе відправлять сьогодні ж», – повідомив їй офіцер.

Перш ніж Лінг встигла висловити свій протест, він розвернувся і застукотів каблуками блискучих важких черевиків по цементній підлозі довгого тюремного коридору.

Три роки.

«О, Господи, прошу Тебе, допоможи церквам», – тихо молилася Лінг, коли тюремний фургон віз її в місцевість, відому в Китаї як Вісімнадцятимильна річка, де був розташований табір. Вона була вдячна за все, чого їм з колегами вдалося досягти, однак хвилювалася, що з ними буде далі. З десяти лідерів їхньої мережі домашніх церков принаймні четверо тепер були у в'язниці. Дядько Фоон перебував у місцевій, а двох інших відправили до іншої в'язниці.

Коли їх привезли, Лінг видали миску рису, маленький пакет з особистими речами і відвели до камери. «Привіт, Лінг! Нам сказали, що тебе привезуть», – почула вона, щойно двері камери з брязкотом зачинилися. Як виявилося, її співкамерниками у таборі будуть кілька віруючих з однієї із груп Лінг. Вона всміхнулася, почувши радісне привітання. Здавалося, вони були щасливі, що Лінг у в'язниці, однак вона знала, що вони просто раді, що її помістили до їхньої камери. Вони обійнялися і швидко прошепотіли молитву. Лінг думала про те, скільки ще віруючих з часом приєднається до них.

Їй дали верхнє ліжко й тієї ж першої ночі Лінг, залізши на нього, почала молитися уголос. «Гей, – гукнула одна з ув'язнених. – Тут цього робити не можна. Якщо тебе зловлять, то покарають».

«Але християнам не можна заборонити молитися. Це все одно, що заборонити їм дихати», – відповіла Лінг.

«І не тільки це, – додала жінка, – носити довге волосся теж не дозволено».

Лінг провела рукою по своєму довгому блискучому чорному волоссю. Вона не пишалася своєю зовнішністю, але не могла навіть уявити, що їй зріжуть волосся. Вона завжди носила довге волосся, як і її мама. Вона подумала про те, якою потворною

вона, мабуть, буде з коротким волоссям. Вона відчувала, що на очі навертаються сльози і мовчки попросила Бога зберегти її волосся. Ще не закінчивши своє прохання, вона усвідомила, що просити про це нерозумно, адже, озирнувшись, побачила, що у всіх жінок у камері волосся було коротким і що всі вони були некрасиві.

Життя в таборі відрізнялася від життя у в'язниці. Після довгих тижнів у тюремній камері Лінг була рада можливості виходити на вулицю. Їжа тут була трохи краща, але впродовж трьох місяців випробувального терміну їй доводилося працювати по 15–16 годин на день, виготовляючи перуки. Проводячи рукою по твердій щетині на голові, Лінг знову подумала про іронію. Робота з виготовлення перук була нудною та важкою, й ув'язнених часто нудило, оскільки важко було виконати денну норму.

Життя стало монотонним та одноманітним: прокидаєшся, їси, працюєш і спиш. Потім знову: прокидаєшся, їси, працюєш і знову спиш. Іноді ув'язненим доводилося працювати навіть усю ніч, якщо надходило велике замовлення або якщо вони не виконували денної норми. Для Лінг найважче було знайти час, щоб подумати про Бога і помолитися, як вона звикла. Після стількох років, коли вона вільно подорожувала Центральним Китаєм, проповідувала, навчала, дбала про людей, це нове життя з безліччю правил та обмежень було для неї страшним ударом.

Бог має мету для нас тут

Щоранку в'язні схоплювалися о п'ятій годині ранку під звук свистка. Потім у них було десять хвилин для того, щоб заправити ліжка і вишикуватися у дворі, п'ятнадцять хвилин, щоб поїсти і цілий день для роботи на фабриці. Такий розпорядок було встановлено на всі сім днів тижня, про відпочинок навіть і не йшлося. Для решти ув'язнених життя теж було монотонним, як і для Лінг. Вони знемагали під гнітом важкої роботи. Лінг працювала поруч із повіями, торговцями наркотиками, злодіями, викрадачами дітей та іншими, кого називали «покидьками

суспільства». Їй, виснаженій довгими годинами важкої праці, ставало все важче і важче молитися ввечері, тому що так хотілося спати.

Через кілька тижнів Лінг відчула, що знову, як і раніше, повністю покладається на волю Бога. Вона знову відчула потяг до того, щоб ділитися своєю вірою з іншими віруючими. «У кожній ситуації Бог хоче, щоб ми вчилися послуху, чи не так? – говорила вона їм. – Тому я знаю, що у Бога є для нас мета. Нас оточують злочинці, і я знаю, що Бог хоче, щоб ми навчилися любити цих людей».

Лінг була вдячна за те, що в цьому трудовому таборі була група віруючих. Коли одна із сестер у Христі сумувала, інша підбадьорювала її. І хоча Лінг дуже засмучувало те, що вони не могли відкрито молитися, їй усе ж вдавалося знайти місце і час, щоб молитися і підбадьорювати жінок, наприклад, коли їм дозволяли вийти в туалет під час робочого дня або коли вони стояли в черзі за їжею.

Незабаром лідерські здібності Лінг помітило й керівництво табору і її призначили бригадиром. Це дало Лінг більше можливостей показувати приклад оточуючим. Тепер вона несла відповідальність за п'ятдесят жінок у бараці й наглядала за роботою двохсот жінок на фабриці з виготовлення перук. Хоча робота була важкою і сварки між ув'язненими іноді дратували її, Лінг бездоганно виконувала свої обов'язки і, врешті-решт, завоювала прихильність кількох жінок, які працювали у неї в бригаді.

«Чому ти тут? – цікавилися вони. – Ти така добра, такий хороший лідер. Ти могла б зробити хорошу кар'єру».

Лінг використовувала кожну можливість, щоб розповісти, чому її посадили до в'язниці, і, як результат її свідчень, багато жінок стали таємними віруючими. Хоча у них не було Біблій, Лінг вивчала з ними ті уривки зі Святого Письма і Книги псалмів, які сама знала напам'ять, вона також учила їх молитися. Дівчина згадала ретельно переписану від руки Біблію старого віруючого і свою обіцянку вивчати напам'ять великі уривки зі Святого Письма. Тепер вона була рада, що дотрималася свого слова.

«Чи може така людина, як я, вірити?»

Керівництво тюрми продовжувало звертати увагу на відмінну роботу Лінг, на те, що її бригада мала найкращі показники праці й що в ній було менше бійок та нещасних випадків, ніж в інших бригадах. Одного разу начальниця Лінг, офіцер Тао, зупинила її в коридорі фабрики.

«Лінг, я дивилася твою справу, – сказала вона. – Я знаю про твою діяльність та про те, що ти була впливовим християнським лідером. Тепер ти тут уже упродовж одинадцяти місяців, і я бачу, як ти працюєш і як ставишся до інших ув'язнених, особливо до грубих і постійно сердитих, які спричиняють найбільше неприємностей. Ти така добра до них, а поводишся зовсім по-іншому, ніж вони. Чому?»

Лінг трохи нервувалася, коли вона відповідала начальниці: «Я не чиню так само, як вони тому, що я – християнка і присвятила своє життя Ісусові Христу. Ним я живу, Він – причина того, що я живу. Завдяки Йому я можу любити всіх цих людей». Лінг затамувала подих, чекаючи реакції Тао. Одна лише згадка про релігію могла стати причиною того, що їй збільшать термін ув'язнення або посадять у «коробку» – камеру-одиночку. Вона ніколи не знала, чи людина запитує її щиро, чи хоче влаштувати їй пастку. На превеликий подив Лінг, начальниця прошепотіла: «Чи може така людина, як я, вірити в Ісуса?»

«Звичайно ж, – відповіла Лінг. – Але хіба ви не боїтесь утратити свою роботу? Хіба не боїтесь, що вас звільнять з армії?»

«А ти не боїшся, що я можу заподіяти тобі зло, продовживши термін твого ув'язнення за те, що ти несеш таку нісенітницю?» – відрізала Тао.

«Я переконана, що моє перебування тут має мету. І якщо я знатиму, що ви повірили в Ісуса, я можу залишитися тут назавжди».

«Тобі тут *подобається*?»

«Ні, зовсім не подобається, – посміхнулася Лінг. – Але я тут тому, що Ісус любить вас. Моє життя і ваше життя дані Богом».

Офіцер Тао ще ставила запитання. Лінг відповіла на кожне з них і намагалася якнайбільше розповісти своїй начальниці про любов і благодать Бога.

Тао зацікавилася, але її нелегко було переконати, і їхні таємні розмови тривали багато місяців поспіль. Нарешті, одного разу вона сказала Лінг: «Навіть якщо я стану віруючою, мені потрібно буде приховувати це. Там, де я живу, є християни, але я ніколи не говорила з ними. Мені важко зробити це через моє становище. Ти – перша християнка, яку я по-справжньому знаю». Лінг лише всміхнулася у відповідь і в душі помолилась за пані Тао.

Вона продовжувала працювати і служити Господу в таборі ще впродовж двох років, але довжелезні години виснажливої праці та погане харчування підірвали її здоров'я. Іноді вона думала про те, скільки ще їй вдасться протриматися.

Одного грудневого дня офіцер Тао викликала Лінг до свого кабінету. Вона сиділа за столом. Вигляд у неї був суворий, в руках – аркуш паперу.

«Щось трапилося?» – стривожилася Лінг.

«У мене наказ щодо терміну твого ув'язнення, і мені потрібно підписати його», – промовила Тао.

Лінг була приголомшена. Вона судорожно намагалася згадати, що сталося за останній час, що могло б стати причиною продовження терміну її ув'язнення. Вона нічого не могла згадати. Хіба хтось міг оббрехати її перед начальством. Офіцер Тао та Лінг стали друзями, і Лінг продовжувала розповідати їй про Христа. А може, хтось підслухав їхню розмову і доповів про неї?

Її думки плуталися. Вона прийшла до тями, лише коли почула, як Тао завершувала зачитувати документ: «...ваш термін ув'язнення на один рік».

Серце Лінг ледь не зупинилося. Тао розгублено дивилася на неї, не розуміючи сумного виразу її обличчя. «Лінг! Ти чуєш мене? – різко запитала Тао. – Тебе повністю реабілітовано, а твій термін *зменшено* на один рік!» Лінг не могла промовити ні слова.

«Мушу зізнатися, – Лінг уперше побачила, як Тао всміхається, – я вперше бачу, що тобі нічого сказати. Вітаю, Лінг, тебе звільнять менше ніж через три тижні».

Інший світ

Через три тижні Лінг стояла біля табору по коліна в снігу, схвильовано чекаючи дядька Фоона. Ранковий холод пронизував її худеньке тіло. «*Реабілітували*, – думала вона. – Це просто означало, що її не впіймали, коли вона проповідувала Євангелію іншим в'язням». Це також означало, сподівалася вона, що на певний час їй дадуть спокій.

Лінг була рада повернутися до роботи проповідника, підбадьорювати своїх прихожан, однак її здоров'я було вже не таким, як колись. Тюрма залишила глибокий слід у її житті та згубно вплинула на її здоров'я. «*О, Господи, допоможи мені звикнути до життя на волі*. – молилася Лінг. – *І прошу Тебе, не залиш тих сестер, які й досі у в'язниці*».

Під'їхала маленька машина Фоона та Шена. Лінг так раділа, що вони знову разом! Упродовж останніх двох років її відві-дували вкрай рідко, оскільки якби хтось із віруючих наважився приїхати до неї у в'язницю, він мав би великі неприємності.

Скоро Лінг дізнається, що деякі лідери обзавелися сім'ями, в інших народилися діти, організувалося кілька нових груп. Щойно машина виїхала на шосе, Лінг відчула, що її нудить. «*Ще одне, чого я так давно не відчувала,* – подумала вона. – *Я так давно не їздила в машині*».

Лінг мучила нудота впродовж усіх чотирьох годин поїздки. Вона згорнулася калачиком на задньому сидінні й намагалася думати лише про радість свободи.

Як вона й передбачала, їй було важко знову пристосуватися до нормального життя. Табір – це зовсім інший світ. У таборі ніколи не дозволяли вимикати світло, навіть камери були добре освітлені. Поки Лінг була у в'язниці, керівництво церкви зміцнилося, тому їй було ще важче повернутися до своєї ролі ще й тому, що вона жінка. Лінг шкодувала, що тепер їй не було місця

серед керівників церкви, хоча й знала, що їй слід відпочити і не брати на себе великої відповідальності, принаймні, поки не вилікується. Отож, можливо, все це було на краще.

Усіх заарештовано

Лінг жила в родині одного з християнських лідерів. Вони мешкали у величезному будинку в Центральному Китаї. Лінг займала кімнату на другому поверсі.

З 19 по 23 серпня у цьому будинку планувалися таємні зустрічі лідерів церкви Китаю. Лінг дуже хотіла бути присутньою на них, однак у цей час їй було доручено виконати важливе завдання у Західному Китаї. Вона підозрювала, що таким чином лідери намагалися захистити її від переслідувань, проте не знала, чи це насправді так. Понад тридцять найвпливовіших лідерів повинні були взяти участь у зустрічі. Це була б чудова можливість відновити давні зв'язки і свою позицію як лідера. Але цьому не судилося статися.

Увечері 23 серпня Лінг уже впоралася зі своїм завданням у Західному Китаї, коли отримала термінове повідомлення: «Лінг! Повертайся швидше. Усіх лідерів заарештовано. Усіх до одного! З лідерів залишилася лише ти!»

Лінг прибула додому наступного дня і зрозуміла, що церква в паніці. Дружини деяких лідерів чомусь вважали причиною арешту Лінг. Її звільнили лише шість місяців тому, і друзі сказали їй, що поліція шукала і її.

Лінг відразу ж взяла керівництво в свої руки. Перш за все вона скликала всіх місцевих віруючих і дала кожній групі завдання допомагати одному-двом заарештованим служителям. Вони повинні були зібрати одяг, продукти харчування та гроші й віднести до поліцейської дільниці «своїм» пасторам.

Арешт вплинув на церкви по всій країні, оскільки заарештовані пастори були християнськими лідерами в різних районах Китаю. Новини про їх арешт поширилися дуже швидко, завдяки електронній пошті, а також передачам «Голос Америки» по радіо. Лінг намагалася впоратися з потоком інформації. Їй

телефонували з усього Китаю й зі всього світу, щоб дізнатися останні новини. Незабаром почали приїжджати сім'ї пасторів, і Лінг приймала гостей і як могла відповідала на їхні запитання.

Через п'ять тижнів майже всіх служителів, окрім шести, звільнили, але їм довелося сплатити великі штрафи (до десяти тисяч ієн кожен). Лінг була відповідальною за збір коштів. Зібрати необхідні суми для такої кількості лідерів було надзвичайно важко, адже китайські віруючі були дуже бідні. Але Лінг не приймала відмов. Її заарештовані брати були важливішими, ніж гроші, і вона продовжувала просити і переконувати, доки не отримала необхідну суму.

Лінг так стомилася, що їй здавалося, що від усіх цих навантажень вона звалиться з ніг. Проте вона не могла дати собі відпочинку, доки не зробить усе від неї залежне, аби домогтися звільнення кожного з шести пасторів, які усе ще залишалися у в'язниці, кожного з шести найвпливовіших керівників їхньої організації. А за них вимагали величезні гроші. Лінг боялася, що їх можуть стратити.

Залишався тільки один вихід. Лінг зателефонувала до поліцейської дільниці.

«Будьте ласкаві, я хотіла б поговорити зі старшим офіцером».

«Хто ви?» – запитав черговий.

«Мене звати Лінг. Офіцер знає, хто я, він розшукує мене».

«Лінг, мій старий друже! Я здивований, що ти мені телефонуєш, – почула вона знайомий голос. – Звідки ти дзвониш?»

«Це неважливо. Мені потрібно поговорити з вами про друзів, яких ви тримаєте у в'язниці».

«Звичайно ж, приходь до відділку, то й поговоримо».

«Ні, я згодна зустрітися з вами в готелі «Брейт Мун». І ви повинні прийти один. Я спостерігатиму за вами, і якщо з вами прийде ще хтось, я не буду з вами зустрічатися».

Лінг знала, що він погодиться. Його цікавість переможе. Чому проповідник, який упродовж останніх кількох місяців переховувався від нього, запрошує його зустрітися?

«Гаразд, коли ти хочеш зустрітися?»

«Сьогодні о сьомій», – відповіла Лінг.

Закінчивши розмову, Лінг звернулася до одного з братів, якому вона довіряла. Вона пояснила йому ситуацію і запитала, чи не хоче він піти з нею і почекати біля готелю. «Якщо я не вийду, то ви знатимете, що мене арештовано».

О шостій п'ятдесят вечора вони, сховавшись так, щоб їх не було видно, стояли неподалік готелю, спостерігали і чекали. Вони побачили старшого офіцера з групою солдат. Серце Лінг від хвилювання забилося частіше, вона вже була готова піти, коли побачила, що лише старший офіцер зайшов у готель, інші ж залишилися чекати перед будівлею. Лінг зайшла через чорний хід і сіла за столик поряд із офіцером.

«Лінг, радий тебе бачити, – промовив він так, ніби вони були друзями. – Ти не боїшся, що я заарештую тебе?»

«Якби я боялася, мене б тут не було. Але я тут».

Вони обоє замовили обід, і Лінг сказала офіціанту, що платитиме вона. Потім вона відразу ж перейшла до справи. «Як ви поводитеся з моїми друзями? Ви звільнили деяких, змусивши сплатити штраф. Якщо ви хочете грошей, я дам вам гроші. Скільки ви хочете?»

«Не поспішай, Лінг, – зупинив її офіцер. – Ми ще не поїли. Окрім того, я нічого не можу зробити для них, і в цьому твоя провина. Ти винна в тому, що все це стало відомо громадськості».

Лінг знала, що він намагався скомпрометувати її, проте вона не відступала. Вона вирішила вдатися до іншої тактики. Вони проговорили дві години. Упродовж розмови Лінг час від часу намагалася розповісти про свою віру. Вона пояснювала, чому вона і пастори, які сиділи у в'язниці, з такою пристрастю розповсюджували вчення Ісуса Христа. Офіцер слухав з повагою, по очах Лінг він бачив щирість її переконань та турботу про своїх друзів. Однак усі її намагання були марними. Він відмовився дати надію на те, що їх звільнять.

Лінг пригладила своє чорне волосся. Нарешті воно відросло. Вона згадала молитву своєї мами про жертву і подумки процитувала уривок зі Святого Писання. «*...жниво велике...*

робітників мало...як ягнят між вовки». Вона думала про те, що настав час повертатися до школи страждань.

Знову в школу

Офіцер уже майже закінчив вечерю, і Лінг знала, що в неї залишилося мало часу. Вона також знала, що біля дверей готелю на неї чекають солдати. Зараз саме час зробити офіцерові останню пропозицію: «Ви шукали мене, й ось я тут. Заарештуйте мене і випустіть моїх друзів».

Офіцер ледь помітно всміхнувся: «Лінг, – щиро зізнався він, – ти, без сумніву, одна із особливих жінок, яких я будь-коли зустрічав».

А потім він встав і, не промовивши більше ні слова, вийшов із ресторану.

Лінг нерухомо посиділа ще певний час, відчуваючи, що її план провалився. На душі у неї було важко, і вона повернулася додому у відчаї. Вона знала, що її друзям, тим, хто залишалися у в'язниці, доведеться нелегко.

З часом Лінг дізналася про арешт ще двох християн і про те, що лідерів, які перебували в місцевих тюрмах, де їх позвірячому катували, перевели до табору, засудивши до року і двох років виправно-трудових робіт.

Лінг продовжувала працювати, не покладаючи рук. Нею опанувало глибоке почуття самотності. Вона все ще була дуже хвора після останнього ув'язнення. Усі бачили, що її здоров'я погіршується, і радили їй відмовитися від виконання такої великої кількості обов'язків. Утім вона не відмовилася, пам'ятаючи про те, як важко працювала її мама, перемелюючи на жорнах соєві боби, щоб Лінг могла проповідувати Євангелію. Вона сумувала за мамою, адже так давно її не бачила. Проте відвідувати її було дуже небезпечно.

Лінг була єдиною жінкою серед лідерів церкви. Вона часто плакала у себе в кімнаті, благаючи Бога дати їй сили, щоб закінчити розпочату роботу.

16 квітня 2002 року у Лінг задзвонив телефон. Тридцять християн з її групи було викрадено фанатиками китайського культу. Лінг зателефонувала своєму «другові» до поліцейської дільниці. І знову до роботи.

Епілог

Важке життя Лінг тривало, однак нагорода за її роботу очевидна. Завдяки її «зустрічам» з офіцером поліції Бог відкрив для Лінг двері, щоб вона могла розповісти про кривди, від яких страждають члени християнських домашніх церков Китаю. Утім її контакти з владою викликали багато суперечок, багато християн не схвалювали її дій. У відповідь на їх критику Лінг відповідає: «Ми – християни, однак ми ще й китайці, і це – наша країна». Лінг ніколи не йде на компроміс зі своїми переконаннями і продовжує свою пасторську діяльність.

Лінг використовує кожну нагоду, щоб хоробро захищати своїх братів і сестер, незважаючи на загрозу для власного життя та свободи. Її ім'я усе ще занесене до списків тих, хто перебувають під наглядом поліції, однак вона і в Господньому списку, і Він чудовим чином захищає її від тюремного ув'язнення. Хоч Лінг готова й до нього, якщо це буде необхідно. «Я готова повернутися до школи, – говорить вона. – Я знаю, якщо Бог знає лік волоссю на моїй голові, я – в Його повній владі й залишуся у центрі Його волі».

Життя кинуло для хороброї християнки ще один виклик, коли вона дала обітницю не виходити заміж доти, доки церква не стане міцно на ноги.

Тоді члени групи думали, що їхня обітниця триватиме з десяток років, і Лінг уважала, що у неї буде ще багато часу, щоб вийти заміж. (У той час їй було лише шістнадцять). Однак тепер їй понад тридцять, а в Китаї самотній жінці після тридцяти дуже важко знайти собі чоловіка.

Їй часто говорили (навіть пастори тих домашніх церков, які вона допомагала створювати), що місце жінки – вдома, її завдання – готувати, прибирати і виховувати дітей. Лінг не запе-

речує, що це важливо, проте вона також знає, що іноді у Бога інші плани. Вона нагадує тим, хто її критикує, що коли домашні церкви тільки почали розвиватися, саме жінки виконували найнебезпечнішу роботу – проповідували Євангелію, адже дві третини проповідників Слова Божого були жінки. Їх посилали до найвіддаленіших районів Китаю, і про це знають усі лідери.

Тепер Лінг із нетерпінням чекає на міжнародні Олімпійські ігри, які проходитимуть в Пекіні у 2008 році. Вона вірить, що це буде чудова можливість для зростання і служіння домашніх церков.

І знову за роботу...

Гледіс:

Спасіння у прощенні

Індія
Листопад 1981 р.

Теплого вологого дня тридцятирічна Гледіс Везерхед приїхала до району Маюрбхандж, розташованого в 170 кілометрах на північний захід від Калькутти, що в штаті Орісса, поблизу Бенгальської затоки.

«*Не можу повірити, що я, нарешті, тут*», – думала вона, прислухаючись до кожного звуку й уважно оглядаючись навколо. Їдкий аромат пекучого перцю чилі, який долітав із відкритих вікон будинків та магазинів, змішувався з гнильними запахами від гір сміття, відкритих стічних канав і «священних» корів, які вільно бродили вулицями. Від спеки запах ставав ще більш різким, однак Гледіс була рада, що після холодної півночі вона потрапила до країни з теплим кліматом.

Поїздка від пакистанського кордону вглиб Індії була для Гледіс випробуванням віри: машина, якою вона їхала, петляла дорогою, обганяючи вантажівки, рикші, таксі, корів, велосипеди і нескінченний потік людей. Усе це перемішувалося на вулицях у неймовірний хаос. Цей хаос, який в Індії звично сприймати як частину повсякденного життя, вражав Гледіс, яка виросла у невеликому та спокійному австралійському містечку.

З вікна свого готелю вона з острахом спостерігала за цим виром, затамовуючи подих щоразу, коли мати перебігає дорогу, тягнучи за собою дитину, і молилася, коли бачила, як жінки сидять боком на задніх сидіннях мотоциклів, з усіх сил намагаючись утримати гору покупок замість того, щоб триматися за

водія. Вони часто пролітали в декількох сантиметрах від автобусів, які петляли вулицею, або вантажівок із незакріпленими горами вантажу в кузовах.

Населення Індії становить мільярд чоловік. Гледіс уражало те, як багато людей можна було побачити всюди. Вона дивувалася, які різні люди оточували її на вулиці: брудні, босоногі діти, матері, одягнені в яскраві кольорові сарі з традиційними індуськими крапками на лобі, старці, чия шкіра на вигляд нагадувала пересохлий пергамент, і ще найрізноманітніші Божі створіння.

Гледіс подобалося все. Після дванадцяти років розчарування вона, нарешті, здійснила свою мрію і робитиме те, до чого покликав її Бог: служитиме нужденним в іншій країні. Раніше вона часто думала про те, чи здійсниться її мрія, чи наступить цей день...

Захоплена служінням

Гледіс було лише вісімнадцять років, коли під час конференції у своїй рідній Австралії вона відповіла на поклик Бога щодо місіонерської роботи. Гледіс зростала на фермі в штаті Квінсленд, чула багато проповідей у церкві й навіть зустрічалася з кількома місіонерами, яких її батьки запрошували до свого будинку. Щосуботи мама Гледіс скликала дітей і читала їм розповіді місіонерів. Африка, Індія, Китай... Гледіс була зачарована захоплюючими історіями про життя в далеких країнах та відданістю місіонерів своєму служінню.

Знаючи багато про роботу місіонерів, Гледіс не повинна була б здивуватися, що конференція так сильно торкнеться її серця. Так і сталося. У неї не залишалося сумнівів, що Бог кличе її служити в іншій країні. Вона починала розуміти, чому місіонери з таким захопленням виконували свою роботу.

Упродовж усіх наступних років життя Гледіс приймала всі свої рішення з огляду на те, що коли-небудь вона стане місіонеркою. Вона закінчила навчання й отримала професію медсестри, абсолютно необхідну для її майбутньої роботи. Вона з усіх сил

намагалася триматися подалі від тих потенційних чоловіків, які не розглядали можливості працювати в інших країнах. Це було важко, проте Гледіс знала, що Бог не хоче, аби вона захопилася кимось, якщо це означало відмовитися від своєї мети. Вона відмінно виконувала свої обов'язки на роботі й стала очолювати невелику клініку. Вона також викладала в недільній школі і, коли могла, допомагала в церкві.

Гледіс отримувала новий заряд енергії щоразу, коли їхню невелику громаду відвідували місіонери. Вона з величезною увагою слухала кожне слово, уявляючи, як і вона колись нестиме таке ж служіння. Вона думала, чи доведеться їй коли-небудь виступати перед великим зібранням. Ця складова місіонерської праці не дуже її приваблювала, радше лякала. І не тому, що Гледіс була боязкою, просто вона не вірила, що Бог дав їй цей дар. «*Я буду задоволена тим, що свідкуватиму про любов Бога своєю працею, будучи медсестрою*», – заспокоювала вона себе.

У 1980 році Гледіс виповнилося двадцять дев'ять років, і вона почала замислюватися над тим, чи здійсниться коли-небудь її мрія. В душі вона була впевнена, що все – в Божих руках і що все відбувається тоді, коли Богові це завгодно. Однак її хвилювали багато запитань, і вона подумувала про те, щоб вийти заміж. Вона була вже немолода, а багато з тих, хто працювали в інших країнах, розповідали про те, що Бог покликав їх до служіння, коли їм ледь виповнилося двадцять років або навіть раніше. Чимало подруг Гледіс виходили заміж, народжували дітей. Коли Гледіс бачила, як вони радіють цьому, їй ставало ще важче мріяти про місіонерську працю в інших країнах.

Наприкінці 1980 року Гледіс зустрілася з Майком Хеєм, який працював в організації «Operation Mobilization» (в Україні відомій під назвою «Обітниця миру». – *Прим. переклад.*). Упродовж уже кількох років він працював в Індії. Гледіс була вражена його натхненням у служінні. Вона буквально закидала його запитаннями про працю в Індії. «Які там люди? Чи можна там відкрито проповідувати? Як люди сприймають Євангелію? Як працює ваша організація? Хто вас підтримує?»

Майк лише всміхався, спостерігаючи за тим, як дівчина все більше й більше захоплюється цією країною, і терпляче відповідав на всі її запитання.

Гледіс думала: «*Може, це – для мене? Може, я, нарешті, дочекалася?!*» За наступні кілька тижнів Гледіс перечитала всю літературу про цю організацію. Вона дізналася, що їй необхідно буде відпрацювати два роки у своїй країні й що кожна людина повинна шукати Божого керівництва щодо того, в якій країні працювати. Вона розуміла, що це за організація і наскільки віддані служінню її керівники та всі працівники, й переконалася, що це – саме те, що їй потрібно. Душа її заспокоїлася, і вона почала готуватися.

У травні 1981 року Гледіс була готова вперше у своєму житті виїхати за межі Австралії. Вона все ще не знала, де працюватиме наступні два роки, але на літо виїхала до Європи на навчання. Прощаючись з родиною та друзями, вона була сповнена надій. Згадуючи свою зустріч із Майком Хеєм, вона думала про те, що хотіла б працювати в Індії, хоча й готова їхати будь-куди, куди направить її Господь. Напередодні від'їзду вся родина зібралася навколо неї і всі разом заспівали улюблений гімн: «Тому, що Він – живий».

«Я *можу* поглянути в обличчя майбутньому, тому що я знаю, що воно – в руках Господа», – Гледіс ще раз повторила слова з пісні, коли вони закінчили співати.

Влітку в Європі Гледіс навчалася і, немов губка, вбирала в себе нові знання. Вона спала на холодній підлозі, милася раз на тиждень, чистила туалети в гуртожитках, доглядала за людьми з Азії, які проживають в Англії, і шукала Божої вказівки, куди їй їхати після навчання – усе це було складовими підготовки до місіонерського служіння в іншій країні. Гледіс переборювала всі труднощі, чітко знаючи свою мету, і продовжувала мріяти про Індію. Вона мало знала про цю країну та її народ, однак зацікавленість нею і бажання поїхати туди не згасали.

Наприкінці літа Гледіс обідала з англійським подружжям, координаторами місіонерських програм. Вони запитали її, куди вона поїде працювати. Гледіс відповіла, що подала заяву, щоб

поїхати до Індії в один із філіалів місії. «Насправді, я не зовсім упевнена, куди мені їхати, – додала вона. – Я хочу поїхати туди, де найбільше потрібна Богу».

«Гледіс, ти вже не дуже молоденька», – м'яко промовила дружина. Гледіс напружилася, почувши, що вона «не молоденька». Так, вона почне своє служіння пізніше, ніж інші, але їй лише тридцять. Помітивши її вираз обличчя, жінка всміхнулася і пояснила: «Ні, ні. Ти *не стара*. Ти просто *старша* й досвідченіша, ніж інші. Ти більше вивчала Біблію, вчилася бути лідером, маєш більший життєвий досвід. В Індії потрібні такі люди, як ти».

Гледіс усміхнулася й подякувала Богові за мудрі слова жінки й за те, що вона підбадьорила її. Вона дала їй, практично, таку ж пораду, як і Майк Хей. Тепер Гледіс заспокоїлася, отримавши підтвердження того, про що молилася. Їй знову пригадалися слова з пісні, яка стала улюбленою на все життя: «Я знаю, Він тримає моє майбутнє у Своїх руках і жити варто, хоча б тому, що Він – живий».

Будинок для прокажених

В Індії, дорогою до місця призначення Куттака, водій, який віз Гледіс, попросив дозволу кудись заїхати. Вона з цікавістю спостерігала за нескінченними юрбами чоловіків, жінок та дітей, які йдуть дорогою, тому не дуже прислухалась до слів водія, почула лише, як він сказав: «...в будинок для прокажених, у Маюрбхандж. Ти не заперечуєш, Гледіс? Ми там довго не затримаємося».

У будинку для прокажених водій зустрівся з високим вродливим австралійцем на ім'я Грем Стейнз. Гледіс чула, що в цьому районі працювали й інші австралійці, однак їх імен не знала. Грем запросив Гледіс до будинку місії, де вона почекала, поки чоловіки владнають свої справи.

Оглянувши місію і погортавши маленьку брошурку про першу жінку, яка працювала тут, Кейт Алленбі, Гледіс зацікавилася історією цієї місії. Сімдесятирічні бунгало створювали спокійну

атмосферу. Одноповерхові будівлі не здавалися такими вже й старими – від прохолодних бетонних підлог до стін товщиною 45 сантиметрів, покритих багатьма прошарками фарби, до широкої веранди, що захищала кімнати від нестерпної спеки.

Поки Гледіс чекала, вона розмірковувала про те, чому не вийшла дружина Грема, щоб запропонувати їй чай – вона вже знала, що це – індійська традиція. Але дружина так і не з'явилася. Незабаром Гледіс і водій вирушили на південь, у Куттак.

Перші кілька місяців життя у місії «ОМ» були виснажливими, але й надзвичайними. Гледіс вивчала місцеві звичаї і традиції. Перші шість місяців у Куттаку вона провела в оточенні помічників, місцевих жителів. Шестеро жінок жили у двох маленьких кімнатках, де всюди стояли коробки з книжками. Їжа весь час покривалася цвіллю, воду приносили у відрах, а туалетом служила цементна плита з діркою, що лежала на ямі, викопаній у землі. Гледіс дякувала Богу за те, що вона виросла на фермі і знала, що таке важка робота, але іноді все ж упадала у відчай. Хоч навіть і у такі миті вона намагалася зберігати позитивне ставлення до всього: «Усе, що дає мені Бог, – добре».

Щодня вони по двоє ходили від хати до хати, намагаючись продати християнські книги і поговорити з людьми про Господа. Гледіс подобалося розмовляти з горожанами, але душа її прагнула у віддалені сантальські села, розташовані в горах на північ і захід від Баріпади. Вони проїжджали околицями цих сіл, коли вперше їздили до Баріпади. Хатини з глини під солом'яними дахами стояли серед дерев дуже близько до дороги. Недалеко від будинків уручну був викопаний ставок.

Гледіс розповідали про традиції Сантала, про поклоніння духам, про те, що там іноді навіть приносять у жертву людей, щоб умилостивити духів. Умови життя були примітивними, багато дітей помирали від хвороб, яких можна було уникнути або вилікувати. А сім'ї витрачали гроші на те, щоб купити пахощі й жертовних тварин, марно намагаючись умиротворити духів, щоб вони врятували дітей.

Як медсестра, Гледіс знала, що цим людям можна допомогти, навчивши їх, а як християнка вона знала, що Ісус може дати

їм ще більше зцілення, звільнивши їх від залежності від духів, яких вони вважали богами. Гледіс охоплювало сильне бажання допомогти цим людям, коли вона думала про їхнє тяжке становище, їй хотілося піти до селян і принести їм Добру Новину, яка живе в її серці.

У січні 1982 року в Гледіс з'явилася така можливість. Їй дали завдання відвідати кілька сіл, де місіонери брали участь у «таборах у джунглях», організованих місцевими християнами. До одного з цих сіл треба було йти одинадцять кілометрів по нерівній гористій місцевості, але Гледіс раділа, що потрапить туди. Вона із задоволенням брала участь у всьому: діставала воду з колодязя, купалася в річці, спала на матрацах на землі. Місцевим жінкам подобалася компанія високої світлошкірої австралійки, і вони прагнули розповісти Гледіс про своє життя.

Любов до найнижчих

Село було розташоване неподалік від будинку для прокажених у Маюрбханджі, й Гледіс кілька разів бачилася з Гремом, який, як вона дізналася, був неодружений. Під час зустрічей вони, в основному, обговорювали справи місії, але Гледіс відчувала, що її все більше вабить до Грема, хоч вона й намагалася не звертати уваги на свої почуття і зосередитися на служінні.

Потім їй дали інше завдання. Гледіс була вдячна за те, що у неї є можливість подивитися Індію, тому що вона разом із командою «ОМ» переїжджала з місця на місце. Однак будинок для прокажених і життя серед місцевих жителів Сантала залишили незабутнє враження. Вона бачила, як Грем та інші місіонери піклувалися про своїх пацієнтів, які страждають від прокази й через це вигнані з рідних сіл. Індуїзм переконував людей, які хворіли на проказу, що причина їх хвороби – гріхи минулого життя. Їм говорили, що вони недостойні навіть того, щоб їм подали склянку води. І тому хворі на проказу були приречені на жалюгідне існування: просили милостиню на вулицях. Важко було уявити людей, більш нещасних, ніж хворі на проказу, і ніхто не любив їх більше, ніж Грем.

Хворі, які приходили в будинок для прокажених, отримували ліки, що припиняють розвиток хвороби, а співробітники цього дому оточували їх любов'ю і турботою. Вони розповідали їм, що ця хвороба – виліковна і що вона – не Боже прокляття. Гледіс була здивована, як змінювалися пацієнти, коли чули слова любові й відчували ласку. Ліки допомагали лікувати їх рани, а любов і співчуття обслуговуючого персоналу лікували їхні душі.

Гледіс подобалася робота, яку вона проводила в будинку для прокажених, але іноді вона замислювалася над своїми мотивами. Що насправді приваблювало її: місія чи Грем? І хоч вона й мала до нього теплі почуття, вона знала, що він не є метою її приїзду. Крім того, вона не знала, чи були у Грема такі ж почуття до неї. *«А що коли це так і є?»* – думала вона. Йому доведеться говорити про це з керівниками організації, в якій вона працювала, перш ніж між ними зав'яжуться якісь стосунки. Такими були правила.

Навесні Гледіс уже не потрібно було гадати, які наміри у Грема. Вона дізналася, що він попросив її керівництво дозволу листуватися з нею, і дуже зраділа. Упродовж весни і літа, обмінюючись листами, вони краще пізнали одне одного. Вони були вражені тим, як багато у них спільного. Вони виросли за сорок кілометрів одне від одного, отримали однакове виховання й обоє розпочали місіонерське служіння в ранньому віці. Чим довше вони листувалися, тим більше усвідомлювали, що Бог хоче, щоб вони були разом. Вони одружилися в Австралії 6 серпня 1983 року в присутності родичів і друзів.

Усі в будинку для прокажених раділи за Грема та Гледіс. «Дада», як його люблячи називало місцеве населення, вірно і невтомно служив у Маюрбханджі впродовж майже двадцяти років, а тепер Бог нагородив його чудовою дружиною, яка любила Бога так само пристрасно, як і Грем, і так само, як він, любила індусів. Для мешканців села і для пацієнтів будинку одруження Грема та Гледіс було вражаючим свідченням любові Бога, і всі з нетерпінням чекали, коли містер та місіс Стейнз повернуться з Австралії.

Утім це було не так легко, як здавалося. Гледіс і Грем, ставши подружжям, зіткнулися з першою складністю, коли індійський уряд відмовився видати Гледіс візу. Їй просто не дозволили повернутися. Відтак молодята вирішили, що Грем повернеться без Гледіс і спробує домогтися для неї візи вже в Індії.

Їм знадобилося кілька місяців і багато молитов, перш ніж уряд погодився видати нову візу. Хоча цього разу Гледіс отримала візу лише як дружина Грема, а не як співробітник зарубіжної організації. Вона повинна була дати підписку про те, що не сприятиме наверненню індусів у християнство. Вона погодилася. Зрештою, Гледіс і Грем знали, що вони не можуть нікого змусити вірити в Христа. Їхня головна мета полягала в тому, щоб показати любов Бога, працюючи з прокаженими, і якщо ці люди робили свій вибір і відгукувалися на цю любов, це був їхній власний вибір.

За покликом серця

Гледіс повернулася в Баріпаду наприкінці 1984 року. Вона була задоволена, що вони знову разом, і швидко ввійшла в нову роль дружини та менеджера будинку. Їй було дуже шкода, що вона не може більше подорожувати селами, як раніше, розповідаючи людям про Бога, однак вона звикла до своєї нової ролі так само легко, як звикала до багатьох змін у своєму житті.

Її девізом стали слова зі Святого Письма, які висіли на стіні красивого старого бунгало місії: «Утішайся Господом, і Він виконає бажання серця твого» [1]. Їй подобалося поратися в своєму новому домі і допомагати пацієнтам будинку прокажених. Їй особливо подобалося разом з Гремом відвідували сандальські церкви, де вона могла послухати недільну проповідь і підтримати жінок.

У 1985 році у Гледіс і Грема народилася перша дитина – Естер-Джой, а потім два її братика: у 1988 році народився Філліп, а в 1992 році – Тімоті. Гледіс оточила своїх дітей материнською турботою. Коли діти підросли і стали гратися з

іншими дітьми з селища, Гледіс усвідомила, що тепер перед нею відкрилися нові можливості.

Віддаю все у Божі руки

Упродовж 90-х рр. Гледіс і Грем продовжували працювати, допомагаючи людям, які страждали на проказу, і жителям сантальських сіл.

Гледіс подобалося брати дітей із собою в села, щоб вони могли пограти з місцевими дітьми. Діти любили їздити з батьком у табори в джунглях на п'ятиденні конференції, які проводили місцеві пастори. Грем їздив туди, щоб допомагати пасторам проповідувати.

Гледіс і Грем знали, що багатьох жителів сантальських сіл жорстоко переслідували за їхні християнські переконання. Вони завжди намагалися уважно ставитися до потреб жителів сіл і молилися, щоб Бог дав їм мудрості будувати стосунки з ними. Грем ніколи не їздив для того, щоб переконувати кого-небудь змінити віру. Він підтримував місцевих пасторів та церкви, які заснував Бог. Індуси часто звинувачували сантальських християн у тому, що вони прийняли християнство з примусу, або в тому, що іноземці платили їм гроші.

Одного разу, коли дванадцятирічний хлопчик виліз на дерево, щоб подивитися, куди пішла його худоба, інші хлопчики, сердячись на нього за те, що він став християнином, оточили дерево і не дозволяли йому спуститися. Вони глузували й знущалися над ним за його віру і кололи його палицями, доки він не помер. Його мати була безутішна.

Група індусів закидала камінням, а потім втопила іншого молодого хлопця за його віру. Окрім фізичних розправ християнам щодня доводилося миритися з тим, що місцеве населення не давало їм спокою. Їхню власність крали або знищували, заважали працювати на землі, діставати воду із сільського колодязя. Рік за роком вони чули про переслідування, але ні Гледіс, ні Грему не погрожували, і вони ніколи не переживали про те, що можуть

стати мішенню для релігійних фанатиків. Гледіс міркувала: «Ми допомагаємо людям, хворим на проказу. Кому ми загрожуємо?»

У четвер вранці в січні 1999 року Гледіс насолоджувалася спокоєм і читала книги. Того дня вона читала історію про дванадцятирічну дівчинку, яка втрачала зір. Коли пастор прийшов відвідати її в лікарні, вона сказала йому: «Пасторе, Бог забирає в мене зір».

Пастор помовчав. Потім сказав: «Джесі, не дозволяй Йому забрати зір».

Дівчинка була здивована, а мудрий пастор продовжував: «Віддай Йому зір».

Ця історія зворушила Гледіс до глибини душі, вона відчула, що Господь запитує її, чи хоче вона віддати все, що вона любить, – чоловіка, дітей, все, що у них є, – Йому. Вона розмірковувала над цим, і по її щоках котилися сльози. Вона віддала своє серце Христу, коли їй було всього тринадцять років, і відтоді намагалася жити лише для Нього. Приїхавши до Індії та вийшовши заміж, вона, як і Грем, віддавала на служіння Господу своє життя. Вона думала, що віддала Богові все, але в душі знала: у неї є спокуса міцно триматися за свої пожитки і своїх любих дітей та чоловіка, яких вона любила понад усе. Вона молилася й дала Богу єдину правильну відповідь, на яку Він заслуговує.

«Так, Господи Ісусе, так, бажаю. Візьми все, що я маю – чоловіка, дітей, усе, що для мене найдорожче. Я віддаю все у Твої руки». Промовивши «амінь», вона відчула, як Святий Дух утішає її й надихає. Вона пригадала, як Авраам запропонував Богові свого сина Ісаака. Вона не знала, що чекало на її сім'ю, однак була переконана, що Бог буде з ними.

Наступного тижня Грем збирався їхати в село Манохарпур, щоб узяти участь ще в одному таборі. Він був радий, що візьме з собою десятирічного Філліпа та шестирічного Тімоті. Хлопчики теж були задоволені. Вони любили їздити в табори. Для них це було пригодою. Вони спали в джипі, обходилися без звичайних зручностей: електрики, водопроводу. Але їм дуже подобалося бути разом із татом. Різдво було надзвичайно на-

сиченим, було дуже багато гостей, і Гледіс знала, що хлопчики раді будуть провести час з батьком. Чотиригодинна поїздка дасть їм можливість поговорити.

До Естер, якій на той час було тринадцять років, приїхали в гості дві подружки з її школи-інтернату, і вона була задоволена, що залишається вдома з ними і з мамою.

У середу 20 січня Гледіс пакувала речі, щоб відправити хлопчиків з батьком. «Філе, ти закінчив складатися?» – запитала вона старшого сина. Він був такий практичний, завжди допомагав їй, як і його батько. Він був чудовим товариським хлопчиком, завжди уважним до почуттів інших людей. Гледіс пишалася тим, що він так чуйно ставиться до оточуючих. Їй навіть не вірилося, що через кілька місяців йому виповниться одинадцять років. Вони завжди були настільки зайняті, що іноді їй здавалося, що життя її дітей пролітає повз, а у неї навіть немає часу насолодитися ними.

«Хлопчики, час вирушати», – покликав Грем. Гледіс провела синів до машини, де на них чекав батько. Вона обійняла, поцілувала їх, потім Грема. Вони завжди залишали час, щоб попрощатися, бо не знали, що може статися, особливо серед метушливого дорожнього руху в Індії. Гледіс знала, що Тім трохи нервує, боїться їздити в машині після нещасного випадку, який стався у листопаді минулого року. В машині його кинуло вперед, і хоч він серйозно не постраждав, але дуже злякався. А кілька тижнів тому, на гірській дорозі, велика вантажівка ледве не врізалася в їхній джип. Гледіс розуміла побоювання Тіма і намагалася заспокоїти його.

«Бажаю вам добре провести час! До зустрічі в понеділок!» – гукнула вона їм услід.

Повернувшись до будинку, Гледіс згадала, що не перевірила рюкзак Філа. *«Я сподіваюся, він не забув узяти куртку»,* – подумала вона, вже починаючи сумувати за дітьми.

Потім думки перейшли на Тіма. Він не любив холоду, і Гледіс спакувала для нього кілька светрів, знаючи, як холодно може бути в горах. Вона всміхнулася, сподіваючись, що Тім не буде сильно напружувати голос під час співу. Удома він був

співаком і проповідником. Він любив проповідувати, як і його батько. Іноді Гледіс спостерігала за тим, як він розставляє стільці у вітальні, щоб гратися в церкву. Потім на якийсь час він забув про цю гру. А в понеділок Гледіс увійшла до вітальні, а там Тім проповідував і співав, збудувавши свою уявну церкву зі стільців.

Вона хотіла посидіти й послухати його проповіді, щойно видасться вільна хвилина, але коли повернулася, він уже займався чимось іншим.

Гледіс і на думку не спадало, що того дня Тім грався в церкву востаннє.

О четвертій тридцять ранку, в неділю 23 січня, задзвонив телефон. Скочивши з ліжка і спотикаючись у темряві, вона зняла слухавку і глибоко вдихнула повітря, намагаючись не піддаватися страху, який, немов гострий меч, пронизав її тіло. У дверях з'явилися, розбуджені телефонним дзвінком, Естер та її подружки.

«Мамо, що трапилося?!» – вигукнула Естер.

«Хтось спалив джип місії, – тихо промовила Гледіс. – Я більше нічого не знаю, тому давайте спробуємо не хвилюватися. Ми помолимось, а потім ви, дівчатка, підете спати. Я переконана, що все гаразд і в нас попереду важкий робочий день. Я розповім вам подробиці, щойно щось дізнаюся».

Утім ці подробиці, коли вона про них дізналася, виявились більш жахливими, ніж Гледіс могла собі уявити...

Палаюча лють

Крихітне село Манохарпур упродовж тривалого часу було розділене на два табори. За цей час двадцять дві сім'ї з майже ста п'ятдесяти сімей, які мешкають тут, прийняли християнство. Зазвичай ці два табори мирно співіснували один з одним, однак останнім часом нехристияни все більше лютували на християн.

Улітку 1998 року напруга у стосунках сягнула апогею, коли кілька християн-фермерів не припинили працювати під час свя-

та Раджа, коли, як вірять сантали, земля менструє. Місцеве населення розлютилося. Палкі суперечки між християнами і традиційними санталами з часом припинилися, утім напруга залишилася. За кілька тижнів до табору, в який збиралися їхати Грем і його сини, стався ще один інцидент, коли група місцевих жителів протестувала проти того, щоб на християнському весіллі звучала християнська музика. Плем'я санталів ревно оберігало свої традиції, тому таке відхилення від них розлютило найбільш традиційних членів племені й розпалило в їхніх серцях палаючу лють.

Приїзд Грема в село дав розлютованим санталам можливість поквитатися з сусідами-християнами, які осмілились піти проти усталених традицій. Вони звернулися за допомогою до Дара Сінгха, релігійного фанатика, який майстерно скористався цим приводом, щоб учинити криваву розправу. Його дії зазвичай мали форму насильства; він боровся як проти християн, так і проти мусульман.

Рано-вранці 23 січня його злочинна діяльність призвела до нової жахливої трагедії.

Минулого вечора Грем і хлопчики повечеряли і побажали всім доброї ночі. Було майже пів на десяту, коли вони повернулися в машину й полягали спати. Ніч була холодна, і Грем заздалегідь поклав на дах машини солом'яні мати, щоб було тепліше. Він завжди намагався влаштувати хлопчиків якнайзручніше і завжди молився з ними, перш ніж лягти спати.

Їхній джип стояв поруч з іншим джипом, припаркований перед молитовною кімнатою. Власник іншого авто, доктор Гош, друг Грема, спав поблизу, в будинку однієї з християнських сімей.

Близько півночі Гош прокинувся від гучних криків, він схопився з ліжка і кинувся до вікна. Він побачив величезний натовп, який біжить полем. Чоловіки, озброєні сокирами, палицями, ножами, з факелами над головами бігли у напрямку джипів. Шаленіючи від люті, з нелюдським ревом, фанатики напали на джип Грема, порізали шини і розбили вікна. Вони били Грема й дітей і рубали їх сокирами. Хоч Грем і намагався

захистити своїх синів, однак це було безуспішно. Доктор Гош підбіг до дверей, але вони були підперті ззовні, тому йому залишалося лише з болем у серці спостерігати за розправою, яка відбувалася біля джипів.

Розлютований натовп не пощадив ні Грема, ні хлопчиків. Вони не мали жодних шансів урятуватися. Нападники виставили охорону біля кожного будинку села, щоб ніхто не міг допомогти жертвам нападу. Вони кричали безпорадним сусідам: «Не виходьте, інакше ми повбиваємо і вас!»

Хасда, який працював із Гремом понад двадцять років, благав нападників припинити кровопролиття. Він із жахом дивився, як злочинці підклали під джип солому. Дара Сінгх сам підпалив її. Коли Хасда кинувся до машини, намагаючись залити полум'я водою, його безжально побили. Безсердечний натовп стояв і спостерігав за тим, як бідолашні Грем, Філліп і Тімоті кричали від болю, поки язики полум'я не вкрили їх з усіх боків і їхні тіла не перетворилися на купу попелу.

Під час цієї трагедії, усього за сотню метрів від джипів, група молодих сантальців під ритмічний бій барабанів виконувала традиційний танець мангрі. Так, ніби нічого незвичайного не відбувалося.

Через годину натовп зник у полях. Збожеволілий Хасда, сам побитий до півсмерті, поповз до старійшини села за допомогою. Старійшина послав за поліцією, яка дислокувалася в іншому селі за двадцять кілометрів. Однак було вже пізно. Коли Хасда повернувся, він плакав від горя, дивлячись на обгорілий каркас машини Грема. Усередині чітко виднілося три обвуглених тіла, які тісно притулились одне до одного в останніх обіймах. Він знав, що цього моторошного видовища він не забуде вже ніколи.

Перелякані християни виходили зі своїх хат, юрбилися навколо машини і мовчали, вражені жахаючим видовищем. Усі вони думали про одне й те саме: «*Як повідомити про цю страшну трагедію Гледіс та Естер?*»

Хвиля горя

О сьомій годині ранку Гледіс одягалася і готувалася до нового важкого трудового дня, коли задзвонив телефон, уже вдруге за ранок. Телефонував репортер, він запитував вік Грема і хлопчиків.

«Навіщо це вам?» – здивовано запитала Гледіс.

Зрозумівши, що вона не знала, що сталося, і не бажаючи першим повідомляти їй про тяжку втрату, репортер попрощався і поклав трубку. Але телефон продовжував дзвонити. Люди з навколишніх сіл запитували: «Гледіс, кажуть, що Грем і хлопчики пропали».

«Пропали? О, Господи! – вигукнула Гледіс. – Що сталося з моїми любими синочками? Що з Гремом?!»

Нарешті прийшла подруга Гледіс Гаятри і почала відповідати на телефонні дзвінки. Гледіс усе ще не знала достеменно, що сталося. На душі було неспокійно, однак вона сподівалася, що Грем і хлопчики скоро з'являться вдома. Її розум заперечував можливість того, що могло статися щось жахливе, і вона сподівалася, що вони скоро повернуться.

Через кілька годин почали приїжджати друзі, з'явилися репортери, які бажали сфотографувати її. Біля будинку, в домі, на веранді – скрізь було повно люду. Всюди панував хаос. Гледіс лише встигала зустрічати відвідувачів і приглядати за Естер. Вона все ще не розуміла, що сталося, і ніхто не знав, як повідомити їй цю страшну новину.

Нарешті, о пів на десяту Гайятрі взяла її за руку і сказала: «Гледіс, мені треба з тобою поговорити». Вона попросила всіх вийти з кімнати і промовила: «Гледіс, я не хочу, щоб ти була як камінь, але ти повинна бути сильною заради Естер».

Почувши про свою гірку втрату, Гледіс не повірила. Її розум відмовлявся прийняти реальність того, що відбулося, утім, це була правда. Чорну справу було зроблено, її не можна вже повернути назад.

«*Ні,* – волав її розум. – *Це неправда! Їх не було в джипі. Це якась безглузда помилка. Їх не могли... Їх не спалили*

живцем. Як таке могло статися? Хто міг скоїти такий нелюдський злочин?»

Хвиля горя захлеснула Гледіс, вона мусила ще раз перепитати подругу. А може, вона помилилася? Може, всього цього не сталося...

«Гойатрі... ти хочеш сказати, що вони... померли? Грем, і Філліп, і Тімоті – всі загинули?»

Сумні очі Гойатрі переконали Гледіс, що це – не помилка, і вона, безсила, опустилася на стілець. «Як сказати про це Естер?» – ридала мати.

Час зупинився, але життя тривало. Наступні кілька хвилин пройшли у болісному мовчанні. Гледіс збиралася з силами, щоб повідомити жахливу новину Естер. Телефон ні на мить не замовкав, дзвонили сусіди, дзвонили з Австралії, усі хотіли знати, що сталося. У дворі зібралося ще більше друзів і сусідів, щоб підтримати жінку в її невимовному горі. Фоторепортери все ще фотографували, але Гледіс було не до них. Її навіть не дратували їхні камери. Вона могла думати лише про доньку.

«Мамочко, які новини?» – запитувала Естер.

Гледіс взяла доньку за руку і подивилася в її гарні очі.

«Здається, ми залишилися одні», – тихо промовила вона, а потім, не вагаючись, додала: «Але ми їх пробачимо».

«Так, мамочко, пробачимо».

В очах Естер застиг жах, коли вона усвідомила, що сталося. Гледіс міцно обіймала доньку, а сама думала про чийсь жахливий учинок, який так швидко і так драматично змінив їхнє життя. Від усього цього вона немов заціпеніла всередині, але постійна активність допомагала їй триматися. Нарешті, син місцевого доктора підійшов до Гледіс і прошепотів: «Вони хочуть знати, що робити з тілами?»

Його слова не залишили жодних сумнівів у тому, що все це не може бути помилкою.

«Привезіть їх у Баріпаду. Грем віддав своє життя за цю країну. Він хотів би, щоб його поховали тут», – відповіла вона.

Упродовж наступного тижня ввесь час Гледіс був зайнятий відвідувачами, репортерами та представниками міської влади.

З Манохарпура повернулися співробітники Грема, і подробиці жахливої трагедії стали відомі усім. Багато жителів того села свідчили, що бачили широкий промінь яскравого світла, який сходив згори на палаючу машину. Вони розповідали про те, як жахливо почувалися, не маючи можливості допомогти, і про мужність їхнього друга Хасди, який намагався загасити вогонь.

Згодом Гледіс дізналася й про те, що цей інцидент не був спонтанним, влаштованим сп'янілими або незадоволеними жителями села. Він був частиною змови, яка мала на меті завдати остаточного удару по християнській громаді, й змовники вибрали своєю жертвою Грема.

Бідний Хасда був у нестямі від горя. Його батьки жили в будинку для прокажених, і Хасда народився там. Гледіс знала, що він дуже любив Грема і хлопчиків, і її душа плакала разом з ним.

Господи, прости їм...

Поховання відбувалося у понеділок о десятій годині ранку, в той самий час, коли Грем і хлопчики повинні були повернутися з табору. Привезли три труни, прикрашені квітами, і, здавалося, все життя в Баріпаді зупинилася. Магазини і школи були закриті, й багато посадовців міста прийшли віддати данину поваги Грему і хлопчикам. Гледіс та Естер уразили тисячний натовп тим, що сіли на траву поруч із жителями будинку для прокажених, які горювали за своїм «Дадою». Традиційний індійський похорон плавно перетворився на християнський, коли друзі почали висловлювати співчуття та читати вірші зі Святого Письма. Гледіс просили сказати кілька слів, але вона не була готова виступити перед такою величезною кількістю народу. Вона попросила Естер: «Заспівай зі мною, будь ласка, якщо зможеш». Естер погодилася.

Усі замовкли, коли Гледіс і її дочка йшли до підвищення. Вони заспівали пісню, яка упродовж багатьох років підтримувала Гледіс і давала їй наснагу.

«Тому що Він – живий, я можу поглянути в обличчя завтрашньому дню...».

Гледіс упевнено співала псалом разом із Естер, співала про себе: «*Тому що Він – живий, я можу поглянути в обличчя завтрашньому дню...*» Правда полягала в тому, що вона могла дивитися в майбутнє лише годину за годиною. Але цього буде досить, щоб продовжувати жити, і з часом життя жінки стало доказом непохитної віри серед непоправної трагедії. Хоча Гледіс і була вбита горем, спустошена емоційно, та в глибині душі вона була спокійна і хотіла показати світові, що вважає за честь те, що її чоловік і діти померли за Христа.

Хоробра Естер сказала журналістам: «Я вдячна Богові, що Він дозволив їм страждати заради Нього». Гледіс повторила слова Естер і додала: «Я насправді молюся: «Господи, прости їм, бо не знають, що роблять. І я переконана, що «...тим, хто любить Бога, хто покликаний Його постановою, усе допомагає на добре». Безсумнівно, цією подією Бог досягає Своєї вічної мети. Слава імені Його!»[2]

Багато друзів і членів родини почали умовляти Гледіс та Естер повернулися до рідної Австралії. Вони думали, що робота в будинку для хворих на проказу зупиниться, якщо Гледіс не знайде когось, хто зайняв би місце Грема. Гледіс ставили мільйон запитань: «Ти забереш тіла в Австралію? Що ти й Естер тепер робитимете? Що буде з будинком для хворих на проказу?»

Гледіс дивували їхні запитання. Для неї Індія стала домом, і вона нікуди не збиралася їхати. Коли репортери запитували жінку про майбутнє, вона відповідала: «Мій Бог контролює всі ситуації і всі обставини. Він творить лише благо. Він – моя надія і опора. Він пообіцяв: «...ніколи не залишу тебе й не покину тебе»[3]. Я служитиму Індії, покладаючись на Його милість».

Прощення приносить зцілення

Два місяці по тому Гледіс готувалася прийняти індо-австралійську нагороду на честь Грема. Її попросили виступити на церемонії, і в маленьку кімнатку набилося понад триста чоловік,

коли дізналися, що там буде Гледіс. Відтоді, як Грем і хлопчики загинули, жінка вперше погодилася виступити публічно. Навколо було багато поліції для її охорони.

Готуючись до виступу, Гледіс читала старий вірш Анни Джонсон-Флінт, який додавав їй сил:

Чим важчий наш тягар, тим більше блага Бог дає.
Дає нам більше сили, чим більше ми працюємо.
Чим більше прикрощів, тим більша Його милість.
Чим більш випробувань, тим більше і спокою.
Його любов не знає меж,
Його благодать – безмірна,
Його влада над людьми – необмежена.
Зі Свого незліченного багатства
Він нам дає, й дає, й дає.

Вона прочитала останній рядок, якраз тоді, коли конферансьє закінчив представляти її.

Гледіс вийшла на сцену і почала говорити про те, яким співчутливим і лагідним був Грем. «Якщо хтось хворів – він був біля нього, – сказала вона. – Це могло бути пізно ввечері або рано-вранці. Грему не потрібно було думати про те, що зробити для когось, хто потребував допомоги. Він просто діяв».

Гледіс закінчила говорити і прийняла нагороду. Її запросили залишитися на обід. Ніхто не пішов, усі хотіли привітати мужню вдову, яка не сказала жодного поганого слова про тих, хто так жорстоко розправився з її чоловіком і двома синами. За обідом одна з жінок сказала Гледіс: «Я не знаю, як ви можете простити».

Гледіс, не замислюючись, відповіла: «Прощати необхідно. Прощення приносить зцілення».

Гледіс сама не усвідомлювала цього доти, поки не промовила ці слова вголос. Вона пробачила вбивць свого чоловіка і синів, щойно почула жахливу новину. Прощення стало для неї каталізатором зцілення. Тієї миті вона вирішила, про що вона говоритиме наступного разу.

Гледіс запрошували виступити ще багато разів. І вона, коли лиш могла, приймала запрошення і завжди говорила про прощення. Під час кожного виступу вона повторювала: «Любов повинна бути щирою, ми повинні шанувати одне одного, як сказано в Посланні до римлян святого апостола Павла: «Благословляйте тих, хто вас переслідує; благословляйте, а не проклинайте! Тіштеся з тими, хто тішиться, і плачте з отими, хто плаче! Думайте між собою однаково; не величайтеся, але наслідуйте слухняних; не вважайте за мудрих себе! Не платіть нікому злом за зло, дбайте про добре перед усіма людьми! Коли можливо, якщо це залежить від вас, живіть у мирі зо всіма людьми!»[4].

Після першого публічного виступу Гледіс на церемонії нагородження її запрошували в незліченну кількість шкіл, церков, організацій. Іноді за тридцять шість годин їй доводилося виступати на шести зустрічах або зборах. Нині її виступи служать постійним нагадуванням про прощення для нації, де жорстокі напади на християн посилюються і де ніхто не може розповісти про нього краще, ніж Гледіс Стейнз.

Епілог

Гледіс усе ще живе в будинку для прокажених у Маюрбханджі. Але вона подорожує по всьому світу й виступає з проповідями про переслідування християн в Індії та про прощення. Індійський народ був уражений свідченням любові Христа, яке продемонструвала ця жінка: іноземка... вдова... просто жінка, єдина мета якої – служити нужденним їхньої країни.

На превеликий жаль, для того щоб привернути увагу людей, знадобилась жахлива смерть її чоловіка та двох синів. Гледіс вірно служить голосом Бога, демонструючи тим, хто її оточують, істинність того, що «...тим, хто любить Бога, хто покликаний Його постановою, усе допомагає на добре»[5]. У відповідь на свої виступи, Гледіс отримує тисячі листів від людей з усіх куточків Індії, навіть від індусів із вибаченнями за жахливий вчинок проти її сім'ї.

Вона на власному досвіді відчула силу прощення і знає, що нагадувати про нього життєво важливо і для Тіла Христового. Коли Гледіс виступала на одній із жіночих конференцій, їй сказали, що на вулиці на неї чекає дев'яносторічний чоловік, який наполягає на зустрічі з жінкою, яка змогла пробачити вбивць своєї сім'ї. Чоловік розповів Гледіс, що багато років тому його дочка померла через недбалість лікаря і він не зміг простити йому. Гледіс поговорила з ним, і вони разом помолилися молитвою прощення.

Через рік після вбивства Грема і хлопчиків Дару Сінгха і чотирнадцять інших чоловіків було арештовано за звинуваченням у вбивстві Грема, Філліпа та Тімоті Стейнзів. У червні 2002 року Гледіс попросили виступити свідком на суді. Саме тоді їй довелося подолати найбільшу трудність відтоді, коли вона дізналася про вбивство свого чоловіка і синів: зустрітися з людиною, яка це зробила. Це було випробування істинності її прощення.

Адвокат Сінгха стверджував, що його клієнт невинний, намагався дискредитувати Грема і заявив, що він сам через своє недбальство підпалив машину, оскільки користувався пічкою. Гледіс дивилася на Дара Сінгха і просила Бога допомогти їй виявити до цього чоловіка любов і співчуття, допомогти їй ніколи не дивитися на нього з ненавистю. У той час, коли ця книга вийшла друком (англійською у 2003 р. - *Прим.редактора*), судовий процес усе ще тривав.

Ми зустрілися з Гледіс та Естер у Калькутті. На прощання Гледіс подарувала нам вірш, який додавав їй сил після смерті чоловіка і синів. Його написав покійний нині Едгар Гест, він називається «Я в безпеці вдома».

Любі, я вдома, у Раю,
Такому яскравому і радісному.
Є досконала радість і краса
У його вічному світлі.

Закінчилися біль і горе,
Минуло занепокоєння.
Я зараз у вічному спокої,
Я нарешті вдома, у Раю.

Ви дивувалися, що я спокійно
Ходив долиною тіні,
Але ж любов Ісуса освітлювала
Кожну темну і страшну галявину.

Він Сам прийшов зустріти мене,
Крокуючи легкою ходою.
І, спираючись на руку Ісуса,
Чи міг я сумніватися або боятися?

Ви не повинні так горювати,
Тому що я вас дуже люблю.
Спробуйте поглянути за тінь землі,
Довіртесь волі нашого Отця.

Вас ще чекає робота,
І ви не повинні ліниво стояти осторонь.
Виконуйте її, поки живі,
Відпочинете поряд з Ісусом.

Коли вся робота скінчиться,
Він ніжно покличе вас Додому.
О, якою радісною буде ця зустріч,
Я дуже щасливий буду бачити вас!

Мей:

Назад до В'єтнаму – проповідувати Євангелію

В'єтнам
Листопад 1989 р.

Вони відчули запах океану, перш ніж побачили його. Мей ішла за своїм старшим братом Хонгом, ступаючи крок у крок вузенькою стежиною. Треба було піднятися ще на одну гору. Солоний вітер з океану розвівав їхнє волосся і піднімав настрій. Мей раділа: з кожним кроком свобода все ближче!

Нарешті вони піднялися на вершину, і Мей побачила човен-пліт з грубо обтесаних і покритих смолою колод, на якому стояла крихітна бамбукова хижа. Човен, здавалося, розвалиться, якщо хтось доторкнеться до нього. Мей зупинилася і потягла Хонга за руку.

«Я не сяду в цей човен, – промовила вона. – Ми й з гавані на ньому не вийдемо, тим більше не доберемося до Гонконга».

«Тобі доведеться, Мей!» – відповів Хонг, дивлячись на воду, і потягнув сестру далі за собою. Мей знову поглянула на човен, відчуваючи, як її охоплює страх. Окрім бамбукової хижі на ньому не було нічого. Інші в'єтнамські біженці теж ішли, обережно озираючись, боячись, що китайська поліція поверне їх усіх до В'єтнаму.

«Я... я не можу, Хонгу, – благала Мей. – Я... я не готова до цього».

«Ти боялася потайки перетнути кордон із Китаєм. Але ми зробили це. Тепер ходімо, ми повинні добратися до човна. Хіба ж ти не знаєш, чим батько пожертвував заради цього?»

Хонг засунув руку в кишеню і дістав старий, потертий носовичок. Обережно розгорнувши його й озирнувшись, він показав сестрі дві золоті монети. Кожна важила понад п'ятнадцять

грам і за кожну можна було купити квиток до Гонконга, квиток на свободу.

«Чи знаєш ти, скільки треба було трудитися батькові, щоб зібрати таку суму? – продовжував він. – Він планував це і чекав цього дня багато років. Він сам ніколи не буде вільним, але він зробив усе, щоб ти була вільною. Він купив тобі квиток, хутчіш ходімо до човна!»

«Він зробив це не для мене, а для Трунга, – заперечила Мей. – Це квиток Трунга». Інший старший брат Мей повинен був їхати з Хонгом. Батько Мей хотів свободи для своїх синів, сподіваючись, що вони зароблять грошей і зможуть допомогти молодшим братам і сестрам виїхати з В'єтнаму.

«Так, це був квиток Трунга. Але ж ти знаєш, що в нього недавно народилася дитина і він не може зараз їхати. Отож тобі пощастило. Ти будеш вільною у Америці чи в Австралії. Ти зможеш отримати хорошу освіту... І в майбутньому будеш багатою!»

Хонг усе ще тримав Мей за руку, тягнучи її у напрямі човна.

«На цьому човні навіть туалету немає. Що ми робитимемо?» – впиралася Мей.

«Туалет буде навколо нас», – сказав Хонг, сміючись. Він зупинився й пильно поглянув на сестру. «Це наш шанс, Мей, – промовив він. – Це те, чого хотів для нас батько: щоб ми поїхали з В'єтнаму, щоб були вільними, щоб здобули освіту, мали хорошу роботу. Він страждає від думки про те, що всі його діти проживуть життя у злиднях. Він *засмутився б*, якби знав, що ти вагаєшся. Ходімо, швидше!»

Вони вийшли на причал і попрямували до чоловіка, який стояв поряд із човном. Примружившись, він оглянув їх і простягнув руку. Хонг знав, чого він хоче – золота. Поклавши носовичок йому на руку, Хонг потягнув за куточок, і монети опинилися в руці чоловіка. Капітан уважно подивився на них і прикусив одну, щоб переконатися, що монети справді золоті.

«Сідайте», – пробурчав він.

Вони сіли в човен. Як Мей хотілося перед від'їздом ще раз обійняти маму! Або поговорити з батьком! Вона дума-

ла, чи корабель (нарешті вона примусила себе так назвати його) справді довезе їх туди, куди вони хотіли потрапити. Вона швидко помолилася духам своїх дідуся і прадідуся про безпеку подорожі.

Хонг та Мей обрали собі місце ближче до носа корабля, подалі від шуму мотора. Ще до відплиття Мей стало погано від переживання і від того, що корабель сильно розгойдувало на хвилях. Вона плакала, дивлячись як берег повільно зникає за обрієм.

Дні на борту корабля були нескінченними і нудними. Мей і Хонг швидко зрозуміли, що на таку тривалу подорож у них не вистачить їжі. Після того, як вони з'їли всі продукти, їм доводилося просити їжу в інших пасажирів. На кораблі їх було сорок три. Дні тяглися безкінечно, і піщинки часу, здавалося, падали лише по одній на хвилину.

Шторм

Мей знову випірнула, випльовуючи солону воду і хапаючи ротом повітря.

«Допоможіть!» – гукала вона, відчайдушно вдивляючись у темряву, сподіваючись побачити корабель або Хонга, або хоч що-небудь. Чергова хвиля накрила її, і, випірнувши, вона намагалася вдихнути, перш ніж її знову накриє хвилею.

Раптом вона відчула, як її схопила чиясь рука.

«Пливи до берега», – закричав їй на вухо чоловік. Мей впізнала його – це був один із біженців, який, як і вона, втікав зі своєї країни на цьому старому кораблі. Вони попливли разом. Вона оглядалася, щоб бачити, як накочуються хвилі, щоразу попереджаючи свого супутника про наближення чергової хвилі, а він уважно дивився у напрямку берега.

Нарешті вони змогли стати на ноги, пройшли ще кілька кроків і, виснажені, попадали на пісок. Інші люди з корабля теж припливли до берега, тремтячи від сильного холодного вітру. Весь їхній мокрий одяг був у піску. Мей так зраділа, коли знайшла Хонга! Вони обійнялися. Через сильний вітер запалити

вогонь було неможливо, і вони скупчилися, намагаючись зігрітися, з надією чекаючи, доки зійде сонце.

Мей дивувалася повороту своєї долі. Кілька днів тому вона була сімнадцятирічною школяркою в північному В'єтнамі, щасливо жила зі своїм батьком і мамою у будинку під червоним черепичним дахом недалеко від китайського кордону. Тепер вона разом з іншими біженцями сидить мокра на холодному вітрі в Китаї і не знає, чи добереться вона коли-небудь до Гонконга і чи буде вільною.

Батько Мей завжди хотів, щоб його семеро дітей жили краще, ніж він. Мей так часто чула його слова про освіту, що могла повторити їх напам'ять. Але він ніколи не говорив про катастрофу корабля.

Мей згадала про маму, яка завжди сміялася над батьківськими мріями про освіту для дітей. Вона вважала школу марною тратою часу і грошей. Вона розпоряджалася фінансами сім'ї й відмовлялася давати своїм сімом дітям гроші на книги і шкільне приладдя. Часто батько Мей продавав курчат або інших тварин і давав дітям гроші на школу. Щойно дружина дізнавалася про це, вона лаяла його. Діти намагалися триматися осторонь від цих сварок. Найважливіше було те, що вони продовжували ходити до школи.

Одному зі старших братів Мей удалося виїхати з В'єтнаму, й упродовж певного часу він працював у Болгарії. Він побачив інший світ, і під впливом його розповідей батько ще більше загорівся тим, щоб його діти залишили рідну країну.

Тепер Мей виїхала з В'єтнаму, але опинилася не в тому місці, про яке мріяв її батько. Вона щулилася від холоду на березі, а її ковдра бовталася десь у бурхливому морі. Шторм змусив усіх пасажирів плисти до берега. Капітан залишився на кораблі, намагаючись утримати його проти хвиль і перечекати шторм. Здавалося, пройшла вічність, поки вітер ущух і, нарешті, з'явилося сонце. Ніколи ще Мей не була так вдячна за те, що настав новий день.

Біженці стояли, притулившись одне до одного на березі, поки капітан не махнув їм, щоб вони поверталися на корабель. Вони

попливли, долаючи прибій, і знову видерлися на корабель, який мусив-таки вивезти їх на волю. Усе з палуби змило штормом. Їх запас одягу, ковдри, їжу, каструлі та сковорідки – все забрало море. Мей і Хонг сподівалися, що поки вони плистимуть до Гонконга, шторму більше не буде. Вони гадали, чи зможе корабель плисти тепер, коли після шторму всі пасажири повернуться на борт.

Через сорок два нескінченних дні після шторму корабель, нарешті, прибув до Гонконга. Але там вони були не потрібні. Поліція не дозволяла їм залишати корабель. Їх відправили на острів Кау, непридатну для землеробства смужку землі, де фермери вирощували корів. Там Мей, Хонг та інші біженці могли зійти з корабля. Однак те, що на них чекало, було таким самим неприємним, як і те, від чого вони втекли. Щодня до острова причалювала понад сотня човнів, таких як той, на якому припливли вони. Працівники гуманітарних організацій роздавали їжу в консервних банках. Але Мей не звикла до такої їжі: її постійно нудило.

Життя у таборі

Через тиждень після того, як біженці висадилися на острові Кау, Мей, Хонга та інших поселили у таборі № 1 для біженців. Через місяць їх знову перевели, цього разу до табору № 9, а через рік – до табору № 3.

Щоразу, коли їх переводили до нового табору, вони повинні були знайти собі місце, де жити. Жителі табору сварилися за місця, тому Мей і Хонгові доводилося постійно допомагати одне одному захищатися від тих, хто зазіхав на їхні місця чи майно. Життя у таборі № 3 було особливо жорстоким – справжнє поле битви. Біженці з одного району В'єтнаму організовувалися в банди і билися з земляками з інших районів. Усе в таборі: цегла, електричні лампочки, електрокабель, частини ліжок і загострені сталеві стержні служило зброєю. Іноді битви тривали кілька днів, різні угруповання намагалися взяти табір під свій контроль. Поліція Гонконга не могла утримувати в таборі порядок, тому життя за парканом підпорядковувалося анархії.

Під час таких битв жінки і діти ховалися, намагаючись не залишати своїх схованок, поки чоловіки билися. Як і інші, Мей ховалася на ліжку за загорожею – дошкою, покладеною на камені – сподіваючись, що бійка скоро закінчиться. Як і іншим, їй хотілося вибратися з табору і стати, нарешті, вільною.

«Так бо Бог полюбив світ»

Після однієї особливо жорстокої бійки Хонга і Мей перевели в інший табір – «Ланг Джин». Цей табір був призначений для ізоляції «порушників спокою». Мей не знала, чому їх відправили туди. Цей табір мав лише одну перевагу над іншими – тут була будівля, яка служила церквою. Однак Мей не знала, що таке церква. Одного разу, проходячи повз цю будівлю, дівчина наважилася зазирнути всередину. На стіні однієї з кімнат висів великий білий прапор з червоним хрестом у центрі. Під хрестом по-в'єтнамськи було написано декілька слів. Стоячи на порозі, Мей могла їх прочитати: «Так бо Бог полюбив світ».

Зацікавившись, дівчина увійшла до кімнати. Люди співали пісню, яку вона ніколи раніше не чула. Потім встав чоловік і заговорив по-в'єтнамськи. Мей уважно слухала. Їй подобалося те, що він говорив. Він говорив про Бога, який любив людей, а не залякував їх і не панував над ними. Їй хотілося дізнатися більше про людей, які відвідували цю церкву, та про їхнє дивне вчення, проте вона не збиралася відмовлятися від віри своїх батьків. Для неї Бог, який полюбив світ, був лише ще одним богом, якому вона могла поклонятися на додаток до інших своїх богів.

Мей прожила в таборі для біженців у Гонконзі вже два роки, коли одна з подруг відвела її до ворожки. Дівчина сподівалася дізнатися, як скоро вони з братом зможуть залишити цей табір. Стара подивилася в очі Мей, а потім взяла її за руки.

«Так-так. Тепер бачу. У тебе є друг».

Мей зніяковіла. «Ні, у мене немає друга».

Ворожка занепокоїлася. «А-а-а, – вона закивала головою, – тоді це друг з минулого життя, який прийшов за тобою в це життя».

«Прийшов? – здивувалася Мей, стривожено поглядаючи то на ворожку, то на подругу. Вона подумала, що жінка має на увазі демона, який переслідує її. – Що він хоче? Що мені зробити, щоб він дав мені спокій?»

«Ти повинна піти додому і поклонятися йому. Молися і проси, щоб він дав тобі спокій».

Мей не вперше говорили про демона. Коли їй було сім років, вона дуже хворіла. У неї була висока температура, вона не могла ні їсти, ні пити. Її мама покликала дядька, чаклуна, щоб вигнати злих духів, які, як вона вважала, накликали хворобу. Дядько бив її прутом, примовляючи, що він налякає злого духа і вижене хворобу. Мей кричала і кликала на допомогу, однак члени сім'ї міцно тримали її, поки дядько бив. Потім дядько схопив її за волосся і вдарив головою об залізні прути ліжка, намагаючись витрусити з неї духів. Іноді він бив її всю ніч. Мей кричала від болю, але її крики лише надихали його, і він з гордістю заявляв: «Це диявол виходить з неї». У нього також була маленька металева конячка, якою він колов її, щоб виманити злих духів.

Проте всі його зусилля були марними. Мей продовжувала хворіти. Нарешті батько завіз дівчинку до лікарні. Лікар призначив їй ліки, і через кілька днів Мей була здорова. Мей дуже дивувалася, чому ліки виявилися набагато сильнішими за чаклуна. Тепер вона роздумувала, чи правду каже їй ворожка. Чи допоможе *поклоніння* цьому «другу» переконати демона залишити її?

Мей вирушила до великого буддистського храму в таборі й звершила обряд, як це робили її батьки. Вона не зовсім вірила словам ворожки, але не хотіла ризикувати, особливо якщо цей «друг» перешкодить їй отримати візу і вирватися на свободу. Вона запалила пахощі й попросила духа піти геть.

Утім, чим більше дівчина молилася біля вівтаря, тим неспокійніше їй ставало. Десь у душі вона знала, що її тривога не має нічого спільного зі світом духів. У таборі біженців Мей почувалася, як у клітці, і їй хотілося вирватися з неї. Постійна потреба боротися за виживання не пройшла безслідно, вона

позначилася на природній дружелюбності дівчини, на зміну якій тепер прийшли неспокій і розчарування. Мей не могла зрозуміти тієї печалі, яка пустила коріння в її серці. Їй хотілося чогось іншого, і вона гадала, чи заповнить життя у вільній країні ту порожнечу, яку вона відчувала в житті.

Наступного дня Мей знову потягнуло до церкви. Побачивши напис про любов Бога, вона знову подумала, хто ж цей Бог насправді й чому Він «так полюбив світ». А *її* Він теж любить?

Вона ввійшла, подивилася на книги на полицях і взяла найтовстішу книгу, сподіваючись, що вона розповість що-небудь про цього Бога любові. Відкривши книгу, вона прочитала: «На початку Бог створив небо і землю ...».

«*Це історична книга*» – подумала вона, прочитавши ще кілька рядків. У школі вона не любила історію зі всіма її датами, назвами та іменами людей, які потрібно було запам'ятовувати. Вона швидко закрила книгу і повернула її на полицю. Потім вона вибрала найтоншу книжку в гарній шкіряній обкладинці, відкрила її і переглянула початок – довгий перелік імен. Потім почала читати уважніше. Це була розповідь про молоде подружжя, яке чекало дитину. Але немовля було особливим, оскільки на небі зійшла зірка, щоб відзначити Його народження, і мудреці прийшли, щоб привітати Його.

«*Хто ця дитина?* – думала вона. – *Хто такий Ісус?*»

Іде до Бога, який любить її

Тієї неділі Мей знову прийшла на богослужіння, де пастор говорив про силу Бога. «Диявол, – сказав проповідник, – не боїться нікого і нічого, окрім одного. Він боїться Бога. Там, де Бог, там бісів немає». Мей широко розкрила очі від подиву. Вона подумала, що, може, пастор якимось чином дізнався про «друга» з минулого життя, який, як їй сказали, переслідував її. Мей захотіла повірити в Бога, щойно почула ці слова. Вона не бажала мати нічого спільного зі світом духів, які з дитинства приносили їй стільки страху і болю. Вона просто хотіла спокою.

Коли наприкінці своєї проповіді пастор закликав присутніх до покаяння, Мей вибігла вперед. Вона не була впевнена до кінця в своєму пориві, але знала, що хоче поклонятися Богу, який любить її і вірить їй.

Відтоді, коли Мей охоплював страх, зазвичай тоді, як вона лежала на ліжку і чула шум табірної бійки, вона читала Новий Завіт і молилася Богу. Пастор сказав їй, що диявол боїться, коли вона читає Слово Боже, і дівчина читала його щодня.

Більшість людей у таборі ходили до буддійського храму, і Мей ходила з ними навіть після того, як вона вийшла вперед у церкві й молилася молитвою покаяння. Духи можуть боятися її, коли вона читає Біблію, думала вона, але варто запропонувати і їм якусь жертву, про всяк випадок. У її наметі все ще стояли ідоли, і щодня, молячись Богу християн, вона молилася і своїм богам. Якщо одна релігія – добре, то дві – ще краще. Інші біженці робили так само, вибираючи те, що їм подобалося з різних релігій, представлених у таборі.

Потім однієї з неділь християнський пастор говорив про те, що інших богів та інших релігій не повинно бути. Він сказав, що християни повинні дотримуватися однієї релігії та поклонятися одному істинному Богові. Після богослужіння Мей повернулася в свій намет і повикидала всіх ідолів. Сусіди-буддисти намагалися її зупинити, але Мей наполягала. Якщо Бог хоче, щоб вона йшла лише за Ним, вона готова позбутися всього, що пов'язано з її колишньою релігією.

«Використовуй мене»

Іншої неділі, після того як Мей викинула своїх ідолів, проповідь була про смерть Ісуса на хресті та про Його розплату за наші гріхи. Мей знову вийшла вперед, вперше усвідомивши свій гріх та каючись. «Прости мені, Господи, – молилася вона. – Використовуй мене так, як хочеш і де хочеш. Тільки використовуй мене!»

Хоч Мей знала дуже небагато про Біблію і християнське вчення, вона почала розповідати про них усім у таборі. Вона з

захватом продовжувала читати Біблію, і Святий Дух допомагав їй примножувати знання. Чим більше вона дізнавалася, тим більше свідкувала про Бога.

Хонг зацікавився, куди ходить його сестра, і також прийшов на богослужіння. З часом він теж прийняв Христа, але його посвята не була такою глибокою, як у Мей. Головне, що його цікавило, це свобода. Він мріяв вибратися з табору і жити в країні, де він буде вільним. Хлопець мав багато планів: де працюватиме, як започаткує свій бізнес і буде процвітати. Він думав, що, можливо, ставши християнином, йому швидше вдасться отримати візу і поїхати на Захід.

У церкві Мей познайомилася з чоловіком на десять років старшим за неї, і вони почали зустрічатися. Він теж прагнув виїхати на Захід, почати свою справу і заробляти гроші. Їхні стосунки міцніли, і Мей відчула, що починає поділяти його погляди. Її жага до Святого Письма вщухла, вона стала менше молитися. Дівчина більше думала про те, як витратить свої гроші, коли буде вільна, і молилася лише час від часу, щоб знати, що Ісус приймає її і пустить до раю, коли повернеться.

Щирі молитви, які виходили з серця Мей і переповнювали її душу, тепер зникли. Тепер вона молилася тільки про те, щоб Бог допоміг їй вибратися з табору і дав їй свободу. Вони з другом почали говорити про шлюб. Мей справді хотіла вийти заміж за цього чоловіка, проте вважала, що їй лише двадцять і тому виходити заміж ранувато.

Одного вечора, лежачи в ліжку, Мей почула голос. «*Я тебе не залишу*, – говорив він їй. – *Коли я знову прийду, я заберу тебе з Собою*».

Мей розплющила очі й раптом почула ще щось: голосний, різкий, крик агонії.

«*Ти чула цей крик?*» – здавалося, Святий Дух звертається прямо до її душі.

«Так, – відповіла Мей. – Що це?»

«Це крик тих, кого залишили позаду. Це крик болю й образи».

«Тож виходьмо до Нього... поза табір»

Наступного ранку Мей відкинула свою духовну лінь. Її молитви знову стали пристрасними, і тепер вона молилася не лише про багатство і квитки на Захід. Вона почала молитися про свою родину, яка залишилася у В'єтнамі, і про християн на своїй батьківщині, які страждали за Христа.

Одного разу вона читала Біблію і прочитала Послання до євреїв, 13:12-15:

> «*Тому то Ісус, щоб кров'ю Своєю людей освятити, постраждав поза брамою. Тож виходьмо до Нього поза табір, і наругу Його понесімо, бо постійного міста не маємо тут, а шукаємо майбутнього! Отож, завжди приносьмо Богові жертву хвали, цебто плід уст, що Ім'я Його славлять*».

«*Тож виходьмо до Нього... за табір*». Здавалося, ці слова зіскочили зі сторінки і пропалили дірку в серці Мей. Вона була вражена закликом Бога до її серця: «*Повертайся до В'єтнаму, поширюй Моє Слово там. Скажи тим, хто нині стоять осторонь, щоб прийшли до Мене*».

Мей знала, що служити Христові у В'єтнамі надзвичайно важко. Вона знала, що страждатиме, якщо відповість на заклик Господа. Усе ж вона хотіла поїхати. Вона сказала Богу, що зробить усе, що Він їй накаже. Якщо Він скаже повернутися до В'єтнаму, вона готова до цього.

Мей знала глибину темряви, яка огорнула В'єтнам, вона бачила це у своїй сім'ї. Коли вона навчалася у школі, в їхньому будинку був темно-червоний вівтар і три посудини, в яких спалювали пахощі для трьох предків, яким поклонялися: дідуся, прадідуся і прапрадіда Мей. Коли помре її батько, сім'я замінить найстарішу посудину з ладаном на нову – для нього.

Духи перебувають повсюди, говорили в'єтнамцям, і, як більшість буддистів, сім'я Мей щосили намагалася вмилостивити їх. Вони приносили в жертву свиню чи курку і клали на вівтар,

промовляли заклинання і запрошували пращурів прийти і скуштувати їжу, сподіваючись отримати їхню прихильність. Мей жадала поділитися істиною про Слово Боже зі своєю родиною та іншими людьми у В'єтнамі, які й досі живуть у повному невігластві.

Наступного разу, коли християни зібралися разом, Мей попросила слова. Вона встала і, всміхаючись, промовила: «Я почула заклик Господа. Він говорив зі мною».

Вона оглянула людей, які стали її друзями, майже другою сім'єю.

«Бог покликав мене повернутися до В'єтнаму, – продовжувала вона. – Він хоче, щоб я розповіла в'єтнамцям істину, розповіла про Його любов».

Люди відреагували швидко, проте не так, як очікувала Мей.

«Це голос *диявола!*» – вигукнув один із чоловіків.

«Це не може бути від Господа, – підтримала його літня жінка, різко закриваючи свою Біблію. – Бог привів тебе до Гонконга, і Він приведе тебе до свободи. Він допоможе тобі процвітати, щоб ти могла допомагати своїй сім'ї. Бог не хоче, щоб ти поверталася до В'єтнаму!»

«Якщо ти туди повернешся, ти страждатимеш, – додав інший чоловік. – Я знаю. Я бачив це. Страждання, цілком можливо, навіть змусить тебе відмовитися від Бога. Він ніколи не попросить тебе повернутися туди».

Мей поглянула на свого друга, сподіваючись побачити усмішку підтримки на його обличчі. Але усмішки не було, підтримки теж. Він встав, повернувся і попрямував до виходу.

Багато хто в церкві намагалися відрадити Мей, а її брат, коли вона розповіла йому, вліпив їй ляпас. «Як ти можеш наплювати на мрію батька, – вигукнув Хонг. – Він роками заощаджував гроші для того, щоб ти приїхала сюди, отримала свободу. І ти все це покинеш? Ти розіб'єш серце своїм батькам! І не говори про повернення! Ні слова більше!»

Мей думала, як її власний брат може так до неї ставитися і як друзі-християни можуть критикувати її за те, що вона хоче ділитися Євангелією. Вона молилася про те, щоб Бог

дав їй мудрості, терпіння і любові до свого брата, незважаючи на те, що він проти її повернення. Вона була впевнена, що Бог покликав її, і вона молилася про те, щоб інші також зрозуміли це.

Проте нападки брата були не найболючішими для Мей. Найболючішим було емоційне потрясіння, спричинене її другом.

«Він вивів тебе з В'єтнаму, – сказав він Мей. – Як Він може хотіти, щоб ти повернулася? Ти не поїдеш!»

Йому не вдалося відговорити Мей, тому він розірвав з нею стосунки.

«Я не можу одружитися з жінкою, яка відмовляється від своєї мрії, – сказав він. – Бог привів тебе сюди, і ти збезчестиш Його, а також свою сім'ю, якщо повернешся».

«У мене є мрія, – заперечила Мей зі сльозами на очах. – Тепер Бог дав мені нову мрію. Я мрію про те, щоб розповісти своїм співвітчизникам про любов Христа. Я хочу розповісти їм про те, що їм не потрібно більше вбивати тварин, що жертва вже принесена!»

«У такому разі у нас різні мрії, – відповів він крижаним голосом. – Між нами все скінчено».

Мей дивилася, як він ішов, і з її очей лилися сльози.

Від поганого харчування та антисанітарії у таборі фізичне здоров'я Мей швидко погіршувалося. Але її духовне здоров'я ніколи ще не було кращим, ніж зараз. Хоча Мей покинув друг, а церква сумнівалася в істинності її покликання, у неї не було сумнівів щодо того, що їй слід робити. Бог кликав Мей назад до В'єтнаму.

Єдине прізвище у списку

Мей записалася на зустріч із керівництвом табору, щоб подати заяву про повернення до В'єтнаму. Вночі перед зустріччю вона не могла спати, адже обмірковувала своє рішення. Їй було цікаво, чому в таборі її підтримують так небагато людей. Вона молилася, обіцяла Богові, що поїде туди, куди Він захоче, і зробить усе, про що Він попросить. Вона відчувала цілковитий

спокій і навіть піднесення, думаючи про те, як розповідатиме людям у В'єтнамі про любов Ісуса.

Нарешті дівчина заснула й уві сні побачила, що повертається до В'єтнаму, але не одна. З нею були жінка і чоловік. Мей ясно зрозуміла, що Бог запевняє її, що вона не повертатиметься одна.

Коли наступного ранку Мей підійшла до офісу табору, вона не сумнівалася, що прийняла правильне рішення. Мей відчинила двері й впевнено попрямувала до столу.

«Я хочу повернутися до В'єтнаму».

Чоловік, який сидів за столом, поглянув на молоду дівчину зі співчуттям і розгубленістю. «Ви хочете повернутися?»

«Так».

«Скільки ви пробули в Гонконгу?»

«Майже п'ять років».

«Скоро закінчиться ваше перебування у таборі. Усього через кілька місяців ви отримаєте візу і тоді зможете поїхати до Америки чи Австралії. Не здавайтеся».

«Я не здаюся, – твердо відповіла Мей. – Я більше не хочу їхати на Захід. Я хочу повернутися на батьківщину».

«У нас небагато людей, які хочуть повернутися. На цю заяву навіть знизили ціну, тому що ніхто не повертається. Ви знаєте, що це означає?»

«Я знаю, що це означає, – впевнено промовила Мей. – Але Бог покликав мене».

«Вас покликав Бог? – ще більш спантеличено перепитав чоловік. – Розумію, тоді ваша заява на отримання візи і ваш файл будуть анульовані. Вийде, що ви ніколи тут не були... неначе останніх п'яти років не було».

«Я це знаю. Я не їду на Захід».

«А ви знаєте, що уряд В'єтнаму не завжди приймає тих, хто виїхав, – він зробив останню спробу переконати Мей, – особливо тих, хто виїхали нелегально».

«Я це знаю».

Чоловік уважно подивився на неї, а потім витяг із шухляди бланк заяви. «Мені потрібне ваше посвідчення особи».

Мей віддала йому документ, взяла ручку і заповнила бланк. Дивне відчуття задоволення і навіть радості наповнило її серце, і вона, не вагаючись, поставила свій підпис, тим самим назавжди відмовившись від можливості жити вільно на Заході.

Чоловік узяв аркуш паперу, на якому вгорі було надруковано: ПОВЕРНЕННЯ ДО В'ЄТНАМУ. Він ретельно вписав прізвище Мей у верхньому рядку. Інших імен у списку не було.

Коли Хонг дізнався, що Мей підписала заяву на репатріацію, він побив її.

Подруга Мей, літня християнка на ім'я Хуйєн, заявила, що дівчина збожеволіла. Проте наступного дня, коли Хуйєн знову зустрілася з Мей, вона заговорила з нею зовсім по-іншому. «Ти не божевільна, – промовила вона. – Вибач, Мей, що я так сказала».

«Що сталося? – здивувалася Мей. – Ще вчора ти говорила, що я божевільна, тому що повертаюся до В'єтнаму, а сьогодні це рішення здається тобі раціональним».

«Вчора ввечері Господь проговорив до мене, – розповідала Хуйєн. – Він сказав, що мені теж потрібно повернутися до В'єтнаму і там нести Його послання людям».

Серце Мей забилося від радості, вона знала, що повертатиметься не одна. Вона згадала свій сон, в якому з нею поверталася ще одна жінка. У сні був ще й чоловік, і вона стала з цікавістю думати про те, якого чоловіка Бог пошле з ними.

Хуйєн пішла до офісу і заповнила такий же бланк, як і Мей. Її ім'я було другим у списку.

Кілька днів по тому ще один член їхньої маленької церковної громади, чоловік на ім'я Троунг, підійшов до Мей і повідомив, що він теж відчуває, що Бог кличе його повернутися до В'єтнаму. «Але ж у В'єтнамі так важко жити, – сумнівався він. – Як я зможу вижити там і служити Богові?»

«Не турбуйся, – заспокоїла його Мей. – Бог про все подбає».

Коли Мей готувалася до поїздки, вона бачила, як Бог відкриває всі двері й піклується про кожну деталь її повернення додому. Ішов 1994 рік, вона прожила в Гонконзі майже п'ять

років. Коли члени церкви зібралися, щоб провести трьох віруючих, багато з них усе ще намагалися переконати їх залишитися.

Хонг провів Мей та її супутників до сірих металевих воріт табору біженців.

«Як ти можеш так учинити, – знову докоряв він. – Я написав батькові й розповів йому про твоє божевілля. Він не хоче, щоб ти поверталася. Він хоче, щоб ти була вільною. Ти знаєш, скільки неприємностей чекає на тебе у В'єтнамі? Там не щадять християн. Їх переслідують, заарештовують, катують. Мей, ще не пізно передумати».

«Я прийняла рішення», – відрізала Мей.

«Я не можу повірити, що привіз тебе сюди, – сердито промовив він. – Хто піклувався про тебе впродовж цих п'яти років? Хто захищав тебе під час бійок у таборі? Хто дбав про те, щоб у тебе була миска рису, коли її хотіли відібрати? Як я хотів би, щоб замість тебе зі мною приїхав Труонг. Він би не збезчестив мене і нашого батька так, як ти. Труонг поважає нас. Як ти можеш так *учинити*?»

Мей сумно подивилася на брата. «Можу, бо мене покликав Бог, – відповіла вона. – Ти хочеш бути вільним, виїхати в іншу країну. Але хіба ти не розумієш, що є важливіші речі, ніж політична свобода чи гроші? Хто розповість нашій родині про Ісуса? Хто розкаже їм, як бути вільними, як потрапити до раю? Бог доручив мені зробити це, і я виконаю Його доручення. Я, можливо, ніколи не буду такою багатою, як ти, але я роблю те, до чого покликав мене Бог. Я сподіваюся, Хонгу, що коли-небудь ти це зрозумієш».

Брат похмуро спостерігав за тим, як усі троє сіли в маленький жовтий фургон, який повезе їх до аеропорту. Він не помахав їй услід. Інші християни теж дивилися через ґрати воріт, у них по щоках текли сльози. Коли машина рушила з місця, Мей озирнулася, намагаючись запам'ятати кожного, хто стояв за воротами, думаючи про те, чи побачить вона кого-небудь із них ще хоч раз.

Таємна робота

Після того, як літак приземлився у В'єтнамі, Мей повинна була сама добиратися додому з аеропорту. Вона сподівалася на теплий прийом, але їй зовсім не були раді. Її батько, який так тяжко працював, щоб забезпечити їй краще майбутнє, відверто ігнорував її присутність. Він не розмовляв з нею і робив вигляд, що взагалі її не помічає. Мама кричала на Мей і запитувала, чому вона розлютила духів сім'ї, чому вона не поклоняється предкам.

Незважаючи на таке ставлення сім'ї, Мей намагалася ставитися до всіх добре. Вона часто молилася і тихенько співала псалми у своїй кімнаті. Завдяки свідченням і власному прикладу, Мей навернула до християнства свою першу людину: молодша сестра почала ставити запитання про її віру і з часом прийняла Христа як свого Спасителя. Сестри часто разом молилися і читали Святе Письмо. Але батьки не давали Мей спокою, і це дуже її непокоїло. «*Я думала, що Ти хочеш, щоб я повернулася до В'єтнаму*», – одного разу молилася вона. І у відповідь почула наказ Бога: «*Збери моїх овець. Іди в провінцію Ван Донг*».

Мей ніколи не була в провінції Ван Донг, але чула про те, що деякі люди, які знайшли Христа в Гонконзі, повернулися до В'єтнаму, до тієї провінції. Вона вирушила туди і дорогою безперестанку молилася. Вона намагалася якомога менше говорити зі своїми супутниками. У дівчини не було документів із дозволом на поїздку, і вона боялася, що поліція може заарештувати її, коли дізнається, що вона християнка.

У Ван Донг вона зустріла інших християн. Вони почали збиратися разом і ходити до джунглів, щоб поліція не дізналася про їхні таємні богослужіння. Мей усвідомлювала своє покликання від Господа – шукати заблукалих овець – і почала їздити у віддалені райони провінції і проповідувати. Вона все ще жила вдома з батьками, але в провінцію Ван Донг їздила регулярно і проводила там зібрання. Незабаром у Ван Донг організувалася

невеличка церква, але зі зростанням числа прихожан посилювався і тиск на її членів з боку уряду.

Батько Мей, знаючи про її поїздки до інших християн, почав завантажувати дочку домашньою роботою, і в неї залишалося все менше вільного часу. Бачачи, як уперто його дочка тримається за свою нову релігію, він, нарешті, пом'якшав. Він дозволив їй регулярно відвідувати церковні богослужіння, однак усе ще забороняв бути присутньою на молитовних зібраннях та особливих служіннях і спілкуватися з іншими віруючими. Мей продовжувала ходити на заборонені зустрічі та нести християнське служіння, тому батько вигнав її з дому. Через кілька днів він дозволив їй повернутися, але незабаром усе повторилося знову.

Поліція почала пильно стежити за Мей. Про християнську діяльність дівчини стало відомо поліції, й на батька Мей почали чинити тиск, примушуючи його ініціювати заведення проти неї справи. «Куди вона їздить? – постійно допитувалися вони. – З ким вона зустрічається? Про що вони говорять? Чому ви дозволяєте своїй дочці так поводитися?»

Поступово тиск на батька посилювався, і поліція перестала приходити до нього додому. Його почали викликати до поліцейської дільниці.

«Якщо ви не можете вплинути на свою дочку, то ми зможемо».

Боячись за свою безпеку та за безпеку Мей, батько багато разів наказував їй нікуди не їздити.

«Не їдь, – наполягав він. – Ти знаєш, що вони зі мною зроблять? А що зроблять з тобою?»

Спочатку Мей говорила, що йде зустрітися з друзями або кудись у справах. Вона все сміливіше виконувала свою роботу і стала відвертою з батьком: «Я йду виконувати Божу роботу», – говорила вона.

Вона дуже переймалася тим, що батько не розуміє її і налаштований проти неї. Її молитви стали більш палкими.

«*Господи,* – молилася Мей. – *Я зроблю для Тебе все. Я готова до тюремного ув'язнення заради Тебе. Я навіть помру*

за Тебе, якщо така Твоя воля. Але, прошу Тебе, Господи, не дозволяй моєму батькові переслідувати мене. Це для мене найнестерпніше».

Однак переслідування не припинилися. Пройшли роки, і Мей зрозуміла, що Бог використав цей час, щоб навчити її. Якщо вона витримає нападки і тиск з боку свого улюбленого батька, то ніякі переслідування не завадять їй виконувати ту роботу, до якої закликав її Бог.

Відмова від свободи

З часом Мей зустріла кількох американських місіонерів, які працювали у В'єтнамі. Побачивши, наскільки рішуче налаштована дівчина, вони запропонували їй поїхати до Біблійної школи в Сполучені Штати Америки. Це була чудова можливість. Мей провела п'ять років у таборі біженців у Гонконгу, очікуючи можливості виїхати на Захід. А тепер, коли вона знову у В'єтнамі, її запрошують до Америки й оплачують усі витрати.

Коли Мей розповіла батькам про цю пропозицію, її батько захоплено вигукнув: «Це чудова можливість! Твої «американські батьки» хочуть організувати твою поїздку в Америку, де в тебе буде свобода й ти отримаєш освіту! Яка чудова новина! Ти повинна їхати!»

Але мрія Мей не зникла. Дівчина знову перечитала Послання до євреїв, 13:12–15 – ті вірші, які Бог використав, щоб покликати дівчину повернутися до В'єтнаму. Її палкі почуття до грішників на її батьківщині не змінилися.

«Я хочу працювати у В'єтнамі, – сказала вона батькам. – Бог покликав мене працювати саме тут».

«Хіба ж це не Сам Бог допомагає тобі виїхати? – дивувався батько. – Ти просто збожеволіла!»

Проте Мей твердо вирішила залишитися у В'єтнамі. Замість поїздки до Сполучених Штатів вона закінчила курс інтенсивного навчання в Сайгоні. Їй було все одно, де проходити практику і вивчати Євангеліє, її єдиним бажанням було служити Богу і бачити, як її співвітчизники навертаються до Нього. Місіо-

нери запропонували оплатити всі витрати в Сайгоні, але Мей люб'язно відмовилася. Вона знала, що Бог оплатить її витрати, якщо це входить у Його плани.

Шість місяців Мей провела у Південному В'єтнамі, майже не виходячи з дому, виїжджаючи тільки проповідувати в сільські райони країни. Якби дівчина вийшла на вулицю в Сайгоні, північний акцент обов'язково видав би її, а вона не могла ризикувати, оскільки не мала дозволу на перебування в Південному В'єтнамі. Тому Мей намагалася не виходити на вулиці міста впродовж усього перебування, лише з тугою дивилася з вікна на машини, які проїжджали повз її будинок. Як їй хотілося хоч на мить вийти і стати частиною життя, яке вирувало навколо! Але вона залишалася вдома.

Дні були довгими, навчання інтенсивним, і все повинно було бути таємним. Щодня вони багато молилися, вивчали Святе Письмо і вчилися, щоб стати пасторами.

Прагнення проповідувати серед племен

Під час навчання Мей здобула вичерпну інформацію про в'єтнамські племена. Через виховання, яке дівчина отримала вдома, вона була переконана, що представники всіх етнічних меншин у В'єтнамі – це відсталі, злі, порочні люди, які дотримуються ритуалів свого племені і є безнадійно забобонними. Але коли дівчина зустрілася з християнами, які працювали серед різних племен, Бог поклав їй на серце бажання бути причетною до того, щоб вони навернулися до Христа.

У В'єтнамі понад п'ятдесят етнічних груп. Уряд постійно переслідує їх, намагаючись зробити культуру однорідною. Їм заборонено друкувати будь-яку літературу мовами племен, видавництво дозволено лише в'єтнамською мовою. Над представниками різних племен знущаються, з них глузують та їх переслідують, навіть якщо вони нехристияни.

Щоб дістатися до цих людей, група з шістнадцяти людей (ті, хто навчалися, щоб стати пасторами) вирушила в сільські райони на мотоциклах. Місцевість була гористою, а поїздка

дуже важкою. У сухий сезон пилюка була такою густою, що за два метри перед мотоциклом нічого не було видно. А у сезон дощів дороги нагадували мокре скло. Щоб не попадатися на очі поліції, проповідники їхали, в основному, ночами. З ними траплялося чимало нещасних випадків. Одного разу, коли мотоцикл Мей збив собаку, вона та її пасажир перелетіли через кермо. Мей ударилася обличчям, і поки вона зрозуміла, що відбувається, її обличчя, плечі, коліна й голова затекли кров'ю. Худий рудий пес був мертвий.

Шрами стали відзнаками серед молодих проповідників. Вони часто жартували про свої «нагороди». Їм доводилося сипати на рани сіль, щоб не допустити інфекції, перев'язувати їх, як могли, і продовжувати подорож.

«Усе буде гаразд, – заспокоїла Мей літня жінка, допомагаючи їй промити і перев'язати рани. – Пам'ятаєш, що сказав пастор? Якщо в тебе немає шрамів, то ти не готова проповідувати Євангелію у В'єтнамі. Отож тепер, Мей, ти готова!»

Новонавернений

Після шести місяців навчання Мей повернулася на північ. Вона організовувала церкви та навчала лідерів. Батьки продовжували наполягати, щоб вона припинила християнське служіння. Нарешті батько не витримав і зібрав усю родину, навіть далеких родичів.

«Що нам робити з Мей? – запитав він, дивлячись на всіх благальним поглядом. – Вона продовжує вірити в ці закордонні забобони. Ми намагалися відговорити її, переконати повернутися до віри батьків, однак усе марно. Чи миритимемось ми з цією порушницею спокою і далі, чи виженемо її з сім'ї?»

Мей засмутилася, слухаючи батькові слова, і подивилася на родичів, на людей, яких вона знала й любила впродовж усього свого життя. Вони висловлювали свої погляди, а вона молилась за них, молилася, щоб Бог дав їй мудрість, як відповісти на їхні запитання.

А запитань було багато.

Мей терпляче і з любов'ю відповідала кожному, доки не відповіла на всі запитання. У кімнаті запанувала тиша. Усі знали, що настав час приймати рішення. Мей знову вийшла вперед, стала перед усіма, щоб висловити своє останнє прохання, і подивилась батькові в очі. Вона просила Бога підказати їй правильні слова.

«Татку, – промовила вона. – Я не відмовлюся від Ісуса. Але я і від тебе не відмовлюся. Ти можеш не приймати мого Бога, заперечувати Його, але Він усе одно залишиться Богом. Ти можеш відмовитися від мене, якщо хочеш, але я все одно залишуся твоєю дочкою. Якщо ти більше не хочеш мене бачити, що ж, воля твоя. Але навіть якщо ти виженеш мене і не визнаватимеш, я буду визнавати тебе. Ти завжди будеш моїм батьком. І я завжди буду тебе любити».

Сім'я проголосувала за те, щоб Мей залишалася у сім'ї... і продовжувала служити Богу. Пізніше, того ж дня, батько Мей відвів її вбік і сказав, намагаючись не видати своїх почуттів: «Якщо тобі потрібно місце для ночівлі, ми завжди раді бачити тебе тут».

Мей подякувала Богові за те, що її сім'я знову прийняла її, і продовжувала палко молитися, щоб вони прийняли і її Бога.

Група місіонерів, з якими працювала Мей, знову пропонувала їй навчатися далі. Дівчина кілька разів їздила до Сайгону і вчилася у підпільній Біблійній школі. Щоразу їй доводилося долати сотні кілометрів потягом, мотоциклом і багато ходити пішки. Мей молилася перед кожною поїздкою і щоразу, коли під'їжджала до пункту перевірки або поліцейської дільниці. У неї не було дозволу уряду на подорожі й жодних вагомих причин для поїздки в Сайгон. Тривалі поїздки давали можливість подумати і помолитися. Найчастіше вона думала про батька. Вона не могла нічого зробити, могла тільки молитися про його спасіння і робила це з великим завзяттям.

Одного разу, коли Мей поїхала, їй передали, щоб вона негайно поверталася додому. «Твій батько дуже хворий, – повідомили їй. – Він у лікарні».

Діагноз передбачав одне: страх і душевний біль. Це був рак. Мей відразу ж вирушила до лікарні й увесь час доглядала за батьком. Вона робила все, що було необхідно, весь час молилася за нього і почала свідкувати йому про свою віру. Вона проводила багато часу, читаючи вголос Біблію своєму, прикутому до ліжка, батькові.

Дехто з друзів Мей теж відвідували її батька, і він не міг не помітити, як вони піклуються про нього. Він став менше сердитись на дивну релігію своєї доньки й почав усе більше й більше турбуватися про свою душу. Коли пастор, учитель Мей, прийшов відвідати батька, він провів багато часу, розмовляючи з ним у кімнаті, а інші віруючі чекали в коридорі й молилися. Вийшовши з кімнати, пастор радісно оголосив, що батько Мей став християнином.

Батько відразу ж покликав свою доньку, першу справжню християнку, яку він знав. Вони міцно обнялися, і батько розповів їй про своє рішення тепер назавжди стати християнином на той час, скільки йому залишилося жити на землі.

«Тепер я розумію, що уряд переслідує церкву, – ніби вибачаючись, промовив він. – Раніше я цього не розумів. Я навіть дозволив їм використовувати мене, щоб переслідувати свою власну дочку».

Батько Мей насправді глибоко жалкував про це. Мей обійняла батька і сказала, що переслідування – це частина плану Господа, спосіб випробувати та зміцнити її віру.

Ризик піклуватися про заблукалих овець

Після смерті батька Мей горювала, оплакувала його, але й раділа тому, що настане час, коли вона знову побачиться з ним у раю. Вона повернулася до свого служіння з новими силами. У 1996 році група місіонерів, з якою вона працювала, організувала триденний семінар для християнських лідерів. Коли Мей молилася, готуючись до зустрічі, Господь заговорив до неї уві сні, так само як Він говорив з нею, закликаючи її повернутися до В'єтнаму.

У сні Мей стояла серед густих джунглів.

«Де я?» – запитала вона.

«Це – територія племені. У Мене тут багато роботи для тебе».

«Коли мені їхати? Чи може хтось іще поїхати зі мною, щоб виконувати цю роботу?»

Бог відповів на її запитання, пообіцявши: «Я пошлю з тобою чоловіка, воїна».

Потім у неї перед очима промайнуло багато людей у кольорових одежах, представників різних племен, яким Мей повинна була проповідувати Євангелію.

Після цього сну і подальшого навчання Мей почала регулярно працювати з різними племенами. На своєму мотоциклі вона об'їжджала В'єтнам, нелегально проповідуючи та несучи людям звістку про спасіння. У багатьох місцях поліція розставила пункти перевірок. Звичайним бамбуковим стовбуром вони перегороджували дорогу і зупиняли подорожніх, щоб перевірити документи. Якщо щось було не в порядку, людину заарештовували або вимагали хабара.

Не маючи дозволу подорожувати та ховаючи незаконно ввезені Біблії, Мей об'їжджала пункти перевірок і пробиралась пішки густим лісом. Вона знала, що уряд знає про її християнську діяльність і що її ім'я – у списку розшукуваних. Ризик був великий. Тих, хто таємно обходив пункти перевірок, могли застрелити.

Іноді Мей потрапляла до рук поліції, і її тримали у відділку всю ніч, іноді забирали всі Біблії, які у неї були. А іноді Бог чудом ховав Біблії від очей поліції. Мей мовчки раділа кожного разу, коли їй повертали сумку, і цінний вміст залишався недоторканим.

Молода євангелістка бачила, як швидко зростають церкви серед племен, і була щаслива, що вони тримаються так мужньо, навіть перед лицем сильних переслідувань. «*Племена, немов ті вівці, які безладно розбрелися,* – думала вона. – *Ніхто їх не захищає, окрім Господа*».

Мей слухала розповіді членів племені про переслідування і намагалася підбадьорити їх. «Старця підвісили і били, доки не порвалась мотузка. Він упав на землю, залитий кров'ю». «Поліція примусила християн одного села з племені хмонг переселитися з одного району країни до іншого, намагаючись ізолювати їх від решти племені». Іноді переслідування були такими жорстокими, що християнам доводилося кидати все й тікати до джунглів.

В одному селі Мей та інших християн запросили в будинок одного з членів племені, який страждав від невиліковної хвороби. Коли Мей увійшла до хатини, її мало не знудило від смороду. Сім'я запитала її, чи не лікар вона і чи не принесла якісь ліки.

«Ми не лікарі, – відповіла Мей, – у нас немає ліків. Але ми знаємо найкращого лікаря на світі, Того, Хто зможе зцілити вас».

Вона молилася про одужання хворого. Через місяць, коли вони знову прийшли в село, чоловік був уже майже здоровий. А наступного місяця від хвороби уже не залишилося й сліду. Він захотів поговорити з Мей. «Я хочу, щоб ви пішли зі мною, – сказав він. – Я поведу вас до свого народу. Але це далеко звідси, в джунглях. Це буде нелегкий і довгий шлях. Нам доведеться йти понад тридцять днів».

Мей молилася, розмірковуючи над пропозицією чоловіка, й відчула, що Бог підтверджує її бажання. Вона погодилася піти до його рідного села у віддаленій частині північного В'єтнаму. Місцеве населення там було дуже бідним, кожен мав лише по одній зміні одягу, який носили цілий рік. Деяких християн уразили примітивні умови життя і сморід у селах. Інших відштовхувало те, що жителі дуже недовірливо ставилися до них. Але чоловік, який виріс у цьому селі, відрекомендував Мей, і її зустріли привітно. Незабаром у селі з'явилася церква, яка почала швидко зростати. Цей чоловік багато разів дякував Мей за те, що вона привела їх до Ісуса.

«Коли вони бачать у нас Христа, – пояснювала Мей, – вони легко приймають Його».

Мей особливо сподобалися люди племені хмонг, і вона почала планувати додаткові поїздки до них. Ці поїздки були надзвичайно виснажливими: спочатку всю ніч потрібно було їхати потягом, а потім цілий день – у переповненому смердючому автобусі. Наступного дня ще півдня автобусом, а решту шляху – пішки. Гірські стежки – круті, а в сезон дощів надзвичайно небезпечні. Один невірний крок може призвести до великої трагедії. Іноді Мей доводилося повзти вгору на колінах, через силу долаючи кожен метр.

Поліція відмовилася від спроб перешкоджати християнам у цих віддалених селах збиратися на богослужіння, оскільки дорога до них була надто небезпечною. В одному з сіл, куди вони *змогли* дістатися, вони побили п'ятдесят християнських сімей, а потім змусили переселитися в інший район країни.

Мей проповідувала Євангелію людям племені хмонг і знову, вже вкотре, переконувалася в перетворюючій силі Божого Слова. До прийняття християнства багато жителів були алкоголіками, багато брали участь у темних чаклунських ритуалах, де пили кров тварин. Після прийняття християнства вони відмовилися від цих обрядів і готові були терпіти переслідування за свою віру. Вони вірили, що Христос скоро повернеться, і хотіли бути готовими до Його пришестя.

Мей усвідомила бажання християн племені хмонг знати більше про Христа і почала навчати їх. Багатьом із них доводилося йти пішки два чи й більше днів, щоб дістатися до місця, де проводилося навчання. В одних селах зовсім не було Біблій, в інших – одна на 40-45 сімей. Деякі сім'ї продали все, що в них було, для того, щоб з'їздити в Ханой і купити хоч одну Біблію. Але й там вони не могли знайти Біблій мовою хмонг. З кожною поїздкою Мей привозила все більше Біблій їхньою мовою, надрукованих за допомогою її друзів з місії. Щоразу, бачачи сльози вдячності та радість в очах християн хмонг, коли вони вперше тримали в руках Слово Боже, дівчина раділа й обіцяла собі повернутися до них знову.

Довгі важкі подорожі виснажили Мей. Її усе ще нудило в дорозі, так само як і в човні під час поїздки в Гонконг. Іноді

вона думала, борючись з нудотою, чому Бог покликав її проповідувати у далеких районах, але не зцілить від цієї нудоти. У потязі вона намагалася сісти недалеко від туалету, бо знала, що їй буде зле. Багато годин поспіль вона їхала брудними дорогами, намагаючись утримати рівновагу на нав'юченому мішками з Бібліями мотоциклі. Вона проходила багато кілометрів пішки і завжди несла за плечима Біблії. Вона зашивала прізвища та адреси знайомих християн у шви свого одягу, щоб поліція не знайшла їх, якщо її заарештують.

Інша свобода

В основному її поїздки проходили спокійно, але поліція знала Мей. Її заарештовували десять разів і зазвичай затримували від декількох годин до п'ятнадцяти діб ув'язнення. Щоразу Біблії, які вона несла, конфісковували, залишаючи християн без Слова Божого. Мей часто згадувала, що сказав їй брат, коли вона їхала з табору в Гонконзі, щодо того, скільки горя, скільки неприємностей чекають на неї, коли вона повернеться. Тоді він навіть не уявляв, наскільки мав рацію.

«Ви проповідуєте нелегально, – говорили Мей у поліції. – В'єтнамська конституція гарантує свободу релігійних переконань, але практикувати її можна тільки у спеціально відведених урядом місцях для молитов і в зазначений владою час». Одного разу в поліції дівчину примушували підписати зізнання у тому, що вона проповідує незаконно.

«Цей документ недійсний», – не кажучи ні слова, написала Мей внизу сторінки.

Офіцер поліції підбіг до неї, зрадівши, що їм вдалося зламати християнку і вона підписала документ. Однак, прочитавши, що вона написала, він порвав аркуш на крихітні шматочки. «За кого ти нас маєш?!!» – закричав він.

Після чергового арешту поліцейські намагалися змусити дівчину підписати зізнання у тому, що вона незаконно друкує Святе Письмо і «нелегальну» літературу.

«Ні, усе це законно, – заперечила Мей. – Бог дає мені право на це. І ви не можете мені заборонити. У нас у В'єтнамі свобода віросповідання, тому я можу вірити в що вірю, прийняти будь-яку релігію. Коли я йду з Біблією в руках, це моя віра. Коли я говорю з християнськими лідерами на семінарах, вони вже віруючі, тому це – це не проповідь релігії. Ми просто віримо разом».

«Свобода є, – відповіли їй у поліції, – але у В'єтнамі ми тримаємо свободу в своїх руках. Ми вирішуємо, хто вільний, а хто – ні».

У поліції Мей попросили описати свою роботу і підписати заяву про те, що вона більше не проповідуватиме. Мей погодилася написати звіт про те, чим вона займається. Вона описала, як росла, поклоняючись своїм предкам, як вона пізнала Бога в таборі для біженців у Гонконзі й повернулася до В'єтнаму і як Бог змінив її життя. Вона написала своє свідчення.

Коли настав час писати заяву про те, що вона не проповідуватиме, вона написала: «Біблія – це книга, яку уряд дозволяє друкувати (в необмеженій кількості) і поширювати. У Біблії написано, що ми повинні поклонятися Богу, повинні читати Біблію вдома і ділитися Доброю Новиною з тими, хто нас оточують. Я роблю те, чому вчить Біблія».

Поліцейські прочитали її «визнання», а потім... звільнили її.

Щоразу, коли Мей вирушає проповідувати, готуючись до поїздки, вона багато годин проводить у молитві. Одного разу рано-вранці, коли вона молилася про майбутню поїздку, вона відчула, що стикнеться з серйозними проблемами. Вона розповіла про свої передчуття співробітникам, але запевнила їх, що на все воля Божа: чи вона буде у в'язниці, чи на волі. Співробітниця, яка повинна була супроводжувати Мей, почувши це, заплакала. «Господь знає про це, – підбадьорювала її Мей. – Він допустить це для того, щоб цього разу ти поїхала зі мною і ми могли підтримати одна одну. Не хвилюйся. Я – організатор усіх зустрічей. Тобі не доведеться ні за що відповідати. Я візьму всю провину на себе».

Вони вирушили у подорож машиною, двоє жінок, чоловік-місіонер і водій. Як Господь і попередив Мей, незабаром у них виникли неприємності. Їх заарештували. У відділку двох чоловіків зачинили в одній камері, а двох жінок – в іншій. У кутку жіночої камери була брудна діра в підлозі – туалет. Хмари мух сиділи на стінах, на підлозі, по всій камері. Усі Біблії та інші книги конфіскували.

Після вихідних Мей відвезли до в'язниці Лан-14. Коли вона ввійшла до камери, там уже було кілька китаянок. Вони втекли з Китаю і намагалися дістатися до Малайзії, коли їх заарештувала в'єтнамська поліція. Жінки хотіли попрактикуватися говорити англійською мовою, і Мей говорила з ними, як могла.

Групі жінок давали один горщик рису на обід, кожна з них своєю ложкою черпала з горщика. Мей і її подруга-християнка проводили багато часу в молитві, молилися і за тих жінок, які сиділи разом з ними.

Щоранку о восьмій годині охоронець вів Мей на допит. Її допитували три години. Її вважали політичним в'язнем і тому допитували ретельно.

«Чому ти ненавидиш уряд?» – запитав офіцер.

«Я не маю ненависті до нашого уряду, – відповіла вона, намагаючись не втратити спокій. – Я – послідовниця Христа, а Він учить нас поважати владу. Я молюся за нього».

«Ти молишся за нього? – зареготав офіцер. – Звідки ці Біблії? Ти зустрічалася з іноземними шпигунами, так? Говори правду!»

«Я отримала Біблії в Ханої і в місті Хо-Ші-Мін (в Сайгоні), – відповіла вона. – І я не знаю жодних іноземних шпигунів».

«Ти не лише знаєш їх, – офіцер підвищив голос, – ти працюєш на них! Ти працюєш на іноземців проти власної країни!»

«Я люблю свою країну, – наполягала Мей. – Тому я і повернулася сюди, тому що я люблю свій народ».

«Хто ваш начальник? Хто інші християни, з якими ти працюєш, хто ваші лідери?».

Мей відмовилася назвати інших віруючих. «Якщо ви хочете про них дізнатися, запитаєте їх», – відповіла Мей. Вона мовчки подякувала Господу за те, що вони не виявили прізвища, зашиті в шви її одягу.

Допит тривав до обідньої перерви, а тоді Мей дозволили повернутися в камеру. Після обіду її знову викликали на допит і допитували ще три години. Так тривало десять днів. Щодня її допитував інший слідчий. Деякі з них кричали, стукали по столу. Інші говорили спокійно, тихо, запевняючи її, що вже все знають про християнські зібрання, тому їй краще сказати правду.

На десятий день їй сказали, щоб вона збирала речі, оскільки її переводять до іншої камери. Замість цього, її привели в кімнату, де вона повинна була підписати документ про звільнення. Вона згадала, коли востаннє підписувала такий документ. Здавалося, що вона так давно їхала з Гонконга... Коли Мей фотографували для документа про звільнення, вона всміхалася. Вона не вчинила жодного злочину, і час, проведений у в'язниці, лише підтвердив, що Бог з нею, і ствердив її у рішенні проповідувати тим, хто «за табором».

«*Я вільна,* – подумала Мей, залишаючи стіни тюрми, – *по-справжньому вільна*». Вона подумала про свого батька і про те, що він бажав, аби вона поїхала на Захід й отримала там свободу. «*Але я знайшла іншу свободу. Не ту свободу, на яку сподівався мій батько, а набагато більшу!*»

Епілог

Незважаючи на успіхи, яких Мей досягнула у проповіді Євангелії, вона весь час прагнула відчувати поряд міцне плече. Вона нагадала Богу про те, що Він обіцяв їй воїна, який ітиме поруч з нею по життю. Друзі молилися разом з дівчиною про те, щоб Бог указав їй на цього «воїна». І Він виконав свою обітницю.

Нам був християнином, колишнім поліцейським і комуністом. Бог торкнувся його серця любов'ю до Мей, але він не говорив їй про це впродовж багатьох місяців. Він просто молився, щоб

Бог відкрив їй його почуття у відповідний для цього час. І незабаром Бог зробив так, що й самій Мей, і лідерам її церкви стало очевидно, що ці двоє дітей Божих створені одне для одного. Вони одружилися і продовжували своє служіння, подорожуючи разом до сільських районів, щоб проповідувати Євангелію і навчати християнських лідерів.

Батько Нама займав високу посаду в комуністичному уряді, тому, звичайно ж, він не зрадів вибору сина. Спочатку він відмовлявся розмовляти з Мей і навіть бути з нею в одній кімнаті. Коли Мей та її чоловік запрошували до себе християн, тесть стояв перед будинком і виганяв гостей. Наму і Мей довелося, зрештою, побудувати стіну навколо свого будинку, щоб батько не бачив, коли вони зустрічаються з братами і сестрами по вірі.

Під час однієї з поїздок до джунглів у Мей стався викидень. Лікарі сказали, що тепер вона ніколи не зможе доносити дитину. Але молодята наполегливо благали Бога послати їм дітей. Мей завагітніла знову, але її вагітність була дуже важкою. Лікарі радили зробити аборт, але Мей рішуче відмовилася. Коли прийшов час народжувати, у Мей почалися перейми, але далі справа не рухалася. Лікарі сказали Наму вибирати, хто залишиться в живих – дружина чи дитина. Вони були впевнені, що обоє вижити не можуть. Мей і Нам молилися і просили Бога пощадити їхню дитину.

Бог урятував обох. Мей народила здорову дівчинку і скоро одужала.

З народженням дитини Мей більше не може їздити у віддалені райони В'єтнаму, але вона активно працює в місцевих церквах недалеко від їхнього дому і навчає християнських лідерів із сільських районів, які приїжджають до міста. Нам продовжує їздити в далекі села в джунглях, принаймні раз на місяць.

Бог дав Мей бажання допомагати сиротам і безпритульним дітям. Вона почала це нове служіння і мріє про той день, коли її дочка працюватиме поруч з нею і розповідатиме дітям «за табором» про Бога, який «так полюбив світ», перед яким відступає зло і який є єдиним Богом, який може дати звільнення.

Примітки

Адель: Серед жаху - надія

1. Послання до филипян, 4:13.
2. *Джихад* – арабське слово, що означає «священна війна».
3. «Бог – великий! Бог – великий!»

Пурніма: Дитина у в'язниці, а душа на волі

1. Євангеліє від Матвія, 10:28.
2. Євангеліє від Матвія, 5:10.

Аїда: Голос німих

1. Ці християнські журнали нелегально видавалися підпільними баптистськими церквами в Радянському Союзі. Комуністи дозволяли публікувати лише один «дозволений» християнський журнал. У ньому друкували статті, лояльні до радянського уряду. Підпільні християни, які хотіли розповісти правду про становище церкви, ризикували потрапити до в'язниці за друк та розповсюдження своїх журналів.
2. Послання до филип'ян, 3:10.

3. Додаткову інформацію про Аїду та випробування, через які їй довелося пройти, читайте в книзі *Майкла Бордо «The evidence that convicted Aida Skripnikova»* (Англія: Центр вивчення релігії і комунізму, 1972 рік); (Американське видання: Elgin, 111: David C. Cook Publishing Company, 1973).

Сабіна: Свідок Христової любові

1. «Пасторе! Пасторе!»
2. Книга Буття, 19:17.
3. Євангеліє від Матвія, 16:25.

Лінг: У школі страждання

1. Євангеліє від Луки, 10:2-3.
2. Євангеліє від Матвія, 25:1-13.

Гледіс: Спасіння у прощенні

1. Книга псалмів, 37:4.
2. Євангеліє від Луки, 23:34, Послання до римлян, 8:28.
3. Послання до євреїв, 13:5.
4. Послання до римлян, 12:14-18.
5. Послання до римлян, 8:28.

Зміст

Передмова Грасії Бернем 4

Подяка 6

Вступ: *Серця, що палають любов'ю, мужністю та вірою* 8

Адель: *Серед жаху – надія* 10

Пурніма: *Дитина у в'язниці, а душа на волі* 44

Аїда: *Голос німих* 71

Сабіна: *Свідок Христової любові* 99

Тара: *Життя у постійному переховуванні* 143

Лінг: *У школі страждання* 174

Гледіс: *Спасіння у прощенні* 210

Мей: *Назад до В'єтнаму – проповідувати Євангелію* 233

Примітки 265

«Або ти вийдеш заміж, або помреш...»
«Якщо ти християнка, – геть із міста...»
«Ти помреш на самоті».

Прощальні слова батька Тари породили в голові шістнадцятирічної дівчини лише одну думку: вона повинна рятувати своє життя. Побита до напівсмерті, Тара, дочка відомого пакистанського мусульманського діяча, була замкнена у своїй кімнаті, немов в'язень, без їжі та медичної допомоги.

Так трапилося через те, що її спіймали за читанням Біблії.

Життєва історія Тари не унікальна серед розповідей про вісім відважних жінок, які ви знайдете в цій книзі. Від молодої в'єтнамської дівчини, яка відмовляється від свободи задля того, щоб нести Добру Новину людям на своїй комуністичній батьківщині, до австралійської місіонерки, яка поширює Індією звістку про прощення та зцілення після того, як її чоловіка і синів живцем спалили релігійні фанатики, – усі ці жінки пройшли надзвичайні випробування, щоб перетворитися на лідерів і служителів підпільної церкви у різних країнах світу.

«Голос мучеників» розповідає реальні життєві історії мужніх християнок, героїнь віри, які представляють ту незліченну кількість жінок, які переживають подібні переслідування по всьому світу. Ми молимось, щоб ці приклади віри й духовної відваги надихнули Вас служити Христові з полум'яним серцем незалежно від ціни, яку доведеться сплатити.

Жінки завжди відігравали важливу роль у справі Христа. «Полум'яні серця» розповідають про служіння восьми християнок, які продовжують свідкувати світові про те, що Він воскрес і що з Його воскресінням приходить любов, благодать і прощення. Не пропустіть цього!

Мері Грем,

Президент організації «Жінки віри»
(«Women of Faith»)

Голос мучеников
EAST
Книга призначена для БЕЗКОШТОВНОГО розповсюдження
UA
ISBN: 978-617-503-086-8
9 786175 030868